
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
9 A
26

SILLII ITALICI OPVS DE BELLO PVNICO SECVNDO SVMMA
cura Ambrosij Nicandri castigatum,
restitutis multis carminibus
quæ in alijs desyde
rantur.

AMBROSIVS Nicander Toletanus Illustriss. Principi Laurentio Medici Florentinæ militiæ Imperatori inuictissimo εὐδαιμονίαν.

NON SINE summo animi mœrore Laurēti princeps illustrissime mecū ipse cogitare ualeo, interdūq; detestari tēpestatis nostræ obliuionē, ne dicā ueternū, quū litteris, uirtutiq; in angulis iā latitanti locus sit relictus ferē nullus, quē qdē dolorē pteritæ fœlicitatis memoria multo acerbiorem facit, eis pcipue, q illa fœlicia olim sæcula Laurētij magni aui tui hoīs qdem de sua. R. P. bn̄ meriti meminerūt. Qn̄ in hanc urbē tuā tot excellēti ingenio uiri tanq̄ ad uirtutis mercatum ɔfluebant, quos tota Italia, īmo ex toto orbe ɔuocatos unius uiri largitas ac munificētia ɔgregauit. Prætereo quos hæc tua educauit ciuitas quorꝫ nō uulgari eruditiōe ppetui noīs gloriā ē ɔsecuta. Ast hodie proh dolor, uix uno aut altero ɔtenta, graui oppssa torpore bonas artes, q̄ (Plat. autore) Reipu. sunt munimina πύργοι καὶ πόληος oscitabūdas dediscit, quod an leuo numine, aut hoīum socordia accidat, non facile dixerim, hoc tn̄ nemo tam hebeti est ingenio q ambigat, undiq; fugatas litteras ad te tanq̄ ad columē unicū ɔfugisse, quas tu princeps magnanime, de quo merito homericū illud carmen circūferri pōt ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής, quiq; bello et pace in. R. P. & in castris strenuissimi impatoris, iustissimiq; principis officiū geris, iā defessas suscipe, ac refoue et litteris litterarūq; studiosis fœlix illud tui aui sæculū redde, un̄ nō inferius tibi nomē, aut obscuriorem famā q̄ ex bello gestis cōparabis, bonos siqdē duces ac principes, uirtute quā ipsi colūt, qbus psunt urbes oppido q̄ exornare decet, ne obrepentes teneris animis labeculæ, principis incuria perniciosa fiant carcinomata, cui picu

lo bonis artibus est maxime obsistēdū, ne cū hoībus uitia coalescāt, quæ difficile nisi morte sequēte abraduntur. Sed quo tēdo aīo imprudēs? an Mineruā docere tento? mini me, id nāq; nō monere, sed memorare quoddā ē, uel tuoꝝ maxima laus gestorum. Is enim

Qui monet ut facias, quod iā facis ipse monendo
Laudat & hortatu comprobat acta suo.

Quapp nō uanus in hoc saltē uates spero, te auspice ac duce cumulatius affluentiusq; posthac eruditis uiris uētura emolumenta, ut spe et gloriæ cupiditate accēsi aspe rū acclineq; uirtutis iter agiliores expeditioresq; ingredi antur, quod iā ego cū hac nostri Syllij italicā castigatione imbecillis, licēt pedibus intrare pertento, eo qdem libētius, tua ope fœlicissimisq; auspicijs humanitatis studia in hoc Florentino gymnasio publico stipendio professus, no ui apprime quam sis uirtutis studiosissimus, quamq; prona in litteratos uiros beneuolentia feraris. Quamobrem hoc belli secūdi punicū opus, qđ Syllius italicus Hispanus uates sublimi carmine cōposuit, iampridem tpis iniuria corrosum, mēdisq; scatēs, nostra tū arte fabberrime politū tuo potissimū nomini dicaui, munus qdē tenue, nec te satis dignū, sed qđ nostræ fidæ apđ te seruitutis sit specimē. Accipe igitur princeps clarissime Silliū nostra puigili cura serenitati pristiæ restitutū, ubi q̄tū huius altiloq poetæ studiosis profuerimus, tu ipse facile dignosces. Nam prob bone deus, quot subdititiæ dictiōes, quot mutila inhonesto uulnere carmina, quot inuersi uersus carie tpis cōcreuerunt, quot ēt carmina desyderabantur, q̄ uetustissimo exēplari Roma aduecto carptim collecta compegimus. Nā Sillius ille quē Damianus qdā Benessa nup emendauit qs nō exscriptū ab illo, q uulgo circūfertur, ignoret? addidimus ēt libroꝝ initijs nō insuaue distichū, ꝙ ca

talepsim.i.comprehēsionē appellamus, ubi qd quoq; cō tineatur libro summa breuitate tetigisse licuit. habes ergo Silliū hispanū ab Hispano recognitū, maculis omnibus detersum defecatūq;, quē obsecro, ut Alexāder homerū, inter arma et sonātia classica interdū lege, ubi barbarorum furores, libyæ fraudes, puias alpes, pœni astus, romā tre pidantē nō sine animi instructiōe inspicies, & Scipionē cuius hic laudes ac strata gēmata mirā arte poeta canit, tibi tuisq; imitādū propone. Hānibalisq; exēplo fœlicē sæpe uerti fortunā disce, hic.n. qd gerēdū, ille uero qd fu giendū magnanimis sit ducibus suo piculo docet, neq; te carminis melos dulce delassabit, quādoqdem ita ornate Sillius incedit, ut historiarum uarietatē, locorum descriptiōes, belli ardores, senatusconsulta, delectus militū tam graui, tamq; heroico stilo nullus (Mantuanū semper uatē exci pio) poeta scripserit, cuius si lectioni animū applicueris, fructus ad rei militaris peritiā augendā huberrimos cōse queris, ut quā oēs in te spem inuictæ semp dextræ habe mus multo locupletiori fœnore reddas. Vale bonorum præ sidiū Princeps illustrissime, ac me unū ex tuis mancipijs quo soles interdum sereno uultu respice. Florentiæ Non. Martij. M. D. X V.

SILLII Italiā Hispani poetæ heroiā uita ab Ambrosio Nicandro Toletano collecta.

SILLIVS Italicus poeta clarissimus, q bellū pu nicum secūdū heroico carmine, grandi ac sublimi exordio usq; ad calcē tā seruato, scripsit. nascitur in Italica hispaniæ urbe, unde & ipse cognomēto Italicus est nūcupatus. est aūt Italica (Strabone teste) urbs in Bætica hispania, quæ Tudertanorum agro adiacēt sup Bæti fluuio

quā nostro tpe nōnulli inuerso nōie Triānam appellari credūt, hic itaq; Sillius parētibus (ut ɔiectura ē) nō modicis natus, Romā tunc bonaꝝ artiū scholā ab eisdē est ductus. Neq; his qppe assentimur, q Silliū Romæ natū putant, eo ꝙ Martialis poeta Hispanus, quū poetaꝝ oratorūq; patriā describeret. hunc tanq̄ hispanū alioꝝ numero non inseruerit. Quibus obuiā ire est pfacile, nā Quintilianū quē nemo hispanū ambigit, suo tpe Romæ eloqntiæ studia profitentem, aliosq; eiusdē prouinciæ incolas, uates & oratores subtiauit. Romæ tñ Sillius educatus, bonisq; artibus eruditus, modestæ traditur fuisse adulescētiæ, neq; ad capiēdas litteras ibecillæ, & q̄uis sub Nerone falsa infamia fuisset notatus, ueritate tñ ɔpta, ab eodē ɔsul creatus est, quo qdē ɔsule idē bonoꝝ hostis Nero ē uita est sublatus, Collegā in ɔsulatu habuit atticū, ut refert Corne. tacitus, sub Vitellio tñ alijsq; imperij successoribus integerrime uixit, à qbus ob uitæ integritatē, singularēq; in rebus agēdis ptiā id tpis summæ dignitatis officijs ē honestatus, nā cētūuiris annumeratus fuit, et procōsulatū Asiæ prudētissime administrauit. Cicero nē imitatus ore facundo declamauit, causasq; euentu secūdo egit. habitusq; est orator et poeta insignis, quod Martialis libro epigrammaton septimo sic tetigit.

Sacra cothurnati non atigit ante maronis,
Impleuit magni q̄ Ciceronis opus.

Vergiliū sibi imitādū proposuit, cuius stilū i hoc poemate de bello punico miro conatu secutus sola dicēdi grauitate (litteratoꝝ iudicio) ab eo supatur. Vtriusq; pdia possedit, Vergilij, i agro qd erat neapolitano, Cicerōis uero uillā littoralē, q̄ à lucrino baias uenietibus occurrebat, ubi idē Cicero academiæ atheniēsis æmulatiōe, academiam instituerat, qd idē Martialis hoc tetrasticho expssit.

Sillius hæc magni celebrat monumenta maronis
Iugera facundi qui Ciceronis habet.
Heredem dominumq; sui, tumuliq; larisq;,
Non alium mallet nec maro nec cicero.

Exacto ɔsulatus officio annis id poscẽtibus, in agrũ suũ neapolitanum secessit, ubi immatura alterius filij morte (habuit nanq; duos) uehemẽter doluit, quẽ Val. Mart. deoℛ exẽplo consolatus est, ostendẽs non modo mortaliũ sed deoℛ etiã filios mortis arbitrio eẽ suppositos. Plinius item, in epistolis multũ statuaℛ multũ imaginum, quas studiose uenerabatur Silliũ tradit possedisse. Natale etiã Verg. summa celebrauit relligiõe, cuius sepulchrum uia puteolana ad secũdũ lapidem mira reuerentia frequentabat. Opus de bello punico secũdo. XVII. libris absoluit, poema qdẽ satis lucidũ, & suo carmine ornate fluens, qđ Mart. hĩs carminibus concelebrat.

Perpetui nunq̃ moritura uolumina Silli
Qui legis & latiã Carmina digna toga. Et alibi.
Silli castalidum decus sororum
Qui periuria barbari furoris
Ingenti premis ore. &c.

Vsus ẽ uiuẽs familiaritate Valerij Martialis, p̃cipue, Stellæ, Valerij flacci, poetaℛ qdẽ sua tẽpestate nõ uulgariũ, Plinij secundi etiã amicitia suauissime est deuinctus. In agro suo neapolitano, uel ut nõnullis placet in urbe dolore insanabilis claui diem clausit ultimũ, quũ bona ualetudine annos ferè quinq; et septuaginta egisset, pleraq; alia de Sillio circumq̃ referuntur, quibus quia certo autore carent, supersedendũ putaui. Hæc ex Corn. tacito, Plinio. Val. Mart. comperta collegimus.

Bellorum hic causæ, pœnoq; obsessa Saguntbos
Est duce, legatos latias quæ mittit ad oras.

ORDIOR *arma, quibus cælo se gloria tollit*
Æneadum, patiturq; ferox œnotria iura
Carthago. dã musa decus memorare laborũ
Antiquæ hesperiæ, quantosq; ad bella crearit,
Et quot roma uiros, sacri quom perfida pacti
Gens cadmæa, super regno certamina mouit,
Quæsitumq; diu, qua tandem poneret arce
Terrarum fortuna caput, ter marte sinistro
Iuratumq; ioui fœdus, conuentaq; patrum
Sidonij fregere duces, atq; impius ensis
Ter placidam suasit temerando rumpere pacem,
Sed medio finem bello, excidiumq; uicissim
Molitæ gentes, propiusq; fuere periclo
Queis superare datum, reserauit dardanus arces
Ductor agenoreas, obsessa palatia uallo
Pœnorum, ac muris defendit roma salutem.
Tantarum causas irarum, odiumq; perenni
Seruatum studio, & mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi, superasq; recludere mentes.
Iamq; adeo magni repetam primordia motus,
Pygmalioneis quondam per cærula terris
Pollutum fugiens, fraterno crimine, regnum
Fatali dido libyes appellitur oræ,
Tum pretio mercata solum, noua mœnia ponit,
Cingere qua secto permissum littora tauro,

Hic iuno ante argos (sic credidit alta uetustas)
Ante agamemnoniam, gratissima tecta, mycœnem.
Optauit profugis æternam condere sedem.
Verum ubi magnanimis romam caput urbibus alte
Exerere, ac missas etiam trans æquora classes,
Totum signa uidet uictricia ferre per orbem.
Iam propius metuens, bellandi corda furore
Phœnicum extimulat, sed enim conamine prima
Contuso pugnæ, fractisq; in gurgite cœptis
Sicanio libycis, iterum instaurata capessens
Arma remolitur, dux agmina sufficit unus
Turbanti terras, pontumq; mouere paranti.
Iamq; deæ cunctas sibi belliger induit iras
Hannibal, hunc audet solum componere fatis
Sanguineo cum læta uiro. atq; in regna latini
Turbine mox sæuo uenientum nescia cladum,
Intulerit latio spreta me troius, inquit,
Exul dardaniam, & bis numina capta, penates,
Sceptraq; fundarit uictor lauinia teucris,
Dum romana tuæ ticine cadauera ripæ
Non capiant, similisq; mihi per celtica rura
Sanguine pergameo trebia, & stipantibus armis
Corporibusq; uirum retro fluat, ac sua largo
Stagna reformidet thrasimenus turbida tabo.
Dum cannas tumulum hesperiæ, capumq; cruore
Ausonio mersum sublimis iapygis cernam.
Teq; uadi dubium coeuntibus aufide ripis,
Per clypeos, galeasq; uirum, cæsosq; per artus
Vix inter adriaci rumpentem ad littora ponti.
Hæc ait, ac iuuenem facta ad mauortia flammat

Ingenio motus auidus, fideiq; sinister.
Is fuit, exhuberans astu, sed deuius æqui.
Armato nullus diuum pudor, improba uirtus,
Et pacis despectus honos, penitusq; medullis
Sanguinis humani flagrat sitis, his super, æui
Flore uirens, auet egates abolere parentum
Dedecus, ac siculo demergere fœdera ponto.
Dat mentem iuno, ac laudum spe corda fatigat.
Iamq; aut nocturno penetrat capitolia uisu,
Aut rapidis fertur per summas passibus alpes.
Sæpe etiam famuli turbato ad lumina somno.
Expauere trucem per uasta silentia uocem,
Ac largo sudore uirum inuenere, futuras
Miscentem pugnas, & inania bella gerentem,
Hanc rabiem in fines italum, saturniaq; arua
Addiderat quondam puero patrius furor, ortus
Sarrana prisci barcæ de gente, uetustos
A belo numerabat auos, nanq; orba marito
Cum fugeret dido famulis tyron, impia diri
Belides iuuenis uitauerat arma tyranni.
Et se participem casus sociarat in omnis,
Nobilis hoc ortu, & dextra spectatus hamilcar
Vt fari, primamq; datum distinguere lingua
Hannibali uocem, solers nutrire furores
Romanum sæuit puerili in pectore bellum.
Vrbe fuit media sacrum genitricis elisæ
Manibus, & patria tyrijs formidine cultum,
Quod taxi circum, & piceæ, squalentibus umbris
Abdiderant, cœliq; arcebant lumine, templum.
Hoc sese (ut perhibent) curis mortalibus olim

Exuerat regina loco? stant marmore mœstæ
Effigies, belusq; parens, omnisq; nepotum
A` belo series, stat gloria gentis, agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina phœnix,
Ipsa sedet, tandem æternum coniuncta sycheo,
Ante pedes ensis phrygius iacet, ordine centum
Stant aræ, cœliq; deis, hereboq; potenti,
Hic crine effuso, atq; ennea numina diuæ
Atq; acheronta uocat, stygia cum ueste sacerdos.
Immugit tellus, rumpitq; horrenda per umbras
Sibila, & accensi flagrant altaribus ignes.
Tunc magico uolitant cantu per inania, manes
Exciti, ulutusq; in marmore sudat elisæ.
Hannibal hæc patrio iussu ad penetralia fertur,
Ingressiq; habitus, atq; ora explorat hamilcar
Non ille euantis massylæ, expalluit iras,
Non diros templi ritus, aspersaq; tabo
Limina, & audito surgentes carmine flammas.
Olli permulcens genitor caput, oscula libat,
Attollitq; animos hortando, & talibus implet
Gens recidiua phrygum, cadmeæ stirpis alumnos
Fœderibus non æqua premit, si fata negarint
Dedecus id patriæ, nostra depellere dextra:
Hæc tua sit laus, nate uelis, age concipe bella
Latura exitium laurentibus, horreat ortus
Iam pubes tyrrhena tuos, partusq; recusent
Te surgente, puer, latiæ producere matres.
His acuit stimulis, subijcitq; haud mollia dictu,
Romanos terra, atq; undis, ubi conferet ætas
Ferro igniq; sequar, rhetæaq; fata reuoluam

Non superi mihi, non martem cohibentia pacta,
Non celsæ abstulerint, alpes, tarpeiaq; saxa.
Hanc mentem. iuro nostri per numina martis,
Per manes regina tuos. tum nigra triformi
Hostia mactatur diuæ, raptimq; recludit
Spirantes artus, poscens responsa sacerdos,
Ac fugientem animam properatis consulit extis,
Ast ubi quæsitas, artis de more uetusto-
Intrauit mentes superum, sic deinde profatur.
Ætolos late consterni milite campos,
Ideoq; lacus flagrantes sanguine cerno.
Quanta procul moles scopulis ad sydera tendit,
Cuius in aerio pendent tua uertice castra?
Iamq; iugis agmen rapitur, trepidantia fumant
Mœnia, & hesperio tellus porrecta sub axe
Sidonijs lucet flammis, fluit ecce cruentus
Eridanus, iacet ore truci super arma, uirosq;,
Tertia qui tulerat sublimis opima tonanti.
Heu quæ nam subitis horrescit turbida nimbis
Tempestas, ruptoq; polo micat igneus æther?
Magna parant superi, tonat alti regia cœli,
Bellantemq; iouem cerno, uenientia fata
Scire ultra uetuit iuno. fibræq; repente
Conticuere, latent casus, longiq; labores.
Sic clausum linquens arcano pectore bellum
Atq; hominum fines gades, calpenq; secutus,
Dum fert herculeis garamantica signa columnis,
Occumbit sæuo tyrius certamine ductor.
Interea rerum hasdrubali traduntur habenæ,
Occidui qui solis opes, & uulgus iberum,

Baeticolasq; uiros, spatijs agitabat iniquis.
Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas erat, asper amore
Sanguinis, & metui demens credebat honorem.
Nec nota docilis pœna satiare furores.
Ore excellentem, & spectatum fortibus ausis
Antiqua de stirpe tagum, superumq;, hominumq;
Immemor, erecto suffixum robore, mœstis
Ostentabat ouans populis, sine funere regem.
Auriferi tagus, adscito cognomine, fontis,
Perq; antra, & ripas, nymphis ululatur iberis
Mœonium non ille uadum, non lydia mallet
Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum, atq; illatis hermi flauescit harenis
Primus inire manu, postremus ponere martem,
Cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
Quadrupedem, non ense uirum, non eminus hasta
Sistere erat. uolitabat ouans, aciesq; per ambas
Iam tagus auratis agnoscebatur in armis.
Quem post q̄ diro suspensum robore uidit
Deformem lacerum, famulus clam corripit ensem
Dilectus domino, pernixq; irrumpit in aulam
Atq; immite ferit geminato uulnere pectus.
At pœni, succensa ira, turbataq; luctu,
Et saeuis gens laeta ruunt, tormentaq; portant.
Non ignes, candensq; chalybs, non uerbera passim
Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus
Carnificae ue manus, penitus ue infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes uulnere flammae
Cessauere (ferum uisu, dictuq;) per artem

Sæuitiæ, extenti quantum tormenta sinebant,
Creuerunt artus, atq; omni sanguine rupto
Ossa liquefactis fumarunt tubida neruis
Mens intacta manet, superat, ridetq; dolores
Spectanti similis, fessosq; labore ministros
Increpitat, dominiq; crucem clamore reposcit.
Hæc inter spreta miseranda piacula pœnæ
Erepto trepidus ductore exercitus unà
Hannibalem, uoce, atq; alacri certamine, poscit,
Huic studia accendit patriæ uirtutis imago.
Huic fama in populos iurati dedita belli.
Huic uirides ausis anni, feruorq; decorus
Atq; armata dolis mens, & uis insita fandi.
Primi ductorem libyci clamore salutant.
Mox & pyrenes populi, & bellator iberus.
Continuoq; ferox oritur fiducia menti
Cessisse imperio tantum terræq; marisq;
Æolijs candens austris, & lampade phœbi,
Æstifero libya torquetur subdita cancro
Aut ingens asiæ latus, aut pars tertia terris.
Terminus, huic roseos amnis lageus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum,
At qua diuersas clementior aspicit arctos.
Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
Europes uidet arua iugis, ultra obsidet æquor
Nec patitur nomen proferri longius atlas.
Atlas subducto tracturus uertice cœlum
Sydera nubiferum fulcit caput, ætheriasq;
Erigit æternum compages ardua ceruix
Canet barba gelu, frontemq; immanibus umbris

Pinea ſylua premit, uaſtant caua tempora uenti
Nimboſoq; ruunt ſpumantia flumina rictu.
Tum geminæ laterum fauces maria alta fatigant
Atq; ubi feſſus equos titan immerſit anhelos
Flammiferum condunt fumanti gurgite currum.
Sed qua ſe campis ſqualentibus aphrica tendit,
Serpentum largo coquitur fœcunda ueneno
Fœlix qua pingues mitis plaga temperat agros,
Nec cerere ennea, phario nec uicta colono.
Hic paſſim exultant numidæ, gens inſcia freni
Queis inter geminas, per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cædens uirga lupatis
Altrix bellorum, bellatorumq; uirorum
Tellus, nec fidens nudo ſine fraudibus enſi.
Altera complebant hiſpanæ caſtra cohortes
Auxilia europæ genitoris parta tropheis.
Martius huic ſonipes campos hinnitibus implet,
Huic iuga cornipedes erecti bellica raptant,
Non eleus eat campo feruentior axis.
Prodiga gens animæ, & properare facillima mortem
Nanq; ubi tranſcendit florentes uiribus annos
Impatiens æui ſpernit nouiſſe ſenectam.
Et fati modus in dextra eſt. hic omne metallum,
Electri & gremio pallent de ſemine uenæ.
Atq; atros chalybis fœtus humus horrida nutrit
Sed ſcelerum cauſas operit deus. aſtur auarus
Viſceribus laceræ telluris mergitur imis.
Et redit infœlix effoſſo concolor auro.
Hinc certant pactole tibi duriusq;, tagusq;
Quiq; ſuper grauios lucentes uoluit harenas,

Infernæ populis referens oblivia lethes.
Nec cereri terra indocilis, nec inhospita baccho.
Nullaq; palladia sese magis arbore tollit.
Hæ postq̃ tyrio gentes cessere tyranno,
Vtq; dati rerum freni, nunc arte paterna
Conciliare uiros, armis consulta senatus
Vertere nunc donis, primus sumpsisse laborem.
Primus iter carpsisse pedes. partemq; subire,
Si ualli festinet opus, nec cætera segnis
Quæcunq; ad laudem stimulant. somnumq; negabat
Naturæ, noctemq; uigil ducebat in armis.
Interdum proiectus humi, turbæq; libyssæ.
Insignis sagulo duris certare maniplis,
Celsus ac in magno præcedens agmine ductor.
Imperium perferre suum. tum uertice nudo
Excipere insanos imbres, cœliq; ruinas.
Spectarunt pœni, tremuitq; exercitus astur.
Torquentem quom tela iouem permixtaq; nimbis
Fulmina, & excussos uentorum ex flatibus ignes
Turbato transiret equo, nec puluere fessum
Agminis ardenti labefecit syrius astro.
Flammiferis tellus radijs cum exusta dehiscit.
Candentiq; globo medius coquit æthera feruor
Fœmineum putat inuenta iacuisse sub umbra,
Exercetq; sitim, & spectato fonte recedit,
Idem correptis sternacem ad prælia frenis.
Frangere equum, & famam lætalis amare lacerti
Ignotiq; amnis tranare sonantia saxa,
Gaudet & aduersa populos arcessere ripa
Idem expugnati primus stetit aggere muri,

Et quoties campo rapidus fera prælia miſcet
Qua ſparſit ferrum, lato rubet æquore limes
Ergo inſtat fatis, & rumpere fœdera certus
Qua datur. interea romam comprendere bello
Gaudet, & extremis pulſat capitolia terris
Prima ſagunthinas turbarunt claſſica portas
Bellaq; ſumpta uiro, belli maioris amore.
Haud procul herculei tollunt ſe littore muri.
Clementer creſcente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthus.
Hic comes alcidæ remeabat in agmine thebas,
Gerione extincto, cœloq; ea fata ferebat
Tris animas nanq; id monſtrum, tris corpore dextras
Armarat, ternaq; caput ceruice gerebat.
Haud alium uidit tellus cui ponere finem
Non poſſet mors una uiro, duræq; ſorores
Tertia bis rupto torquerent ſtamina filo
Hic ſpolia oſtentabat ouans, captiuaq; uictor
Armenta, ad fontes medio feruore uocabat.
Cum tumidas fauces accenſis ſole uenenis
Calcatus rupit lœtali uulnere ſerpens,
Inachiumq; uirum terris proſtrauit iberis.
Mox profugi ducente noto aduertere coloni
Inſula quos genuit graio circunflua ponto
Atq; auxit quondam, laertia regna Zacinthos,
Firmauit tenues ortus mox daunia pubes
Sedis inops, miſit largo quam diues alumno
Magnanimis regnata uiris nunc ardea nomen.
Libertas populis pacto ſeruata, decusq;
Maiorum, & pœnis poſtquam imperitare negatum,

Admouet abrupto flagrantia fœdere ductor
Sidonius castra, & latas mouet agmine causas
Ipse caput quassans circunlustrauit anhelo
Muros sæuus equo, mensusq; pauentia tecta
Pandere iamdudum portas, & cedere uallo
Imperat, & longe clausis sua fœdera, longe
Ausoniam fore, nec ueniæ spem, Marte subactis,
Scita patrum, & leges, & iura, fidemq;, deosq;
In dextra nunc esse sua, uerba ocius acer
Intorto sancit iaculo, figitq; per arma
Stantem pro muro, & monstrantem tela uaicum
Concidit miecto medius per uiscera telo,
Effusisq; simul prærupto ex aggere membris
Victori moriens tepefactam retulit hastam.
At multo ducis exemplum clamore sequuti,
Inuoluunt atra telorum mœnia nube
Clara, nec in numero uirtus latet, obuia quisq;
Ora duci portans, ceu solus bella capessat.
Hic crebram fundit baleari uerbere glandem.
Terq; leui ducta circum caput altus habena
Permissum uentis abscondit in aere telum.
Hic ualido librat stridentia saxa lacerto.
Huic impulsa leui torquetur lancea nodo,
Ante omnis ductor patrijs insignis in armis
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma,
Nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat.
Aut hydro imbutas bis noxia tela sagittas
Contendit neruo, atq; insultat fraude pharetræ
Dacus, ut armiferis geticæ telluris in oris
Spicula quæ patrio gaudens acuisse ueneno

Fundit, apud ripas inopina binominis istri
Cura subit collem turrita cingere fronte,
Castelloq; urbem circumuallare frequenti.
Heu priscis numen populis, ac nomine solo
In terris iam nota fides. stat dura iuuentus.
Ereptamq; fugam, & claudi uidet aggere muros.
Sed dignam ausonia mortem putat esse, saguntbum
Seruata cecidisse fide, iam acrius omnes
Intendunt uires. adductis stridula neruis
Phocais effundit uastos balista molares,
Atq; eadem ingentis mutato pondere teli
Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit,
Alternus resonat clangor, certamine tanto
Conseruere acies. ueluti circundata uallo
Roma foret, clamatq; super tot milia. gentes
Inter tela satæ iam capto stamus in hoste?
Anne pudet cœpti? pudet ominis. en bona uirtus,
Primitiæq; ducis, tali ne implere paramus
Italiam fama? tales præmittere pugnas?
Accensæ exultant mentes, haustusq; medullis
Hannibal exagitat, stimulatq; sequentia bella.
Inuadunt manibus uallum, cæsasq; relinquunt
Deiecti muris dextras, subit arduus agger
Imponitq; globos pugnantum desuper urbi.
Armauit clausos, ac portis arcuit hostem
Librari multa consueta falarica dextra
Horrendum uisu robur, celsisq; niuosæ
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis.
Vix muris toleranda lues, sed cætera pingui
Vncta pice, atq; atro circunlita sulphure fumant

Fulminis hæc ritu summis è mœnibus arcis
Incita, sulcatum tremula secat aera flamma.
Qualis sanguineo præstringit lumina crine
Ad terram cœlo decurrens ignea lampas
Hæc ictu rapido pugnantum sæpe per auras
Attonito ductore tulit fumantia membra
Hæc uastæ lateri turris, ceu turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adustis.
Arma uirosq; simul pressit flagrante ruina.
Tandem condensis actæ testudinis armis
Subducto pœni uallo, cæcaq; latebra
Pandunt prolapsam suffossis mœnibus urbem,
Terribilem in sonitum procumbens aggere uicto
Herculeus labor, atq; immania saxa reuoluens
Mugitum ingentem casu dedit. alpibus altis
Aeriæ rupes, scopulorum mole reuulsa
Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem
Surgebat cumulo certantum prorutus agger,
Obstabatq; iacens uallum, ne protinus instent.
Hinc atq; hinc acies, media pugnare ruina.
Emicat ante omnis primæuo flore iuuentæ
Insignis rutulo murrus de sanguine, & idem
Matre saguntbina graius, geminoq; parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes.
Hic magno socios haidum clamore uocantem,
Qua corpus loricam inter, galeamq; patescit
Cunctantis motus speculatus, cuspide sistit,
Prostratumq; premens telo. uoce insuper urget
Fallax pœne iaces, certe capitolia primus
Scandebas uictor, quæ tanta licentia uoti?

Nunc stygio fer bella Ioui, tunc feruidus hastam
Aduersi torquens defigit in inguine hiberi,
Oraq; dum calcat iam singultantia letho,
Hac iter est, inquit, uobis ad mœnia Romæ.
O metuenda manus, sic quo properatis, eundum.
Mox instaurantis pugnam, circunsilit arma,
Et rapto nudum clypeo latus haurit iberi.
Diues agri, diues pecoris, famaq; negatus,
Bella feris arcu, iaculoq; agitabat iberus.
Fœlix heu nemorum, & uitæ laudandus opacæ,
Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto uulnere ladmus
Cui sæuum arridens, narrabis hamilcaris umbris
Hanc inquit dextram, quæ iam post uulnera uulgi
Hannibalem uobis comitem dabit, & ferit alte
Insurgens, gladio cristatæ cassidis æra,
Perq; ipsum tegmen crepitantia dissipat ossa.
Tum masulus, crudaq; uirens ad bella senecta
Harcalo non pauidus, feras mulcere laenas
Intonsamq; crines frontem uibrante capillo.
Septus, & horrentes effingens crine galeros.
Flumineaq; urna celatus bragada parmam,
Et uastæ nasamon syrtis populator hyempsal
Audax in fluctu laceras raptare carinas,
Vna omnes, dextraq; cadunt, iraq; perempti.
Necnon serpentes diro exarmare ueneno
Doctus atyr, tactuq; graues sopire chelidros,
Ac dubiam admoto sobolem explorare ceraste.
Tu quoq; fatidicis garamanticus accola lucis,
Insignis flexo galeam per tempora cornu.

Heu frustra reditum sortes tibi sæpe loquutas
Mentitumq; Iouem increpitans, occumbis hyarba.
Et iam corporibus cumulatus creuerat agger.
Confusæq; atra feruebat cæde ruinæ.
Tum ductorem auido clamore in prælia poscit
Fulmineus ceu spartanis latratibus actus
Cum syluam occursu uenantum perdidit, hyrto
Horrescit sæuus dorso, & postrema capessit
Prælia, feruentem mandens aper ore cruorem
Iamq; gemens geminum contra uenabula torquet,
At parte ex alia, qua se insperata iuuentus
Expulerat portis, ceu spicula nulla, manusq;
Vim ferre, exitiúm ue queant, permixtus utrisq;
Hannibal agminibus passim furit, & quatit ensem
Cantato super senior quem fecerat igni
Littore ab hesperidum rhenusus, qui carmine pollens
Fidebat magica ferrum crudescere lingua,
Quantus bistonijs late gradiuus in oris
Belligero rapitur curru, telumq; coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum afflatu donat, & stridoribus axis.
Iamq; boscum, rutilumq; pholum, ingentē q; metiscū
Iam lygdum, dyriumq; simul, flauumq; galesum
Et geminos chronum, atq; gyam demiserat umbris
Daunum etiam grata, quo non spectatior alter
Voce mouere fora, atq; orando & fingere mentes,
Nec legum custos solertior. aspera telis
Dicta admiscentem. quo nam te pœnæ paternæ
Huc adigunt furiæ? non hæc sidonia tecta
Fœminea fabricata manu, precióue parata.

Exulibus'ue datum dimensis littus harenis.
Fundamenta deum, romanáq; fœdera cernis.
Ast illum toto iactantem talia campo
Ingenti raptum nisu, medióq; uirorum
Auulsum inter tela globo, & post terga reuinctum
Hannibal ad pœnam lentæ mandauerat iræ,
Increpitansq; suos inferri signa iubebat,
Perq; ipsos cædis cumulos. stragemq; iacentum
Monstrabat, furibundus iter, cunctosq; ciebat
Nomine, & in præda stantem dabat improbus urbē.
Sed postq̄ à trepidis allatum, feruere partem
Diuersam marte infausto, murróq; secundos
Hunc superos tribuisse diem. ruit ocius amens
Lymphato cursu, atq; ingentes deserit actus.
Læthiferæq; micant fulgentes uertice cristæ.
Crine ut flammifero terret fera regna cometes
Sanguineum spargens ignem. uomit atra rubentes
Fax cœlo radios, & sæua luce corruscum
Scintillat sydus, terrisq; extrema minatur.
Præcipiti dant tela uiam, dant signa, uiriq;
Atq; ambæ trepidant acies, iacit igneus hastæ
Dirum lumen apex, ac late fulgurat umbo,
Qualis ubi ægeo surgente ad sydera ponto
Per longum uasto chori cum murmure, fluctus
Suspensum in terras portat mare, frigida nautis
Corda tremunt, sonat ille procul, flatúq; tumescens
Curuatis pauidas transmittit cycladas undis.
Non cuncta è muris unum incessentia tela,
Fumantesq; ante ora faces, non saxa per artem
Tormentis excussa tenent, ut tegmina primum

Fulgentis galeæ conspexit, & arma cruento
Inter solem auro rutilantia, turbidus infit.
En qui res libycas, incœptáq; tanta retardet
Romani murrus belli mora, fœdera saxo
Iam noscas quid uana queant, & uester iberus
Ferto æquum, castamq; fidem, seruatáq; iura.
Decœptos mihi linque deos, cui talia murrus.
Exoptatus ades, mens olim prælia poscit,
Spéq; tui flagrat capitis, fer debita fraudum
Premia, & Italiam tellure inquire sub ima,
Longum in dardanios fines iter, atq; niualem
Pyrenen, alpesq; tibi mea dextera donat.
Hæc inter cernens subeuntem cominus hostem,
Præruptumq; loci, fidum sibi corripit ingens
Aggere conuulso saxum, & nitentis in ora
Deuoluit, pronóq; silex ruit incitus ictu
Subsedit duro concussus fragmine muri
Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
Virtus pressa loco, frendens luctatur, & ægro
Scandit in aduersum per saxa minantia nixu.
Sed postquam propius uicino lumine fulsit,
Et tota se mole tulit, uelut incita clausum
Agmina pœnorum cingant, & cuncta pauentem
Castra premant, lato murrus caligat in hoste.
Mille simul dextræ, densúsq; micare uidetur
Ensis, & innumeræ nutare in casside cristæ
Conclamant utrinq; acies, ceu tota sagunthos
Igne micet, trahit instanti languentia letho
Membra pauens murrus, supremáq; uota capessit
Conditor alcide, cuius uestigia sacra

Incolimus, terra minitantem auerte procellam
Si tua non segni defenso mœnia dextra
Dumq; orat, cœloq; attollit lumina supplex.
Cerne ait, an nostris longe tyrinthius ausis.
Iustius affuerit, ni displicet æmula uirtus.
Haud me dissimilem alcide primoribus annis
Agnosces inuicte tuis. fer numen amicum
Et troiæ quondam primis memorate ruinis.
Dexter ades, phrygiæ delenti stirpis alumnos
Sic pœnus, pressumq; ira simul exigit ensem
Quoad capuli statuere moræ, tæloq; relato
Horrida labenti perfunditur arma cruore.
Ilicet ingenti casu turbata iuuentus
Procurrit, nota arma uiri, corpusq; superbo
Victori spoliare negant, coit aucta uicissim
Hortando manus, & glomerata mole feruntur.
Hinc saxis galea, hinc clypeus sonat æreus hastis
Incessunt sudibus, librataq; pondera plumbi
Certatim iaciunt, decisæ in uertice cristæ.
Direptumq; decus nutantum in cæde iubarum.
Iamq; agitur largus per membra fluentia sudor
Et stant loricæ squamis, horrentia tela,
Nec requies, tegmenue datur mutare sub ictu
Genua labant, fessiq; humeri gestamina laxant
Tum creber, penitusq; trahens suspiria sicco
Fumat ab ore uapor, nisuq; elisus anhelo
Auditur gemitus, fractumq; in casside murmur
Mente aduersa domat, suadetq; nitescere duris
Virtutem, & decoris precio discrimina pensat,
Hic subitus scisso densa inter nubila cœlo

Erupit quatiens terram fragor, & super ipsas
Bis pater intonuit geminato fulmine pugnas
Inde inter nubes uentorum turbine caeco
Vltrix iniusti uibrauit lancea belli
Ac femore aduerso librata cuspide sedit.
Tarpeiae rupes, superisq; habitabile saxum,
Et uos uirginea lucentes semper in ara
Laomedonteae troiana altaria flammae,
Heu quantum uobis fallacis imagine teli
Promisere dei, propius si pressa furenti
Hasta foret, clausae starent mortalibus alpes.
Nec trasimene tuis nunc allia cederet undis.
Sed iuno aspectans pyrenes uertice celsae
Vana rudimenta, & primos in marte calores
In ualidam duris euellit ab ossibus hastam
Ille tegit clypeo fusum per membra cruorem,
Tardáq; paulatim, & dubio uestigia nisu
Alternata trahens, auersus ab aggere cedit.
Nox tandem optatis terras, pontumq; tenebris
Condidit. & pugnas erepta luce diremit,
At durae inuigilant mentes, molemq; reponunt
Noctis opus, clausos acuunt extrema pericli,
Et fractis rebus uiolentior ultima uirtus,
Hinc pueri, inualidiq; senes, hinc foemina ferre
Certat opem, in dubijs miserando uana labori,
Saxáq; mananti subuectat uulnere miles
Iam patribus, clarisq; senum sua munia curae
Concurrunt. lectosq; uiros hortantur, & orant.
Defessis subeant rebus, reuocentq; saguntho
Sidonias flammas, nunc ite, impellite puppim,

Saucia dum castris clausa est fera, tempore martis
Vtendum est rupto, & grassandū ad clara periclis.
Ite citi, deflete fidem, murosq; ruenteis
Antiquáq; domo meliora accersite fata.
Mandati summa est, dum stat remeate sagunthos.
 Ast illi celerant qua proxima littora gressum,
Et fugiunt tumido per spumea carula uelo.
 Pellebat somnos tithoni rosida coniux,
At rutilus primis sonipes hinnitibus altos
Afflarat montis, roseasq; mouebat harenas.
Iam celsa è muris extructa mole iuuentus.
Clausam nocturnis ostentat turribus urbem.
Rerum omnes pendent actus, & milite mœsto
Laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor.
Inq; ducem uersant tanto in discrimine curæ.
 Interea rutulis longinqua per æquora uectis
Herculei ponto cœpere existere colles.
Et nebulosa iugis attollere saxa menecī
Thracius hos boreas scopulos, immitia regna
Solus habet, semperq; rigens nunc littora pulsat,
Nunc ipsas alis tangit stridentibus alpes,
Atq; ubi se terris glaciali fundit ab arcto,
Haud ulli contra fiducia surgere uento,
Vorticibus torquet rapidis mare, fractáq; anhelant
Æquora, & iniecto conduntur gurgite montes.
Iamq; uolans rhenum, rhodanumq; in nubila tollit.
Hunc postq̄ boreæ dirum euasere furorem,
Alternos mœsti casus belliq;, marisq;,
Et dubium rerum euentum, sermone uolutant.

O patria o fidei domus inclyta, quo tua nunc sunt
Fata loco, sacræ ne manent in collibus arces?
An cinis heu superi tanto de nomine restat?
Ferte leues auras, flatusq; ciete secundos,
Si nondum insultat templorum protinus ignis
Culminibus, latiæq; ualent succurrere classes,
Talibus illachrymant noctemq;, diemq; querelis,
Donec laurentes puppis defertur ad oras,
Qua pater, acceptis anienis ditior undis
In pontum flauo descendit gurgite tybris.
Hinc consanguineæ subeunt iam mœnia romæ.
Concilium uocat Augustum, castaq; beatos
Paupertate patres, ac nomina parta triumphis
Consul. & æquantem superos uirtute senatum,
Facta animosa uiros, & recti sacra Cupido
Attollunt, hirtæq; comæ, neglectaq; mensa,
Dexteraq; à curuis capulo non segnis aratris
Exiguo faciles, & opum non indiga corda,
Ad paruos curru remeabant sæpe penates.
In foribus sacris, primóq; in limine templi
Captiui currus, belli decus, armaq; rapta
Pugnantum ducibus, sæuæq; in marte secures,
Perfossi clypei, & seruantia tela cruorem,
Claustraq; portarum, pendent hic punica bella,
Egathis cernas, fusaq; per æquora classe
Exactam ponto libyen testantia rostra
Hic galeæ senonum, pensatiq; improbus auri
Arbiter ensis inest, gallisq; ex arce fugatis
Arma reuertentis pompa gestata Camilli.
Hic spolia Æacidæ, hic epyrotica signa,

Et ligurum horrentesq; comæ, parmæq; relatæ
Hispana de gente rudes, alpinaq; gesa.
Sed postq̃ clades patefecit, & horrida bella
Orantum squalor præsensq; astare sagunthi
Ante oculos uisa est extrema precantis imago.
Tum senior mœsto sycoris sic incipit ore.
Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
Marte satam, populi ferro parere coacti.
Ne crede emensos, leuia ob discrimina, pontum.
Vidimus obsessam patriam, murosq; trementes,
Et quem insana freta, aut cœtus genuere ferarum,
Vidimus hannibalem, procul his à mœnibus oro
Arcete ò superi, nostróq; in marte tenete
Fatiferæ iuuenem dextræ, qua mole sonantes
Conijcit ille trabes, & quantus crescit in armis
Trans iuga pyrenes, medium indignatus iberum
Exciuit calpen, & mersos syrtis harenis.
Molitur populos, maioráq; mœnia quærit.
Spumeus hic medio qui surgit ab æquore fluctus
Si prohibere piget uestras effringet in urbes.
An tanti precium motus, ruptiq; per enses
Fœderis, hoc, iuueni iurata in bella ruenti
Creditis, ut statuat superata iura sagunthο?
Ocius ite uiri, & nascentem extinguite flammam,
Ne seræ redeant post aucta pericula curæ.
Quáquam ó si nullus terror, non obruta iam nunc
Semina fumarent belli, uestræ'ue sagunthο
Spernendum, consanguineam protendere dextram.
Omnis iber rapidis, omnis fera gallia turmis.
Omnis ab æstifero sitiens libys imminet axe.

Vos per culta diu rutulæ primordia gentis
Laurentemq; larem, & genitricis pignora troiæ
Conseruate pios, qui permutare coacti
Acrysioneis tirynthia culmina muris.
Vos etiam tandem siculi contra arma tyranni
Iuuisse egregium, uos & campana tueri
Mœnia, depulso samnitum robore, dignum
Sigeis duxistis auis, uetus incola dauni
Testor uos fontes, & stagna arcana numici.
Cum fœlix nimium dimitteret ardea pubem
Sacra, domumq; ferens, & aui penetralia turni
Vltra pyrenem laurentia numina uexit.
Cur ut decisa, atq; auulsa è corpore membra
Despiciat, uesterq; luat cur fœdera sanguis?
Tandem ut finitæ uoces (miserabile uisu)
Affigunt prom squalentia corpora terræ.
Inde agitant consulta patres, curasq; fatigant.
Lentulus ut cernens accensæ tecta sagunthi
Poscendum pœnæ iuuenem, celeriq; negantis
Exuri bello, carthaginis arua iubebat.
Ast fabius cauta speculator mente futuri
Nec lætus dubijs, paruisq; lacessere martem
Et melior clauso bellum producere ferro
Prima super tantis rebus pensanda, ducis'ne
Cæperit arma furor, patres an signa moueri
Censuerint, mittiq; uiros qui ex acta reportent.
Prouidus hæc rite uatis, fundebat ab alto
Pectore, præmeditans fabius surgentia bella.
Vt sæpe è celsa grandæuus puppe magister.
Prospiciens signis uenturum in carbasa chorum

Summo iamdudum substringit linteà malo.
Sed lachrymæ,atq; ira mixtus dolor impulit omnis
Præcipitare latens fatum,lectiq; senatu,
Qui ductorem adeant,si perstet surdus in armis
Passorum uertant inde ad carthaginis arces.
Nec diuum oblitis indicere bella morentur.

Amb.Nic.Tol.Catalepsis.II.
Romanam probibet nauem contingere portus
Hánibal,huic clypeus datur,& ruit alta sagũtos.

CÆruleis prouecta uadis iá dardana puppis
Tristia magnanimi portabat iussa senatus,
Primoresq; patrũ,fabius tirynthia proles
Ter centum memorabat auos,quos turbine Martis
Abstulit una dies,cum sors non æqua labori,
Patricio cremeræ maculauit sanguine ripas.
Huic comes æquato sociauit munere curas
Publicola ingentis uolesi spartana propago,
Is cultam referens insigni nomine plebem
Ausonios atauo ducebat consule fasces.
Hos ut depositis portum contingere uelis
Allatum Hannibali,consultaq; ferre senatus,
Iam medio seram bello poscentia pacem.
Ductorisq; simul conceptas fœdere pœnas
Ocius armatas passim per littora turmas
Ostentare iubet minitantia signa, recensq;
Perfusos clypeos,& tela rubentia cæde.
Haud dictis nunc esse locum,strepere omnia clamat
Tyrrhenæ clangore tubæ,gemituq; cadentum.
Dum detur,relegant pontum,neu se addere clausis

Festinent, notum quid cæde calentibus armis
Quantum ire liceat. monisue quid audeat ensis.
Sic ducis affatu per inhospita littora pulsi
Conuerso tyrios petierunt remige patres.
Hic alto pœnus fundentem uela carinam
Insequitur, uerbis acuens trepidantia castra.
Nostrum ferre caput parat illa per æquora puppis
Heu cæca mentes, tumefactaq; corda secundis,
Armatum Hannibalem pœnæ petit impia tellus.
Ne deposce, adero, dabitur tibi copia nostri.
Ante expectatum, portisq;, focisq; timebis,
Quæ nunc externos defendis Roma penates,
Tarpeios iterum scopulos, præruptaq; saxa
Scandatis licet, & celsam migretis in arcem,
Nullo iam capti uitam pensabitis auro.
Incensi dictis animi, & furor additus armis
Conditur extemplo telorum nubibus æther.
Et densa resonant saxorum grandine turres.
Ardor agit, prouecta queat, dum cernere muros,
Inq; oculis profugæ martem exercere carinæ.
Ipse autem incensas promissa piacula turmas
Flagitat insignis nudato uulnere ductor.
Ac repetens quæstus furibundo personat ore.
Poscimur ò socij, fabiusq; è puppe cathenas
Ostentat, dominiq; uocat nos ira senatus.
Si tædet cœpti culpandá ue mouimus arma
Ausoniam ponto propere reuocate carinam.
Nil moror, en uincta lacerandum tradite dextra,
Nam cur eoi deductus origine belli
Tot libyæ populis, tot circunfusus iberis
Seruitium præferre negem, rhetius immo

Imperet æternum, & populis, sedisq́; propaget
Signa ferox, nos iussa uirum, nutusq́; tremamus
Effundunt gemitus, atq; omina tristia uertunt
In stirpem Æneadum, ac stimulat clamoribus iras.
Discinctos inter libycos, populosq́; bilingues.
Marmaricis audax in bella œnotria signis.
Venerat hasbyte, proles garamantis hyarbæ.
Ammone hic genitus, phorcinidos antra medusæ
Cinyphiumq; macem, & iniquo sole calentis
Battiadas, late imperio, sceptrisq́; regebat
Cui patrius nasamon, æternumq́; arrida barcæ
Cui nemora autololum, atq; infide littora syrtis
Parebant, nullaq́; leuis getulus habena.
Atq; is fundarat thalamos trytonide nympha
Vnde genus proauumq; Iouem regina ferebat
Et sua fatidico, repetebat nomina luco.
Hæc ignara uiri, uacuoq; assueta cubili,
Venatu & syluis primos assueuerat annos
Non calathis molita manus, operatá ue fuso
Dictynnam, at saltus, & anhelum impellere planta.
Cornipedem, at strauisse feras immitis amabat.
Quales threiciæ, rhodopen, pangeaq́; lustrant
Saxosis nemora alta iugis, cursuq́; fatigant
Ebrum, innupta manus, spreti, ciconesq́;, getæq́;,
Et rhesi domus, & lunatis bistones armis.
Ergo habitu insignis patrio religata fluentem
Hesperidum crinem dono, dextrumq́; feroci
Nuda latus Marti, ac fulgenti tegmine leuum,
Thermodoontiaca munita in prælia pelta.
Fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.

Pars

Pars comitum biiugo curru, pars cætera dorso
Fertur equi, necnon ueneris iam fœdera passæ
Reginam cingunt, sed uirgine densior ala est.
Ipsa autem gregibus per longa mapalia, lectos
Ante aciem ostentabat equos, tumuloq; propinquo
Dum sequitur gyris campum uibrata per auras.
Spicula contorquens, summa ponebat in arce.
Hanc hasta toties intrantem mœnia mopsus
Non tulit, & celsis senior cortynia muris
Tela sonante fugat neruo, liquidasq; per auras
Dirigit aligero lætalia uulnera ferro.
Cres erat ærisonis curetum aduectus ab antris,
Dicteos agitare puer leuioribus annis
Pennata saltus assuetus arundine mopsus,
Ille uagam cœlo demisit sæpe uolucrem,
Ille procul campo linquentem retia ceruum
Vulnere sistebat, rueretq; inopina sub ictu
Ante fera incauto, q̃ sibila poneret arcus.
Nec se tum pharetra iactauit iustius ulla,
Æois quanquam certet cortyna sagittis.
Verum ut opum leuior, uenatu extendere uitam
Abnuit, atq; arctæ res exegere per æquor.
Coniuge cum meroe, natisq; inglorius hospes
Intrarat miseram fato ducente, saguntum.
Coriti fratrum ex humeris, calamiq; paterni
Pendebant, uolucerq; chalybs, minoia tela.
Hic medius iuuenum, massylæ gentis in agmen
Crebra cydoneo fundebat spicula cornu.
Iam grauium, audacemq; tyrum, paritérq; ruentis
Gisgonem, læuemq; bagam, indignumq; sagittæ

Impubem malas tam certæ ocurrere lisum
Fuderat. & plena tractabat bella pharetra.
Tum uulum intendens, telumq́; in uirginis ora,
Desertum non grata Iouem per uota uocabat.
Namq; ut fatiferos conuerti prospicit arcus,
Opposito procul insidijs nasamonia sarpe
Corpore, præripuit lathum, calamumq́; uolantem.
Dum clamat, patulo excipiens transmisit hiatu
Et primæ ferrum à tergo uidere sorores,
At comitis casum frendens, labentia uirgo
Membra leuat, paruaq́; oculos iam luce natantes
Irrorat lachrymis, totisq́; annixa doloris
Viribus, intorquet læthalem in mœnia cornum.
Illa uolans humerum rapido transuerberat ictu
Conantis dorilæ, iunctis iam cornibus arcus,
Et ducti spacium nerui complente sagitta,
Excutere in uentos resoluto pollice ferrum.
Tum subitum in uulnus præceps deuoluitur, altis
Aggeribus muri, iuxtaq; cadentia membra.
Effusi uersa calami fulsere pharetra.
Exclamat paribus frater uicinus in armis
Icarus, ulcisciq́; parat lachrymabile fatum,
Atq; illum raptim promentem in prælia telum
Hannibal excussi præuertit turbinæ saxi.
Labuntur gelido torpentia frigore membra.
Deficiensq́; manus pharetræ sua tela remisit,
At pater in gemino natorum funere mopsus,
Correptos arcus, ter mœsta mouit ab ira,
Ter cecidit dextra. & notas dolor abstulit artes.
Pœnitet heu sero dulcis liquisse penates.

Arreptoq; auide, quo concidis icare, saxo.
Postq̃ auum senior, percussaq; pectora frustrà
Sentit, & ut tantos compescat morte dolores,
Nil opis in dextra, uastæ se culmine turris
Præcipitem iacit, & delapsus pondere prono
Membra super nati moribundos explicat artus,
Dum cadit externo cortynius aduena bello.
Iam noua molitus stimulato milite teron.
Alcidæ templi custos, aræq; sacerdos.
Non expectatum tyriis effuderat agmen
Et fera miscebat reserata prælia porta.
Atq; illi non hasta manu, non uertice cassis
Sed fisus latis humeris, & mole iuuentæ,
Agmina uastabat claua, nihil indigus ensis.
Exuuiæ capiti impositæ, tegmenq; leonis
Terribilem attollunt excelso uertice rictum,
Centum angues idem cœlatum insignæ gerebat
In clypeo & sectis geminam serpentibus hydram.
Ille iubam, tapsumq; patrem, clarumq; micipsam,
Nomine aui, maurumq; sacen, à mœnibus actos,
Palantesq; fugæ, præceps ad littora cursu
Egerat, atq; una spumabant æquora dextra.
Nec contentus idi læto, lætoq; cothonis
Marmaridæ, nec cæde rothi, nec cæde iugurthæ
Hasbytes currum, & radiantis tegmina leuæ
Poscebat uotis, gemmataq; lumina peltæ.
Atq; in belligera uersabat uirgine mentem.
Quem ruere ut telo uidit regina cruento,
Obliquos detorquet equos, leuumq; per orbem
Fallaci gyro campum secat, ac uelut ales

Auerso rapitur sinuata per aequora curru.
Dumq; ea se ex oculis aufert, atq; ocius euro
Incita puluerem campo trahit ungula nubem
Aduersum late stridens rota proterit agmen.
Ingerit & crebas uirgo trepidantibus hastas,
Hic cecidere lycus, thamyrisq;, & nobile nomen
Eurydamas, clari deductum stirpe parentis.
Qui thalamos ausus quondam sperare superbos
Heu demens ithaciq; torum, sed enim arte pudica
Fallacis toties reuoluto stamine telae
Deceptus, mersum pelago iactarat Vlyxem,
Ast ithacus uero ficta pro morte loquacem.
Affecit laeto, tedaeq; ad funera uersae.
Gens extrema uiri, campis deletur iberis
Eurydamas, nomados dextra, super instrepit acer
Et seruat cursum perfractis ossibus axis.
Iamq; aderat remeans uirgo, inter praelia, postq̃
Distringi terona uidet, saeuamq; bipennem
Perlibrans mediae fronti, spolium inde superbum
Herculeasq; tibi exuuias, dictynna uouebat.
Nec segnis teron, tantae spe laudis, in ipsos
Aduersus consurgit equos, uillosaq; fului
Ingerit obiectans trepidantibus ora leonis,
Attoniti terrore nouo, rictuq; minaci
Quadrupedes, iactant resupino pondere currum.
Tum saltu hasbyten conantem linquere pugnas
Occupat, incussa gemina inter tempora claua,
Feruentisq; rotas, turbataq; frena pauore
Disiecto sparsit collisa per ossa cerebro.
At rapta properans caedem ostentare bipenni,

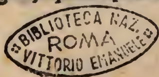
Amputat è curru reuolutæ uirginis ora,
Nec dum ira posita, celsa nam figitur hasta
Spectandum caput, id gestent ante agmina pœnum
Imperat, & propere currus ad mœnia uertant.
Hæc cæcus fati, diuumq; abeunte fauore
Vicino teron edebat prælia læto.
Namq; aderat toto ore ferens irasq; minasq;
Hannibal, & cæsam hasbytem, fixiq; trophæum
Infandum capitis, furiata mente dolebat.
At simul ærati radiauit luminis umbo.
Et concussa procul membris uelocibus arma
Latiferum intonuere, fugam percussa repente
Ad muros trepido conuertunt agmina cursu,
Sicut agit leuibus per sera crepuscula pennis
Et pastu uolucres, ad nota cubilia uesper.
Aut ubi cecropius formidine nubis aquosæ
Sparsa super flores examina tollit hymettos
At dulcis ceras & odori corticis antra,
Mellis apes grauidæ properant, densoq; uolatu
Raucum connexæ glomerant ad limina murmur
Præcipitat metus attonitos, cæciq; feruntur.
Heu blandum cœli lumen, tanto ne cauetur
Mors reditura metu? nascentiq; addita fata?
Auxilium clamant, portis atq; aggere tuto
Erupisse gemunt, retinet uix agmina teron.
Interdumq; manu, interdum clamore, minisq;
State uiri, meus ille hostis, mihi gloria magnæ
State, uenit pugnæ, muro tectisq; sagunthi
Hac abigam pœnos dextra, spectacula tantum
Este uiri, uel si cunctos metus acer in urbem

(Heu deforme)rapit,soli mihi claudite portas.
At pœnus rapido præceps ad mœnia cursu,
Dum pauitant trepidi rerum,fessiq; salutis,
Tendebat,stat primum, urbem murosq; patentis
Postposita cæde,& dilata inuadere pugna.
Id postquam herculeæ custos uidet impiger aræ,
Emicat,& uelox formidine præuenit hostem.
Gliscit elisæo,uiolentior ira tyranno
Tu solue interea nobis bone ianitor urbis
Supplicium,ut pandas,inquit, tua mœnia læto.
Nec plura effari sinit ira,rotatq; coruscum
Mucronem, sed contortum prior impete uasto
Daunius huic robur iuuenis iacit,arma fragore
Icta graui,raucum gemuere,altæq; resultant
Aere illisa cauo,nodosæ pondere clauæ.
At uiduus teli,frustrato proditus ictu.
Pernici uelox cursu rapit incita membra,
Et celeri fugiens perlustrat mœnia planta.
Instat atrox,terga increpitans fugientia uictor.
Conclamant matres, celsoq; è culmine muri
Lamentis uox mixta sonat,nunc nomine noto
Appellant. feras fesso nunc pandere portas
Posse uolunt, quatit hortantum præcordia terror,
Ne simul accipiant ingentem mœnibus hostem,
Incutit umbonem fesso,assultatq; ruenti
Pœnus,& obtestans spectantem è mœnibus urbem
I,miseram hasbyten læto solare propinquo.
Hæc dicens,iugulo optantis dimittere uitam,
Infestum condit mucronem, ac regia lætus
Quadrupedes,spolia,abreptos à mœnibus ipsis

Queis aditum portæ trepidantum sepserat agmen,
Victor agit, curruq; uolat per ouantia castra.
At nomadum furibunda cohors, miserabile humandi
Deproperat munus, tumuliq; adiungit honorem,
Et rapto cineres ter circum corpore lustrat,
Hinc lætale uiri robur, tegmenq; tremendum
In flammas iaciunt, ambustoq; ore, genisq;,
Deforme alitibus liquere cadauer iberis.
Pœnorum interea, quis rerum summa potestas,
Consultant bello super, & quæ dicta ferantur
Ausoniæ populis, oratorumq; minaci
Aduentu trepidant, monet hinc fœdusq;, fidesq;,
Et testes superi, iurataq; pacta parentum.
Hinc popularis amor captantis magna iuuentæ,
Et sperare iuuat belli meliora, sed olim
Ductorem infestans odijs gentilibus hanno,
Sic adeo increpitat studia, incautumq; fauorem.
Cũcta qdem patres (neq; enim cohibere mināntum
Iræ se ualuere) premunt formidine uocem.
Haud tñ abstiterim, mortem licet arma propinquēt,
Testabor superos, & cœlo uota relinquam,
Quæ postrema salus rerum, patriæq; reposcit.
Nec nunc obsessa demum, & fumante saguntho
Hæc serus uates hanno canit, anxia rupi
Pectora, ne castris innutriretur, & armis,
Exitiale caput monui, & dum uita, monebo.
Ingenium noscens uirus, flatusq; paternos.
Vt qui stelligero speculantur sydera cœlo,
Venturam pelagi rabiem, chauriq; futura
Prædicit miseris, haud uanus flamina nautis.

Consedit solio, rerumq; inuasit habenas,
Ergo armis, fœdus, fasq; omne abrumpitur armis
Oppida quassantur, longeq; in mœnia nostra
Æneadum arrectæ mentes, disiectaq; pax est,
Exagitant manes iuuenem, furiaq; paternæ,
Ac funesta sacra, & conuersi fœdere rupto
In caput insidum superi, massillaq; uates
Annuit, ille noui cæcus caligine regni.
Externas arces quatit, aut tirynthia tecta.
Sic propria luat hæc pœna, nec misceat urbis
Fata suis. inquam, hoc, inquam, nunc tẽpore muros
Oppugnat carthago tuos, teq; obsidet armis.
Lauimus ethneas animoso sanguine ualles,
Et uix conducto produximus arma lacone,
Nos ratibus laceris scyllæa repleuimus antra.
Classibus & refluo spectauimus æquore raptis.
Contorta è fundo reuomentem transtra charybdim.
Respice, proh demens. proh pectus inane deorum
E gates, libyaq; procul fluitantia membra.
Quo ruis? & patria exitio tibi nomina quaris?
Subsident alpes, subsidet mole niuali
Alpibus æquatum attollens caput appenninus,
Sed campos fac uane dari, num gentibus istis
Mortales animi? aut ferro flammaq; fatiscunt?
Haud tibi neritia cernes cum prole laborem,
Pubescit castris miles, galeaq; teruntur
Nondum signatæ flaua lanugine malæ,
Nec requies æui nota, exanguesq; merendo
Stant prima inter signa senes, lethumq; lacessunt
Ipse ego romanas, perfosso corpore, turmas

Tela intorquentis, correpta è uulnere uidi,
Vidi animos, mortesq; uirum, decorisq; furorem,
Si bello absistis, nec te uictoribus offers.
Quantum heu carthago donat tibi sanguinis hanno?
Gestar ad hæc, nanq; impatiens asperq; coquebat
Iamdudum immites iras, mediamq; loquentis
Bis conatus erat, turbando, abrumpere uocem.
Concilio ne inquit libyæ, tyrioq; senatu
Proh superi. ausonius miles sedet? armaq; tantum
Haud dum sumpta uiro, nam cætera (nõ latet) hostis.
Nunc geminas alpes, appeninumq; minatur.
Nunc freta sicaniæ, & scyllæi littoris undas.
Nec procul est, quin iam manes, umbrasq; pauescat
Dardanias, tanta accumulat præconia lætho
Vulneribusq; uirum, tollitq; ad sydera gentem.
Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
Vidi ego cum geminas, arctis post terga cathenis
Succinctus palmas, uulgo traheretur, ouante
Carceris in tenebras, spes & fiducia gentis
Regulus hectoreæ, uidi cum robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
Nec uero terrent puerilia protinus ora
Sub galea, & presse properata casside malæ.
Indole non adeo segni sumus, aspice turmæ,
Quot libycæ certant annos ante ire labore.
Et nudis bellantur equis. ipse aspice ductor
Cum primam tenero uocem proferret ab ore.
Iam bella, & lituos, ac flammis urere gentem
Iurabat phrygiam, atq; animo patria arma mouebat.

Vultor erit cedis, iam te spectante, propinquæ
Proinde polo crescant alpes, altusq; coruscos
Appenninus agat scopulos, per saxa niuesq;,
Dicam etenim (ut stimulēt atram uel inania mentē)
Per cœlum est qui pandat iter, pudet hercule tritas
Desperare uias, laudemq; timere secundam.
Sed libyæ clades, & primi incendia belli
Aggerat, atq; iterum pro libertate labores
Hanno ferre uetat, ponat formidinis æstus,
Parietibusq; domus imbellis fœmina seruet
Singultantem animam, nos nos contra ibimus hostē
Queis procul à tyria dominos depellere byrsa.
Vel Ioue non æquo fixum est, sin fata repugnent,
Et iam damnata cessit carthagine mauros,
Occumbam potius, nec te patria inclyta dudum
Æternum famulam, liberq; acherontha uidebo.
Nam quæ (proh superi) fabius iubet ocius arma.
Exuite, & capta descendite ab arce sagunthi.
Tum delecta manus scutorum incendat aceruos.
Vranturq; rates. ac toto absistite ponto
Di procul, ò merita est si nunquam talia plecti.
Carthago, prohibete nephas, nostriq; solutas
Ductoris seruate manus, tum deinde resedit.
Factaq; censendi patrum de more potestas,
Hic hannō, reddi propere certamine rapta
Instat, & autorem uiolati fœderis addit.
Tum uero attoniti, ceu templo irrumperet hostis
Exiluere patres, latioq; id uerteret omen.
Orauere deum, at postquam discordia sentit
Pectora, & infidas ad Martem uergere mentes,

Non ultra patiens fabius texisse dolorem,
Concilium exposcit propere, patribusq; uocatis
Bellum se gestare sinu, pacemq; profatus
Quid sedeat legere, ambiguis neu fallere dictis,
Imperat, ac saeuo neutrum renuente senatu,
Ceu clausas acies, gremioq; effunderet arma
Accipite infaustum libyae, euentuq; priori
Par inquit bellum, & laxos effudit amictus.
Tum patrias repetit pugnandi nuncius arces.
Atq; ea dum profugae regnis agitantur elisae.
Accitis uelox populis, quies aegra labābat
Ambiguo sub Marte fides, praedaq; grauatus.
Ad muros poenus reuocauerat arma sagunthi.
Ecce autem clypeum saeuo fulgore micantem
Oceani gentes, ductori dona ferebant
Callaicae telluris opus, galeamq; coruscis.
Subnixam cristis, uibrant cui uertice coni
Albentes niueae tremulo nutamine pennae.
Ensem unum, ac multis fatalem milibus hastam,
Praeterea textam nodis, auroq; trilicen
Loricam, & nulli tegmen penetrabile telo.
Haec aere, & duri calybis, perfectaq; metallo
Atq; opibus perfusa tagi, per singula laetis
Lustrat ouans oculis, gaudetq; in origine regni.
Condebat primae Dido carthaginis arces.
Instabatq; operi subducta classe iuuentus,
Molibus hi claudunt portus, his tecta, domusq;
Partiris iustae bitia uenerande senectae,
Ostentant caput effossa tellure repertum
Bellatoris equi, atq; omen clamore salutant.

Has inter species, orbatum classe, suisq;,
Æneam pulsum pelago, dextraq; precantem
Cernere erat, fronte hunc auidæ regina serena
Infœlix, ac iam uultu spectabat amico
Hinc & speluncam, furtiuaq; fœdera amantum
Gallaicæ fecere manus, it clamor ad auras,
Latratusq; canum, subitoq; exterrita nimbo
Occultant alæ uenantum corpora syluis.
Nec procul æneadum uacuo iam littore classis
Æquora, nequicquam reuocante petebat elysa.
Ipsa pyram super ingentem stans saucia Dido,
Mandabat tyrijs ultricia bella futuris,
Ardentemq; rogum, media spectabat ab unda
Dardanus, & magnis pandebat carbasa fatis,
Parte alia supplex infernis Hannibal aris
Arcanum stygia libat cum uate, cruorem,
Et primo bella æneadum iurabat ab æuo,
At senior siculis exultat Hamilcar in aruis.
Spirantem credas, certamina anhela mouere,
Ardor inest oculis, toruumq; minatur imago,
Nec non & leuum clypei latus, aspera signis
Implebat spartana cohors, hanc ducit ouantem
Ledæis ueniens uictor Xanthippus amyclis,
Iuxta triste decus pendet sub imagine pœnæ
Regulus, & Sidei dat magna exempla sagintho.
Lætior at circa facies, agitata furarum,
Agmina uenatu, & celata mapalia fulgent.
Nec procul usta cutem, nigri soror horrida mauri
Assuetas patrio mulcet sermone leænas.
It liber campis pastor, cui fine fine ullo

In uetitum saltu penetrat pecus, omnia pœnum
Armenti uigilem patrio de more sequuntur.
Gesaq;, latratorq; cydon, tectumq;, sociq;
In silicis uenis, & fistula nota uiuentis.
Eminet excelso consurgens colle saguntbos,
Quam circum immensi populi, condensaq; cingunt
Agmina certantum, pulsantq; trementibus hastis,
Extrema clypei stagnabat iberus in ora,
Curuatis claudens ingentem flexibus orbem,
Hannibal abrupto transgressus fœdere ripas,
Pœnorum populos romana in bella uocabat.
Tali sublimis dono, noua tegmina latis
Aptat concutiens humeris, celsusq; profatur,
Heu quantum ausonio sudabitis arma cruore.
Quas belli uindex pœnas mihi curia pendes,
Iamq; senescebat uallatis mœnibus hostis.
Carpebatq; dies urbem, dum signa, manusq;
Expectant fessi socias, tandem æquore uano
Auertunt oculos, frustrataq; littora ponunt.
Et propius suprema uident, sedet acta medullis
Iamdudum, atq; inopes penitus coquit intima pestis,
Est furtim lento miseris durantia tabo
Viscera, & exurit siccatas sanguine uenas
Per longum celata fames, iam lumina retro,
Exesis fugere genis, iam lurida sola
Tecta cute, & uenis male iuncta trementibus ossa,
Extant, consumptis uisu deformia neruis,
Humentis rores noctis, terramq; madentem,
Solamen fecere mali, cassoq; labore,
Et sicco frustra presserunt robore succos

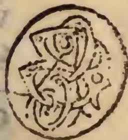
Nil temerare piget, rabidi ieiunia uentris
Insolitis adigunt uesci, resolutaq; nudos
Linquentes clypeos, armorum tegmina mandunt.
Desuper hæc cœlo spectans tirynthius alto
Illachrymat fractæ nequicquam casibus urbis,
Namq; metus, magniq; tenent præcepta parentis,
Ne sæua tendat contra decreta nouercæ,
Sic igitur cœpta occultans, ad limina, sanctæ
Contendit fidei, secretaq; pectora tentat.
Arcanis dea læta, polo tum forte remoto,
Cœlicolum magnas uoluebat conscia curas.
Quam tamen alloquitur, ueniæ pacator honore.
Ante Iouem generata, decus diuumq; hominumq;
Qua sine, non tellus pacem, non æquora norunt,
Iusticiæ consors, tacitumq; in pectore numen,
Exitium ne tuæ dirum spectare sagunthi,
Et tot pendentem pro te dea cernere pœnas
Vrbem lenta potes? moritur tibi uulgus, & unà
Te matres, uincente fame, te mœsta uirorum
Ora uocant, primaq; sonant te uoce minores.
Fer cœlo auxilium, & fessis da surgere rebus,
Hæc fatus alcmena. contra cui talia uirgo.
Cerno equidẽ, nec pro nihilo est mihi fœdera rũpi
Statq; dies ausis olim tam tristibus ultor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectisq; Iouis succedere adegit,
Fœcundum in fraudes hominum genus, impia liqui
Et quantum terrent, tantum metuentia regna.
Et furias auri, nec uilia præmia fraudum.
Et super hæc, ritu horrificos, ac more ferarum

Viuentis rapto populos, luxuq; solutum
Omne decus, multaq; oppressum nocte pudorem
Vis colitur, iurisq; locum sibi uendicat ensis,
Et probris cessit uirtus, en aspice gentes.
Nemo insons, pacem seruant commercia culpæ.
Sed secura tua fundata ut mœnia dextra.
Dignum te seruent, memorando fine, uigorem,
Dedita nec fessi transmittant corpora pœno,
(Quod solum nunc fata sinunt) seriemq; futuri.
Extendam lœti decus, atq; in sæcula mittam
Ipsaq; laudatas ad manes prosequar umbras.
Inde seuera Ioui, decurrens ethere uirgo
Luctantem fatis petit inflammata sanguinem,
Inuadit mentes, & pectora nota pererrat.
Immittitq; animis numen, tum fusa medullis,
Implicat, atq; sui flagrantem inspirat amorem,
Arma uolunt, tentantq; ægros ad prælia nisus,
Insperatus adest uigor, interiusq; recusat,
Dulcis honos diuæ, & sacrum pro uirgine lœtum,
Et tacitus fessis per ouantia pectora sensus,
Vel lœto grauiora pati, sæuasq; ferarum
Attentare dapes, & mensis addere crimen.
Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
Casta fides, paribusq; famem compescere membris,
Quam simul inuisæ gentis prospexit in arce,
Forte ferens sese libycis saturnia castris.
Virgineum increpitat miscentem bella furorem,
Atq; ita turbata gradum, ciet ocius atram
Tisiphonen imos agitantem uerbere manes,
Et palmas tendens, hos inquit noctis alumna,

Hos muros, impelle manu, populumq; ferocem
Dextris sterne tuis, Iuno iubet, ipsa propinqua
Effectus, studiumq; tuum, quo comprimit ora
Cerberus, ac mixto quæ spumant felle uenena.
Et quicquid scelerum, pœnarum quicquid, & iræ
Pectore fœcundo coquitur tibi, congere præceps
In rutulos, totamq; erebo demitte saguntbum
Hac mercede fides constet delapsa per auras,
Sic uoce instimulans, dextrà dea concita sæuam
Eumenida incussit muris, tremuitq; repente
Mons circum, & grauior sonuit per littora fluctus,
Sibilat insurgens capiti, & turgentia circum
Multus colla micat squamoso pectore serpens.
Mors graditur uasto pandens caua guttura rictu
Pectora circundant planctus, mœrorq; dolorq;.
Atq; omnes adsunt pœnæ, formaq; trifauci.
Personat, insomnis lachrymosæ ianitor aulæ.
Protinus assimulat faciem, mutabile monstrum
Tyburnæ, gressumq; simul, sonitumq; loquentis.
Hæc bello uacuos, & sæui turbine martis,
Lugebat thalamos, murro spoliata marito.
Clara genus, clarumq; trahens à sanguine nomen.
Cui uultus induta pares, disiectaq; crinem,
Eumenis in medios irrumpit turbida cœtus.
Et mœstas lacerata genas, quis terminus inquit
Stat fidei, proauisq; datus? uidi ipsa cruentum,
Ipsa meum, uidi lacerato uulnere, nostras
Terrentem murrum noctes, & dira sonantem.
Eripe te coniux miserandæ casibus urbis,
Et fuge, si terras adimit uictoria pœni.

Ad manes

Ad manes tyburna meos, cecidere penates,
Occidimus rutuli, tenet omnia punicus ensis,
Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago,
Nulla ne iam posthac tua tecta sagunthe uidebo?
Fœlix murre necis, patriaq; superstite fœlix,
At nos sydonijs famulatum matribus actas.
Post belli casus uastiq; pericula ponti.
Carthago aspiciet uictrix, tandemq; supremum
Morte obita, libyæ gremio captiua iacebo?
Sed uos ò iuuenes uetuit, quos conscia uirtus
Posse capi, quis telum ingens contra aspera, mors est
Vestris seruitio manibus subducite matres,
Ardua uirtutem profert uia, pergite primi.
Nec facilem, populis nec notam inuadere laudem

His ubi turbatas hortatibus impulit aures,
Inde petit tumulum summo quem uertice montis
Amphitryoniades spectandum ex æquore nautis
Struxerat, & grato cineres decorarat honore.
Excitus, sede horrendum prorupit ab ima
Cæruleus maculis auro squalentibus anguis.
Ignea sanguinea radiabant lumina flamma,
Oraq; uibranti stridebant sibila lingua,
Isq; inter trepidos cœtus, mediamq; per urbem,
Voluitur, & muris propere delabitur altis.
Ac similis profugo uicina ad littora tendit,
Spumantisq; freti præceps immergitur undis,
Tum uero excussi amentes, ceu prodita tecta.
Expulsi fugiant manes, umbræq; recusent
Captiuo latuisse solo, sperare saluti
Pertæsum, damnant cibos, agit abdita erinnys.

Haud grauior duris diuum inclementia rebus.
Quam lœti proferre moras, abrumpere uitam
Ocius attoniti quærunt, lucemq; grauantur,
Certatim structus surrectæ molis ad astra,
In media stetit urbe rogus, portantq;, trahuntq;
Longas pacis opes, quæsitaq; præmia dextris,
Callaico uestis distinctas matribus auro,
Armaq; dulichia proauis portata zacintho,
Et prisca aduectos rutulorum ex urbe penates,
Huc quicquid superest captis, clypeosq; simulq;
Infaustos iaciunt enses, & condita bello
Effodiunt penitus terra, gaudentq; superbi
Victoris prædam flammis donare supremis,
Quæ postq̃ congesta uidet feralis erinnys.
Lampada flammiferis tractam flegetontis ab undis
Quassat, & inferna superos caligine condit.
Inde opus aggressi, toto quod nobile mundo
Aeternum inuictis infœlix gloria seruat.
Princeps tisiphone lentum indignata parentum
Pressit ouans capulum, contantemq; impulit ensem,
Et dirum insonuit stygio bis terq; flagello.
Inuitas maculant cognato sanguine dextras.
Miranturq; nefas auersa mente peractum.
Et facto sceleri illachrymant, hic turbidus ira
Et rabie cladum, perpessæq; ultima uitæ,
Obliquos uersat materna per hubera uisus,
Hic raptam librans dilectæ in colla securim
Coniugis increpitat sese, mediumq; furorem
Proiecta damnat stupefactus membra bipenni.
Nec tamen euasisse datur. nam uerbera erinnys

Incutit, atq; atros insibilat ore timores,
Sic thalami fugit omnis amor, dulcesq; marito
Effluxere tori, & subiere obliuia tædæ.
Ille iacit totis connixum uiribus ægrum
In flammas corpus, densum qua turbine nigro
Exundat fumans piceus caligine uertex.
At medios inter cœtus pietate sinistra.
Infœlix tymbrene furis pœnoq; parentis,
Dum properas auferre necem, redolentia formam
Ora tuam laceras, temerasq; simillima membra.
Vos etiam primo gemini cecidistis in æuo.
Eurymedon fratrem, & fratre mentite lycorma,
Cuncta pares, dulcisq; labor sua nomina natis
Reddere & in uultu genitrici hærere suorum.
Iam fixus iugulo culpa te soluerat ensis.
Eurymedon, inter miseræ lamenta senectæ,
Dumq; malis turbata parens, deceptaq; uisis
Quo ruis? huc ferrum clamat conuerte lycorma
Ecce simul iugulum perfoderat ense lycormas
Sed magno quonam eurymedon furor iste? sonabat
Cum planctu, geminæq; notis decepta figuræ,
Nomine mutato reuocabat funera mater.
Donec transacto tremebunda per hubera ferro
Cessit, & ambiguos cecidit super inscia natos.
Quis diros urbis casus, laudandaq; monstra,
Et fidei pœnas, & tristia facta piorum
Temperet euoluens lachrymis? uix punica fletu
Cessassent castra, ac miserescere nescius hostis.
Vrbs habitata diu fidei, cœloq; parentem
Murorum repetens, ruit inter perfida gentis

Sidoniæ tela, atq; immania facta suorum.
Iniustis neglecta deis, furit ensis. & ignis.
Quiq; caret flamma scelerum est locus, erigit atro
Nigrantem fumo rogus alta ad sydera nubem
Ardet in excelsa proceri uertice montis,
Arx intacta prius bellis, hinc punica castra,
Littoraq;, & totam soliti spectare saguntbum.
Ardent tecta deum, respondet imagine flammæ
Æquor & in tremulo uibrant incendia ponto.
Ecce inter medios cædum tyburna furores,
Fulgenti dextram mucrone armata mariti,
Et læua infœlix ardentem lampada quassans
Squalentemq; erecta comam, ac liuentia planctu
Pectora, nudatis ostendens sæua lacertis,
Ad tumulum nutri super ipsa cadauera fertur.
Qualis ubi inferni dirum tonat aula parentis,
Iraq; turbatos exercet regia manes
Allecto solium ante dei, sedemq; tremendam
Tartareo est operata Ioui, pœnasq; ministrat.
Arma uiri multo nuper defensa cruore
Imponit tumulo illachrymans, manesq; precata,
Acciperent sese flagrantem lampada subdit.
Tunc rapiens læuum, tibi ego hæc ait optime coniux
Ad manes en ipsa fero, sic ense recæpto
Arma super ruit, & flammas inuadit hiatu.
Semiambusta iacet nullo discrimine passim,
Infœlix obitus, præmixto funere, turba.
Ceu stimulante fame, cum uictor ouilia tandem
Faucibus inuadit siccis leo, mandit hianti
Ore fremens imbelle pecus, patuloq; redundat

Gutture ructatus large cruor, incubat atris
Semesæ stragis cumulis, aut murmure anhelo,
Infrendens laceros inter spaciatur aceruos.
Late fusa iacent, pecudes, custosq́; molossus,
Pastorumq́; cohors, stabuliq;, gregisq́; magister,
Totaq; uastatis disiecta mapalia tectis,
Irrumpunt uacuam pœni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manes perfecto munere erinnys
Iunoni laudata redit, magnamq́; superba
Exultat rapiens secum sub tartara turbam,
At uos sydereæ, quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ, uenerabile uulgus
Elysium, & castas sedes decorate piorum.
Quis uero non æqua dedit uictoria nomen,
Audite ò gentes, neu rumpite fœdera pacis,
Nec regnis post ferte fidem, uagus exul in orbe
Errabit toto patrijs proiectus ab oris,
Tergaq́; uertentem trepidans carthago uidebit,
Sæpe saguntbinis somnos exterritus umbris,
Optabit cecidisse manu, ferroq́; negato,
Inuictus quondam stygias bellator ad undas.
Deformata feret liuenti membra ueneno.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis. III.

Gades pœnus adit, sortes petit æquore Bostar,
Dux alpes superat, Taurinis qui sedet aruis.

POstq̄ rupta fides tyrijs, & mœnia castæ,
Non æquo superum genitore euersa sagunthi
Extemplo positos finiti cardine mundi

Victor adit populos. cognataq; limina gades.
Nec uatum mentis agitare,& præscia corda
Cessatum super imperio. citus æquore bostar
Vela dare,& rerum prænoscere fata iubetur.
Prisca fides adytis longo seruatur ab æuo,
Qua sublime sedens cyrrheis anulus antris
Inter anhelantis garamantas corniger ammon
Fatidico pandit uenientia sæcula luco.
Hinc omen cœptis,& casus scire futuros
Ante diem,belliq; uices nouisse petebat
Exin corrnigeri ueneratus numinis aras
Captiuis onerat donis,quæ nuper ab arce
Victor fumantis rapuit semiusta sagunthi.
Vulgatum,nec cassa fides,ab origine fani
Impositas durare trabes,solasq; per æuum
Condentum nouisse manus,hic credere gaudent
Consedisse deum,seniumq; repellere templis
Tum quis fas,& honos,adyti penetralia nosse
Fœmineos prohibent gressus. ac limine curant
Setigeros arcere sues,nec discolor ulli
Ante aras cultus,uelantur corpora lino.
Ex pelusiaco præfulget stamine uertex.
Discinctis mos thura dare, atq; è lege parentum
Sacrificam lato uestem distinguere clauo.
Pes nudus,tonsæq; comæ,castumq; cubile,
Irrestincta focis seruant altaria flammæ
Sed nulla effigies,simulacra ue nota deorum,
Maiestate locum,& sacro impleuere timore.
In foribus labor alcidæ, lernea recisis
Anguibus hydra iacet,nexuq; elisa leonis

Ora cleonei, paulo celantur hiatu.
Ast stigius saeuis terrens latratibus umbras
Ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro
Vincla indignatur. metuitq; megaera cathenas.
Iuxta thraces equi. pestisq; erymanthia, & altos
Aeripedis ramos superantia cornua ceruae.
Nec leuior uinci libycae telluris alumnus,
Matre super, stratiq; genus deforme bimembres
Centauri, frontemq; timet, minor omnis acarnan,
Inter quae fulget sacratis ignibus oeta
Ingentemq; animam rapiunt ad sydera flammae.
Postquam oculos uaria impleuit uirtutis imago,
Mira dehinc cernit surgentis mole profundi
Iniectum terris subitum mare, nullaq; circa
Littora, & infuso stagnantis aequore campos.
Nam qua caeruleis nereus euoluitur antris,
Atq; imo freta contorquet neptunia fundo,
Praeruptum exundat pelagus, caecosq; relaxans
Oceani, fontis, torrentibus ingruit undis
Tum uada, ceu saeuo penitus permota tridenti
Luctantur, terris tumefactum imponere pontum.
Mox remeat gurges, tractoq; relabitur aestu,
Ac ratis erepto campis deserta profundo.
Effusi transtris expectant aequora nautae,
Cymothoes ea regna uagae, pelagiq; labores
Luna mouet. luna immissis per caerula bigis.
Fertq; refertq; fretum. sequiturq; reciproca thetis,
Haec propere spectata duci. nam nulla fatigant
Pondera curarum primum subducere bello.
Consortem thalami. paruumq; sub hubere natum.

Virgineis iuuenem tædis, primoq; hymenæo
Imbuerat coniux, memoriq; tenebat amore.
At puer obsessæ generatus ad ora sagunthi.
Bissenos lunæ nondum compleuerat orbes.
Quos ut seponi stetit, & secernere ab armis,
Affatur ductor. spes ò carthaginis altæ
Nate, nec æneadum leuior metus, amplior ore
Sis patrio decore. & factis tibi nomina condas
Qui superes bellator auum, iamq; ægra timoris
Roma tuos numeret lachrymandos matribus annos.
Ni præsaga meos ludunt præcordia sensus,
Ingens hic terris crescit labor, ora parentis
Agnosco, toruaq; oculos sub fronte minaces.
Vagitumq; grauem, atq; irarum elementa mearum,
Siquis forte deum tantos inciderit actus,
Vt nostro abrumpat lœto primordia rerum,
Hoc pignus belli coniux seruare labora,
Cumq; datum fari, duc per cunabula nostra,
Tangat eliseas palmis puerilibus aras,
Et cinerii iuret patrio Laurentia bella,
Inde ubi flore nouo pubescet firmior ætas.
Emicet in martem, & calcato fœdere uictor
In capitolina tumulum mihi uendicet arce,
Tu uero, tanti fœlix quam gloria partus
Expectat ueneranda fide, discede periclis
Incerti martis, durosq; relinque labores,
Nos clausæ niuibus rupes, suppostaq; cœlo
Saxa manent, nos alcidæ mirante nouerca
Sudatus labor, & bellis labor acrior, alpes.
Quod si promissum uertat fortuna fauorem,

Lauaq; sit cœptis, te longa stare senecta
Æuumq; extendisse uelim, tua iustior ætas,
Vltra me, improperæ ducant cui fila sorores.
Sic ille. at contra cyrrhei sanguis imilcæ
Castalij, cui materno de nomine dicta
Castulo phœbei seruat cognomina uatis,
Atq; ex sacrata repetebat stirpe parentes
Tempore quo bacchus populos domitabat iberos,
Concutiens tyrso, atq; armata menade calpen,
Lasciuo genitus satyro, nymphaq; myrice
Milicus indigenis late regnarat in oris.
Corrigeram attollens genitoris imagine frontem
Hinc patriam, clarumq; genus referebat Imilce
Barbarica paulum uitiato nomine lingua.
Quæ tunc sic lachrymis sensim manantibus infit
Me ne oblite tua nostram pendere salutem.
Abnuis incœptis comitem? sic fœdera nota
Primitiaq; tori? gelidos ne scandere tecum
Deficiam montis coniux tua? crede uigori
Fœmineo. castum haud superat labor ullus amorem.
Sin solo aspicimur sexu. sexumq; relinquis.
Cedo equidem. nec fata moror. deus annuat oro.
I fœlix, i numinibus, uotisq; secundis
Atq; acies inter, flagrantiaq; arma relictæ
Coniugis, & nati, curam seruare memento.
Quippe nec ausonios tantum nec tela, nec ignis
Quantum te metuo, ruis ipsos acer in enses.
Obiectasq; caput telis, nec te ulla secundo
Euentu satiat uirtus, tibi gloria soli
Fine caret, credisq; uiris ignobile lætum

Belligeris in pace mori, tremor implicat artus.
Nec quenq̃ horresco, qui se tibi conferat unus.
Sed tu bellorum genitor miserere, nefasq;
Auerte, & serua caput inuiolabile teucris.
Iamq; adeo egressi steterant in littore primo,
Et promota ratis, pendentibus arbore nautis,
Aptabat sensim pulsante carbasa uento,
Cum lenire metus properans, ægramq; leuare
Attonitis mentem curis, sic Hannibal orsus.
Omnibus parce, & lachrymis fidissima coniux.
Et pace & bello, cunctis stat terminus æui,
Extremumq; diem primus tulit ire per ora
Nomen in æternum, paucis mens ignea donat,
Quos pater ætherijs cœlestum destinat oris.
An romana iuga, & famulas carthaginis arces
Perpetiar? stimulant manes, noctisq; per umbras
Increpitans genitor, stant aræ, atq; horrida sacra
Ante oculos, breuitasq; uetat mutabilis horæ
Prolatare diem, sedeam ne? ut nouerit una
Me tantum carthago, & qui sim nesciat omnis
Gens hominũ, lœthiq; metu, decora alta relinquam?
Quantum etenim distant à morte silentia uitæ?
Nec tamen incautos laudum exhorresce furores,
Et nobis est lucis honos, gaudetq; senecta
Gloria, cum longo titulis celebratur in æuo
Te quoq; magna manent suscepti præmia belli.
Dent modo se superi, tybris tibi seruiet omnis,
Iliacæq; nurus, & diues dardanus auri.
Dumq; ea permixtis inter se fletibus orant,
Confisus pelago celsa de puppe magister

Cunctantem ciet, abripitur diuulsa marito,
Haerent intenti uultus, & littora seruant.
Donec iter liquidum uolucri rapiente carina
Consumpsit uisus, tellus pontusq; recessit.
At poenus belli curis auertere amorem
Apparat, & repetit properato moenia gressu.
Quae dum perlustrat, crebroq; obit omnia uisu,
Tandem sollicito cessit uis dura labori,
Belligeramq; datur somno componere mentem,
Tum pater omnipotens gentem exercere periclis
Dardaniam, & fama sauorum tollere ad astra
Bellorum meditans, priscosq; referre labores
Praecipitat consulta uiri, segnemq; quietem
Terret, & immissa rumpit formidine somnos.
Iamq; per humentem noctis cyllenius umbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.
Nec mora: mulcentem securo membra sopore
Aggreditur iuuenem, monitisq; incessit amaris.
Turpe duci totam somno consumere noctem
O rector libyae. uigili stant bella magistro,
Iam maria effusas cernes turbare carinas,
Et latiam toto pubem, uolitare profundo.
Dum lentus coepti terra cunctaris ibera.
Scilicet id satis est decoris, memorandaq; uirtus,
Quod tanto cecidit molimine graia sagunthos?
En age, si quid inest animo, par fortibus ausis,
Fer gressus agiles mecum, & comitare uocantem,
Respexisse ueto, monet hoc pater ille deorum,
Victorem ante altae statuam te moenia romae,
Iamq; uidebatur dextram iniectare, graduq;

Latantem'ttahere in Saturnia regna citato,
Cum subitus circa fragor, & uibrata per auras
Exterrent saeuis à tergo sibila linguis,
Ingentiq; metu, diuum praecepta pauenti
Effluxere uiro, & turbatus lumina flectit.
Ecce iugis rapiens syluas, ac robora uasto
Contorta amplexu, tractasq; per inuia rupes
Ater laetifero stridebat turbine serpens,
Quantus non aequas perlustrat flexibus arctos
Et geminum lapsu sydus circunligat anguis
Immani tantus fauces diducit hiatu.
Attollensq; caput, nimbosis montibus aequat.
Congeminat sonitus rapti uiolentia coeli,
Hymbriferamq; hyemē permixtam grādine torquet.
Hoc trepidus monstro, neq; enim sopor ille, nec alta
Vis aderat noctis, uirgaq; fugante tenebras
Miscuerat lucem somno deus, ardua quae sit
Scitatur pestis, terrasq; urgentia membra
Quo ferat, & quos nam populos deposcat hiatu.
Cui gelidis almae cyllenes editus antris.
Bella uides optata tibi, te maxima bella,
Te strages nemorum, te toto turbida coelo
Tempestas, caedesq; uirum, magnaeq; ruinae
Idei generis, lachrymosaq; fata sequuntur.
Quantus per campos populatis montibus actus
Contorquet syluas squalenti tergore serpens.
Et late humectat terras spumante ueneno,
Tantus perdomitis decurres alpibus atro
Inuoluens bello Italiam, tantoq; fragore
Eruta conuulsis prosternes oppida muris.

His ægrum stimulis liquere deusq́; soporq́;,
It membris gelidus sudor, lætoq́; pauore
Promissa euoluit somni, noctemq́; retractat.
Iamq́; deum regi martiq́; sub omine fausto
Instauratus honos, niueoq́; ante omnia tauro
Placatur meritis monitor cyllenius aris.
Extemplo edicit conuellere signa, repensq́;
Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.
Prodite calliope famæ, quos horrida cœpta
Exciderint populos, tulerintq́; in regna latini.
Et quas indomitis urbes armarit iberis,
Quasq́; paretonio glomerarit littore turmas,
Ausa sibi libyæ rerum deposcere frenos,
Et terris mutare iugum, non ulla nec unquam
Sæuior it trucibus tempestas acta procellis.
Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
Acrius infremuit, trepidumq́; exterruit orbem
Princeps signa tulit, tyria carthagine pubes,
Membra leuis, celsiq́; decus fraudata superbum
Corporis, ac docilis fallendi, & nectere tectos
Nunquam tarda dolos, rudis his tunc parma, breuiq́;
Bellabant ense, ac uestigia nuda, sinusq́;
Cingere inassuetum, & rubræ uelamine uestis
Ars erat in pugna fusum occuluisse cruorem,
His rector fulgens ostro super altior omnis
Germanus nitet Hannibalis, gratoq́; tumultu
Mago quatit currus, & fratrem spirat in armis.
Proxima sydonijs utica est effusa maniplis
Prisca situ, ueterisq́; ante arces condita byrsæ.
Tunc quæ sicanio percinxit littora muro

In clypei speciem curuatis turribus aspis.
Sed dux in sese conuerterat ora sycheus
Asdrubalis proles, cui uano corda tumore
Maternum implebatq; genus, & resonare superbo
Hannibal haud unquam cessabat auunculus ore.
Affuit undosa cretus bereniciade miles,
Nec tereti dextras in pugnam armata dolone
Destituit barcæ sitientibus arrida uenis,
Necnon cyrene pelopæi stirpe nepotis
Battiadas prauos fidei stimulauit in arma,
Quos trahit antiquo laudatus amilcare quondam
Consilio uiridis, sed bello serus ilettes,
Sabrata tum tyrium uulgus, sarranaq; leptis,
Eaq; trinacrios aphris permixta colonos,
Et tingin rapido mittebat ab æquore lixus,
Tum uaga, & antiquis dilectus regibus hippo,
Quæq; procul cernit non æquos ruspina fluctus,
Et Zama, & huberior rutulorum sanguine tapsus,
Ducit tot populos ingens & corpore & armis
Herculeam factis seruans à nomine famam
Anthæus, celsumq; caput super agmina tollit.
Venere æthyopes, gens haud incognita nilo
Qui magneta secant, solis honor ille metalli
Intactum chalybem uicino ducere saxo.
His simul immitem testantes corpore solem
Exusto uenere myba, non ærea cassis
Nec lorica riget ferro, nec tenditur arcus.
Tempora multiplici mos est defendere lino,
Et lino munire latus, scelerataq; succis
Spicula dirigere, & ferrum infamare ueneno.

Tum primum castris,phœnicum tendere ritu
Cinyphij didicere macæ,squalentia barba
Ora uiris,humerosq; tegunt uelamina capri
Setigeri, panda manus est armata cateia
Versicolor contra cetra,& falcatus ab arte
Ensis adyrmachidæ,ac leuo tegmina crure.
Sed mensis asper populus,uictuq; maligno
Nam calida tristes epulæ torrentur harena.
Quin & massyli fulgentia signa tulere,
Hesperidum ueniens lucis domus ultima terræ,
Præfuit intortos demissus uertice crines
Bocchus atrox,qui sacratas in littore syluas
Atq; inter frondes reuirescere uiderat aurum.
Vos quoq; desertis in castra mapalibus itis
Misceri gregibus getuli assueta ferarum
Indomitisq; loqui,& sedare leonibus iras,
Nulla domus,plaustris habitant,migrare per arua
Mos,atq; errantes circumuectare penates.
His mille alipedes turmæ,uelocior euris.
Et doctus uirgæ sonipes,in castra ruebat.
Ceu pernix cum densa uagis latratibus implet
Venator dumeta lacon,aut exigit umber
Nare sagax è calle feras,perterrita late
Agmina præcipitant uolucres formidine cerui.
Hos agit haud læto uultu,nec fronte serena
Hasbytes nuper cæsæ,germanus acherras.
Marmaridæ medicum uulgus strepuere cateruis,
Ad quorum cantus serpens oblita ueneni,
Ad quorum cantus mites iacuere cerastæ.
Tum calybis pauper banuræ cruda iuuentus,

Contenti parca duraſſe haſtilia flamma,
Miſcebant auidi trucibus fera murmura linguis.
Necnon autololes, leuibus gens ignea plantis
Cui ſonipes curſu, cui ceſſerit incitus amnis,
Tanta fuga eſt, certant pennæ, campumq; uolatu
Cum rapuere, pedum fruſtra ueſtigia quæras.
Spectati caſtris, quo ſucco nobilis arbor,
Et dulci paſcit lotos nimis hoſpita bacca.
Quiq; atro rapidas efferueſcente ueneno
Dypſadas immenſis horrent garamantes harenis.
Fama docet cæſæ rapuit cum gorgonis ora
Perſeus, in lybia dirum fluxiſſe cruorem,
Inde meduſeis terram exundaſſe chelydris.
Milibus his ductor ſpectatus marte coaſpes
Neritia meninge ſatus, cui tragula ſemper
Fulmineam armabat celebratum miſſile dextram.
Hinc coit æquoreus naſamon inuadere fluctu
Audax naufragia, & prædas auellere ponto.
Hinc qui ſtagna colunt tritonidos alta paludis,
Qua uirgo (ut fama eſt) bellatrix edita lympha
Inuento primam libyen perfudit oliuo.
Nec non totus adeſt ueſper, populiq; repoſti,
Cantaber ante omnis hyemisq; æſtusq; famisq;
Inuictus, palmamq; ex omni ferre labore.
Mirus amor populo, cum pigra incanuit ætas
Imbelles iamdudum annos præuertere ſaxo.
Nec uitam ſine Marte pati, quippe omnis in armis.
Lucis cauſa ſita, & damnatum uiuere paci.
Venit & auroræ lachrymis perfuſus, in orbem
Diuerſum, patrias fugit cum deuius oras

Armiger

Armiger eoi non fœlix memnonis astyr.
His paruus sonipes, nec marti notus, at idem
Aut inconcusso glomerat uestigia dorso,
Aut molli pacata celer trahit esseda collo.
Herdus agit, iuga pyrenes uenatibus acer
Metiri, iaculo ue extendere prælia mauro.
Venere & celtæ sociati nomen iberis.
His pugna cecidisse decus, corpusq; cremari,
Tale nephas cœlo credunt, superisq; referri,
Impastus carpat, si membra iacentia uultur.
Fibrarum, & pennæ, diuinarumq; sagacem
Flammarum, misit diues gallecia pubem,
Barbara nunc patrijs ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percussa uerbere terra
Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras.
Hæc requies, ludusq; uiris, ea sacra uoluptas
Cætera fœmineus peragit labor, addere sulco
Semina, & impresso tellurem uertere aratro,
Segne uiris, quicquid duro sine marte gerendum est,
Callaici coniux obit irrequieta mariti.
Hos uiriatthus agit, lusitanumq; remotis
Extractum lustris, primo uiriatthus in æuo
Nomen, romanis factum mox nobile damnis.
Nec ceretani quondam tirynthia castra,
Aut uasco insuetus galeæ, ferre arma morati.
Nec quæ dardanios post uidit ilerda furores,
Nec qui massageten monstrans feritate parentem
Cornipedis fusa satiaris concaue uena.
Iamq; ebusus phœnissa mouet, mouet artabrus arma,
Aclide, uel tenui pugnax instare ueruto.

Iam cui tlepolemus ſator, & cui lyndus origo
Feruida bella ferens balearis, & alite plumbo.
Et quos nunc grauios, uiolato nomine graium
Oeneæ miſere domus, ætolaq; tyde,
Dat carthago uiros teucro fundata uetuſto
Phocaicæ dant emporiæ, dat tarraco pubem
Vitifera, & latio tantum ceſſura lyeo.
Hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedentana cohors, quam ſucro rigentibus undis,
Atq; altrix celſa mittebat ſetabis arce,
Setabis. & telas arabum ſpreuiſſe ſuperbas,
Et pleuſiaco filum componere lino.
Mandonius populis, domitorq; inſignis equorum
Imperitat cæſo, & ſocio ſtant caſtra labore.
At uetonum alas balarus probat æquore aperto.
Hic adeo cum uer placidum, flatusq; tepeſcit
Concubitus ſeruans tacitos grex proſtat equarum
Et uenerem occultam genitali concipit aura.
Sed non multa dies generi, properatq; ſenectus.
Septimaq; his ſtabulis longiſſima ducitur ætas
At non ſarmaticos attollens ſuſana muros.
Tam leuibus perſultat equis, hinc uenit in arma
Haud æui fragilis ſonipes, crudoq; uigore
Aſper frena pati, aut iuſſis parere magiſtris.
Rindacus his ductor, telum ſparus, ore ferarum
Et rictu horrificant galeas, uenatibus æuum
Tranſigitur, uel more patrum, uis raptaq; paſcunt.
Fulget præcipuis parnaſia caſtulo ſignis.
Et celebre oceano, atq; alternis æſtibus hiſpal.
Ac nebriſſa dionyſeis conſcia thyrſis,

Quam satyri coluere leues, redimitaq; sacra
Nebryde, & hortano menas nocturna lyeo.
Argantoniacos armat carteia nepotes,
Rex proauis fuit humani ditissimus aeui
Ter denos decies emensus belliger annos.
Armat tartessos stabulanti conscia phoebo,
Et munda emathios italis paritura labores.
Nec decus auriferae cessavit corduba terrae.
Hos duxere uiros flauenti uertice phorcis
Spiciferisq; grauis bellator aranthicus oris
Equales aeui genuit, quos hubere ripa
Palladio bates umbratus cornua ramo.
Talia sydonius per campos agmina ductor
Puluere nigrantes raptat, lustratq; sub armis.
Qua uisu comprendere erat fulgentia signa.
Ibat ouans, longaq; umbram tellure trahebat
Non aliter quoties, perlabitur aequora cursu
Extremamq; petit phoebea cubilia tethyn
Frenatis neptunnus equis, fluit omnis ab antris
Nereidum chorus, & sueto certamine nandi
Candida perspicuo conuertunt brachia ponto.
At pyrenei frondosa cacumina montis
Turbata poenus terrarum pace petebat.
Pyrene celsa nymbosi uerticis arce
Diuisos celtis alte prospectat iberos.
Atq; aeterna tenet magnis diuortia terris
Nomen bebrycia duxere à uirgine colles,
Hospitis alcidae crimen, qui sorte laborum
Gerionae peteret cum longa tricorporis arua,
Possessus baccho, saeua bebrycis in aula

Lugendam formæ sine uirginitate reliquit
Pyrenen, lætiq; deus (si credere fas est)
Causa fuit læti miseræ, deus edidit aluo,
Nanq; ut serpentem, patrias exhorruit iras,
Confestim dulces liquit turbata penates,
Tum noctem alcidæ solis plangebat in antris,
Et promissa uiri sylluis narrabat opacis,
Donec mœrentem ingratos raptoris amores,
Tendentemq; manus, atq; hospitis arma uocantem
Diripuere feræ, laceros tirynthius artus
Dum remeat uictor, lachrymis perfudit, & amens
Palluit inuento dilectæ uirginis ore.
Ac uoce herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugis, mœsto clamore ciebat
Pyrenen, scopuliq; omnes, ac lustra ferarum
Pyrenen reboant, tumulo tum membra reponit
Supremum illachrymans, nec honos intercidet æuo
Defletumq; tenent montes per sæcula nomen.
Iamq; per & colles & densos abiete lucos
Bebryciæ pœnus fines transcenderat aulæ
Inde ferox quæsitum armis per inhospita rura
Volcarum populatur iter, tumidiq; minaces
Accedit rhodani festino milite ripas.
Aggeribus caput alpinis, & rupe niuali
Prosilit in celtas, ingentemq; extrahit amnem
Spumanti rhodanus, proscindens gurgite campos,
Ac propere in pontum lato ruit incitus alueo,
Auget opes stanti similis, tacitoq; liquore
Mixtus arar, quem gurgitibus complexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptumq; per arua

Ferre uetat patrium uicina ad littora nomen.
Inuadunt alacres inimicum pontibus amnem,
Nunc celso capite, & ceruicibus arma tenentur
Nunc ualidis gurges certatim frangitur ulnis.
Fluminea sonipes religatus ducitur alno,
Belua nec retinet tardante libyssa timore.
Nam trabibus uada & iniecta tellure, repertum,
Connexas operire trabes, ac ducere in altum
Paulatim ripæ resolutis aggere uinclis,
At gregis allapsu fremebundo territus acris
Expauit moles rhodanus, stagnisq; refusis
Torsit arenoso minitantia murmura fundo,
Iamq; tricastinis incedit finibus agmen
Iam faciles campos, iam rura uocuncia carpit.
Turbidus hic truncis, saxisq; druentia latum
Ductoris uastauit iter, nanq; alpibus ortus
Auulsas ornos, & adesi fragmina montis
Cum sonitu uoluens, fertur latrantibus undis,
Ac uada translato mutat fallacia cursu.
Non pediti fidus, patulis non puppibus æquus,
Et tunc hymbre recens fuso, correpta sub armis
Corpora multa uirum spumanti uertice torquens,
Immersit fundo laceris deformia membris.
Sed iam præteritos ultra meminisse labores
Conspectæ propius dempsere pauentibus alpes,
Cuncta gelu canaq; æternum grandine tecta,
Atq; æui glaciem cohibent, riget ardua montis
Ætherij facies, surgentiq; obuia phœbo
Duratas nescit flammis mollire pruinas,
Quantum tartareus regni pallentis hiatus

Ad manes imos, atq; atræ stagna paludis
A supera tellure patet, tam longa per auras
Erigitur tellus, & cœlum intercipit umbra.
Nullum uer usq̃, nulliq; æstatis honores,
Sola iugis habitat diris, sedesq; tuetur
Perpetuas deformis hyems, illa undiq; nubes
Huc atras agit, & mixtos cum grandine nimbos,
Iam cuncti flatus, uentiq;, furentia regna
Alpina posuere domo, caligat in altis
Obtutus saxis, abeuntq; in nubila montes.
Mixtus athos tauro, rhodopeq; adiuncta, minanti
Ossaq; cum pelio, cumq; emo cesserit othrys,
Primus inexpertas adijt tirynthius arces,
Scindentem nubes, frangentemq; ardua montis
Spectarunt superi, longisq; ab origine sæclis
Intemerata gradu, magna ui saxa domantem.
At miles dubio tardat uestigia gressu,
Impia ceu sacros in fines arma per orbem,
Natura prohibente, ferant, diuisq; repugnent.
Contra quæ ductor non alpibus ille, nec ullo
Turbatus terrore loci, sed languida monstris
Corda uirum fouet hortando, reuocatq; uigorem.
Non pudet obsequio superum, fessosq; secundis
Post belli decus, atq; acies, dare terga niuosis
Montibus, & segnes submittere rupibus arma?
Nunc ò nunc socij dominantis mœnia romæ
Credite uos, summumq; Iouis conscendere culman
Hic labor ausoniam dabit, hic in uincula tibrim.
Nec mora, commotum premissis ditibus agmen
Erigit in collem, & uestigia linquere nota.

Herculis edicit magni, crudisq; locorum
Ferre pedem, ac proprio turmas euadere calle,
Rumpit inaccessos aditus, atq; ardua primus
Exuperat, summaq; uocat de rupe cohortes.
Tum qua durati concreto frigore collis,
Lubrica frustratur canenti semita cliuo
Luctantem ferro glaciem premit, haurit hiatu
Nix resoluta uiros, altoq; à culmine præceps
Viuentis turmas operit delapsa ruina.
Interdum aduerso glomeratas turbine chorus
In media ora niues fuscis agit horridus alis.
Aut rursum immani stridens auulsa procella
Audacis rapit arma uiri, uoluensq; per orbem
Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
Quoq; magis subire iugo, atq; euadere nisi
Erexere gradum, crescit labor, ardua supra
Sese aperit fessis, & nascitur altera moles.
Vnde nec edomitos exudatosq; labores
Respexisse libet, tanta formidine plena
Exterrent repetita oculis, atq; una pruinæ,
Canentis, quacunq; datur permittere uisus
Ingeritur facies, medio sic nauita ponto
Cum dulcis liquit terras, & inania nullos
Inueniunt uentos, securo carbasa malo,
Immensas prospectat aquas, ac uita profundis
Æquoribus, fessus renouat sua lumina cœlo.
Iamq; super clades, atq; importuna locorum,
Illuuie rigidæq; comæ squalore perenni
Horrida semiferi promunt è rupibus ora,
Atq; euulsa cauis exesi pumicis antris

Alpina inuadit manus, assuetoq; uigore
Per dumos, notasq; niues, atq; inuia, pernix
Clausum montiuagis infestat cursibus hostem.
Mutatur iam forma locis, hic sanguine multo
Infectæ rubuere niues, hic nescia uinci
Paulatim glacies cedit tepefacta cruore,
Dumq; premit sonipes duro uestigia cornu,
Vngula perfossis hæsit compressa pruinis.
Nec pestis lapsus simplex, abscisa relinquunt.
Membra gelu, fractosq; asper rigor amputat artus.
Bis senos soles, totidem per uulnera sæuas
Emensi noctes, optato uertice sidunt
Castraq; præruptis suspendunt ardua saxis.
At uenus ancipiti mentem labefacta timore.
Affatur genitorem, & rumpit mœsta querelas
Quis pœnæ modus aut pereundi terminus, oro,
Æneadis erit? & quando terrasq; fretumq;
Emensis sedisse dabis? cur pellere nostros
A te concessa pœnus parat urbe nepotes?
Alpibus imposuit libyen, finemq; minatur
Imperio, casus metuit iam roma sagunthi,
Quo troiæ extremos cineres, sacramq; ruinam
Assaraciq; lareni, & uestæ secreta feramus
Da sedem genitor, tutisq; iacere. parum ne est
Exilia errantes totum quæsisse per orbem?
An ne iterum capta repetentur pergama roma?
His uenus, & contra genitor sic deinde profatur.
Pelle metus, neu te tyriæ conamina gentis
Turbarint cytherea, tenet longumq; tenebit
Tarpeias arces sanguis tuus, hac ego martis

Mole uiros ſpectare paro, atq; expendere bello.
Gens ferri patiens, ac læta domare labores
Paulatim antiquo patrum deſueſcit honori.
Atq; ille haud unquam parcus pro laude cruoris,
Et ſemper famæ ſitiens, obſcura ſedendo
Tempora agit, mutum uoluens inglorius æuum,
Sanguine de noſtro populus, blandoq; ueneno
Deſidiæ, uirtus paulatim euicta ſeneſcit.
Magnæ molis opus, multoq; labore parandum,
Tot populos inter, ſoli ſibi poſcere regna.
Iamq; tibi ueniet tempus, quo maxima rerum
Nobilior ſit roma malis, hinc nomina noſtro
Non indigna polo referet labor, hinc tibi paulus,
Hinc fabius, gratusq; mihi marcellus opimis?
Hi tantum parient latio per uulnera regnum,
Quod luxu, & multum mutata mente nepotes,
Non tamen euertiſſe queant, iamq; ipſe creatus
Qui pœnum reuocet patriæ, latioq; repulſum
Ante ſua muros carthaginis exuat armis.
Hinc cytherea tuis longo regnabitur æuo.
Exin ſe curibus uirtus cæleſtis ad aſtra
Bellatrix gens, bacifero nutrita ſabino.
Hinc pater ignotam donabit uincere thylen
Inq; caledonios primus trahet agmina lucos,
Compeſcet ripis rhenum, reget impiger afros,
Palmiferamq; ſenex bello domitabit idumen,
Nec ſtygis ille lacus, uiduataq; lumine regna,
Sed ſuperum ſedes, noſtroſq; tenebit honores.
Tum iuuenis magno præcellens robore mentis
Excipiet patriam molem, celſuſq; feretur

Æquatum imperio tollens caput, hic fera gentis
Bella palestinæ primo delebit in æuo.
At tu transcendens germanice facta tuorum,
Iam puer auricomo performidate batauo,
Nec te terruerint tarpei culminis ignes,
Sacrilegas inter flammas seruabere terris,
Nam te longa manent nostri consortia mundi,
Hic laxos arcus olim gangetica pubes
Submittet, uacuasq; ostendet bactra pharetras
Hic & ab arctoo currus aget axe per urbem,
Ducet & æoos bacco cedente triumphos.
Idem indignantem transmittere dardana signa
Sarmaticis uictor compescet sedibus istrum,
Quin & romuleos superabit uoce nepotes,
Queis erit eloquio partum decus, huic sua musæ
Sacra ferent, meliorq; lyra, cui substitit ebrus,
Et uenit rhodopæ, phœbo miranda loquetur,
Illa etiam, qua prisca fides stat regia nobis
Aurea tarpeia ponet capitolia rupe.
Et iunget nostro templorum culmina cœlo.
Tunc ô nate deum, diuosq; dature, beatas
Imperio terras patrio rege, tarda senectam
Hospitia excipient cœli, solioq; quirinus
Concedet, mediumq; parens fraterq; locabunt.
Siderei iuxta radiabunt tempora nati.
Dum pandit seriem uenturi iuppiter æui,
Ductor agenoreus tumulis delatus iniquis
Lapsantem dubio deuexa per inuia nisu
Firmabat gressum, atq; humentia saxa premebat,
Non acies hostis'ue tenet, sed prona minaci

Prærupto turbat, & cautibus obuia rupes.
Stant clausi, mœrentq; moras, & dura uiarum
Nec refouere datur torpentia membra quiete,
Noctem operi iungunt, & robora ferre coactis
Approperant humeris, ac raptas collibus ornos,
Iamq; ubi nudarunt sylua, densissima montis,
Aggessere trabes, rapidisq; accensus in orbem
Excoquitur flammis scopulus, mox proruta ferro
Dat gemitum patiens resoluto pondere moles,
Atq; aperit fessis antiqui regna latini.

His tandem ignotas transgressus casibus alpes
Taurinis ductor statuit tentoria campis,
Interea uoces iouis, atq; oracula portans
E mensis aderat garamantum lætus harenis
Bostar, & ut uiso stimulabat, corda tonante.

Maxime belidæ patrijs qui amœnibus arces
Seruitium dextra, libycas penetrauimus oras,
Nos tulit ad superos perfundens sydera syrtis,
Nos pœne æquoribus tellus uiolentior hausit,
Ad finem cœli medio tenduntur ab ore
Squalentes campi, tumulum natura negauit
Immensis spatijs, nisi quem caua nubila torquens
Construxit turbo, impacta glomeratus harena
Vel si perfracto populatus carcere terras
Africus, aut pontum spargens super æthera chorus
Inuasere truces capientem prælia campum,
Inq; uicem ingesto cumularunt puluere montis,
Has obseruatis ualles enauimus astris,
Namq; dies confundit iter, peditemq; profundo
Errantem campo, & semper media arua uidentem

Sidonijs cynosura regit fidissima nautis.
Verum ubi defessi lucos, nemorosaq; regna
Corniger i Iouis, & fulgentia templa columnis
Aduenimus magnis, quam læta fronte sacerdos
Exceptos, hospes tectis inducit aristbas,
Stat phano uicina, nouum & memorabile, lympha,
Quæ nascente die, quæ deficiente tepescit,
Quæq; riget, medium cum sol accendit olympum,
Atq; eadem rursus nocturnis seruet in umbris,
Tum loca plena deo, dites sine uomere glebas.
Ostentat senior, lætaq; ita mente profatur.
Has umbras nemorum, & connexa cacumina cœlo
Calcatosq; Ioui lucos, prece hostia adora.
Nam cui dona Iouis non diuulgata per orbem
In gremio thebes geminas sedisse columbas?
Quarum, chaonias pennis quæ contigit oras,
Implet fatidico dodonida munere quercum,
At quæ carpathium super æquor uecta, per auras
In libyen niueis tranauit concolor alis.
Hanc sedem primo cythereia condidit ales,
Hic ubi nunc aras, lucosq; uidetis opacos,
Ductore electo gregis (admirabile dictu)
Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
Marmaricis ales populis responsa canebat.
Mox subitum nemus, atq; annoso robore lucus
Exiluit, qualesq; premunt nunc sydera quercus
A prima uenere die, prisco inde fauore
Arbor numen habet, coliturq; tepentibus aris.
Dumq; ea miramur, subito stridore (tremendum)
Impulsæ patuere fores, maiorq; repente.

Lux oculos ferit, ante aras stat ueste sacerdos,
Effulgens niuea, & populi concurrere certant.
Inde ubi mandatas effudi pectore uoces,
Ecce intrat subitus uatem deus, alta sonoro,
Collisis trabibus uoluuntur murmura luco,
Ac maior nota iam uox prorumpit in auras,
Tenditis in latium, belloq; agitare paratis
Assaraci prolem, libyes cœpta aspera cerno,
Gradiuumq; trucem, currus iam scandere, & atram
In latus hesperium flammam expirare, furentis
Cornipedes, multoq; fluentia sanguine lora.
Tu qui pugnarum euentus, extremaq; fati
Deposcis, claroq; ferox das uela labori,
Inuade ætoli ductoris iapiga campum.
Sidonios augebis auos, nulliq; relinques
Altius ausoniæ penetrare in uiscera gentis.
Donec uicta tibi trepidabunt dardana regna,
Nec ponet pubes unquam saturnia curam,
Dum carpet superas in terris Hannibal auras,
Talia portabat lætis oracula bostar?
Impleratq; uiros pugnæ propioris amore.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis.IIII.

Ticini clades canitur, Trebiæq; ruina,
Hic appenninum transit cum milite pœnus.

FAma per ausoniæ turbatas spargitur urbes,
Nubiferos montes, & saxa minantia cœlo
Accepisse iugum, pœnosq; per inuia uectos,
Æmulaq; herculei iactatur fama laboris,

Descendisse ducem, diros canit improba motus
Et gliscit gressu, uolucriq; citatior euro.
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces,
Astruit auditis docilis per inania rerum
Pascere rumorem uulgi pauor, itur in acris.
Bellorum raptim curas, subitusq; per omnem
Ausoniam mauors strepit, & ciet arma, uirosq;,
Pila nouant, ac detersa rubigine saeuus
Induitur ferro splendor, iuuenumq; repostae
Instaurant galeae coni decus, hasta iuuatur,
Amento, renouantq; noua furnace bipennes.
Conseritur tegmen laterum impenetrabile, multas
Passurus dextras, atq; irrita uulnera thorax.
Pars arcu inuigilant, domitat pars uerbere anhelum
Cornipedem in gyros, saxoq; exasperat ensem.
Nec uero muris, quibus est luctata uetustas,
Ferre morantur opem, subuectant saxa, cauasq;
Retractant turres, edit quas longior aetas,
Hinc tela accipiunt arces, & robora portis.
Et fidos certant obices, accersere sylua.
Circundant fossas, haud segnis cuncta magister
Praecipitat timor, ac uastis trepidatur in aruis.
Deseruere larem, portant ceruicibus aegras
Attoniti matres, ducentisq; ultima fila.
Grandaeuos rapuere senes, tum crine soluto
Ante agitur coniux, dextra leuaq; trahuntur
Parui, non aequo conitantes ordine, nati.
Sic uulgus, traduntq; metus, nec poscitur auctor.
At patres, quos exterrent immania coepta,
Inq; sinu bellum, atq; alpes, & peruia saxa

Accæpere, tamen crudam contra aspera mentem,
Et magnos tollunt animos, iuuat ire periclis
Ad decus, & dextra memorandum condere nomen,
Quale dedit nunquam rebus fortuna secundis,
Sed libyæ ductor tuto fouet agmina uallo
Fessa gradum, multoq; gelu torpentia neruos,
Solandiq; genus, lætus ostentat ad urbem
Per campos superesse uiam, Romamq; sub ictu.
At non & rerum curas, consultaq; belli.
Stare probat, solusq; nequit perferre quietem.
Armiferæ quondam prisca inter tempora gentes
Ausonium inuascere latus, sedesq; beatas,
Et metui peperere manu, mox impia bella,
Tarpeius pater, & capti sensere quirites.
Hic dum sollicitat donis, & inania corda,
Ac fluxam morum gentem fouet, armaq; iungit,
Iam consul uolucri peruectus littora classe
Scipio, phocaicis sese referebat ab oris.
Ingentesq; duces, pelagi terræq; laborem,
Diuersum emensos, propiora pericula uallo
Iungebant, magnæq; aderant primordia cladis.
Namq; ut collatis admoto consule castris
Sustulerat fortuna moras, signumq; furoris
Accensæ uiso poscebant hoste cohortes.
Debellata procul, quæcunq; uocantur iberis
Ingenti tyrius, rumorosa per agmina, ductor
Voce sonat, non pyrenem, rhodanum ue furntem,
Iussa aspernatos, rutulam fumasse saguntum.
Raptum per celtas iter, & qua ponere gressum,
Amphitryoniadæ fuerit labor, isse sub armis.

Pœnorum turmas, equitemq; per ardua uectum
Insultasse iugo, & fremuisse hinnitibus alpis.
Contra pulchra suos uocat ad discrimina consul.
Hostem miles habes fractum, ambustumq; niuosis
Cautibus, atq; ægre torpentia membra trahentem,
En age, qui sacros montis, rupesq; profundas,
Transiluit, discat quanto stat celsius arce
Herculea uallum, & maius sit scandere collis,
An nostros rupisse globos, det inania famæ.
Dum magna fuso pugna, retroq; ruenti
Qua uentum est, obstent alpes, super ardua ductum
Huc egere dei, latios ut sanguine fines
Imbueret, tellusq; hostilis conderet ossa.
Scire libet, noua nunc nobis, atq; altera bellum
Carthago, an ne eadem mittat, quæ mersa sub æquor
Egatis inter uasto iacet obruta ponto.
Hæc ait, atq; agmen ticini flectit ad undas.
Cæruleas ticinus aquas, & stagna, uadoso
Perspicuus seruat turbari nescia, fundo.
Ac nitidum uiridi lente trahit amne liquorem.
Vix credas labi, ripis tam mitis opacis
Argutos inter uolucrum certamina cantus
Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.
Iamq; sub extremum noctis fulgentibus umbris
Lux aderat, somnusq; suas confecerat horas.
Explorare locos consul, collisq; propinqui
Ingenium, & campis quæ sit natura, parabat.
Par studium pœno, similesq; in pectore curæ,
Ergo aderant rapidis equitum comitantibus alis.
Verum ubi commoto docuerunt puluere nubes

Hostem ferre gradum, & propius propiusq; sonoro
Quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer
Vincentum limos, hinnitus saeuit, equorum.
Arma uiri, rapite arma uiri, dux instat uterq;.
Ambobus uelox uirtus, geminusq; cupido
Laudis, & ad pugnas, martemq; insania concors,
Haud mora iam tantum campi dirimebat ab ictu,
Quantum impulsa ualet comprendere lancea nodo,
Cum subitum liquida, non ullis nubibus, aethra
Augurium, mentes oculosq; ad sydera uertit.
Accipiter medio tendens à limite solis,
Dilectas ueneri, notasq; in honore diones
Turbabat uiolentus aues, atq; unguibus idem,
Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alae,
Ter quinas dederat, saeua inter uulnera letho
Nec finis, sanies'ue noui sed sanguinis ardor
Gliscere, & urgebat trepidam iam caede priorum,
Incertamq; fugae, pluma labente columbam,
Donec phoebeo ueniens Iouis ales ab ortu,
In tenuis tandem nubes dare terga coegit.
Tum uictrix laetos signa ad romana uolatus
Conuertit, prolesq; ducis, qua parte decora
Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
Clangorem bis terq; dedit, rostroq; coruscae.
Perstringens conum galeae, se reddidit astris.
Exclamat liger, huic superos sentire monentes
Ars fuit, ac penna monstrare futura magistra.
Poene bis octonos Italis in finibus annos
Audaci similis uolucri, sectabere pubem
Ausoniam, multamq; feres cum sanguine praedam.

Sed compesce minas, renuit tibi daunia regna
Armiger ecce Iouis, nosco te summe deorum.
Adsis, ò firmesq; tua pater alitis omen,
Nam tibi seruantur, ni uano cassa uolatu
Mentitur superos præpes, postrema subactæ
Fata puer libyæ, & maius carthagine nomen
Contra læta bogus tyrio canit omina regi.
Et faustum accipitrem, cæsasq; in nube uolucres
Aeneadis cladem, & ueneris portendere genti.
Tum dictis comitem contorquet primus in hostis
Ceu suadente deo, & fatorum conscius hastam.
Illa uolans patuli longe per inania campi
Lætum perdiderat spacio, ni fusus habenas,
Dum primæ decus affectat decerpere pugnæ,
Obuia quadrupedis præceps cauus ora tulisset.
Sic elanguescens, & iam casura, petitum
Inuenit uulnus, cædemq; recæpit ab hoste
Cornus, & oblatæ stetit inter tempora frontis.
Incurrunt acies, magnoq; fragore per æquor
Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
Cornipedes, ultroq; ferunt, erectus in auras
It sonipes, rapidaq; uolans per aperta procella
Tenuia uix summo uestigia puluere signat.
Boiorum ante alias chryxo duce mobilis ala,
Arietat in primos, obijcitq; immania membra
Ipse tumens, ataui brenni se stirpe ferebat
Chrixus, & in titulos capitolia capta trahebat.
Tarpeioq; iugo demens, & uertice sacro
Pensantes aurum celtas, umbone ferebat.
Colla uiri fuluo radiabant lactea torque,

Auro uirgatæ uestes, manicæq; rigebant
Ex auro & simili uibrabat crista metallo.
Sternitur impulsu uasto perculsa camertum
Prima phalanx, spissæq; ruunt conserta per arma
Vndæ boiorum, sociata examina densent.
Infandi senones, collisaq; quadrupedantum,
Pectoribus toto uoluuntur corpora campo,
Arua natant, altusq; uirum cruor, altus equorum
Lubrica belligeræ sorbent uestigia turmæ,
Seminecum lætum peragit grauis ungula pulsu.
Et circumuolitans tetros è sanguine rores
Spargit humo, miserisq; suo lauit ora cruore
Spicula prima, puer tumidi tyrrhenæ pelori
Purpureo moriens uictricia sanguine tingis,
Nam tibi cum stimulas cornu, atq; in prælia mentes
Accendis, renouasq; uiros ad uulnera cantu,
Hæsit barbaricum sub anhelo gutture telum,
Et clausit raucum lœtali uulnere murmur.
At sonus extremo morientis fusus ab ore,
Fessa pererrauit mutis iam cornua labris,
Chrixus picentem, laurumq;, nec eminus ambo,
Sed gladio laurum, picenti rasilis hasta
Ripis lecta padi, letum tulit, auia nanq;
Dum petit, ac leuo meditatur fallere gyro.
Hasta uiri fœmur, & pariter per anhela uolantis
Ilia scdit equi, geminam dedit horrida mortem,
Idem sanguinea uenuli ceruice reuellens,
Sternit præcipitem trepido te farfare telo.
Et te sub gelido nutrium tulle uelino.
Egregium ausoniæ decus, ac memorabile nomen

Si dent fata moras, aut seruent fœdera pœni.
Tum remulum, atq; olim celeberrima nomina bello
Tiburtis magnos hispellatemq;, metaurumq;
Et damum, dubia meditatus cuspide uulnus.
Nec locus est tyrijs belli pugna'ue, sed omnem
Celticus impleuit campum furor, irrita nulli
Spicula torquentur, statq; omne in corpore ferrum.
Hic inter trepidos immane quirinius audens
Cui fugere ignotum, atq; inuicta mente placebat
Rebus in aduersis, exceptum pectore letum,
Cuspide flammat equum, ac dispergit gesa lacerto,
Si reserare uiam, atq; ad regem rumpere ferro
Detur iter, certusq; necis, petit omnibus ausis
Quod nequeat sentire decus, cadit inguine fosso
Teutalus, & uasto quatitur sub pondere tellus.
Occumbit sarmens, flauam qui ponere uictor
Cæsariem, crinemq; tibi gradiue uouebat.
Auro certantem, & rutulum sub uertice nodum.
Sed parcæ intonsa, non exaudita uouentem
Ad manes traxere coma, per candida membra.
It fumans cruor, & tellus perfusa rubescit.
At non tardatus iaculo occurrente lycaunus
Irruit, aduersumq; uiro rotat obuius ensem.
Et ferit insurgens, humero qua brachia lenti,
Annectunt nerui, decisaq; uulnere læua,
Laxatis paulum moribunda pependit habenis.
Dumq; micans tremulo conatu lora retentat
Flectentem assuetos imitatur nescia frenos
Demetit auersi uesagus, tum colla, iubasq;.
Suspensam portans galeam, atq; inclusa perempti

Ora uiri, patrio diuos clamore salutat.
Dumq; ea gallorum populi dant funera campo
Accitas propere castris in prælia consul
Raptabat turmas, primusq; ruebat in hostem
Candenti sublimis equo, trahit undiq; lectum
Diuitis ausoniæ iuuenem, marsosq;, coramq;
Laurentumq; decus, iaculatoremq; sabellum,
Et gradiuicolam celso de colle tudertem,
Indutosq; simul gentilia lina faliscos,
Quosq; sub herculeis taciturno flumine muris.
Pomifera arua creant, anienicolæq; cathylli,
Quosq; in prægelidis duratos hernica riuis,
Mittebant saxa, & nebulosi rura casini.
Ibant in martem terræ dominantis alumni
Damnati superis, nec iam reditura iuuentus,
Scipio, qua medius pugnæ uorat agmina uortex
Infert cornipedem, atq; instinctus strage suorum
Inferias cæsis mactat, labarumq;, padumq;,
Et camum, & multo uix fusum uulnere brennum,
Gorgoneoq; larum torquentem lumina uultu
Occidit, tristi pugnas leopontice fato,
Nam dum frena ferox, obiecto corpore prensas,
Atq; æquas celsus residentis consulis ora,
Ipse pedes, frontem in mediam grauis incidit ensis,
Et diuisum humeris iacuit caput, abbatus amens
Qui luctatur equo, parmaq; incursibus obstat,
Ictu quadrupedis, fulua porrectus harena
Elisa incussis amisit calcibus ora.
Perfurit ausonius turbata per æquora ductor,
Ceu gelidus boreas totum cum sustulit imo

Icarium fundo uictor mare, nauita uasto
Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo,
Cunctaq; canenti perfunditur æquore cyclas.
Chryxus ut in tenui spes, exiguumq; salutis
Iam uidet esse suæ, mortemq; astare propinquam
Armat contemptu mentem necis, horrida barba
Sanguinea rutilat spuma, rictusq; furentis
Albet, & effuso squalent à puluere crines
Inuadit tarium, ulcino consule, pugnas
Miscentem, sæuisq; uirum circuntonat armis.
Voluitur ille solo, nam pronum effundit in armos.
Fata extrema ferens abies, rapiturq; pauore
Tractus equi, uinctis connexa àd cingula membris,
Longa cruor sparso liquit uestigia campo,
Et tremulos cuspis ductus in puluere signat,
Laudabat læti iuuenem, egregiosq; parabat
Vlcisci consul manes, cum dira per auras
Vox uenit, & cryxum ferri clamoribus audit
Haud notum uultu, surgit uiolentior ira
Cominus, atq; oculos optato in corpore figit.
Tum stimulans grato plausæ ceruicis honore
Cornipedem alloquitur, uulgum martemq; minorem
Hactenus, & lætho dedimus sine nomine gentem
Nos gargane uocant superi ad maiora? uides'ne
Quantus eat cryxus, iam nunc tibi premia pono
Illum sidonio fulgentem ardore tapeta,
Barbaricum decus, & fuluis donabere frænis.
Sic fatus, magno cryxum clamore ciebat
In pugnam, ac uacuo poscebat prælia campo.
Nec detrectantem par ira accenderat hostem.

Vt iussæ cessere retro, spaciumq́; dederunt.
Hinc atq; hinc alæ, medio stetit æquore pugna
Quantus phlegreis telluris alumnus in aruis
Mouit signa minax, & cœlum exterruit armis,
Tantus semifero cryxus sub pectore murmur
Torquet, & horrisonis ululatibus erigit iras.
Nemo ne incensæ, captæq́; superfuit urbi,
Vt tibi quas brenni populus ferremus in arma
Narraret dextras? disce en nunc inquit, & una
Contorquet nodis, & obusto robore, diram
Vel portas quassasse trabem, sonat illa tremendum
Ac nimio iactu seruasse improuida campi
Distantis spacium, propiorem transuolat hostem.
Cui consul. ferre hoc umbris, proauoq; memento
Quam procul occumbas tarpeia à sede, tibiq;
Haud licitum sacri capitolia cernere montis,
Tum nodo cursuq; leui simul adiuuat hastam
Dignam mole uiri nixus, fugit illa per ora
Multiplicis lini, sub tectaq; tegmina neruis,
Atq; altum tota metitur cuspide pectus.
Procumbit lata porrectus in arma ruina,
Et percussa gemit tellus, ingentibus armis.
Haud aliter structo tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis, subter cæcisq́; procellis
Pila immane sonans, impingitur ardua ponto.
Immugit nereus, diuisaq; cærula pulsu
Illisum accipiunt irata sub æquora montem.
Ductore amisso pedibus se credere celtæ
Vna spes animæ, tantusq́; pependerat ardor.
Ac ueluti summo uenator densa picano

Cum lustra exagitat, spissisq; cubilibus atram
Immittit passim dumosa per inuia pestem.
Dum tacitas uires, & flammam colligit ignis,
Nigranti piceus sensim caligine uertex
Voluitur, & pingui contorquet nubila fumo
Mox subita in toto lucent incendia monte,
Fit sonitus, fugere feræ, fugere uolucres.
Atq; una longæ trepidant in ualle iuuencæ,
At mago ut uertisse globos, primumq; laborem.
Qui solus genti est, cassum uidet, arma suorum
Ac primum in pugnas equitem uocat, undiq; nudi
Assiliunt frenis infrenatiq; manipli
Nunc itali in tergum uersis referuntur habenis,
Nunc rursus tyrias retro pauor aduehit alas,
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi læuos sinuant in cornua gyros,
Texunt alterno glomerata uolumina cursu.
Ac cædem refugam, cædentes arte resoluunt.
Hac pontum uice (ubi exercet discordia uentos)
Fert boreas, eurusq; refert, molemq; profundi,
Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant.
Aduolat aurato perfulgens murice ductor
Sidonius, circaq; metus, terrorq;, furorq;.
Isq; ubi callaici radiantem tegminis orbem
Extulit, & magno percussit lumine campos,
Spes uirtusq; cadunt, trepidaq; à mente recedit
Vertere terga pudor, nec læti cura decori,
Sed fugere infixum est, terræq; optantur hiatus
Sic ubi caucaseis tygris se protulit antris,
Linquuntur campi, & tutas petit omne latebras

Turbatum insano uultu pecus, illa pererrat
Disiectas uictrix ualles, iamq; ora reducto
Paulatim nudat rictu, ut præsentia mandat
Corpora, & immani stragem meditatur hiatu.
Non illum metabus, non illum celsior ufens
Euasere tamen, quamuis hic alite planta,
Hic ope cornipedis, totis ferretur habenis.
Nam metabum ad manes demisit cuspide fulgens
Fraxinus, ufentem collapsum poplite flexo
Ensis obit, laudemq; pedum cum sanguine adenit.
Iamq; dedit læto stemmum, laurumq; domoq;
Collinum gelida uitreo quem fucinus antro
Nutrierat, dederatq; lacum transmittere nando
Fit socius leti coniecta massicus hasta
Vitiferi sacro generatus uertice montis,
Et lyris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dissimulat cursum, ac nullo mutabilis imbri
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
Exoritur rabies cædum, ac uix tela furori
Sufficiunt, teritur iunctis umbonibus umbo,
Pesq; pedem premit, & nutantes casside cristæ
Hostilem tremulo pulsant conamine frontem,
Tergemini primam ante aciem fera prælia fratres
Miscebant, quos lædæo sidonia barce
Xantippo fœlix uteri inter bella crearat,
Res graiæ, ductorq; parens, ac nobile amycle
Nomen, & iniectus spartanis colla cathenis
Regulus, inflabant ueteri præcordia fama
Marte probare genus, factisq; lacona parentem
Ardebant, gelidosq; dehinc inuisere montes

Taigeta, & tandem bellis innare subactis
Eurotam patrium, ritusq; uidere lycurgi.
Sed spartam penetrare deus, fratresq; negabant
Ausonij totidem numero, quos miserat altis
Egeriæ genitos immitis aricia lucis.
Ætatis mentisq; pares, at non dabat ultra
Cloto dura, lacus aramq; uidere dianæ.
Nanq; ut in aduersos impacti, turbine pugnæ
Eumachus, & clytias, & lætus nomine patris
Xantippus, iunxere gradus, ceu bella leones
Inter se furibunda mouent, & murmure anhelo
Squalentis campos, & longa mapalia complent,
Omnis in occultas rupes, atq; auia pernix
Maurus saxa fugit, coniuxq; libyssa profuso
Vagitum cohibens, suspendit ab hubere natos.
Illi dira freniunt, perfractaq; in ore cruento
Ossa sonant, pugnantq; feris sub dentibus artus.
Haud secus ægeriæ pubes, hinc uirbius acer,
Hinc capys assiliunt, paribusq; albanus in armis
Subsidens paulum perfossa proruit aluo
Albanum clytias, ast illi cuncta repente
Implerunt clypeum miserando uiscera lapsu
Eumachus inde capyn, sed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegmen, tamen improbus ensis
Adnexam parmæ decidit uulnere leuam.
Inq; suo pressa est non reddens tegmina nisu
Infœlix manus, atq; hæsit labentibus armis
Vltima restabat fusis iam palma duobus
Virbius, huic trepidos simulanti ducere gressus
Xantippus gladio, rigida cadit eumachus hasta,

Et tandem æquatæ geminato funere pugnæ,
Inde alterna uiris transegit pectora mucro,
Inq; uicem erepta posuerunt prælia uita.
Fœlices lœti pietas, quos addidit umbris.
Optabunt similes uenientia sæcula fratres,
Extremumq; decus memori celebrabitur æuo.
Si modo ferre diem, miserosq; uidere nepotes
Carmina nostra ualent, nec famam inuidit apollo.
At consul toto palantes æquore turmas
Voce tenet, dum uoce uiget, quo signa refertis?
Quis uos heu uobis pauor abstulit? horrida primi
Si fors uisa loci, pugnæq; lacessere frontem
Post me state uiri, & pulsa formidine tantum
Aspicite has dextras, capti genuere parentes
Quos fugitis, quæ spes uictis? alpes ne petemus
Ipsam turrigero portantem uertice muros
Credite submissas romam nunc tendere palmas,
Natorum passim raptus, cædemue parentum
Vestalesq; focos extingui sanguine cerno.
Hoc arcete nefas, postquam inter talia crebro
Clamore obtusæ, crassoq; à puluere fauces
Hinc læua frenos, hinc dextra corripit arma
Et latum obiectat pecus, strictumq; minatur
Nunc sibi, nunc trepidis ni restent cominus, ensem.
Quas acies alto genitor dum spectat olympo,
Consulis egregij mouere pericula mentem,
Gradiuum uocat, & patrio sic ore profatur.
Magnanimi me nate uiri, ni bella capessis.
Haud dubie extremus terret labor, eripe pugnæ
Ardentem, oblitumq; sui dulcedine cædum

Siste ducem libyæ, nam plus petit improbus uno
Consulis exitio, tota q̃ strage cadentum.
Præterea cernis teneræ qui prælia dextræ
Iam credit puer, atq; annos transcendere factis
Molitur, longumq́; putat pubescere bello.
Te duce primitias pugnæ, te magna magistro
Audeat, & primum hoc uincat seruasse parentem.
Hæc rerum sator, at mauors in prælia currus.
Odrysia tellure uocat, tum fulminis atri
Spargentem flammas clypeum, galeamq́; deorum.
Haud illi facilem, multoq; labore cyclopum
Sudatum thoraca capit, quassatq́; per auras
Titanum bello satiatam sanguinis hastam,
Atq; implet curru campos, exercitus una
Irarum, eumenidesq́; simul, lætiq́; cruenti
Innumeræ facies, frenisq́; operata regendis
Quadriiugos atro stimulat bellona flagello.
Fertur ab immenso tempestas horrida cœlo.
Nigrantesq́; globos, & turbida nubila torquens
Inuoluit terras, quatitur saturnia sedes
Ingressu tremefacta dei, ripasq́; relinquit
Audito curru, fontiq́; relabitur amnis.
Ductorem ausonium telis garamantica pubes
Cinxerat, & tyrio regi noua dona parabat,
Armorum spolium, & rorantia consulis ora,
Stabat fortunæ non cedere certus, & acri
Mole retorquebat crudescens cædibus, hastas.
Iamq; suo, iamq́; hostili perfusa cruore
Membra madent, cecidere iubæ, gyroq́; per orbem
Arctato, garamas iaculis propioribus instat.

Et librat sæua coniectum cuspide ferrum.
Hic puer ut patrio defixum corpore telum
Conspexit, maduere genæ, subitoq; trementem
Corripuit pallor, gemitumq; ad sydera rupit,
Bis conatus erat præcurrere fata parentis
Conuersa in semet dextra, bis transtulit iras
In pœnos, mauors, fertur per tela per hostis
Intrepidus puer, & gradiuum passibus æquat.
Continuo cessere globi, latusq; repente
Apparet campo limes, metit agmina tectus
Cœlesti clypeo, & sternit super arma iacentum
Corpora, & auctorem teli, multasq;, paternos
Ante oculos, animas, optata piacula, mactat.
Tunc rapta propere duris ex ossibus hasta
Innixum ceruice ferens, humeroq; parentem,
Emicat, attonitæ tanta ad spectacula turmæ.
Tela tenent, ceditq; loco libys asper, & omnis,
Late cedit iber, pietasq; insignis, & ætas
Belligeris fecit miranda silentia campis.
Tum celso è curru mauors carthaginis arces
Excindes inquit, tyriosq; ad fœdera coges
Nulla tamen longo tanta exorietur in æuo
Lux tibi care puer, macte, o macte indole sacra,
Vera Iouis proles, & adhuc maiora supersunt.
Sed nequeunt meliora dari, tum nubila mauors
Ætheraq;, emenso terras iam sole capessit.
Et fessas acies, castris clausere tenebræ.
Condebat noctem deuexo cynthia curru
Fraternis afflata rotis, & ab æquore eoo
Surgebant roseæ media inter cærula flammæ.

At consul tristis campos, pœnisq; secundam
Planitiem metuens, trebiam collesq; petebat.
Iamq; dies rapti cursu, varioq; labore
Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
Pons uinclis, qui dardanium transuexerat agmen
Eridani rapidas aderat cum pœnus ad undas.
Dumq; uada, & molles aditus, per deuia flexo
Circuitu petit, & stagni languentia quærit,
Interdum rapta uicinis saltibus alno
Flumineam texit qua trasuehat agmina, classem.
Ecce aderat, trebiæq; simul uicina tenebat
Trinacrio accitus per cærula longa peloro
Gracchorum proles consul, gens inclyta, magno
Atq; animosa uiro, multusq; in imagine claris
Perfulgebat auus titulis, belliq; domiq;.
Nec pœni positis trans amnem in gramine castris
Deerant, namq; animos stimulabant prospera rerum
Increpitansq; super ductor, quis tertius urbi
Iam superest consul? quæ nam altera restat in armis
Sicania? en omnes latiæ. dauniq; nepotum
Conuenere manus, feriant nunc fœdera mecum
Ductores Italum, ac leges & pacta reposcant.
At tu donata tela inter martia luce
Infœlix animæ, sic sic uiuasq;, tuoq;
Des iterum hanc laudem nato, nec fine sub æui
Oppetere in bello detur, cum fata uocabunt.
Pugnantem cecidisse meum est. hæc personat ardens.
Inde leui iaculo, massylumq; impiger alis
Castra sub ipsa datis irritat, & elicit hostem.
Nec latius uallo miles debere salutem

Fas putat, aut clausas pulsari cuspide portas.
Erumpunt, cunctisq; prior uolat aggere aperto
Degener haud gracchus consul, quatit aura comantes
Cassidis auricomæ cristas, humeroq; refulget
Sanguinei patrium saguli decus, agmina magno
Respectans clamore uocat, quaq; obuia densos.
Arctat turba globos, rumpens iter, æquore fertur.
Vt torrens celsi præceps e uertice pindi
Cum sonitu ruit in campos, magnoq; fragore
Auulsum montis uoluit latus, obuia passim
Armenta, immanesq; feræ, syluæq; trahuntur.
Spumea saxosis clamat conuallibus unda.
Non mihi meoniæ redeat si gloria linguæ,
Centenasq; pater det phœbus rumpere uoces.
Tot cædes proferre queam, quot dextra magni
Consulis, aut contra tyriæ furor edidit iræ.
Murranum ductor libyæ, ductorq; phalanthum
Ausonius gnaros belli, ueteresq; laborum
Alter in alterius fuderunt cominus ore.
Monte procelloso murranum miserat anxur
Tritonis niueo te sacra phalante profundo.
Vt primum insigni fulsit uelamine consul,
Quanquam orbus partem uisus, unoq; cupentus
Lumine sufficiens bellis, citat improbus hastam
Et summæ figit tremebundam margine parmæ.
Cui consul, nanq; ira coquit, pone improbe quicquid
Restat in ore fero, & truncata fronte relucet
Sic ait intorquens directo turbine robur.
Et dirum tota transmittit cuspide lumen.
Nec leuior dextra generatus hamilcare sæuit.

Huic cadit infœlix niueis uarrenus in armis.
Meuanus uarrenus, arat cui diuitis huber
Campi fulginea, & patulis clitumnus in aruis
Candentis gelido profundit flumine tauros.
Sed tristes superi, atq; ingrata maxima cura,
Victima tarpeio frustra nutrita tonanti.
Instat iber leuis, & leuior discurrere maurus
Hinc pila, hinc libycæ certant subtexere cornus.
Densa nube polum, quantunq; interiacet æqui
Ad ripas campi, tantum uibrantia condunt
Tela, nec arctatis locus est in morte cadendi.
Allius argyripa, dauniq; prouectus ab aruis
Venator rudibus iaculis, & iapige campum
Persultabat equo, mediosq; inuectus in hostes,
Appula non uana torquebat spicula dextra.
Hinc horret thorax samnitis pellibus ursæ,
Et galea annosi uallatur dentibus apri,
Verum ubi turbantem, solo ceu lustra pererret.
In nemore, aut agitet gargano terga ferarum
Hinc mago, hinc sæuus pariter uidere mahärbal.
Vt subigente fame diuersis rupibus ursi.
Inuadunt trepidum geminæ inter prælia taurum,
Nec partem prædæ patitur furor, haud secus acer
Hinc atq; hinc iaculo deuoluitur allius acto.
It stridens per utrunq; latus maurusia taxus,
Obuia tum medio sonuerunt spicula corde
Incertumq; fuit lethum, cui caderet hastæ.
Et iam dispersis romana per agmina signis
Palantes agit ad ripas (miserabile) pœnus
Impellens trepidos, fluuioq; immergere certat,

Tum

Tum trebia infausto noua prælia gurgite fessis
Inchoat, & precibus Iunonis suscitat undas.
Haurit subsidens fugientum corpora tellus.
Insidaq; soli frustrata uoragine sorbet.
Nec niti, lentoq; datur conuellere limo
Mersa pedum penitus uestigia, labe tenaci
Hærent deuincti gressus, resolutaq; ripa
Implicat, aut cæca prosternit fraude paludis.
Iamq; alius super, atq; alius per lubrica surgens,
Dum sibi quisq; uiam per inexplicabile littus
Præripit, & putri luctatur cespite, lapsi
Occumbunt, seseq; sua pressere ruina
Ille celer nandi, iam iamq; apprendere tuta
Dum parat, & celso connixus corpore prensat
Gramina summa manu, liquidisq; emergit ab undis
Contorta ripæ pedens affigitur hasta.
Hic hostem orbatus telo complectitur ulnis.
Vndantemq; uado permixta morte coheret.
Mille simul læti facies. ligus occidit aruis,
Sed proiecta uiri lymphis fluuialibus ora
Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem,
Enabat tandem medio uix gurgite pulcher
Hirpinus, sociumq; manus clamore uocabat
Quum rapidis illatus aquis, & uulnere multo
Impulit asper equus, fessusq; sub æquora mersit,
Accumulat clades subito conspecta per undas
Vis elephantorum turrito concita dorso.
Namq; uadis rapitur præceps, ceu proruta cautes
Auulsi montis, trebiamq; insueta trementem
Præ se pectore agit, spumantiq; incubat alueo.

Explorant aduersa uiros,perq; aspera duro
Nititur ad laudem uirtus interrita cliuo.
Namq; inhonoratam fibrenus cernere mortem.
Et famæ nundam impatiens,spectabimur inquit,
Nec fortuna meum condes sub gurgite lætum.
Experiar,sit ne in terris domitare quod ensis
Non queat ausonius,tyrrhenaq; pernecet hasta.
Tum iacit assurgens,dextroq; in lumine sistit
Spicula sæua feræ,telumq; in lumine liquit.
Stridore horrisono penetrantem cuspidis ictum
Belua prosequitur,laceramq; cruore profuso
Attollit frontem,& lapso dat terga magistro.
Tum uero inuadunt iaculis,crebraq; sagitta.
Ausi iam sperare necem,immensosq; per armos,
Et laterum extensus,uenit atra cuspide uulnus.
Stat multa in tergo,& migranti lancea dorso,
Ac syluam ingentem concusso corpore uibrat,
Donec consumptis longo certamine telis
Concidit & clausit magna depressa ruina.
Ecce per aduersum quanquam tardata morantur
Vulnere membra uirum,subit implacabilis, amnem
Scipio,& innumeris infestat cædibus hostem,
Corporibus,clypeisq; simul,galeisq; cadentum
Contegitur trebia,& uix cernere linquitur undas.
Mezeus iaculo,gestar prosternitur ense.
Tum pelopeus auis cyrenis,incola telgon.
Hinc torquet rapido correptum è gurgite pilum.
Et quantum longo ferri tenuata rigore
Procedit cuspis,per biantia transfigit ora,
Pulsati ligno sonuere in uulnere dentes,

Nec iacto quaesita quies, turgentia membra
Eridano trebia, eridanus dedit aequoris undis.
Tu quoq; lapse cadis tumulo post fata negato,
Quid domus hesperidum, aut luce iuuere dearum
Fuluos aurifera seruantes arbore ramos?
Intumuit trebia, & stagnis se sustulit imis,
Iamq; ferox totum propellit gurgite fontem,
Atq; omnis torquet uires, furit unda sonoris
Vorticibus, sequiturq; nouus cum murmure torrens.
Sensit, & accensa ductor uiolentius ira
Magnas ô trebia, & meritas imperfide poenas
Exolues inquit, lacerum per gallica riuis
Dispergam rura, atq; amnis tibi nomina demam
Quoq; aperis te fonte premam, nec tangere ripas
Illabiq; pado dabitur, quaenam ista repente
Sydonium infoelix rabies te reddidit amnem,
Talia iactantem, consurgens aggere aquarum
Impulit, atq; humeros curuato gurgite pressit.
Arduus aduersa mole irrumpentibus undis
Stat ductor, clypeoq; ruentem sustulit amnem.
Nec non à tergo fluctus stridente procella
Spumeus irrorat summas aspergine cristas.
Ire uadis, stabilemq; uetat defigere gressum
Subducta tellure deus, percussaq; longe
Raucum saxa sonant, undaeq; ad bella patentes
Excitare pugnant, & ripas perdidit amnis.
Tum madidos crines, & glauca fronde reuinctum
Attollit cum uoce caput, poenasq; superbas
Insuper, & nomen trebiae delere minaris
O regnis inimice meis, tot corpora porto

Dextra fusa tua, clypeis galeisq; uirorum
Quos mactas, arctatus iter, cursumq; reliqui.
Cæde uides, stagna alta rubent, retroq; feruntur
Adde modum dextræ, aut cāpis incumbe propinqs.
Hæc uenere adiuncta, tumulo spectabat ab alto
Mulciber, obscuræ tectus caligine nubis.
Ingrauat ad cœlum sublatis scipio palmis,
Dij patrij, quorum auspicijs stat dardana roma
Talin me læto tanta inter prælia nuper
Seruastis? fortunæ animam hanc excindere dextra
Indignum est uisum, redde ò me nate periclis.
Redde hosti, liceat bellanti arcessere mortem.
Quam patriæ, fratriq; probem, cum percita dictis
Ingemuit uenus, & rapidas detrusit in amnem
Coniugis inuicti uires, agit undiq; flammam,
Dispersus ripis ignis, multosq; per annos
Nutritas fluuio populatur feruidus undas.
Vritur omne nemus, lucosq; effusus in altos
Immissis crepitat uictor uulcanus habenis,
Iamq; ambusta comas abies, iam pinus, & alni,
Iam solo restans trunco, dimisit in altum
Populus, assuetas ramis habitare uolucres,
Flamma uorax imo penitus de gurgite tractos
Absorbet latices, sæuoq; urgente uapore
Siccus inarescit ripis cruor, horrida late
Scinditur in rimas, & hiatu rupta dehiscit
Tellus, ac stagnis altæ sedere fauillæ,
Miratur pater ater æternos cessare repente
Eridanus cursus, nympharumq; intima mœstus
Impleuit chorus, attonitis ululatibus antra.

Ter caput ambustum conantem attollere, iacta
Lampade uulcanus mersit fumantibus undis.
Ter correpta dei crines nudauit harundo.
Tum demum amissæ uires, & uoce precantis,
Orantiq; datum ripas seruare priores.
Ac tandem à trebia reuocauit scipio fessas
Munitum in collem graccho comitante cohortes.
At pœnus multo fluuium ueneratus honore
Gramineas undis strauit socialibus aras.
Nescius heu quanto superi maiora mouerent.
Et quos ausoniæ luctus transimene parares.
Boiorum nuper populos turbauerat armis
Flaminiusq́; facilis uiro tum gloria belli
Corde leuem, atq; astus inopem contundere gentem.
Sed labor aut idem tyrio certasse tyranno.
Hunc læuis urbi genitum ad fatalia damna
Ominibus, parat imperio saturnia fesso
Ductorem, dignumq; uirum ueniente ruina.
Inde ubi prima dies iuris, clauumq́; regendæ
Inuasit patriæ, & sub nutu castra fuere,
Vt pelagi rudis, & pontum tractare per artem
Nescius, accæpit miseræ si iura carinæ,
Ventorum tenet ipse uicem, cunctisq́; procellis
Dat iactare ratem, fertur uaga gurgite puppis
Ipsius in scopulos dextra impellente magistri.
Ergo agitur raptis præceps exercitus armis
Lydorum in populos, sedemq́; ab origine prisci
Sacratam corithi, iunctosq́; à sanguine auorum
Meonios Italis permixta stirpe colonos.
Nec regem aphrorum nascenda ad cœpta moratur

Laude super tanta monitor deus, omnia somni
Condiderant, ægrisq; dabant obliuia curis.
Cum iuno in stagni iuuenem conuersa propinqui
Et madidæ frontis crines circundata fronde
Populea, stimulat subitis præcordia curis.
Ac rumpit ducis haud spernenda uoce quietem.
O fœlix famæ, & latio lachrymabile nomen
Hannibal, ausonia, si te fortuna creasset
Ad magnos uenture deos, cum fata tenemus,
Pelle moras, breuis est magni fortuna fauoris.
Quantum uouisti, cum dardana bella parenti
Iurares, fluet ausonio tibi corpore, tantum
Sanguinis, & patrias satiabis cædibus umbras.
Nobis persolues merito securus honores,
Nãq; ego sum celsis, quem cinctum montibus ambit
Tmolo missa manus, stagnis thrasimenus opacis.
His agitur monitis, & lætam numine pubem
Protinus aerij præceps rapit aggere montis,
Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
Piniferum cœlo miscens caput appenninus.
Condiderat nix alta trabes, & uertice celso
Canus apex stricta surgebat ad astra pruina.
Ire iubet, prior extingui, labiq; uidetur
Gloria post alpes, si stetur montibus ullis.
Scandunt prærupti nimbosa cacumina saxi,
Nec superasse iugum finit, mulcetq; laborem.
Plana natant, putriq; gelu, liquentibus undis
Inuida limosa restagnant arua palude.
Iamq; ducis nudus tanta inter inhospita uertex
Sæuitia quatitur cœli, manante per ora

Perq; genas, oculo facilis spreuisse medentes.
Optatum bene credit emi quocunq; periclo
Bellandi tempus, non frontis parcit honori,
Dum ne perdat iter, non cætera membra moratur
In precium belli dare, si uictoria poscat
Statq;, putat lucis capitolia cernere uictor
Qua petat, atq; italum feriat qua cominus hostem.
Talia perpessi tandem inter sæua locorum,
Optatos uenere lacus, ubi deinde per arma
Sumeret amissi numerosa piacula uisus.
Ecce autem patres aderant carthagine missi,
Causa uiæ non parua uiris, nec læta ferebant.
Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido
Poscere cede deos ueniam, ac flagrantibus aris
Infandum dictu, paruos imponere natos.
Vrna reducebat miserandos annua casus.
Sacra thoanteæ, ritusq; imitata Dyanæ.
Cui fato sortiq; deum de more petebat
Hannibalis prolem, discors antiquitus hannon.
Sed propior metus armati ductoris ab ira,
Et magna ante oculos stabat redeuntis imago
Aspar. ad hæc fœdata genas, lacerataq; crines,
Atq; urbem complet mœsti clamoris imilce.
Edonis ut pangæa super trieteride motu
It iuga, & inclusum suspirat pectore bacchum,
Ergo inter tyrias facibus, ceu subdita, matres.
Clamat io coniux, quocunq; in cardine mundi
Bella moues, huc signa refer, uiolentior hic est,
Hic hostis propior, tu nunc fortasse sub ipsis
Vrbis dardaniæ muris uibrantia tela

Excipis intrepidus clypeo, sæuamq; coruscans
Lampada, tarpeis inferis incendia tectis.
Interea tibi prima domus, atq; unica proles
Heu gremio patriæ stygias raptatur ad aras.
I nunc ausonios ferro populare penates,
Et uetitas molire uias, i. pacta resigna
Per cunctos iurata deos, sic præmia reddit
Carthago, & tales iam nunc tibi uouit honores,
Quæ porro hæc pietas, delubra aspergere tabo?
Heu primæ scelerum causæ, mortalibus ægris
Naturam nescire deum, iusta ite precari
Thure pio, cædumq; feros auertite ritus.
Mite & cognatum est homini deus, hactenus, oro
Sit satis ante aras cæsos uidisse iuuencos,
Aut si uelle nephas superos, fixumq;, sedetq;
Me, me, quæ genui, uestris assumite uotis.
Cur spoliare iuuat libycas hac indole terras?
An flendæ magis egates, & mersa profundo
Punica regna forent olim, si forte cruenta
Esset tanta mei uirtus prærepta mariti?
Hæc dubios uario diuumq;, hominumq; timore
Ad cauta illexere patres, ipsiq; relictum
Abnueret sortem, an superum pareret honori.
Tum uero trepidare metu, uix compos imilce
Magnanimi metuens immitia corda mariti.
His auide auditis ductor, sic deinde profatur
Quid tibi pro tanto non impar munere soluat
Hannibal æquatus superis, quæ præmia digna
Inueniam carthago parens, noctemq; diemq;
Arma feram, templisq; tuis hinc plurima saxo

Hostia ab ausonio ueniat generosa quirino.
At puer armorum, & belli seruabitur hæres,
Spes ò nate meæ, tyriarumq; unica rerum,
Hesperia minitante salus, terraq; fretoq;
Certare æneadis, dum stabit uita, memento.
Perge, patent alpes, nostroq; incumbe labori,
Vos quoq; dij patrij, quorum delubra piantur
Cædibus, atq; coli gaudent formidine matrum
Huc lætos uultus, totasq; aduertite mentes
Namq; paro sacra, & meliores melior aras.
Tu mago aduersi conside in uertice montis.
Tu lænus propior colles accede choaspe.
Ad claustra, & fauces ducat per opaca sicheus,
Ast ego te thrasimene uago cum milite præceps
Lustrabo, & superis quæram libamina belli.
Nāq; haud parua deus promissis spondet apertis,
Quæ spectata uiri patriam referatis in urbem.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis.V.

Insidias tyrius ductor struit, hinc Thrasimenus
Romanam indoluit stragem, tremit itala tellus.

CÆperat hætruscos occulto milite colles
Sidonius ductor, perq; alta silentia noctis
Syluarum anfractus cæcis insederat armis.
At parte è læua restagnans gurgite uasto
Effigiem in pelagi lacus humectabat, inerti
Et late multo fœdabat proxima limo,
Quæ uada faunigena regnata antiquitus Anno
Nunc uoluente die, thrasimeni nomina seruant.

Lydius huic genitor, tmoli decus, æquore longe
Meoniam quondam in latias aduexerat oras
Tyrrhenus pubem, dederatq; uocabula terris.
Isq; insueta tuba monstrauit murmura primus
Gentibus, & bellis ignaua silentia rupit.
Nec modicus uoti, natum ad maiora fouebat.
Verum ardens puero, castumq; exuta pudorem
(Nam forma certare deis thrasimene ualeres).
Littore correptum, stagnis demisit agylle
Flore capi iuuenum, primæuo, lubrica mentem
Nympha, nec idalia lenta incaluisse sagitta.
Sollicitæ uiridi penitus fouere sub antro
Naiades, amplexus undosaq; regna trementem.
Huic dotale lacus nomen, lateq; hymenæo
Conscia lasciuo, thrasimenus dicitur, unda.
Et iam curriculo nigram nox roscida metam.
Stringebat, nec se thalamis tithonia coniux.
Protulerat, stabatq; nitens in limine primo.
Cum minus annuerit noctem desisse uiator.
Quam cœpisse diem, consul carpebat iniquas
Prægrediens signa ipsa uias, omnisq; ruebat
Mixtus eques, nec discretis leuia arma maniplis,
Insertiq; globo pedites, & inutile marti
Lyxarum uulgus, præsago cuncta tumultu
Implere, & pugnam fugientum more petebant.
Tum super ipse lacus densam caligine cæca
Exhalans nebulam, late corruperat omnem
Prospectum miseris, atq; atræ noctis amictu
Squallebat pressum picea inter nubila cœlum
Nec pœnum liquere doli, sedet ense reposto

Abditus, & nullis properantem occursibus arcet,
Incustoditum mox irremeabile litus.
Naq; sub angustas arctato limite fauces
In fraudem ducebat iter, geminumq; receptis
Exitium hinc rupes, hinc undæ claustra premebant.
At contra umbroso seruabant uertice montis
Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
Haud secus, ac uitreas solens piscator ad undas,
Ore leuem patulo texens de uimine nassam
Cautius interiora ligat, mediamq; per aluum
Sensim fastigans, compressa cacumina nectit.
Ac fraude arctati remeare foraminis arcet
Introitu facilem, quem traxit ab æquore, piscem.
Ocius interea propelli signa iubebat
Excussus consul fatorum turbine mentem.
Donec flammiferum tollentes æquore currum
Solis equi sparsere diem, iamq; orbe renato
Diluerat nebulas titan, sensimq; fluebat
Caligo in terras nitido resoluta sereno.
Tunc ales, priscum populis de more latinis
Auspicium, cum bella parant, mentesq; deorum
Explorant super euentu, ceu præscia luctus
Damnauit uesci, planctuq; alimenta refugit.
Nec rauco taurus cessauit (flebile) ad aras
Immugire sono, pressamq; ad colla bipennem
Incerta ceruice ferens, altaria liquit
Signa etiam effusa certant dum uellere mole
Teter humo lacera, nitentum erupit in ora
Exultans cruor, & cædis documenta futuræ
Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento:

Ac super haec diuum genitor, terrasq; fretumq;
Concutiens tonitru, cyclopum rapta caminis
Fulmina, tyrrenas thrasimeni torsit in undas,
Litus & aetheria per stagna patentia flamma
Firmauit lacus, atq; arserunt fluctibus ignes.
Heu uani monitus, frustraq; morantia parcas
Prodigia, heu fatis superi certasse minores.
Atq; hic egregius lingua, nomenq; superbum
Coruinus phoebea sedet cui casside fulua
Ostentans ales, proauitae insignia pugnae,
Plenus & ipse deum, sociûm terrente pauore
Immiscet precibus monita, atq; his uocibus infit.
Illiacas te per flammas, tarpeiaq; saxa
Per patrios consul muros, suspensaq; nostrae
Euentu pugnae natorum pignora, cedas
Oramus superis, tempusq; ad praelia dextrum
Opperiare, dabunt ijdem tempusq; diemq;
Pugnandi, tantum ne dedignare secundos
Expectare deos, cum fulserit hora cruentam
Quae stragem libyae poscet, tunc signa sequentur
Nulla uulsa manu, uesciq; interitus ales
Gaudebit, nullosq; uomet pia terra cruores.
Ante praestantem bellis fugit, improba quantum
Hoc possit fortuna loco? sedet obuius hostis
Aduersa fronte, ac circa nemorosa minantur
Insidias iuga, nec leua stagnantibus undis
Effugium patet, & tenui stant tramite fauces
Sit certare dolis, & bellum ducere, cordi
Interea rapidis aderit seruilius armis,
Cui par imperium, & uires legionibus aequae.

Bellandum est astu, leuior laus indice dextræ.
Talia coruinus, primoresq; addere passim
Orantum uerba, & diuisus quisq; timori
Nunc superos de flaminio, nunc deinde precari
Flaminium, ne cœlicolis contendere perstet.
Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira.
Auditoq; furens socias non desore uires
Sicćine nos inquit boiorum in bella ruentis
Spectastis, cum tanta lues uulgusq; tremendum
Ingrueret, rupesq; iterum tarpeia paueret?
Quas ego tunc animas, dextra quæ corpora fudi
Irata tellure sata? & uix uulnere uitam
Reddentes imo, iacuere ingentia membra
Per campos, magnisq; premunt nunc ossibus arua.
Scilicet has sera ad laudes seruilius arma
Adiungat, nisi diuiso uicisse triumpho
Vt nequeam, & decoris contentus parte quiescam,
Quippe monent superi, similes ne fingite uobis
Classica qui tremitis, diuos, sat magnus in hostem
Augur adest ensis, pulchrumq;, & milite dignum
Auspicium latio, quod in armis dextera præstat.
An coruine sedet, clausum se consul inerti
Vt teneat uallo, pœnus nunc occupet altos,
Arreti muros, corithi nunc diruat arcem?
Hinc clusina petat, postremo ad mœnia romæ
Illæsus contendat iter deforme, sub armis.
Vana superstitio, dea sola in pectore uirtus
Bellantum uiget, umbrarum me noctibus atris
Agmina circunstant, trebiæ qui gurgite, quiq;
Eridani uoluuntur aquis, inhumata iuuentus.

Nec mora, iam medio ceu signisq; sub ipsis
Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
Aere, atq; æquorei tergo flauente iuuenci
Cassis erat munita uiro, cui uertice surgens
Triplex crista, iubas effundit crine sueuo
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, sæuosq; canum pandebat hiatus
Nobile gargeni spolium, quod rege superbus
Boiorum cæso, capiti illacerabile uictor
Aptarat, pugnasq; decus portabat in omnis
Loricam induitur, tortos huic nexilis hamos
Ferro squama rudi, permixtoq; asperat auro
Tum clypeum quatit, aspersum quem cædibus olim
Celticus ornarat cruor, humentiq; sub antro
Ceu fœtum lupa permulcens, puerilia membra,
Ingentem assaraci cœlo nutribat alumnum.
Hinc ensem lateri, dextræq; accommodat hastam,
Stat sonipes, uexatq; ferox humentia frena,
Caucaseam instratus uirgato corpore tigrim,
Inde excæptus equo, qua dant angusta uiarum
Nunc hos, nunc illos adit, atq; hortatibus implet.
Vestrum opus est, uestrumq; decus suffixa p̄ urbem
Pœni ferre ducis spectanda parentibus ora.
Vnum hoc pro cunctis sat erit caput, aspera quisq;
Hortamenta sibi referat, meus heu, meus acris
Ticini frater ripis iacet, ac meus alta
Metitur stagna eridani sine funere natus,
Hæc sibi quisq;, sed est uestrum cui nulla doloris
Priuati rabies, is uero ingentia sumat
E medio, fodiant quæ magnas pectus in iras.

Perfractas alpes, passamq; infanda saguntum,
Quosq; nephas, uetiti transcendere nomen iberi,
Tangere iam tybrin. nam dum uos augur, & extis
Quæsitæ fibræ, uanusq; moratur aruspex
Solum iam superest tarpeio imponere castra.
Turbidus hæc, uisoq; arctis in milibus, atras
Bellatore iubas aptante, est orphite munus
Est, ait hoc certare tuum, quis opima uolenti
Dona ioui portet feretro suspensa cruento?
Nam cur hæc alia pariatur gloria dextra?
Hinc prouectus equo, postq̃ inter prælia, notam
Accæpit uocem, procul hinc te martius inquit
Murrane ostendit clamor, uideoq; furentem
Iam tyria te cæde, uenit laus quanta, sed oro
Hæc angusta locã, ferro patefacta relaxa.
Tum soracte satum, præstantem corpore, & armis
Æquanum noscens, patrio cui ritus in aruo
Cum pius arcitenens accensis gaudet aceruis.
Exta ter innocuos late portare per ignes
Sic in apollinea semper uestigia pruna
Inuiolata teras, uictorq; uaporis, ad aras
Dona serenato referas solennia phœbo.
Concipe ait dignum factis æquane furorem,
Vulneribusq; tuis, socio te cædis, & iræ,
Non ego marmaridum mediam penetrare phalãgẽ
Cinyphiæq; globos dubitarem irrumpere turmæ,
Nec iam ultra monitus, & uerba morantia martem
Ferre ualet, longo æneadis quod flebitur æuo
Increpuere simul feralia classica, signum,
Ac tuba terrificis fregit stridoribus auras,

Heu dolor, heu lachrymæ, nec tot post sæcula feræ
Horresco ut pendente malo ceu ductor ad arma
Excitet tyrius, latebrosis collibus astur,
Et libys, & torta balearis sæuus habena,
Erumpunt multusq; maces, garamasq;, nomasq;,
Tum quo non alius uenalem in prælia dextram
Ocior attulerit, conductaq; bella probarit,
Cantaber, & galeæ contempto tegmine uasco.
Hinc pariter rupes, lacus hinc. hinc arma, simulq;
Consona uox urget, signum clamore uicissim
Per collis tyria circunfundente corona.
Auertere dei uultus, fatoq; dederunt
Maiori non sponte locum, timet ipse tyranni
Fortunam libyci mauors, disiectaq; crinem
Illachrymat uenus, & delum peruectus apollo
Tristem mœrenti solatur pectine luctum.
Sola appennini residens in uertice, duras
Expectat cædes, inimico pectore Iuno.
At uelut erepto metuendi libera cœlo
Manibus ipsa finis præsumpta piacula mittens
Inferias mactat bellis accensa iuuentus.
Primæ picentum, èrupto ceu turbine fusa
Agmina, & hannibalem, ruere ut uidere cohortes
Inuadunt ultro, & pœnas pro morte futura
Turbato uictore petunt, martemq; reposcunt.
Funditur unanimo nisu & concordibus ausis.
Pilorum in pœnos nimbus. fixosq; repulsi
Submittunt clypeos, curuato pondere teli.
Acrius hoc rursum libyis, & præsentia sæui
Extimulat ducis, hortantes se quisq; uicissim
Incumbunt

Incumbunt, pressoq; impellunt pectore pectus.
Ipsa facem quatiens, ac flauam sanguine multo
Sparsa comam, medias acies bellona pererrat,
Stridit tartarea nigro sub pectore diuae
Laetiferum murmur, feraliq; horrida cantu
Buccina, lymphatas agit in certamina mentes,
His iras aduersa fouent, crudusq; ruente
Fortuna stimulus, spem proiecisse salutis.
Hos dexter deus, & laeto uictoria uultu
Arridens acuit, martisq; fauore fruuntur.
Arreptus pulchro caedum lateranus amore
Dum sequitur dextram, in medios penetrauerat hostis
Quem postq̄ florens aequali lentulus aeuo
Conspexit, nimium pugnae, nimiumq; cruoris
Infestas inter non aequo marte cateruas,
Fata irritantem, nisu se concitat acri
Immitemq; bagam, qui iam uicina ferebat
Vulnera, pugnantis tergo, uelocior hasta
Occupat, & socium duris se casibus addit
Tunc alacres arma agglomerant, geminaq; corusci
Fronte micant, paribus fulgent capita ardua cristis.
Actus in aduersos casu (nanq; obuia ferre
Arma quis auderet? nisi quem deus ima colentum
Damnasset stygiae nocti) perfracta gerebat
Syrticus excelso decurrens robora monte,
Et quatiens acer nodosi pondera rami.
Flagrabat gemina nequicq̄ caedis amore.
Non hic egates, infidaq; littora nautis
O iuuenes, motumq; nouis sine marte procellis
Fortunam bello pelagus dabit, aequoris olim

Victores, media sit qualis discite terra
Bellator libys, & meliori cedite regno.
Ac simul infesto lateranum uulnere truncae
Arboris urgebat iungens conuitia pugnae.
Lentulus hic frendens ira. trasimenus in altos
Ascendet citius collis, q̃ sanguine roret
Iste pio ramus, subsidens ilia nisu
Conantis suspensa fodit, tum feruidus atro
Pulmone exundat per biantia uiscera sanguis.
Nec minus accensis in mutua funera dextris
Parte alia campi saeuit furor altus biantem
Obtruncat nerium rullo, ditissimus agri
Occumbis generose uolunx, nec clausa repostis
Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
Praefulgens ebore, & possessa mapalia soli
Profuerint, quid rapta iuuant? quid gentibus auri
Nunquam extincta sitis? modo quem fortuna fouendo
Congestis opibus, donisq; referserat opimis
Nudum tartarea portauit nauita cymba.
Iuxta bellator iuuenilibus appius ausis
Pandebat campum caede, atq; ubi plurima uirtus
Nulliq; aspirare uigor, decus inde petebat.
Obuius huic atlas, à sanguine clarus ibero
Nequicquam extremae longinquus cultor harenae
Impetit os hasta, leuiter è corpore summo
Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
Intonuere minae, uiolentaq; lumina flammis
Exarsere nouis, furit, & diffulminat omnem
Obstantum turbam, & clausum sub casside uulnus
Martia commendat mananti sanguine membra.

Tum uero aspiciens pauitantem, & condere semet
Nitentem socijs iuuenem, ceu tigride cerua
Hircana cum pressa tremit, uel territa pennas
Colligit accipitrem cernens, in nube columba,
Aut dumis subit albenti si sensit in æthra
Librantem uisus aquilam lepus, ore citato.
Ense ferit tum colla uiri, dextramq; micantem
Demetit, ac mutat successu sæuior hostem.
Stabat fulgentem portans in bella bipennem
Cinyphius, soceriq; miser magonis, inire
Optabat pugnam ante oculos, spe laudis isalces,
Sidonia tumidus sponsa, uanoq; superbus
Fœdere promissæ post dardana prælia tedæ.
Huic immitit ouans uiolentas appius iras,
Conantiq; grauem fronti librare securim,
Altior insurgens, galeam super exigit ictum,
Et fragilis ualido conamine soluitur ensis
Ære in cinyphio, nec dispar fortis isalces
Vmbonem incerto deterſit futilis ictu,
Tum quod humo haud unquã ualuisset uellere saxũ,
Ni uires trux ira daret, torquebat anhelans
Appius, & lapsu resupina in terga cadentem
Mole premit scopuli. perfractisq; ossibus urget,
Vidit coniuncto miscens certamina campo
Labentem socer, & lachrymæ sub casside fusæ
Cum gemitu, rapidusq; ruit, data fœdera nuper
Accendunt animos, expectatiq; nepotes.
Iamq; aderat. clypeumq; uiri, atq; immania membra
Lustrabat uisu, propiorq; à fronte coruscæ
Lux galeæ, sæuas paulum tardauerat iras.

Haud secus è specula praeceps delatus opaca
Subsidens campo, summissos contrahit artus,
Cum uicina trucis conspexit cornua tauri,
Quamuis longa fames stimulet leo, nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros, nunc torua sub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam signa mouentem
Et sparsa pugnas meditantem spectat harena.
Hic prior intorquens telum sic appius infit.
Siqua tibi pietas ictum ne desere foedus.
Et generum comitare socer, per tegmina uelox
Tunc aerisq; moras, leuo stetit hasta lacerto.
At contra, non dicta libys, sed feruidus hastam,
Perlibrat, magni donum memorabile fratris,
Caeso quam uictor sub moenibus ille sagunthi
Abstulerat durio, ac spectatae nobile pugnae
Germano dederat portare in praelia pignus
Telum ingens, perq; arma uiri, perq; ora, doloris
Adiutum nisu, laetalem protulit ictum,
Exanguesq; uiri conantis uellere ferrum
In uulnus cecidere manus, iacet aequore nomen
Clarum moeonio, atq; italae pars magna ruinae
Appius, intremuere lacus, corpusq; refugit
Contractis thrasimenus aquis, telum ore cruento
Expirans premit, atq; admorsae immurmurat hastae,
Nec fati melior mamercus, corpore toto
Exoluit poenas, nulli non saucius hosti.
Nanq; per aduersos, qua lusitana ciebat
Pugnas dira manus, raptum cum sanguine teli
Signiferi, magna uexillum mole ferebat,
Et trepida infoelix reuocabat signa suorum.

Sed furiata cohors, ausisq; accensa superbis
Quodcunq; ipsa manu gestabat, missile quicquid
Præbebat tellus, sparsis uix peruia telis,
Iniecit pariter, pluresq; in corpore nullo.
Aduolat interea fraterni uulneris ira
Turbatus libye ductor, uisoq; cruore.
Num lateri cuspis, num toto pondere telum
Sedisset, fremitq; amens, sociosq; rogabat,
Vtq; metum lathi procul, & leuiora pauore
Cognouit, proprio tectum gestamine præceps,
Ex acie rapit, & tutis à turbine pugnæ
Constituit castris, medicas hinc ocius artes,
Et senioris opem synali uocat, ungere uulnus
Herbarum hic succis, ferrumq; è corpore cantu
Exigere & somnum toto misisse chelydro
Anteibat cunctos, nomenq; erat inde per urbes,
Perq; parethoniæ celebratum littora syrtis.
Ipse olim antiquo primum garamanticus hammon
Scire pater dederat sinalo, morsusq; ferarum,
Telorumq; graues ictus, sedare medendo.
Atq; is deinde suo moriens, cœlestia dona
Monstrarat nato, natusq; hæredis honori
Transmisit patrias artes, quem deinde sequutus
Haud leuior fama sinafus, garamantica sollers
Monstrata augebat studio, multaq; uetustum
Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
Tum proauita ferens, leni medicamina dextra,
Ocius intortos de more astrictus amictus,
Mulcebat lympha purgatum sanguine uulnus,
At mago exuuias secum, casiq; uolutans

Hostis mente necem, fraternas pectore curas
Pellebat dictis, & casum laude leuabat,
Parce metu germane, meis medicamina nulla
Aduersis maiora feres, iacet appius hasta
Ad manes pulsus nostra; si uita relinquat,
Sat nobis actum est, sequar hostem lætus ad umbras.
Quæ, dum turbatos auertunt æquore campi
Ductores, ualloq; tenent ex agmine pœnum,
Cedentem consul tumulo speculatus ab alto,
Atq; atram belli castris se condere nubem,
Turbidus extemplo trepidantis milite mœsto
Inuadit cuneos, subitoq; pauore relaxat
Iam rarescentis acies, tum uoce feroci,
Poscit equum, ac mediæ ruit in certamina uallis,
Sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum
Illidit terris, molitus iupiter, altas
Fulmine nunc alpes, nunc mixta ceraunia cœlo.
Intremuere simul tellus, & pontus, & ether,
Ipsaq; commoto quatiuntur tartara mundo.
Incidit attonitis inopino turbine pœnis
Haud secus improuisa lues, gelidusq; sub ossa
Peruasit miseris conspectus consulis horror.
It medius, ferroq; ruens densissima, latum.
Pandit iter, clamor uario discrimine uocum
Fert belli rabiem ad superos, & sydera pulsat,
Ceu pater oceanus cum sæuior ethere, calpen
Herculeam ferit, & exesa in uiscera montis
Contortum pelagus, latrantibus ingerit undis.
Dant gemitum scopuli, fractasq; in rupibus undas
Audit tartessos latis distermina terris.

Audit non paruo diuisus gurgite lixus.
Ante omnis iaculo tacitas fallente per auras
Occumbit bogus, infaustum qui primus ad amnem,
Ticini rapidam in rutulos contorserat hastam.
Ille sibi longam cloto, turbamq; nepotum
Crediderat, uanis decaptus in alite signis.
Sed non augurio parcarum impellere metas
Concessum cuiq̃, ruit inter tela cruentis
Suspiciens oculis cœlum, superosq; reposcit
Tempora promissæ media iam morte senectæ.
Nec basago exultare datur, ne impune relictum,
Consulis ante oculos uictum spoliasse libonem.
Laurigeris decus illud auis, uanaq; iuuenta
Florebat, sed masylus succiderat ensis
Pubescente caput mala, properoq; uirentes
Delerat læto bellator barbarus annos.
Flamminium implorasse tamen iam morte suprema.
Haud frustra fuit, auulsa est nam protinus hosti
Ore simul ceruix, iuuit punire feroci
Victorem exemplo, monstratum reddere lethum.
Quis deus ò musæ paribus tot funera uerbis
Euoluet, tantisq; umbris in carmine digna
Quis lamenta ferat? certantis laude cadendi.
Primæuos iuuenes, mortisq; in limine crudæ.
Facta uirum, & fixis rabiem sub pectore telis.
Sternitur alternus uastis concursibus hostis,
Nec spoliare uacat, prædaq; aduertere mentem.
Vrget amor cædum, clausis dum detinet hostem
Fraternum castris uulnus, funditq; ruitq;
Nunc iaculis, nunc ensem, modo inter milia consul

Bellantum conspectus equo, modo marte feroci.
Ante aquilas, & signa pedes, fluit impia riuis
Sanguineis uallis, tumuliq; & concaua saxa
Armorum sonitus, flatusq; imitantur equorum.
Miscebat campum membrorum in prælia portans
Celsius humano robur, uisaq; pauentes,
Mole gigantei uertebat corporis alas
Othrys marmarides, lati super agmen utrunq;
Ingens tollebat humeri caput, hirtaq; toruæ
Frontis cæsaries, & crinibus æmula barba
Vmbrabat rictus, squalore huic hispida diro
Et uillosa feris horrebant pectora setis.
Aspirare uiro, propioremq; addere martem,
Haud uisum cuiquam, laxo ceu belua campo.
Incessebatur cunctis ex agmine telis.
Tandem uesanos, palantum in terga ferenti.
Cum fremitu uultus, tacita per nubila penna
Intrauit toruum gortynia lumen harundo,
Auertitq; uirum, fugientis ad agmina consul
Intorquet tergo iaculum; quod tegmine nudas
Irrumpit costas, hirtoq; à pectore primum
Mucronem ostentat, rapidus conuellere tentat
Qua nasci ferrum fulgenti cuspide cernit
Donec abundanter defuso sanguine late
Procubuit moriens, & telum uulnere pressit,
Spiritus exundans uicinum puluere moto
Perflauit campum, & nubem dispersit in auras.
Nec minor interea tumulis syluisq; fremebat
Diuersus mauros, uariaq; per ardua pugna,
Et saxa & dumi rorantes cæde nitebant

Exitium trepidis, lætiq; & stragis acerbæ,
Causa sicheus erat, murranum ille eminus hasta
Perculerat, quo non alius, cum bella silerent
Dulcius œagrios pulsabat pectine neruos
Occubuit sylua in magna, patriosq; sub ipso
Quæsiuit montes læto, ac fœlicia baccho,
Æquana, & Zephyro surrentum molle salubri.
Addiderat misero comitem, pugnæq; ferocis,
Gaudebat tristi uictor nouitate sicheus
Pallantis nam dum sequitur, peruaserat altam
In syluam, & priscæ reclinis ab ictibus ulmi
Terga tuebatur trunco frustraq; relictos
Tauranus comites suprema uoce ciebat.
Transegit iuuenem, ac perfossis incita membris
Hæsit in opposito cuspis sidonia ligno.

Quid uobis? quæ nam ira deum, uel mente sinistra
Quæ sedit formido uiri? qui marte relicto
Ramorum quæsistis opem? non æquus in arctis
Nimirum rebus suasor metus, arguit asper
Exitus euentu praui consulta timoris.
Annosa excelsos tendebat ad ethera ramos
Esculus, umbrosum magnas super ardua syluas
Nubibus insertans altis caput, instar aperto
Si staret campo nemoris, lateq; tenebat
Frondosi nigram tellurem roboris umbra,
Par iuxta quercus longum munita per æuum
Vertice canenti proferre sub astra cacumen.
Diffusas paulo laxabat stipite frondes.
Vmbrabatq; coma summi fastigia montis.
Huc æthnea cohors, triquetris quam miserat oris

Rex arethusa tuus, defendere nescia morte
Dedecus, & mentem nimio mutata pauore,
Certatim sese tulit, ascendensq; uicissim
Pressit nutantes incerto pondere ramos.
Moxq; alius super, atq; alius, consistere tuto
Dum certant, pars excussi, nam fragmine putri
Ramorum, & senio malefida fefellerat arbor.
Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
Turbatos ima properans consumere peste
Corripit æratam iamdudum in colla bipennem,
Deposito clypeo mutatus tela ficheus.
Incumbunt sociæ dextræ, magnoq; fragore,
Pulsa gemit crebris succumbens ictibus arbos.
Fluctuat infœlix concusso stipite turba,
Ceu Zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
Fronde super tremuli uix tota cacuminis hærens
Luctatur, nido pariter luctante, uolucris.
Procubuit tandem multa deuicta securi
Suffugium infœlix miseris, & inhospita quercus,
Elisitq; uiros spatiosa magna ruina.
Inde aliæ cladum facies, contermina cædis
Collucet, rapidoq; inuoluitur esculus igni.
Iamq; inter frondes arenti robore gliscens
Verticibus sæuis, torquet uulcanus anhelos
Cum feruore globos flammarum, & culmina torret.
Nec tela interea cessant, semiusta gementum,
Atq; amplexa cadunt ardentes corpora ramos,
Hæc inter miseranda uirum certamina, consul
Hæc aderat uoluens iram, exitumq; ficheo.
At iuuenis subito tantæ discrimine pugnæ

Occupat euentum telo temptare priorem,
Cui medio leuiter clypeo stetit aeris in ora
Cuspis, & oppositas uetita est transmittere crates,
Sed non & consul misso concredere telo
Fortunam optare cadis parat, ac latus ense
Haurit, nec crudae tardarunt tegmina parmae.
Labitur infœlix, atq; oppetit ore cruento
Tellurem expirans, tum diffundente per artus
Frigore se stygio, manantem in uiscera mortem
Accipit, & longo componit lumina somno.
Atq; ea dum uarijs permixtus tristia mauors
Casibus alternat, iam castris mago relictis,
Iam libyae ductor properantia signa, citato
Raptabat cursu, & cessata reponere auebant
Tempora caede uirum, ac multo pensare cruore.
It globus intorquens nigranti turbine nubem
Pulueris, & surgit sublatis campus harenis,
Quaq; ferens gressum flectit uestigia ductor
Vndanti circum tempestas acta procella,
Voluitur, atq; altos operit caligine montis.
Occubuere simul fontanus, butta canorum
Transfixi guttur, pressoq; è uulnere cuspis
Prospexit terga, hunc tristes misera fregellae
Multiplicem proauis, hunc mater anagnia fleuit.
Haud dispar fortuna tibi leuine, sed auso
Non eadem, neq; enim tyrio concurrere regi.
Temptas, sed lectus par ad certamen biremon
Autololum moderator erat, quem poplite caeso
Dum spoliat, grauis immitti cum turbine costas
Fraxinus irrumpit, collapsaq; membra sub ictu

Hoste super fuso subita cecidere ruina.
Nec fidicina cohors desit, uiridasius armat
Mille uiros, nulli melius uel ponere castra,
Vel iunxisse ratem, duroq; resoluere muros.
Ariete, & in turrim subitos immittere pontes,
Quem postquam libyæ ductor, uirtute feroci,
Exultare uidet, nanq; illi uulnere præceps
Terga dabat leuibus diffisus auaricus armis,
Acrius hoc pulchro mauorte accensus in iram,
Et dignum sese ratus in certamine sæuo
Cominus ire uiro referenti è corpore telum,
Aduolat, & fodiens pectus, laudande laborum
Quisquis es haud alia decuit te occumbere dextra.
Ad manes lœti perfer decus, itala gentis
Ni tibi origo foret, uita donatus abires.
Hinc fadum petit, & ueterem bellare labicum,
Cui siculis quondam terris congressus Hamilcar
Clarum spectato dederat certamine nomen,
Immemor annorum, seniumq; oblitus, in arma.
Ille quidem cruda mente, & uiridissimus iræ
Ibat, sed uani frigentem in marte senectam
Prodebant ictus, stipula crepitabat inani
Ignis iners, crassamq; dabat sine robore flammam.
Quem postq̃ accæpit patrio monstrante superbus
Armigero pœnum ductor, certamina primæ
Hic lue, nunc inquit pugnæ, te notus Hamilcar
Hac trahit ad manes dextra, tum librat ab aure
Intorquens iaculum, & uersantem in uulnere sese
Transigit, extracta fœdauit cuspide sanguis
Caniciem, & longos finiuit morte labores.

Nec minus herminium primis obtruncat in armis,
Assuetum thrasimene tuos, prædantibus hamis
Exhaurire lacus, patriæq; alimenta senectæ
Ducere suspenso per stagna latentia lino;
Interea exanimem mœsti super arma sicheum
Portabant pœni, corpusq; in castra ferebant.
Quos ubi conspexit tristi clamore ruentis
Ductor, præsago percussus pectora luctu,
Quinam inquit dolor ô socij, quæue ira deorum,
Eripuit nobis, num te dulcedine laudis
Flagrantem, & nimio primi mauortis amore,
Atra sicheæ dies properato funere carpsit?
Atq; dato gemitu, lachrymæ assensere frementum.
Et dictus pariter cædis mœrentibus autor
Cerno ait aduerso pulchrum sub pectore uulnus
Cuspidis iliacæ, dignus carthagine, dignus
Hasdrubale ad manes ibis, nec te optima mater
Dissimilem lugebit auis, stygiáue sub umbra
Degenerem cernens noster uitabit Hamilcar.
At mihi flaminius tam mœsti causa doloris
Morte sua minuet luctus, hæc pompa sequetur
Exequias, feroq; emptum uolet impia Roma
Non uiolasse mei corpus mucrone sichei.
Sic memorans torquet fumantem ex ore uaporem,
Iraq; anhelatum perturbat pectore murmur,
Vt multo accensis feruore exhuberat undis
Clausus ubi exusto liquor indignatur aheno,
Tum præceps ruit in medium, cœlumq; fatigat
Flaminium incessens, nec dicto segnius ille
Bella capessebat, propiorq; insurgere mauors

Cœperat, & campo iunctus iam stabat uterq;,
Cum subitus per saxa fragor, motiq; repente
Horrendum colles, & summa cacumina totis
Intremuere iugis, nutant in uertice syluæ.
Pinifero, fractæq; ruunt super agmina rupes,
Immugit penitus conuulsis ima cauernis
Dissiliens tellus, nec paruos rumpit hiatus
Atq; umbras late stygias immensa uorago
Faucibus ostendit patulis, manesq; profundi
Antiquum expauere diem lacus ater in altos
Sublatus montis, & sede excussus auita
Lauit tyrrhenas ignota aspergine syluas,
Iamq; eadem populos magnorumq; oppida regum
Tempestas, & dira lues, strauitq;, tulitq;,
Ac super hæc reflui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare, monte relicto,
Appenninicolæ fugere ad littora fauni,
Pugnabat tamen (heu) belli uecordia, miles
Iactatus titubante solo, tremebundaq; tela
Subducta tellure ruens, torquebat in hostem,
Donec pulsa uagos cursus ad littora uertit
Mentis inops, stagnisq; latebat daunia pubes,
Quis consul terga increpitans, nam turbine motæ
Ablatis terræ inciderat, quid deinde, quid oro
Restat io profugis? uos en ad mœnia Romæ
Ducitis Hannibalem, uos in tarpeia tonantis
Tecta, faces, ferrumq; datis, sta miles, & acris
Disce ex me pugnas, uel si pugnare negatum
Disce mori dabit exemplum non uile futuris.
Flaminius, ne terga libys, ne cantaber unquam

Consulis aspiciat, solus, si tanta libido
Est uobis rabiesq; fugæ, tela omnia solus
Pectore consumo, & moriens fugiente per auras
Hac anima, uestras reuocabo ad prælia dextras,
Dumq; ea commemorat, densosq; obit obuius hostis,
Aduolat ora ferus mentemq; ducarius acri
Nomen erat gentile uiro, fusisq; cateruis
Boiorum quondam patrijs, antiqua gerebat
Vulnera barbaricæ mentis, noscensq; superbi
Victoris uultus, tu ne inquit maximus ille
Boiorum terror? libet hoc cognoscere telo
Corporis an tanti manet de uulnere sanguis?
Nec uos pœniteat populares fortibus umbris
Hoc mactare caput, nostros hic curribus egit
Insistens uictos alta ad capitolia patres.
Vltrix hora uocat, pariter tunc undiq; fusis
Obruitur telis, nimboq; ruente per auras
Contectus, nulli dextra iactare reliquit
Flaminium cecidisse sua, nec pugna perempto
Vlterior ductore fuit, nanq; agmine denso
Primores iuuenum sæua ad discrimina martis
Infensi superis, dextrisq;, & cernere pœnum
Victorem plus morte rati, super ocius omnes
Membra ducis, stratosq; artus certamine magno
Telaq; corporaq;, & non fausto marte cruentas
Iniecere manus, sic densi cædis aceruo
Ceu tumulo texere uirum, tum strage per undas
Per syluas sparsa, perq; altam sanguine uallem
In medias fratre inuectas comitante cateruas
Cæsorum iuuenum pœnus, quæ uulnera cernis?

Quas mortes? inquit, premit omnis dextera ferrum,
Armatusq; iacet seruans certamina miles,
Hos en, hos obitus, nostrae spectare cohortes,
Fronte minae durant, & stant in uultibus irae,
Et uereor ne quae tanta creat indole tellus
Magnanimos foecunda uiros, huic fata dicarint
Imperium, atq; ipsis deuincat cladibus orbem.
Sic fatus cessit nocti, finemq; dedere
Caedibus, infusae subducto sole tenebrae.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis. VI.

Romam quisq; petit, prima audit punica bella
Seranus referente maro, et mouet agmina poenus.

IAm tartessiaco quos soluerat aequore titan
In noctem diffusus equos, iungebat eois
Littoribus, primiq; nouo phaetonte, retecti.
Seres lanigeris repetebant uellera lucis
Et foeda ante oculos strages, propiusq; patebat,
Insani mauortis opus, simul arma, uiriq;,
Ac mixtus sonipes, dextraeq; in uulnere, caesi
Haerentes hastis passim clypeiq;, tubaeq;,
Atq; artus trunci capitum, fractusq; iacebat
Ossibus in duris ensis, nec cernere deerat
Frustra femineum quaerentia lumina coelum
Tum spumans sanie lacus, & fluitantia summo
Aeternum tumulis orbata cadauera ponto.
Nec tamen aduersis fuerat fracta itala uirtus,
Brutius ingenti miserandae caedis aceruo
Non aequum ostentans confosso corpore martem,

Extulerat uix triste caput, truncosq; trahebat
Per stragem neruis interlabentibus artus,
Tenuis opum, non patre nitens, lingua'ue, sed asper
Ense, nec e uolsca quisq̃ uir gente redemit
Plus aui, nec magnanima puer abdere sese
Pubescente gena castris optarat, & acer
Flaminio spectatus erat, cum celtica uictor
Obrueret bello diuis melioribus arma.
Inde honor, ac sacrae custodia marte sub omni
Alitis, hinc causam nutriuit gloria laeti.
Nanq; necis certus, captae prohibere nequiret
Cum poenos aquilae, postquam subsidere fata
Viderat, & magna pugnam inclinare ruina,
Occulere interdum, & terrae mandare parabat.
Sed subitis uictus telis, labentia membra
Prostrauit super, atq; illecta morte tegebat,
Verum ubi lux nocte è stygia, miseroq; sopore
Reddita, uicini de strage cadaueris hasta
Erigitur, soloq; ingens conamine late
Stagnantem caede, & facilem discedere terram
Fnse fodit, clausamq; aquilae infoelicis adorans
Effigiem, palmis languentibus aequat harenas
Supremus fessi tenuis tum cessit in auras
Halitus, & magnam misit sub tartara mentem.
Iuxta cernere erat, merito sibi poscere carmen
Virtutis sacram rabiem, leuinus ab alto
Priuerno, uitis latiae persignis honore
Fxanimum nasamona tyren super ipse iacebat
Exanimis, non hasta uiro, non ensis in arctis
Abstulerat sors arma, tamen certamine nudo

Inuenit marti telum dolor, ore cruento
Pugnatum, ferriq; uicem dens præbuit iræ.
Iam laceræ nares, fœdataq; lumina morsu,
Iam truncum raptis caput auribus, ipsaq; diris
Frons depasta modis, & sanguine abundat hiatus,
Nec saties, donec mandentia linqueret ora
Spiritus, & plenos rictus mors atra teneret.
Talia dum præbet tristis miracula uirtus,
Diuersi interea fugientes saucia turba
Iactantur casu, syluisq; per auia cæcis
Ablati, furtim multo cum uulnere, solos
Per noctem metantur agros, sonus omnis, & aura
Exterrent, pennaq; leui commota uolucris,
Non sopor, aut menti requies, agit asper acerba
Nunc mago attonitos, nunc arduus Hannibal hasta.
Seranus, clarum nomen, tua Regule proles,
Qui longum semper fama gliscente, per æuum,
Infidis seruasse fidem memorabere pœnis.
Flore nitens primo, patrijs heu punica bella
Auspicijs ingressus erat, miseramq; parentem,
Et dulcis tristi repetebat sorte penates
Saucius, haud illi comitum super ullus, & atris
Vulneribus qui ferret opem, per deuia fractæ
Innitens hastæ, furtoq; ereptus opacæ
Noctis, iter tacitum perusina ferebat in arua
Hic fessus, parui (quæcunq; hic fata darentur)
Limina pulsabat tecti, tum membra cubili
Euoluens non tarda marus, uetus ille parentis
Miles, & haud surda tractarat prælia fama.
Procedit renouata phocis, & paupere ueste

Lumina prætendens,utq; ora agnouit,& ægrum
Vulneribus duris ac(lementabile uisu)
Lapsantis fultum truncata cuspide gressus
Funesti rumore mali,iam saucius aures,
Quod scelus ò nimium uitæ,nimiumq; ferendis
Aduersis genitus cerno?te maxime uidi
Ductorum,cum captiuo carthaginis arcem
Terreres uultu,crimen culpamq; tonantis
Occidere,atq; hausi,quem non sidonia tecta
Expulerint euersa,meo de corde,dolorem.
Estis ubi en iterum superi?dat pectora ferro
Regulus?an stirpem tantæ periura recidit
Surgentem carthago domus,inde ægra reponit
Membra toro,nec ferre rudis med camina quippe
Callebat bellis,nunc purgat uulnera lympha.
Nunc mulcet succis,ligat inde,ac uellera molli
Circundat tactu,& torpentes mitigat artus.
Exin cura seni,tristem depellere fesso
Ore sitim,& parca uires arcessere mensa
Quæ postq̄ properata,sopor sua munera tandem
Applicat,& nitem fundit per membra quietem
Nec dum exorta dies,marus instat uulneris æstus
Expertis medicare modis,gratumq; teporem
Exutus senium,trepida pietate ministrat.
Hic iuuenis mœstos tollens ad sydera uultus
Cum gemitu,lachrymisq; simul,si culmina nondum
Tarpeia exosus damnasti sceptra quirini,
Extremas Italum res,ausoniamq; ruentem
Aspice ait genitor,tandemq; aduerte procellis
Æquos iliacis oculos,amisimus alpes,

Nec deinde aduersis modus est ticinus, & ater
Stragibus eridanus, tuq; insignite trophеis
Sidonijs trebia, & tellus lachrymabilis banni.
Sed quid ego hæc? grauior quanto uis ecce malorum,
Vidi crescentis trasimeni cædibus undas,
Prostrataq; uirum mole, inter tela cadentem
Vidi flaminium, testor mea numina, manes,
Dignam me pœna tum nobilitate paternæ
Strage hostis quæsisse necem, ni tristia lætum
Vt quondam patri nobis quoq; fata negassent.
Cætera acerbantem questu, lenire laborans
Effatur senior, patrio fortissime ritu
Quicquid adest duri, & rerum inclinata feramus,
Talis lege deum cliuoso tramite uitæ
Per uarios præceps casus, rota uoluitur æui,
Sat tibi sat magna, & totum uulgata per orbem
Stant documenta domus, sacer ille, & numine nullo
Inferior tuus ille parens, decora alta parauit,
Restando aduersis, nec uirtutem exuit ullam,
Ante reluctantes liquit quam spiritus artus,
Vix puerile mihi tempus confecerat ætas,
Cum primo malas signabat regulus æuo,
Accessi comes, atq; omnis sociauimus annos,
Donec dijs italæ uisum est extinguere lumen
Gentis, in egregio cuius sibi pectore sedem
Cæperat alma fides, mentemq; amplexa tenebat,
Ille ensem nobis magnorum, en, instar honorum
Virtutisq; ergo dedit, & sordentia fumo
Quæ cernis nunc frena, sed est argenteus ollis
Fulgor, nec cuiq̃ maius est post talia dona

Non prælatus eques, uerum superauit honores
Omnis hasta meos, cui me libare lyei
Quod cernis latices, dignum est cognoscere causam,
Turbidus arentis lento pede sulcat harenas?
Bragada, non ullo libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latius undas,
Et stagnante uado patulos inuoluere campos,
Hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,
Per ripas læti sæuis consedimus aruis.
Lucus iners iuxta stygium, pallentibus umbris,
Seruabat sine sole nemus. crassusq; per auras
Halitus erumpens, tetrum expirabat odorem.
Intus dira domus, curuoq; immanis in antro
Sub terras specus, & tristes sine luce tenebræ,
Horror mente redit, monstrum exitiabile, & ira
Telluris genitum, cui par uix uiderat ætas
Vlla uirum, serpens centum porrectus in ulnas,
Lœtalem ripam, & lucos habitabat auernos,
Ingluuiem immensi uentris, grauidamq; uenenis
Aluum, deprensi satiabant fonte leones.
Aut acta ad fluuium torrenti lampade solis
Armenta. & tractæ fœda grauitate per auras
Ac tabe afflatus, uolucres, semesa iacebant
Ossa solo informi, latetq; repletus, & asper
Vastatis gregibus, nigro ructabat in antro.
Isq; ubi feruenti concepta incendia pastu
Gurgite mulcebat rapido, & spumantibus undis,
Nondum etiam toto demersus corpore in amnem,
Iam caput aduersæ ponebat margine ripæ.
Imprudens tantæ pestis gradiebar, aquino

Appenninicola, atq; umbro comitatus hauente,
Scire nemus, pacemq; loci explorare libebat.
Iamq; propinquantum tacitus penetrauit in artus
Horror, & occulto riguerunt frigore membra.
Intramus tamen, & nymphas, numenq; precamur
Gurgitis ignoti, trepidosq; & multa pauentis
Arcano gressus audemus credere luco.
Ecce è uestibulo primisq; è faucibus antri
Tartareus turbo, atq; insano sæuior euro
Spiritus erumpit, uastoq; è gurgite fusa
Tempestas oritur, mixtam stridore procellam
Cerbereo intorquens, pauefacti clade uicissim
Aspicimus resonare solum, tellusq; moueri
Atq; antrum ruere, & uisi procedere manes,
Quantis armati cœlum petiere gigantes
Anguibus, aut quantus lernæ lassauit in undis
Amphitrioniadem serpens, qualisq; comantes
Auro seruauit ramos iunonius anguis,
Tantus disiecta telluere sub astra coruscum
Extulit assurgens caput, atq; in nubila primam
Dispersit saniem, & cœlum fœdauit hiatu.
Diffugimus tamen, atq; metu conamur anheli
Tollere clamorem frustra, nam sibila totum
Implebant nemus, ac subita formidine cæcus
Et facti damnandus hauens, sed fata trahebant,
Antiquæ quercus ingenti robore sese
Occulit, infandum si posset fallere monstrum,
(Vix egomet credo) spiris ingentibus, arctæ
Arboris abstraxit molem, penitusq; reuulsam
Euertit fundo, & radicibus eruit imis.

Tum trepidum, ac socios extrema uoce cientem
Corripit, atq; haustu sorbens, & faucibus atris
(Vidi respiciens) obscœna condidit aluo.
Infœlix fluuio sese, & torrentibus undis
Crediderat, celeriq; fuga iam nabat. aquinus,
Hunc medio inuasit fluctu, ripaq; relatus
(Heu genus infandum læti) depascitur artus.
Sic dirum nobis & lamentabile monstrum
Effugisse datur, quantum mens ægra sinebat,
Appropero gressum, & ductori singula pando.
Ingemuit, casus iuuenum miseratus acerbos.
Vtq; erat in pugnã, & martem, & prælia, & hostẽ
Igneus, & magno audendi flagrabat amore
Ocius arma rapi, & spectatum marte sub omni
Ire iubet campis equitem, ruit ipse citatum
Quadrupedem planta fodiens, scutataq; raptim
Obsequitur iussu manus, & muralia portat
Balistas tormenta grauis, sueramq; mouere
Excelsas turres immensæ cuspidis hastam,
Iamq; ubi feralem strepitu circumtonat aulam
Cornea gramineum persultans ungula campum,
Percitus immani serpens euoluitur antro,
Et stygios æstus fumanti exibilat ore,
Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis,
At nemus, arrectæ & procera cacumina saltus.
Exuperant cristæ, trifido uibrata per auras
Lingua micat motu, atq; assultans æthera lambit.
Vt uero strepuere tubæ, conterritus alte
Immensum attollit corpus, tergoq; residens,
Cætera sinuatis glomerat sub pectore gyris.

Dira dehinc in bella ruit, rapideq; resoluens
Contortos orbes, directo corpore totam
Extendit molem, subitoq; propinquus in ora
Lato distantum spatio uenit, omnis anhelans,
Attonitus serpente & equus, frenoq; teneri
Impatiens, crebros expirat naribus ignes.
Arduus ille super tumidis ceruicibus altum
Motat utroq; caput, trepidos inde incitus ira
Nunc sublime rapit, nunc uasto pondere gaudet
Elisisse premens, nunc fractis ossibus atram
Absorbet saniem, & tabo manante per ora
Mutat hians hostem, semesaq; membra relinquit.
Cedebant iam signa retro, uictasq; cateruas
Longius auectas afflatus peste premebat,
Cum ductor propere reuocatam in prælia turmam
Vocibus impellens, serpenti ne itala pubes
Terga damus, libycisq; parem non esse fatemur
Anguibus ausoniam, si debellauit inertes
Halitus, ac uiso mens ægra effluxit hiatu,
Ibo alacer, solusq; manus componere monstro
Sufficiam, clamans hæc, atq; interritus hastam
Fulmineo uolucrem torquet, primamq; lacerto,
Venit in aduersam non uano turbine frontem
Cuspis, & haud paulum uires adiuta ruentis,
Contra ardore feræ capiti tremebunda resedit,
Clamor ad astra datus, uocesq; repente profusæ
Etherias adiere domos, furit ilicet ira
Terrigena impatiens dare terga, nouusq; dolori,
Et chalybem longo tum primum passus in æuo,
Nec frustra rapido stimulante dolore fuisset

Impetus alato, ni regulus arte regendi
Instantem elusisset equo, cursuq; sequutum
Cornipedis gyros, flexi curuamine tergi,
Detortis leua celer effudisset habenis.
At non spectator marus, inter talia segni
Torpebat dextra, mea tanto in corpore monstri
Hasta secunda fuit, iam iamq; extrema trisulca
Lambebat lingua, fessi certamine terga
Quadrupedis torsi telum, atq; ingentia uelox
In memet saeui serpentis praelia uerto,
Hinc imitata cohors, certatim spicula dextris
Congerit, alternasq; ferum diducit in iras.
Donec murali balista coercuit ictu,
Tum fractus demum uires, nec amplius aegra
Consuetum ad nisus spina praestante uigorem,
Et solitum in nubes tolli caput acrius instat.
Iamq; aluo penitus demersa phalarica sedit.
Et geminum uolucres lumen rapuere sagittae,
Iam patulis uasto sub uulnere faucibus aer
Tabificam expirat saniem, specus ultima, iamq;
Ingenti cauda, & iaculis, & pondere conti
Haeret humi, laxoq; tamen minatur hiatu.
Donec tormentis stridens, magnoq; fragore
Discussit trabs acta caput, longoq; resoluens
Aggere se ripae, tandem exalauit in auras
Liuentem nebulam fugientis ab ore ueneni.
Erupit tristi fluuio mugitus, & imis
Murmura fusa uadis, subitoq; & lucus, & antrum
Et resonae syluis ulularunt flebile ripae,
Heu quantis luimus mox tristia praelia damnis

Quantaq; supplicia, & qualis exhausimus iras.
Nec tacuere pij uates, famulumq; sororum
Naiadum, tepida quas bragada nutrit in unda.
Nos uiolasse manu, seris monuere periclis.
Hac tunc hasta decus nobis, pretiumq; secundi
Vulneris, à uestro serrane tributa parente,
Princeps quæ sacro bibit è serpente cruorem.
Iam dudum uultus lachrymis, atq; ora rigabat
Serranus, medioq; uiri sermone profatur.
Huic si uita duci, nostrum durasset in æuum
Non trebia infaustas superasset sanguine ripas,
Nec thrasimene tuus premeret tot nomina gurges.
Tunc senior magnas inquit de sanguine pœnas
Præcepit tyrio, & præsumpta piacula mortis.
Nam defecta uiris, & opes attrita supinas
Aphrica tenebat palmas, cum sydere diro
Misit agenoreis ductorem animosa therapne.
Nulla uiro species, decorisq; & frontis egenum
Corpus, at exiguis uigor (admirabile) membris.
Viuidus, & nisu magnos qui uinceret artus,
Iam martem ciere, atq; astus adiungere ferro
Et duris facilem per inhospita ducere uitam.
Haud isti, quem nunc penes est solertia belli
Cederet Hannibali, uellem hunc ò tristia nobis
Taigeta, hunc unum non durassetis opacis
Eurotæ ripis, uidissem mœnia flammis
Phœnissæ ruere, aut certe non horrida fata
Fleuissem ducis, & nulla quos morte nec igni
Exutos, seruans portabo in tartara luctus.
Consertæ campis acies, uultusq; per arua

Feruebat mauors, nec mens erat ulla sine ira
Hinc inter medios memorandis regulus ausis
Laxabat ferro, campoq; pericla ruebat,
Nec repetenda dabat lætali uulnera dextra,
Sic ubi nigrantem torquens stridentibus austris
Portat turbo globum, piceaq; è nube ruinam
Pendentem terris pariter, pontoq; minatur,
Omnis & agricola, & nemoroso uertice pastor
Et pelago trepidat subductis nauita uelis.
At fraudem nectens, socios ubi concaua saxa
Claudebant linquens, subito in certamine gyris
Vertit equum, simulatq; fugam grauiora ruina
Et dat terga celer ficta formidine ductor.
Haud secus & stabulis procurans ocia pastor
In foueam parco tectam uelamine frondis
Ducit nocte lupos, positæ balatibus agnæ,
Arripuit, traxitq; uirum fax mentis honestæ
Gloria, & incerti fallax fiducia martis.
Non socios, comitumue manus, non arma sequentem
Respicere, insano pugnæ tendebat amore.
Iam solus, nubes subito cum densa laconum
Saxosis latebris intendens prælia, circum
Funditur, & pœnæ insurgit uis sæua uirorum.
O diram latio lucem, fastisq; notandam,
Dedecus ò gradiue tuum, tibi dextera, & urbi
Nata tuæ, tristi damnatur sorte cathenæ.
Haud unquam absistam gemitu, te, regule uidit
Sydonius carcer, tuq; huic sat magna triumpho
Visa es carthago superis, quæ pœna sequetur
Digna satis tali pollutos marte laconas?

At noua elisi iurato fœdera patres
Consultant mandare duci, pacisq; sequestrem
Mittere, poscentes uictam inter prælia pubem,
Captiuamq; manum, ductore rependere nostro.
Nec mora, iam stabat primis in littoris undis
Nauali propulsa ratis, iam nautica pubes.
Aut syluis stringunt remos, aut abiete secta
Transtra nouant, his intortos aptare rudentes,
His studium erecto componere carbasa malo,
Vnca locant prora curuati pondera ferri
Ante omnis doctus pelagi, rectorq; carinæ
Puppim aptat, clauumq; cothon, micat æreus alta
Fulgor aqua, trifidi splendentis in æquore rostri,
Tela simul, uariamq; ferunt contra aspera ponti
Rerum ad tempus opem, media stat margine puppis
Qui uoce alternos nautarum temperet ictus,
Et remis dictet sonitum, pariterq; relatis
Ad numerum plaudat resonantia cærula tonsis?
Postquam confectum nautis opus, horaq; cursus
Atq; armata ratis, uentiq; dedere profundum,
Omnis turba ruit, matres, pueriq;, senesq;,
Per medios cœtus trahit, atq; inimica per ora
Spectandum fortuna ducem, fert lumina contra
Pacatus frontem, qualis cum littora primum
Attigit appulsa rector sydonia classe.
Accessi comes haud ipso renuente, ratiq;
Impositus, mœstis sociûm me casibus addo
Illuuiem, atq; inopes mensas, durumq; cubile
Et certare malis urgentibus, hoste putabam
Deuicto maius, nec tam fugisse cauendo

Aduersa egregium, q̃ perdomuisse ferendo.
Spes tamen una mihi, quáq̃ bene cognita, & olim
Atrox illa fides, urbem murosq́;, domumq́;
Tangere si miseris licuisset, corda moueri
Posse uiro, & uestro certe mitescere fletu.
Claudebam sub corde metus, lachrymasq́; putabam
Esse uiro, & nostræ similem inter tristia mentem.
Cum tandem patriæ tyberino allabimur amni,
Seruabam uultus ducis, & prodentia sensum
Lumina, & obtutu perstabam intentus eodem,
Si qua fides, unum puer inter mille labores,
Vnum etiam in patria, sæuaq́; in agenoris urbe,
Atq; unum uidi pœnæ quoq; tempore uultum,
Obuia captiuo cunctis simul urbibus ibat
Ausonia, & campum turba uincente, propinqui
Implentur colles, strepit altis albula ripis
Ipsi pœnorum proceres, immitia corda,
Ad patrios certant cultus reuocare, togæq́;
Abdebatur honos, stetit illachrymante senatu,
Et matrum turba, iuuenumq́; dolore profuso,
Inter tot gemitus immobilis, aggere consul.
Tendebat dextram, & patria uestigia primus
Ponentem terra, occursu celebrabat amico.
Collegit gressum, monitusq́; recedere consul
Nec summum uiolare decus, cingente superba
Pœnorum turba, captiuoq́; agmine septus
Ibat, & inuidiam cœlo, diuisq́; ferebat.
Ecce trahens geminum natorum martia pignus
Infœlix nimia magni uirtute mariti,
Squalentem crinem, & tristis lacerabat amictus,

Agnoſcis ne diem? an teneris non hæſit in annis?
Atq; ea poſtq̃ habitu iuxta & uelamina pœno
Deformem aſpexit, fuſis ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
Si qua deis pietas, tales carthago uidere
Dent tibi ſydonias matres, me uoce quieta
Affatus, iubet & ueſtros, & coniugis unà
Arcere amplexus; patet impenetrabilis ille
Luctibus, & nunquam ſubmiſſus colla dolori.
Hic alto iuuenis gemitu, lachrymisq; coortis
Magne parens inquit, quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce ſedet, ſi iura querelis
Sunt conceſſa piis, cur hoc matriq; mihiq;
Solamen? uel cur decus hoc ò dure negaſti
Tangere ſacratos uultus, atq; oſcula ab ore
Libauiſſe tuo? dextram mihi prendere dextra
Non licitum? leuiora forent hæc uulnera, quantum
Si ferre ad manes infixos mente daretur
Amplexus uenerande tuos, ſed uana recordor
Ni male, nam primo tunc hærebamus in æuo,
Humana maior ſpecies erat, horrida cano
Vertice deſcendens ingentia colla tegebat
Cæſaries, frontiq; coma ſquallente ſedebat
Terribilis decor, atq; animi uenerabile pondus.
Nil poſthac oculis ſimile incidit, excipit inde
Iam maius, atq; inhibens conuellere uulnera queſtu,
Quid cum præteritis inuiſa penatibus inquit
Hoſpitia, & ſedes pœnorum intrauit acerbas?
Affixi clypei, curruſq;, & ſpicula nota
Ædibus in paruis, magni monumenta triumphi

Pulsabant oculos, coniuxq; in limine primo
Clamabat, quo fers gressus? non punicus hic est
Regule quem fugias carcer, uestigia nostri
Casta tori, domus & patrium sine crimine seruat
Inuiolata larem, semel hic, iterumq;, quid oro
Pollutum est nobis, prolem gratante senatu
Et patria sum enixa tibi, tua, respice, sedes
Hæc est, unde ingens humeris fulgentibus ostro
Vidisti latios consul præcedere fasces
Vnde ire in martem, quo capta referre solebas
Et uictor mecum suspendere postibus arma,
Non ego complexus, & sanctæ fœdera tædæ
Coniugium' ue peto, patrios damnare penates
Absiste, ac natis fas duc concedere noctem.
Hos inter fletus iunctus uestigia pœnis
Limine se duxit tyrio, questusq; reliquit.
  Vix dum clara dies summa lustrabat in œtha
Herculei monumenta rogi, cum consul adire
Acciriq; iubet libycos, tum limina templi
Vidimus intrantem, quæ consultata senatus,
Quas' ue uiri uoces extremum curia mœrens
Audierit placido nobis ipse edidit ore.
Intulit ut gressus, certatim uoce, manuq;
Ad solitam sedem, & uestigia nota uocabat.
Abnuit antiquumq; loci aspernatus honorem est
At circunfusi non secius undiq; dextram
Prensare, ac patriæ ductorem nomine tanto
Redderet, orabant, captiua posse redemptum
Pensari turba, ac tyrias tum iustius arces

Arsuras dextra, fuerit quæ uincta cathenis.
Tum palmas simul attollens, ac lumina cœlo.
Iustitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas,
Nec leuior mihi diua fides, sarranaq; iuno
Quos redditus testes iurata mente uocaui,
Sit mihi fas me digna loqui, latiosq; tueri
Voce focos, ibo ad tyrios non segnior inquit
Stante fide reditus, & saluo fœdere pœna.
Sic nobis rerum exitio desistite honorem
Tendere, tot bellis, totq; annis fregimus æuum.
Nunc etiam uinclis, & longo carcere torpent
Captiuo in senio uires, fuit ille, nec unquam
Dum fuit à duro cessauit munere martis
Regulus, exangui spectatis corpore nomen.
At non carthago fraudum domus, inscia quantum
E nobis restet, iuuenes parat aspera ferro
Pectora captiuos, nostra pensare senecta.
Ite dolos contra, gensq; astu fallere læta
Discat me capto, quantum tibi roma superfit.
Nec uero placeat, nisi quæ de morte parentum
Pax erit, exposcunt libyci, nobisq; dedere
Hæc referenda, pari libeat si pendere bellum
Fœdere, & ex æquo geminas conscribere leges.
Sed mihi sit stygios ante intrauisse penates,
Talia q̃ uideam ferientis pacta latinos.
Hæc fatus tyriæ sese iam reddidit iræ,
Nec monitus spernente graues, fidosq; senatu,
Pœnorum dimissa cohors, quæ mœsta repulsa
Ac minitans capto, patrias properabat ad oras.
Prosequitur uulgus patres, ac planctibus ingens
Personat

Personat, & luctu campis reuocare libebat
Interdum, & iusto raptum retinere dolore.
At trepida, & subito ceu stans in funere coniux
Vt uidit puppim properantem intrare, tremendum
Vociferans, celerem gressum referebat ad undas
Tollite me libyci comitum, pœnæq;, necisq;
Hoc unum coniux uteri per pignora nostri
Vnum oro, liceat tecum quoscunq; ferentem
Terrarum, pelagiq; pati, cœliq; labores,
Non ego amycleum ductorem in prælia misi,
Nec nostris tua sunt circundata colla cathenis,
Cur usq; ad pœnas miseram fugis? accipe mecum
Hanc prolem, forsan duras carthaginis iras
Flectemus lachrymis, aut si præcluserit aures
Vrbs inimica suas, eadem tunc hora manebit.
Teq; tuosq; simul, uel si stat rumpere uitam
In patria moriamur, adest comes ultima fati.
Has inter uoces uinclis resoluta moueri
Paulatim, & ripa cœpit decedere puppis.
Tum uero infœlix mentem furiata dolore
Exclamat, fessas tendens ad sydera palmas.
En qui se iactat libyæ, populisq; nephandis
Atq; hosti seruare fidem? data fœdera nobis
Ac promissa fides thalamis, ubi perfide nunc est?
Vltima uox duras hæc tunc penetrauit ad aures.
Cætera percussi uetuerunt noscere renii.
Tum fluuio raptum ad pelagi deuoluimur oras,
Ac legimus pontum, pinuq; iuuante cauata,
Æquor, & immensas curua trabe findimus undas.
Ludibrium necis horrescens, uis aspera ponti

Obrueret, ſcopuliſq; ratem furor improbus euri
Frangeret, optabam, moderato flamine lenes
Vexerunt zephiri, tyrioq; dedere furori
Infœlix uidi, patriamq; remiſſus in urbem
Narrator pœnæ dura mercede reuerti.
Nec tibi nunc ritus imitantem, iraſq; ferarum
Pygmaleoneam temptarem expromere gentem.
Si maius quicq̃ toto uidiſſet in orbe.
Gens hominum, q̃ quod ueſtri ueneranda parentis
Edidit exemplum uirtus, pudet addere quæſtus
Supplicijs, quæ ſpectaui placido ore ferentem.
Tu quoq; chare puer dignum te ſanguine tanto
Fingere ne ceſſa, atq; humentis comprime fletus.
Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates, denſuſq; per artem
Texitur erecti, ſtantiſq; ex ordine ferri
Infœlix ſtimulus, ſomniſq; hac fraude negatis
Quoſcunq; inflexus producto tempore tortor
Inclinauit iners, fodiunt ad uiſcera corpus,
Abſiſte o iuuenis lachrymis. patientia cunctos
Hos ſuperat caſus. longo reuireſcet in æuo
Gloria, dum cœli ſedem, terraſq; tenebit
Caſta fides, dum uirtutis uenerabile nomen
Viuet, eritq; dies, tua quo dux inclyte fata
Audire horrebunt, à te calcata minores.
Hæc marus, & mœſta refouebat uulnera cura.
Interea rapidas perfuſa cruoribus alas
Sicut ſanguinea thraſimeni tinxerat unda,
Vera ac ficta ſimul ſpargebat fama per urbem.
Allia, & infandi ſenones, captæq; recurſat.

Attonitis arcis facies, excussit habenas?
Luctificus pauor, & tempestas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros, uox horrida fertur,
Hostis adest, iaciunt sudes & inania tela.
Ast aliæ laceris canentes crinibus alta
Verrunt tecta deum, & seris post fata suorum
Sollicitant precibus, requiem tenebræq́; diesq́;
Amissere, iacent portis, ululante dolore
Dispersum uulgus, remeantumq́; ordine longo
Seruat turba gradus, pendent ex ore loquentum,
Nec lætis sat certa fides, iterumq́; morantur
Orando, & uultu interdum sine uoce precati
Quod rogitant, audire pauent, hic fletus, ubi aures
Percussæ grauiore malo, metus inde, negatum
Si scire, & dubius responsi nuncius hæsit.
Iamq́; ubi conspectu redeuntis uisa propinquo
Corpora, solicitæ læti funduntur, & ipsis
Oscula uulneribus figunt, superosq́; fatigant.
Hic inter trepidos curæ uenerandus agebat
Serranum marus, atq; olim post fata mariti
Non egressa domum uitato martia cœtu.
Et lucem causa natorum passa, tuebat
In luctum similem antiquo, turbata repente.
Agnoscensq́; marum, fidei comes inclyte magnæ
Nunc certe mihi reddis ait leue uulnus, an alte
Vsq; ad nostra ferus penetrauit uiscera mucro?
Quicquid adest, dum non uinctum carthago catenis
Abripiat, pœnæq́; instauret monstra paternæ.
Gratum est ô superi. quotiens heu nate petebam
Ne patrias iras, animosq́; in prælia ferres,

Nec te belligeri stimularet in arma parentis
Triste decus, nimium uiuacis dura senectæ
Supplicia expendi, quæso iam parcite, siqua
Numina pugnastis nobis. hac cladis acerbæ
Discussa ceu nube patres, conquirere fessis
Iam rebus meditantur opem, atq; munera belli
Certatur, pulsusq; dolor grauiore periclo.
Maxima curarum, rectorem ponere castris
Cui latium, & moles rerum quassata recumbat,
Spectante occasum patria. iouis illa ruenti
Ausoniæ, atq; italis tempus protendere regnis
Cura fuit, nam tyrrhenos pœnumq; secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem.
Qui ferre in muros uictricia signa parabat.
Tunc quassans caput haud unquam tibi iupiter, inqt
O iuuenis dederit portas transcendere romæ,
Atq; inferre pedem, tyrrhenas sternere ualles
Cædibus, & ripas fluuiorum exire latino
Sanguine fas fuerit, tarpeium ascendere collem,
Murisq; aspirare ueto. quater inde coruscum
Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Mœonidum tellus, atramq; per æthera uoluens
Abrupto fregit cœlo, super agmina nubem.
Nec pœnum auertisse satis, dat numine magno
Æneadis mentem, gremio deponere tuto
Romuleam tandem, fabioq; salutis habenas
Credere ductori, cui postq̃ tradita belli
Iura uidet, non hunc inquit superauerit unq̃
Inuidia, aut libyco popularis gloria fuco.
Non astus fallax, non præda aliusue cupido

Bellandi uetus, ac laudum cladumq; quieta
Mente capax, par ingenium, castrisq; togaeq;
Sic genitor diuum, recipitq; ad sydera gressum.
Hic circunspectus nulli deprensus in armis,
Laudatusq; ioui fabius, mirabile tantum
Gaudebat reducem patriae adnumerare reuersus,
Duxerat egrediens quam secum in praelia pubem.
Nec membris quisq̄ nato'ue pepercit amato
Acrius, aut uidit socium per bella cruorem
Tristior, atq; idem perfusus sanguine uictor
Hostili, plenis repetebat moenia castris.
Stirpe genus clarum, coeloq; affinis origo.
Nam remeans longis olim tirynthius oris,
Et triplicis monstri famam, & spectacula captas
Mira boues, hac qua fulgent nunc moenia romae
Egit ouans, tunc arcadius (sic fama) locabat
Inter desertos fundata palatia dumos
Paupere sub populo ductor, cum regia uirgo
Hospite uicta sacro, fabium de crimine laeta
Procreat, & magni commiscet seminis ortus
Arcas in herculeos mater uentura nepotes,
Tercentum domus haec fabios armauit in hostem
Limine progressos uno, pulcherrima quorum
Cunctando fabius superauit facta, ducemq;
Hannibalem aequando, tantus nunc poene fuisti.
Dum se perculsi renouant in bella latini,
Turbatus ioue, & exuta spe moenia romae
Pulsandi, colles umbros, atq; arua petebat
Hannibal, excelso, summum qua uertice montis
Deuexum lateri pendet tuder, atq; ubi latis

Proiecta in campis nebulas exhalat inertes.
Et sedet ingentem pascens meuania taurum,
Dona Ioui, tum palladios se fundit in agros
Picænum cupidus prædæ, atq; errantibus armis.
Quo spolia minitant transfert populantia signa.
Donec pestiferos mitis campania cursus
Tardauit, bellumq; sinu indefensa recæpit.
Hic dum stagnosi spectat templumq;, domosq;
Linterni ductor, uaria splendentia cernit
Pictura, belli patribus monumenta prioris
Exhausti, nam porticibus signata manebant.
Quis inerat longus rerum, & spectabilis ordo,
Primus bella truci suadebat regulus ore.
Bella neganda uiro, si noscere fata daretur.
At princeps, pœnis indictæ more parentum
Appius astabat pugnæ, lauroq; reuinctus.
Iustum sarrana ducebat cæde triumphum.
Æquoreum iuxta decus, & nauale tropheum
Rostra gerens, niuea surgebat mole columna
Exuuias marti donum, quæ duilius alto
Ante omnes mersa pœnorum classe dicabat.
Cui nocturnus honos, funalia clara, sacerq;
Post æpulas tibicen adest, castosq; penates
Insignis læti repetebat murmure cantus.
Cernit & extremos defuncti ciuis honores,
Scipio ductoris celebrabat funera pœni,
Sardoa uictor terra, uidet inde ruentem
Littoribus libycis dispersa per agmina pubem,
Instabat crista fulgens, & terga premebat
Regulus, autololes, nō adesq;, et maurus, & ammō,

Et garamas, positis debebant oppida telis.
Lentus arenoso spumabat bragada campo.
Viperea sanie, turmisq; minitantibus ultro
Pugnabat serpens, & cum duce bella gerebat.
Nec non proiectum puppi, frustraq; uocantem
Numina, amyclaeum mergebat perfida ponto
Xantippum manus, & saeras tibi regule poenas
Xantippus digni pendebat in aequore lethi.
Addiderant geminas medio consurgere fluctu
Egates, lacertae circum fragmenta uideres
Classis, & effusos fluitare in gurgite poenos.
Possessor pelagi, prona luctatius aura
Captiuas puppes ad littora uictor agebat.
Haec inter iuncto legatus in ordine Hamilcar
Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum
Totius in sese uulgi conuerterat ora.
Sed pacis facies, & pollutas foederis aras,
Decaptumq; Iouem, ac dictantes iura latinos
Cernere erat, strictas trepida ceruice secures.
Horrebat libys, ac submissis ordine palmis
Orantes ueniam iurabant irrita pacta.
Haec eryce e summo spectabat laeta dione,
Quae postq̄ infesto percensuit omnia uultu,
Arridens poenus, lenta proclamat ab ira.
Non leuiora dabis nostris inscribere tectis
Acta meae dextrae, captam carthago saguntum
Da spectare simul flamma ferroq; ruentem,
Perfodiant patres natorum membra, nec alpes
Exiguus domitas capiat locus, ardua celsis
Persultet iuga uictor equis, garamasq;, nomasq;,

Adde etiam ticini spumantes sanguine ripas,
Et nostrum trebiam, & thrasimeni littora thuscis
Clausa cadaueribus, ruat ingens corpore & armis
Flaminius, fugiat consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice uehatur.
Hæc mitte in populos, & adhuc maiora dabuntur.
Flagrantem effingens facibus carthago libyssis
Romam, & deiectum tarpeia rupe tonantem,
Interea uos (ut dignum est) ista ocius ite
O iuuenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
In cineres monumenta date, atq; inuoluite flammis.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis. VII.

Obuius Hannibali Fabius uenit, isq; cadentem
Collegam eripuit nato, cui reddit honores.

INterea trepidis, fabius spes unica, rebus
Ille quidem socios, atq; ægram uulnere praeceps
Ausoniam armabat, uiridiq; ad dura laborum
Bellator senio, iam castra mouebat in hostem.
Sed mens humana maior, nec tela nec enses
Nec fortes spectabat equos, tot milia contra
Pœnorum, inuictumq; ducem tot in agmina solus
Ibat, & in sese cuncta arma uirosq; gerebat.
Ac ni sacra seni uis, impressumq; fuisset
Sistere cunctando fortunam aduersa fouentem,
Vltima dardanij transisset nominis ætas.
Ille modum superis in punica castra fauoris
Addidit, & libyæ finem, inter prospera bella
Vincendi statuit, tumefactum cladibus ille

Hesperijs, lento pœnum moderamine lusit.
Summe ducum, qui regna iterum labentia troiæ,
Et fluxas latij res maiorumq́; labores,
Qui carmentis opes, & regna euandria seruas,
Surge age, & emerito sacrum caput insere cœlo.
At libyæ ductor postquam noua nomina lecto
Dictatore uigent, raptim mutata latinis
Imperia haud frustra reputans, cognoscere auebat
Quæ fortuna uiro, quod nam decus, ultima fessis
Anchora cur fabius, quem post tot roma procellas
Hannibali putat esse parem, feruore calentes
Angebant anni, fraudiq́; inaperta senectus
Ocius accitum captiuo ex agmine poscit
Progeniem ritusq́; ducis, dextræq́; labores
Cilinus arreti tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat; sed læua adduxerat hora
Ticinj iuuenem ripis, fusisq́; ruentis
Vulnere equi, libycis præbebat colla cathenis.
Hic ardens extrema malis, & rumpere uitam.
Non cum flaminio tibi res, nec feruida gracchi
In manibus consulta inquit, tirynthia gens est
Quam si fata tuis genuissent Hannibal oris
Terrarum imperium carthaginis arce uideres.
Non ego te longa serie per singula ducam,
Hoc sat erit. nosces fabios certamine ab uno.
Veientum populi uiolata pace negabant
Acceptare iugum, ac uicino marte furebant,
Ad portas bellum, consulq́; ciebat ad arma,
Delectus ueniti, priuataq́; castra penates
Herculei impleuere, domo (mirabile) ab una

Patricius iunctis exercitus ibat in armis.
Tercentum exiliere duces, quocunq; liberet
Vno non pauidus rexisses bella magistro.
Sed dirum egressis omen, scelerata minaci
Stridentis sonitu tremuerunt limina portæ,
Maximaq; herculei mugiuit numinis ara.
Inuasere hostem, numeriq; aspera uirtus
Haud est passa uiros, & plures milite cædes,
Sæpe globo densi sæpe, & per deuia passim
Dispersi subiere uices, meritiq; labore
Æquato, nulli quisquam uirtute secundus
Ducere trecentum tarpeia ad templa triumphos.
Spes heu fallaces, oblitaq; corda, caducum
Mortali quodcunq; datur, grex ille uirorum
Qui fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere deorum
Inuidia, subitis circumuenientibus armis
Nec tamen occasos est cur lætere, supersunt
Quot tibi sit libyæq; satis, certauerit unus
Tercentum dextris, tam uiuida membra, laborq;
Prouidus, & cauta sollertia tecta quiete.
Nec uero calidi nunc tu cui sanguinis ætas,
Foderis in pugna uelocius ilia planta
Bellatoris equi, frenisq; momorderis ora.
Quem cernens auidum lethi post talia pœnus.
Nequicquam nostras demens ait elicis iras,
Et captiua paras moriendo euadere uincla,
Viuendum est, arcta seruentur colla cathena.
Hæc iuuenis, diuisq; tumens, ausisq; secundis.
At patres, latiasq; nurus, raptabat ad aras

Cura deum, mœsto suffusæ lumina uultu
Fœmineus, matres, graditur chorus, ordine longo
Iunoni pallam, concæptaq; uota dicabant.
Huc ades o regina deum gens casta precamur,
Et ferimus, digno quæcunq; est nomine turba
Ausonidum pulchrumq;, & acu subtegmine fuluo
Quod nostræ neuere manus, uenerabile donum.
At dum decrescit matrum metus, hoc tibi diua
Interea uelamen erit, si pellere nostris
Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
Pressa tibi uaria fulgebit gemmia corona.
Nec non & proprio uenerantur pallada dono,
Phœbumq;, armigerumq; deum, primamq; dionem.
Tanta adeo cum res trepidæ reuerentia diuum
Nascitur, & raræ fumant fœlicibus aræ.
Dum roma antiquos templis indicit honores.
Iam fabius cauto præcedens agmine, & arte,
Bellandi, lento similis præcluserat omnis
Fortunæq; hostiq; uias, discedere signis
Haud licitum, summumq; decus, quo tollis ad astra
Imperij romane caput, parere docebat.
Verum ubi prima satis conspecta in montibus altis,
Signa procul, fulsitq; nouis exercitus armis,
Arrectæ spes sidoniæ, feruetq; secundis
Fortunæ iuuenis, uincendi sola uidetur
Quod nondum steterit acies, mora, pergite clamat
It citi, ruite ad portas, propellite uallum
Pectoribus, quantum campi distamus, ad umbras
Tantum hosti superem, resides ad bella uocantur
Queis pudeat certare senes, quodcunq; uidetis

Hoc reliquum est, primo damnatum, & inutile bello.
Heu ubi nūc gracchi, aut ubi sunt nūc fulmina gentis
Scipiadæ? pulsi ausonia non ante pauentes,
Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi
Oceanumq; tulit, profugus nunc errat uterq;
Nomina nostra tremens, & ripas seruat iberi,
Est etiam cur flaminio mihi gloria cæso
Creuerit, & titulis libeat cur figere nostris
Crudum marte uiri nomen, quot demere noster
Hinc annos fabio gladius ualet? & tamen audet,
Audeat, haud ultra saxo spectetur in armis.
Talia uociferans uolucri rapit agmina cursu,
Ac praeuectus equo, nunc dextra prouocat hostem
Nunc uoce increpitat, missa nunc eminus hasta
Fertur ouans, pugnæq; agitat simulacra futuræ,
Vt thetidis proles phrygijs uulcania campis
Arma tulit, clypeo amplexus terramq; polumq;,
Maternumq; fretum, totumq; in imagine mundum.
Cassarum sedet irarum spectator, & alti
Celsus colle iugi, domat exultantia corda.
Infractasq; minas, dilato marte fatigat.
Sollers cunctandi fabius, ceu nocte sub atra
Munitis pastor stabulis, per ouilia clausum
Impauidus somni seruat pecus, effera sæuit,
Atq; impasta, trucis ululatus turba luporum
Exercet, morsuq; quatit restantia claustra.
Irritus incœpti mouet inde, atq; apula tardo
Arua libys passu legit, ac nunc ualle resedit
Conditus occulta, si præcipitare sequentem,
Atq; inopinata detur circundare fraude.

Nunc nocturna parat cæca celantibus umbris
Furta uiæ, retroq; aditum, fictosq; timores
Assimulat, nunc castra citus deserta, relicta
Ostentat præda, atq; inuitat prodigus hostem.
Qualis mœonia passim meandrus in ora,
Cum sibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat.
Nulla uacant incœpta dolis, simul omnia uersat,
Miscetq; exacuens uaria ad conamina mentem,
Sicut aquæ splendor radiatus lampade solis,
Disultat per tecta, uaga sub imagine uibrans,
Luminis, & tremula laquearia uerberat umbra.
Iamq; dolore furens ita secum immurmurat ire.
Obuia si primus nobis hic tela tulisset,
Nulla essent trebiæ, & thrasimeni nomina, nullos
Ingererent titulos, nunquam phaetontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor unda.
Inuentum (dum se cohibet, terrinurq; sedendo)
Vincendi genus, quoties uelut obuius iret,
Discinxit ratione dolos, fraudesq; resoluit.
Hæc secum. mediam somni cum buccina noctem
Diuideret, iamq; excubias sortitus iniquas
Tertius abrupta uigil iret ad arma quiete.
Vertit iter, dauniq; retro tellure relicta
Campanas remeat notus populator in oras,
Hic uero, intrauit postq̃ uberis arua phalerni,
Diues ea & nunq̃ tellus mentita colono,
Addunt frugiferis inimicas incendia ramis.
Haud fas bacche tuos, tacitum trãsmittere honores
Quãq̃ magna incœpta uocant, memorabere sacri
Largitor laticis, grauidæ cui nectare uites

Nulli dant prælis nomen præferre falernis.
Massica fulcabat, meliore falernus in æuo
Ensibus ignotis, senior iuga, pampinus umbras
Nondum uua uirides nudo texebat in aruo
Pocula nec norant succis mulcere lyei,
Fonte sitim, & pura soliti defendere lympha,
Attulit hospicio, pergentem ad littora calpes,
Extremumq; diem pes dexter, & hora lyeum.
Nec pigitum, paruosq; lares, humilisq; subire
Limina cœlicolam tecti, capere uolentem
Fumosi postes, & ritu pauperis æui
Ante focos mensæ, lætus nec senserat hospes
Aduenisse deum, sed enim de more parentum
Grato cursabat studio, instabatq; senectæ
Donec opes festas, puris nunc corna canistris
Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis
Rorantes humore dapes, tum lacte fauisq;
Distinxit dulcis epulas, nulloq; cruore
Polluta castus mensa cerealia dona
Attulit, ac primum uestæ detersit honorem
Vndiq;, & in mediam iecit labantura flammam.
Deesse tuos latices, hac sedulitate senili
Captus iacche uetas, subito (mirabile dictu)
Fagina pampineo spumarunt pocula succo.
Pauperis hospitij precium, uilisq; rubenti
Fluxit mulctra mero, & quercu in cratera cauata
Dulcis odoratis humor sudauit ab uuis.
En cape bacchus ait, nondum tibi nota, sed olim
Viticolæ nomen peruulgatura falerni
Munera, & haud ultra latuit deus inde nitentem

Lumine purpureo frontem cinxere corymbi,
Et fusa per colla coma, dextraq; pependit.
Cantharus, ac uitis thyrso delapsa uirenti
Festas niseo redimiuit palmite mensas.
Nec facilis læto certasse falernæ sapori
Postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum.
Iam lingua titubante moues, patrioq; lyeo
Tempora quassatus, grates & præmia digna
Vix intellectis conaris reddere uerbis.
Donec composuit luctantia lumina somnus
Somnus bacche tibi comes additus, hinc ubi primo
Vngula dispersit rores phaetontia phœbo.
Vitiferis late florebat massicus aruis,
Miratus nemora, & fulgenteis sole racemos
It montis decus, atq; ex illo tempore diues
Tmolus, & ambrosijs aruisia pocula succis.
Ac metymna ferax latijs cessere phalernis.
Hæc tum uasta dabat, terrisq; infestus agebat
Hannibal, & sicci stimulabant sanguinis enses,
Ludificante ducem fabio, iamq; improba castris
Ausonijs nota, & pugnandi praua libido
Gliscebat, proni decurrere monte parabant.
Da famæ da musa uirum, cui uincere bina
Concessum castra, & geminos domitare furores.
Feruida si nobis corda, abruptumq; putassent
Ingenium patres, & si clamoribus, inquit
Turbari facilem mentem, non ultima rerum
Et deplorati mandassent martis habenas,
Stat pensata diu belli sententia, uincam
Seruando inuitos, urgentisq; ultima fata.

Nulli per fabium è uobis cecidisse licebit,
Si lucis piget, & supremis esse cupido est
Nominis ausonij, tædetq; in tempore tali
Nullum clade noua. claraeq; fragore ruinæ
Insignem fecisse locum, reuocandus ab atris
Flaminius uobis est sedibus, ille ruendi
Iamdudum properans, signum auspiciumq; dedisset,
An nondum præceps, uicinaq; fata uidetis?
Vna, ut debellet, satis est uictoria pœno.
State uiri & sentite ducem, cum optabile tempus
Deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta
Æquentur factis, non est mihi (credite) non est
Arduus in pugnas ferri labor, una reclusis
Omnes iam portis in campum effuderit hora.
Magnum illud solisq; datum, quos mitis euntes
Iuppiter aspexit, magnum est ex hoste reuerti.
Fortuna libys incumbit, flatuq; secundo
Figit agens puppim, dum desinat aura, sinusq;
Destituat tumidos subducto flamine uentus,
In rem cunctari fuerit, non ulla perenni
Amplexu fortuna fouet, iam copia quanto
Arctior est nullo tyrijs certamine? quantum
Detritum est famæ? quin inter cætera, nostra
Haud laude abfuerit, modo qui, sed parcere dictis.
Sit melius, iam uos acies, & prælia & hostem
Poscitis? o maneat superi fiducia talis.
Interea exclusa maioris sorte pericli,
Me solum, quæso toti me opponite bello.
His dictis fractus furor, & rapida arma quierunt
Vt cum turbatis placidum caput extulit undis
Neptunnus

Neptunnus, totumq́; uidet, totoq́; uidetur
Regnator ponto, saeui fera murmura uenti
Dimittunt, nullasq́; mouent in frontibus alas,
Tunc sensim infusa tranquilla per aequora pace
Languentes tacito lucent in littore fluctus.
Sensit cura sagax poeni, fraudisq́; ueneno
Aggreditur mentes, pauca, atq; haec, ruris auiti
Iugera, nec multis fabius uertebat aratris,
Massicus uuiferis addebat nomina glebis,
Hinc pestem placidam moliri, & spargere causas
In castra ambiguas, ferro flammisq́; pepercit
Suspectamq́; loco pacem dedit arte maligna,
Ceu clandestino traheretur foedere bellum.
Intellectus erat fabio, tyriosq́; uidebat
Dictator saeuire dolos. at non uacat, aegre
Inuidiam gladios inter limosq́; timere,
Et dubia morsus famae depellere pugna.
Donec reptantem, & nequicq̃ saepe trahendo
Huc illuc castra, & scrutantem praelia poenum
Qua nemorosa iuga, & scopulosi uertice colles
Exurgunt, clausit sparsa ad diuortia turma.
Hinc lestrigoniae saxoso monte premebant
A tergo rupes, undosis squalida terris
Hinc linterna palus, nec ferri aut militis usum
Poscebat regio, septos sed fraude locorum
Arcta fames, poenas miserae exactura sagunthi
Vrgebat, finisq́; aderat carthaginis armis.
Omnia per terras, & lati stagna profundi
Condiderat somnus, positoq́; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.

At non sidonium curis flagrantia corda
Ductorem, uigilesq; metus haurire sinebant
Dona soporiferae noctis, iam membra cubili
Erigit, & fului circundat pelle leonis,
Qua super instratos proiectus gramine campi
Presserat ante toros, tunc ad tentoria fratris.
Fert gressus uicina: citos, nec degener ille
Belligeri ritus, taurino membra iacebat
Effultus tergo, & mulcebat tristia somno.
Haud procul hasta uiri terrae defixa propinquae,
Et dira è summa pendebat cuspide cassis,
Et clypeus, circa loricaq;, & ensis, & arcus,
Et telum baleare, simul tellure quiescunt.
Iuxta lecta manus, iuuenes in marte probati,
Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
Vt pepulere leuem intrantis uestigia somnum,
Heus inquit (pariterq; manus ad tela ferebat)
Quae te cura uigil fessum germane fatigat?
Ac iam constiterat, sociosq; in cespite fusos.
Incussa reuocat castrorum ad munera planta.
Tum libyae ductor fabius me noctibus aegrum
In curas fabius nos excitat, illa senectus,
Heu fatis quae sola meis currentibus obstat.
Cernis, ut armata circunfundare corona,
Et uallet clausos collectus miles in orbe,
Verum age (nunc quoniam res arctae) percipe porro
Quae meditata mihi, latos correpta per agros
Armenta assueto belli de more sequuntur,
Carnibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentiq; leues fronti religare maniplos,

Admotus cum feruorem disperserit ignis,
At passim exultent stimulante dolore iuuenci,
Et uaga per colleis ceruice incendia iactent.
Tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas.
Custos excubias, maioraq; nocte timebit.
Si cordi, consulta moras extrema recusant,
Accingamur ait. gemino tentoria gressu
Inde petunt, ingens clypeo ceruice reposta
Inter equos, interq; uiros, interq; iacebat
Capta manu spolia, & rorantia cæde maraxes.
Ac dirum in somno ceu bella capesseret, amens
Clamorem tum forte dabat, dextraq; tremente,
Arma toro, & notum quærebat feruidus ensem.
Huic mago. inuersa quatiens ut dispulit hasta
Bellantis somnum, tenebris fortissime ductor
Iras compesce, atq; in lucem prælia differ.
Ad fraudem, occultamq; fugam, tutosq; receptus
Nunc nocte utendum est, arentis nectere frondes
Cornibus, & latis accensa immittere syluis
Armenta, oppositi referent quo claustra manipli,
Germanus parat, atq; obsessa euellere castra.
Emergamus, & hic fabio persuadeat astus
Nos certare dolis, nihil hic cunctante, sed acris
Incæpti læto iuuene, ad tentoria acherræ
Festinant, cui parca quies, minimumq; soporis.
Nec notum somno noctes æquare, feroci
Peruigil inseruibat equo, fessumq; leuabat
Tractando, & frenis ora exagitata fouebat.
At socij renouant tela, arentemq; cruorem
Ferro detergunt, & dant mucronibus iras.

Quid fortuna loci poscat, quod tempus, & ipsi
Quae nam agitent, pandunt, & coeptis ire ministrum
Haud segnem hortantur, discurrit tessera castris.
Intentiq; docent, quae sint properanda, monentq;
Quisq; suos, instant trepidi, stimulatq; ruentes
Nauus abire timor, dum caeca silentia, dumq;
Maiores umbrae, rapida iam subdita peste
Virgulta, atq; altis surgunt è cornibus ignes.
Hic uero ut gliscente malo, & quassantibus aegra
Armentis capita, adiutae pinguescere flammae
Coepere, & uincens fumos erumpere uertex,
Per colles dumosq; lues agit atra, per altos
Saxosi scopulos montis, lymphata feruntur,
Corpora anhela boum, atq; obsessis naribus igni
Luctantur frustra rabidi mugire iuuenci.
Per iuga per ualles errat uulcania pestis,
Nusq̃ stante malo, uicinaq; littora fulgent,
Quam multa intentus coelo sub nocte serena
Fluctibus è medijs sulcator nauita ponti
Astra uidet, q̃ multa uidet feruoribus atris
Quò calabros urunt ad pinguia pabula saltus,
Vertice gargani residens incendia pastor.
Hac facie subita uolitantum in montibus altis
Flammarum, queis tunc cecidit custodia sorti
Horrere, atq; ipsos nullo spargente uagari
Credere, & indomitos pasci sub collibus ignes.
Coelo ne exciderint, & magna fulmina dextra
Torserit omnipotens, an caecis terra cauernis
Fuderit egestas accenso sulfure flammas,
Infoelix tellus tantis damnata ruinis,

Iamq; fugam rutuli media in formidine quærunt,
Atq; abeunt, faucesq; uiæ citus occupat armis
Pœnus, & in patulos exultans emicat agros.
Huc tamen usq;, uigil processerat arte regendi
Dictator, trebiam & thusci post stagna profundi
Esset ut hannibali, fabium romanaq; tela
Euasisse satis, quin & uestigia pulsi,
Et gressus premeret castris, ni sacra uocarent
Ad patrios ueneranda deos, tum uersus ad urbem
Alloquitur iuuenem, cui mos transmittere signa
Et belli summam, primasq; iubebat habenas
Atq; his præformat dictis, fingitq; monendo.
Si factis nondum minuti te cauta probare
Erudijt fortuna meis, nec ducere uerba
Ad uerum decus, ac prauis arcere ualebunt,
Vidisti clausum hannibalem, nil miles, & alæ
Iuuere, aut densis legio conferta maniplis.
Testor te, solus clausi, nec deinde morabor,
Dijs sine me libare dapem, & solennia ferre.
Nunc iterum, atq; iterum uictum uel montibus altis,
Amnibus aut rapidis (modo pugna absistite) tradam
Interea crede experto, non fallimur, ægris
Nil mouisse salus rebus, sit gloria multis,
Et placeat. quippe egregium prosternere ferro
Hostem, sed fabio sit uos seruare triumphus.
Plena tibi castra, atq; intactus uulnere miles
Creditur, hos nobis (erit hæc tibi gloria) redde.
Iam cernes libycum huic uallo assultare leonem,
Iam prædas offerre tibi, iam uertere terga,
Respectantem adeo, atq; iras cum fraude coquẽtem.

Claude oro castra, & cunctas spes eripe pugnæ.
Hæc monuisse satis, sed si compescere corda
Non datur oranti, magno te iure pioq;
Dictator capere arma ueto, sic castra relinquens
Vallarat monitis, ac se referebat ad urbem.
Ecce autem flatu classis phœnissa secundo
Littora caietæ, lestrigoniosq; recessus.
Sulcabat rostris, portusq; intrabat apertos,
Ac totus multo spumabat remige pontus,
Quum trepida fremitu, uitreis è sedibus antri
Æquoreæ pelago simul emersere sorores;
Ac possessa uident infestis littora proris.
Tum magno percussa metu nereia turba
Attonitæ propere refluunt ad littora nota,
Theleboi medio surgunt qua regna profundo,
Pumiceaq; procul sedes, immanis in antro
Conditur abrupto protheus, ac spumea late
Cautibus obiectis reiectat cærula, uates.
Is postquam (sat gnarus enim rerumq; metusq;)
Per uarias lusit formas, & terruit atri
Serpentis squamis, horrendaq; sibila torsit,
At fremuit toruo mutatus membra leone,
Dicite ait, quæ causa uiæ? quis ue ora repente
Peruasit pallor? cur scire futura libido?
Ad quæ cymodoce nympharum maxima natu
Italidum, nosti nostros præsage timores.
Quid tyriæ classes, ereptaq; littora nobis
Portendunt? num migrantur rhetæia regna
In libyam superis? aut hos sarranus habebit
Nauita iam portus? patria num sede fugatæ

Atlantem, & calpen, extrema habitabimus antra?
Tum sic inuoluens repetita exordia retro
Incipit ambiguus uates, referatq; futura.
Laomedonteus phrygia cum sedit in ida
Pastor, & errantis dumosa per auia tauros
Arguta reuocans ad roscida pascua canna
Audiuit sacra lentus certamina formæ,
Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora sollicitus litis seruasse cupido.
Paruulus ex humero corितus, & aureus arcus
Fulgebat, nunq; uetans trepidare parentem
Monstrabat grauidam telis se ferre pharetram.
Ast alius niuea comebat fronte capillos,
Purpureos, alius uestis religabat amictus,
Cum sic suspirans roseo uenus ore, decoros
Alloquitur natos, testis certissima uestræ
Ecce dies pietatis adest, quis credere saluis
Hoc ausit uobis? de forma atq; ore, quid ultra
Iam superest rerum? certat uenus, omnia paruis
Si mea tela dedi blando medicata ueneno,
Si uester, cœlo ac terris qui fœdera sancit,
Stat supplex (cum multis) auus, uictoria nostra
Cypron idumeas referat de pallade palmas,
Et iunone, paphos centum mihi fumet in aris.
Dumq; hæc alligeris instat cytherea, sonabat
Omne nemus gradiente dea, iam bellica uirgo
Ægide deposita, atq; assuetum cassidecrinem
Innoluit tum compta tamen, pacemq; serenis
Conniuens oculis ibat, lucoq; ferebat
Prædicto sacra uestigia concita plantæ.

Parte alia intrabat iussas saturnia syluas,
Iudicium phrygis, & fastus pastoris, & idam,
Post fratris latura toros, postrema nitenti
Affulsit uultu ridens uenus, omnia circa,
Et nemora, & penitus frondosis rupibus antra
Spirantem sacro traxerunt uertice odorem.
Nec iudex sedisse ualet, fessiq; nitoris
Luce cadunt oculi, metuit dubitasse uideri.
Sed uictæ fera bella deæ uexere per æquor,
Atq; excisa suo pariter cum iudice troia est.
Tum pius æneas terris iactatus & undis,
Dardanios itala posuit tellure penates.
Dum cœte innabunt ponto, dum sydera cœlo
Lucebunt, dum sol indo se littore tollet,
Hic regna, & nullæ regnis per sæcula metæ.
At uos ò natæ, currit dum immobile filum,
Adriaci fugite infaustas sassonis arenas,
Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
Aufidus, & rubros impellet in æquore fluctus.
Damnatoq; deum quondam per carmina campo,
Ætolæ rursus teucris pugnabit is umbræ.
Punica romuleos quatient mox spicula muros,
Multa quoq; Asdrubalis fulgebit strage metaurus,
Hinc ille è furto genitus, patruiq; piabit
Idem ultor patrisq; necem, tum litus elisæ
Implebit flammis, auelletq; itala pœnum
Viscera torrentem, & proprijs superabit in oris.
Huic carthago armis, huic africa nomine cedet.
Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget,
Et cinerem libyæ ferat in capitolia uictor.

Quæ dum arcana deum uates euoluit in antro,
Iam monita, & fabium, belliq; equitumq; magister
Exuerat, mentem, ac præceps tendebat in hostem
Pascere nec pœnus prauum ac nutrire fauorem
Deerat, & ut paruo maiora ad prælia damno
Eliceret, dabat interdum simulantia terga.
Non aliter, q̃ qui sparsa per stagna profundi
Euocat eliquidis piscem penetralibus esca,
Cumq; leuem summa uidit iam nare sub unda,
Ducit captiui sinuato ad littora lino.
Fama furit, uersos hostis, pœnumq; salutem
Inuenisse fuga, liceat si uincere, finem.
Promitti cladum, sed enim ditione carere
Virtutem, & pœnas uincentibus esse repostas.
Clausurum iam castra ducem, rursusq; recondi
Vagina iussurum enses, reddatur in armis
Vt ratio, purget miles cur uicerit hostem.
Hæc uulgus, nec non patrum saturnia mentes
Inuidiæ stimulo fodit, & popularibus auris,
Tunc indigna fide censent, optandaq; pœno,
Quæ mox haud paruo luerent damnata periclo.
Diuiditur miles, fabioq; equitumq; magistro,
Imperia æquantur, penitus cernebat, & expers
Irarum senior, magnas ne penderet alti
Erroris pœnas, patria inconsulta timebat.
Ac tum multa putans secum, ut remeauit ab urbe
Partitus socias uires, uicina propinquis
Signa iugis locat, & specula sublimis ab alta
Non romana minus seruat q̃ punica castra.
Nec mora, disiecto minuti uecordia uallo

Perdendi simul, & pereundi ardebat amore.
Quem postquam rapidum uidit procedere castris,
Hinc libys, hinc fabius simul accendere sagacis
In subitum curas, propere capere arma maniplis
Edicit, nulloq; tenet munimine turmas.
Ausonius, torquet totas in prælia uires,
Pœnorum ductor, propellitq; agmina uoce
Dum dictator abest, rape miles tempora pugnæ
Non sperata diu, plano certamina campo
Offert ecce deus, quoniam data copia, longum
Detergete situm ferri, multoq; cruore
Exaciate uiri plenos rubiginis enses.
Atq; ea cunctator pensabat ab aggere ualli,
Perlustrans campos oculis, tantoq; periclo
Discere quis nam esset fabius, te roma dolebat.
Cui natus, iniecta arma feres, dabit improbus, inqt,
Quas dignum pœnas, qui per suffragia cæca
Inuasit nostros hæc ad discrimina fasces.
Insanæ spectate tribus, pro lubrica rostra,
Et uanis fora læta uiris, nunc munera martis
Æquent imperio, & solem concedere nocti
Sciscant imbelles, magna mercede piabunt
Erroris rabiem, & nostrum uiolasse parentem.
Tum senior quatiens hastam lachrymisq; coortis.
Sanguine pœnorum iuuenis tam tristia dicta
Sunt abolenda tibi, patiar ne ante ora manusq;
Ciuem deleri nostras? aut uincere pœnum
Me spectante sinam? nos æquauisse, minori
Soluetur culpa, si sint mihi talia corda.
Iamq; hoc (ne dubitas) longæui nate parentis

Accipe, & aeterno fixum sub pectore serua.
Succensere nefas patriae, nec foedior ulla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuere senes, quantus, qualisq; fuisti
Cum pulsus lare, & extorris, capitolia curru
Intrares exul, tibi corpora caesa Camille
Damnata quot sunt dextra? pacata fuissent,
Ni consulta uiro, mensq; impenetrabilis irae,
Mutassentq; solum sceptris aeneia regna,
Nullaq; nunc stares terrarum uertice roma,
Pone iras o nate meas, socia arma feramus,
Acceleremus opem, iamq; immixta sonabant
Classica, concursusq; uiros colliserat acer.
Primus claustra manu portae dictator, & altos
Disiecit postes, rupitq; in praelia cursum.
Non grauiore mouent uenti certamina mole,
Odrysius boreas, & syrtim tollere pollens
Africus, obnixi cum bella furentia torquent,
Distraxere fretum, ac diuersa ad littora uoluunt
Æquor quisq; suum, sequitur stridente procella
Nūc huc, nunc illuc, raptim mare, & intonat undis.
Haud tantum daret ullus honos, tellusq; subacta
Phoenicum, & carthago ruens, iniuria quantum
Orta ex inuidia decoris tulit, omnia nanq;
Dura simul deuicta uiro, metus, Hannibal, irae,
Inuidia, atq; una fama, & fortuna subactae.
Poenus ab excelso rapidos decurrere uallo
Vt uidit, tremuere irae, ceciditq; repente
Cum gemitu spes, haud dubiae praesumpta ruinae.
Quippe aciem denso circumuallauerat orbe,

Patricius iunctis exercitus ibat in armis.
Tercentum exiliere duces, quocunq; liberet
Vno non pauidus rexisses bella magistro.
Sed dirum egressis omen, scelerata minaci
Stridentis sonitu tremuerunt limina portæ,
Maximaq́; herculei mugiuit numinis ara.
Inuasere hostem, numeriq; aspera uirtus
Haud est passa uiros, & plures milite cædes,
Sæpe globo densi sæpe, & per deuia passim
Dispersi subiere uices, meritiq; labore
Æquato, nulli quisquam uirtute secundus
Ducere trecentum tarpeia ad templa triumphos.
Spes heu fallaces, oblitaq́; corda, caducum
Mortali quodcunq; datur, grex ille uirorum
Qui fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere deorum
Inuidia, subitis circumuenientibus armis
Nec tamen occisos est cur lætere, supersunt
Quot tibi sit libyæq́; satis, certauerit unus
Tercentum dextris, tam uiuida membra, laborq;
Prouidus, & cauta sollertia tecta quiete.
Nec uero calidi nunc tu cui sanguinis ætas,
Foderis in pugna uelocius ilia planta
Bellatoris equi, frenisq́; momorderis ora.
Quem cernens auidum lethi post talia pœnus.
Nequicquam nostras demens ait elicis iras,
Et captiua paras moriendo euadere uincla,
Viuendum est, arcta seruentur colla cathena.
Hæc iuuenis, diuisq; tumens, ausisq́; secundis.
At patres, laciasq́; nurus, raptabat ad aras

Cura deum, mœsto suffusæ lumina uultu
Fœmineus, matres, graditur chorus, ordine longo
Iunoni pallam, conceptaq; uota dicabant.
Huc ades o regina deum gens casta precamur,
Et ferimus, digno quæcunq; est nomine turba
Ausonidum pulchrumq;, & acu subtegmine fuluo
Quod nostræ neuere manus, uenerabile donum.
At dum decrescit matrum metus, hoc tibi diua
Interea uelamen erit, si pellere nostris
Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
Pressa tibi uaria fulgebit gemma corona.
Nec non & proprio uenerantur pallada dono,
Phœbumq;, armigerumq; deum, primamq; dionem.
Tanta adeo cum res trepidæ reuerentia diuum
Nascitur, & raræ fumant fœlicibus aræ.
Dum roma antiquos templis indicit honores.
Iam fabius cauto præcedens agmine, & arte,
Bellandi, lento similis præcluserat omnis
Fortunæq; hostiq; uias, discedere signis
Haud licitum, summumq; decus, quo tollis ad astra,
Imperij romane caput, parere docebat.
Verum ubi prima satis conspecta in montibus altis,
Signa procul, fulsitq; nouis exercitus armis,
Arrectæ spes sidoniæ, feruetq; secundis
Fortunæ iuuenis, uincendi sola uidetur
Quod nondum steterit acies, mora, pergite clamat
Ite citi, ruite ad portas, propellite uallum
Pectoribus, quantum campi distamus, ad umbras
Tantum hosti superem, resides ad bella uocantur
Queis pudeat certare senes, quodcunq; uidetis

Hoc reliquum est, primo damnatum, & inutile bello.
Heu ubi nūc gracchi, aut ubi sunt nūc fulmina gentis
Scipiadæ? pulsi ausonia non ante pauentes,
Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi
Oceanumq; tulit, profugus nunc errat uterq;
Nonuna nostra tremens, & ripas seruat iberi,
Est etiam cur flaminio mihi gloria cæso
Creuerit, & titulis libeat cur figere nostris
Crudum marte uiri nomen, quot demere nostr
Hinc annos fabio gladius ualet? & tamen audet,
Audeat, haud ultra saxo spectetur in armis.
Talia uociferans uolucri rapit agmina cursu,
Ac præuectus equo, nunc dextra prouocat hostem
Nunc uoce increpitat, missa nunc eminus hasta
Fertur ouans, pugnæq; agitat simulacra futuræ,
Vt thetidis proles phrygijs uulcania campis
Arma tulit, clypeo amplexus terramq; polumq;,
Maternumq; fretum, totumq; in imagine mundum.
Cassarum sedet irarum spectator, & alti
Celsus colle iugi, domat exultantia corda.
Infractasq; minas, dilato marte fatigat.
Sollers cunctandi fabius, ceu nocte sub atra
Munitis pastor stabulis, per ouilia clausum
Impauidus somni seruat pecus, effera sæuit,
Atq; impasta, trucis ululatus turba luporum
Exercet, morsuq; quatit restantia claustra.
Irritus incœpti mouet inde, atq; apula tardo
Arua libys passu legit, ac nunc ualle resedit
Conditus occulta, si præcipitare sequentem,
Atq; inopinata detur circundare fraude.

Nunc nocturna parat cacæ celantibus umbris
Furta uiæ, retroq; aditum, fictosq; timores
Assimulat, nunc castra citus deserta, relicta
Ostentat præda, atq; inuitat prodigus hostem.
Qualis mœonia passim meandrus in ora,
Cum sibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat.
Nulla uacant incœpta dolis, simul omnia uersat,
Miscetq; exacuens uaria ad conamina mentem,
Sicut aquæ splendor radiatus lampade solis,
Dissultat per tecta, uagus sub imagine uibrans,
Luminis, & tremula laquearia uerberat umbra.
Iamq; dolore furens ita secum immurmurat ire.
Obuia si primus nobis hic tela tulisset,
Nulla essent trebiæ, & thrasimeni nomina, nullos
Ingererent titulos, nunquam phaetontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor unda.
Inuentum (dum se cohibet, terrimurq; sedendo)
Vincendi genus, quoties uelut obuius iret,
Discinxit ratione dolos, fraudesq; resoluit.
Hæc secum. mediam somni cum buccina noctem
Diuideret, iamq; excubias sortitus iniquas
Tertius abrupta uigil iret ad arma quiete.
Vertit iter, dauniq; retro tellure relicta
Campanas remeat notus populator in oras,
Hic uero, intrauit postq̃ uberis arua phalerni,
Diues ea & nunq̃ tellus mentita colono,
Addunt frugiferis inimicas incendia ramis.
Haud fas bacche tuos, tacitum tráſmittere honores
Quãq̃ magna incœpta uocant, memorabere sacri
Largitor laticis, grauidæ cui nectare uites

Nulli dant prælis nomen præferre falernis.
Massica sulcabat, meliore falernus in æuo
Ensibus ignotis, senior iuga, pampinus umbras
Nondum uua uirides nudo texebat in aruo
Pocula nec norant succis mulcere lyei,
Fonte sitim, & pura soliti defendere lympha,
Attulit hospicio, pergentem ad littora calpes,
Extremumq; diem pes dexter, & hora lyeum.
Nec pigitum, paruosq; lares, humilisq; subire
Limina cœlicolam tecti, capere uolentem
Fumosi postes, & ritu pauperis æui
Ante focos mensæ, lætus nec senserat hospes
Aduenisse deum, sed enim de more parentum
Grato cursabat studio, instabatq; senectæ
Donec opes festas, puris nunc corna canistris
Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis
Rorantes humore dapes, tum lacte fauisq;
Distinxit dulcis epulas, nulloq; cruore
Polluta castus mensa cerealia dona
Attulit, ac primum uestæ deterfit honorem
Vndiq;, & in mediam iecit labanura flammam.
Deesse tuos latices, hac sedulitate senili
Captus iacche uetas, subito (mirabile dictu)
Fagina pampineo spumarunt pocula succo.
Pauperis hospitij precium, uilisq; rubenti
Fluxit mulctra mero, & quercu in cratera cauata
Dulcis odoratis humor sudauit ab uuis.
En cape bacchus ait, nondum tibi nota, sed olim
Viticolæ nomen peruulgatura falerni
Munera, & haud ultra latuit deus inde nitentem

Lumine purpureo frontem cinxere corymbi,
Et fusæ per colla comæ, dextraq; pependit.
Cantharus, ac uitis thyrso delapsa uirenti
Festas niseo rediminuit palmite mensas.
Nec facilis læto certasse falerne sapori
Postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum.
Iam lingua titubante moues, patrioq; lyeo
Tempora quassatus, grates & præmia digna
Vix intellectis conaris reddere uerbis.
Donec composuit luctantia lumina somnus
Somnus bacche tibi comes additus, hinc ubi primo
Vngula dispersit rores phaetontia phœbo.
Vitiferis late florebat massicus aruis,
Miratus nemora, & fulgenteis sole racemos
It montis decus, atq; ex illo tempore diues
Tmolus, & ambrosijs aruisia pocula succis.
Ac metymna ferax latijs cessere phalernis.
Hæc tum uasta dabat, terrisq; infestus agebat
Hannibal, & sicci stimulabant sanguinis enses,
Ludificante ducem fabio, iamq; improba castris
Ausonijs nota, & pugnandi praua libido
Gliscebat, proni decurrere monte parabant.
Da famæ da musa uirum, cui uincere bina
Concessum castra, & geminos domitare furores.
Feruida si nobis corda, abruptumq; putassent
Ingenium patres, & si clamoribus, inquit
Turbari facilem mentem, non ultima rerum
Et deplorati mandassent martis habenas,
Stat pensata diu belli sententia, uincam
Seruando inuitos, urgentisq; ultima fata.

Nulli per fabium è uobis cecidisse licebit,
Si lucis piget, & supremis esse cupido est
Nominis ausonij, tædetq; in tempore tali
Nullum clade noua. claraq; fragore ruinæ
Insignem fecisse locum, reuocandus ab atris
Flaminius uobis est sedibus, ille ruendi
Iamdudum properans, signum auspiciumq; dedisset,
An nondum præceps, uicinaq; fata uidetis?
Vna, ut debellet, satis est uictoria pœno.
State uiri & sentite ducem, cum optabile tempus
Deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta
Æquentur factis, non est mihi (credite) non est
Arduus in pugnas ferri labor, una reclusis
Omnes iam portis in campum effuderit hora.
Magnum illud solisq; datum, quos mitis euntes
Iuppiter aspexit, magnum est ex hoste reuerti.
Fortuna libys incumbit, flatuq; secundo
Figit agens puppim, dum desinat aura, sinusq;
Destituat tumidos subducto flamine uentus,
In rem cunctari fuerit, non ulla perenni
Amplexu fortuna fouet, iam copia quanto
Arctior est nullo tyrijs certamine? quantum
Detritum est famæ? quin inter cætera, nostra
Haud laude absuerit, modo qui, sed parcere dictis.
Sit melius, iam uos acies, & prælia & hostem
Poscitis? o maneat superi fiducia talis.
Interea exclusa maioris sorte pericli,
Me solum, quæso toti me opponite bello.
His dictis fractus furor, & rapida arma quierunt
Vt cum turbatis placidum caput extulit undis
Neptunnus

Neptunnus, totumq́; uidet, totoq́; uidetur
Regnator ponto, sæui fera murmura uenti
Dimittunt, nullasq́; mouent in frontibus alas,
Tunc sensim infusa tranquilla per æquora pace
Languentes tacito lucent in littore fluctus.
Sensit cura sagax pœni, fraudisq́; ueneno
Aggreditur mentes, pauca, atq; hæc, ruris auiti
Iugera, nec multis fabius uertebat aratris,
Massicus uuiferis addebat nomina glebis,
Hinc pestem placidam moliri, & spargere causas
In castra ambiguas, ferro flammisq́; pepercit
Suspectamq́; loco pacem dedit arte maligna,
Ceu clandestino traheretur fœdere bellum.
Intellectus erat fabio, tyriosq́; uidebat
Dictator sæuire dolos. at non uacat, ægre
Inuidiam gladios inter limosq́; timere,
Et dubia morsus famæ depellere pugna.
Donec reptantem, & nequicq̃ sæpe trahendo
Huc illuc castra, & scrutantem prælia pœnum
Qua nemorosa iuga, & scopulosi uertice colles
Exurgunt, clausit sparsa ad diuortia turma.
Hinc lestrigoniæ saxoso monte premebant
A tergo rupes, undosis squalida terris
Hinc linterna palus, nec ferri aut militis usum
Poscebat regio, septos sed fraude locorum
Arcta fames, pœnas miseræ exactura sagunthi
Vrgebat, finisq́; aderat carthaginis armis.
Omnia per terras, & lati stagna profundi
Condiderat somnus, positoq́; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.

At non sidonium curis flagrantia corda
Ductorem, uigilesq; metus haurire sinebant
Dona soporiferæ noctis, iam membra cubili
Erigit, & fului circundat pelle leonis,
Qua super instratos proiectus gramine campi
Presserat ante toros, tunc ad tentoria fratris.
Fert gressus uicina citos, nec degener ille
Belligeri ritus, taurino membra iacebat
Effultus tergo, & mulcebat tristia somno.
Haud procul hasta uiri terræ defixa propinquæ,
Et dira è summa pendebat cuspide cassis,
Et clypeus, circa loricaq;, & ensis, & arcus,
Et telum baleare, simul tellure quiescunt.
Iuxta lecta manus, iuuenes in marte probati,
Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
Vt pepulere leuem intrantis uestigia somnum,
Heus inquit (pariterq; manus ad tela ferebat)
Quæ te cura uigil fessum germane fatigat?
Ac iam constiterat, sociosq; in cespite fusos.
Incussa reuocat castrorum ad munera planta.
Tum libyæ ductor fabius me noctibus ægrum
In curas fabius nos excitat, illa senectus,
Heu fatis quæ sola meis currentibus obstat.
Cernis, ut armata circunfundare corona,
Et uallet clausos collectus miles in orbe,
Verum age (nunc quoniam res arctæ) percipe porro
Quæ meditata mihi, latos correpta per agros
Armenta assueto belli de more sequuntur,
Carnibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentiq; leues fronti religare maniplos,

Admotus cum feruorem disperserit ignis,
At passim exultent stimulante dolore iuuenci,
Et uaga per colleis ceruice incendia iactent.
Tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas.
Custos excubias, maioraq; nocte timebit.
Si cordi, consulta moras extrema recusant,
Accingamur ait. gemino tentoria gressu
Inde petunt, ingens clypeo ceruice reposta
Inter equos, interq; uiros, interq; iacebat
Capta manu spolia, & rorantia cæde maraxes.
Ac dirum in somno ceu bella capesseret, amens
Clamorem tum forte dabat, dextraq; tremente,
Arma toro, & notum quærebat feruidus ensem.
Huic mago. inuersa quatiens ut dispulit hasta
Bellantis somnum, tenebris fortissime ductor
Iras compesce, atq; in lucem prælia differ.
Ad fraudem, occultamq; fugam, tutosq; recæptus
Nunc nocte utendum est, arentis nectere frondes
Cornibus, & latis accensa immittere syluis
Armenta, oppositi referent quo claustra manipli,
Germanus parat, atq; obsessa euellere castra.
Emergamus, & hic fabio persuadeat astus
Nos certare dolis, nihil hic cunctante, sed acris
Incæpti læto iuuene, ad tentoria acerræ
Festinant, cui parca quies, minimumq; soporis.
Nec notum somno noctes æquare, feroci
Peruigil inseruibat equo, fessumq; leuabat
Tractando, & frenis ora exagitata fouebat.
At socij renouant tela, arentemq; cruorem
Ferro detergunt, & dant mucronibus iras.

Quid fortuna loci poscat, quod tempus, & ipsi
Quę nam agitent, pandunt, & cœptis ire ministrum
Haud segnem hortantur, discurrit tessera castris.
Intentiq; docent, quę sint properanda, monentq;
Quisq; suos, instant trepidi, stimulatq; ruentes
Nauus abire timor, dum cęca silentia, dumq;
Maiores umbrę, rapida iam subdita peste
Virgulta, atq; altis surgunt è cornibus ignes.
Hic uero ut gliscente malo, & quassantibus ęgra
Armentis capita, adiutę pinguescere flammę
Cœpere, & uincens fumos erumpere uertex,
Per colles dumosq; lues agit atra, per altos
Saxosi scopulos montis, lymphata feruntur,
Corpora anhela boum, atq; obsessis naribus igni
Luctantur frustra rabidi mugire iuuenci.
Per iuga per ualles errat uulcania pestis,
Nusq̃ stante malo, uicinaq; littora fulgent,
Quam multa intentus cœlo sub nocte serena
Fluctibus è medijs sulcator nauita ponti
Astra uidet, q̃ multa uidet feruoribus atris
Quò calabros urunt ad pinguia pabula saltus,
Vertice gargani residens incendia pastor.
Hac facie subita uolitantum in montibus altis
Flammarum, queis tunc cecidit custodia sorti
Horrere, atq; ipsos nullo spargente uagari
Credere, & indomitos pasci sub collibus ignes.
Cœlo ne exciderint, & magna fulmina dextra
Torserit omnipotens, an cęcis terra cauernis
Fuderit egestas accenso sulfure flammas,
Infœlix tellus tantis damnata ruinis,

Iamq; fugam rutuli media in formidine quaerunt,
Atq; abeunt, faucesq; uiae citus occupat armis
Pœnus, & in patulos exultans emicat agros.
Huc tamen usq;, uigil processerat arte regendi
Dictator, trebiam & thusci post stagna profundi
Esset ut hannibali, fabium romanaq; tela
Euasisse satis, quin & uestigia pulsi,
Et gressus premeret castris, ni sacra uocarent
Ad patrios ueneranda deos, tum uersus ad urbem
Alloquitur iuuenem, cui mos transmittere signa
Et belli summam, primasq; iubebat habenas
Atq; his praeformat dictis, fingitq; monendo.
Si factis nondum minuti te cauta probare
Erudijt fortuna meis, nec ducere uerba
Ad uerum decus, ac prauis arcere ualebunt,
Vidisti clausum hannibalem, nil miles, & alae
Iuuere, aut densis legio conferta maniplis.
Testor te, solus clausi, nec deinde morabor,
Dijs sine me libare dapem, & solennia ferre.
Nunc iterum, atq; iterum uictum uel montibus altis,
Amnibus aut rapidis (modo pugna absistite) tradam
Interea crede experto, non fallimur, aegris
Nil mouisse salus rebus, sit gloria multis,
Et placeat. quippe egregium prosternere ferro
Hostem, sed fabio sit uos seruare triumphus.
Plena tibi castra, atq; intactus uulnere miles
Creditur, hos nobis (erit haec tibi gloria) redde.
Iam cernes libycum huic uallo assultare leonem,
Iam praedas offerre tibi, iam uertere terga,
Respectantem adeo, atq; iras cum fraude coquentem.

Claude oro castra, & cunctas spes eripe pugnæ.
Hæc monuisse satis, sed si compescere corda
Non datur oranti, magno te iure pioq;
Dictator capere arma ueto, sic castra relinquens
Vallarat monitis, ac se referebat ad urbem.
Ecce autem flatu classis phœnissa secundo
Littora caietæ, lestrigoniosq; recessus
Sulcabat rostris, portusq; intrabat apertos,
Ac totus multo spumabat remige pontus,
Quum trepidæ fremitu, uitreis è sedibus antri
Æquoreæ pelago simul emersere sorores;
Ac possessa uident infestis littora proris.
Tum magno percussa metu nereia turba
Attonitæ propere refluunt ad littora nota,
Theleboi medio surgunt qua regna profundo,
Pumiceæq; procul sedes, immanis in antro
Conditur abrupto protheus, ac spumea late
Cautibus obiectis reiectat cærula, uates.
Is postquam (sat gnarus enim rerumq; metusq;)
Per uarias lusit formas, & terruit atri
Serpentis squamis, horrendaq; sibila torsit,
At fremuit toruo mutatus membra leone,
Dicite ait, quæ causa uiæ? quis ue ora repente
Peruasit pallor? cur scire futura libido?
Ad quæ cymodoce nympharum maxima natu
Italidum, nosti nostros præsage timores.
Quid tyriæ classes, ereptaq; littora nobis
Portendunt? num migramur rhetæia regna
In libyam superis? aut hos sarranus habebit
Nauita iam portus? patria num sede fugatæ

Atlantem, & calpen, extrema habitabimus antra?
Tum sic inuoluens repetita exordia retro
Incipit ambiguus uates, referatq; futura.
Laomedonteus phrygia cum sedit in ida
Pastor, & errantis dumosa per auia tauros
Arguta reuocans ad roscida pascua canna
Audiuit sacrae lentus certamina formae,
Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora sollicitus litis seruasse cupido.
Paruulus ex humero coritus, & aureus arcus
Fulgebat, numq; uetans trepidare parentem
Monstrabat grauidam telis se ferre pharetram.
Ast alius niuea comebat fronte capillos,
Purpureos, alius uestis religabat amictus,
Cum sic suspirans roseo uenus ore, decoros
Alloquitur natos, testis certissima uestrae
Ecce dies pietatis adest, quis credere saluis
Hoc ausit uobis? de forma atq; ore, quid ultra
Iam superest rerum? certat uenus, omnia paruis
Si mea tela dedi blando medicata ueneno,
Si uester, cœlo ac terris qui fœdera sancit,
Stat supplex (cum uultis) amus, uictoria nostra
Cypron idumeas referat de pallade palmas,
Et iunone, paphos centum mihi fumet in aris.
Dumq; haec alligeris instat cytherea, sonabat
Omne nemus gradiente dea, iam bellica uirgo
Ægide deposita, atq; assuetum casside crinem
Inuoluit tum compta tamen, pacemq; serenis
Conniuens oculis ibat, lucoq; ferebat
Praedicto sacrae uestigia concita plantae.

Parte alia intrabat iussas saturnia syluas,
Iudicium phrygis, & fastus pastoris, & idam,
Post fratris latura toros, postrema nitenti
Affulsit uultu ridens uenus, omnia circa,
Et nemora, & penitus frondosis rupibus antra
Spirantem sacro traxerunt uertice odorem.
Nec iudex sedisse ualet, fessiq; nitoris
Luce cadunt oculi, metuit dubitasse uideri.
Sed uictæ fera bella deæ uexere per æquor,
Atq; excisa suo pariter cum iudice troia est.
Tum pius æneas terris iactatus & undis,
Dardanios itala posuit tellure penates.
Dum cœte innabunt ponto, dum sydera cœlo
Lucebunt, dum sol indo se littore tollet,
Hic regna, & nullæ regnis per sæcula metæ.
At uos ò natæ, currit dum immobile filum,
Adriaci fugite infaustas sassonis arenas,
Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
Aufidus, & rubros impellet in æquore fluctus.
Damnatoq; deum quondam per carmina campo,
Ætolæ rursus teucris pugnabitis umbræ.
Punica romuleos quatient mox spicula muros,
Multa quoq; Asdrubalis fulgebit strage metaurus,
Hinc ille è furto genitus, patruiq; piabit
Idem ultor patrisq; necem, tum litus elisæ
Implebit flammis, auelletq; itala pœnum
Viscera torrentem, & proprijs superabit in oris.
Huic carthago armis, huic africa nomine cedet.
Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget,
Et cinerem libyæ ferat in capitolia uictor.

Quæ dum arcana deum uates euoluit in antro,
Iam monita, & fabium, belliq; equitumq; magister,
Exuerat, mentem, ac præceps tendebat in hostem
Pascere nec pœnus prauum ac nutrire fauorem
Deerat, & ut paruo maiora ad prælia damno
Eliceret, dabat interdum simulantia terga.
Non aliter, q̃ qui sparsa per stagna profundi
Euocat eliquidis piscem penetralibus esca,
Cumq; leuem summa uidit iam nare sub unda,
Ducit captiui sinuato ad littora lino.
Fama furit, uersos hostis, pœnumq; salutem
Inuenisse fuga, liceat si uincere, finem.
Promitti cladum, sed enim ditione carere
Virtutem, & pœnas uincentibus esse repostas.
Clausurum iam castra ducem, rursusq; recondi
Vagina iussurum enses, reddatur in armis
Vt ratio, purget miles cur uicerit hostem.
Hæc uulgus, nec non patrum saturnia mentes
Inuidiæ stimulo fodit, & popularibus auris,
Tunc indigna fide censent, optandaq; pœno,
Quæ mox haud paruo luerent damnata periclo.
Diuiditur miles, fabioq; equitumq; magistro,
Imperia æquantur, penitus cernebat, & expers
Irarum senior, magnas ne penderet alti
Erroris pœnas, patria inconsulta timebat.
Ac tum multa putans secum, ut remeauit ab urbe
Partitus socias uires, uicina propinquis
Signa iugis locat, & specula sublimis ab alta
Non romana minus seruat q̃ punica castra.
Nec mora, disiecto minuti uecordia uallo

Perdendi ſimul, & pereundi ardebat amore.
Quem poſtquam rapidum uidit procedere caſtris,
Hinc libys, hinc fabius ſimul accendere ſagacis
In ſubitum curas, propere capere arma maniplis
Ediat, nulloq; tenet munimine turmas.
Auſonius, torquet totas in prælia uires,
Pœnorum ductor, propellitq; agmina uoce
Dum dictator abeſt, rape miles tempora pugnæ
Non ſperata diu, plano certamina campo
Offert ecce deus, quoniam data copia, longum
Detergete ſitum ferri, multoq; cruore
Exaciate uiri plenos rubiginis enſes.
Atq; ea cunctator penſabat ab aggere ualli,
Perluſtrans campos oculis, tantoq; periclo
Diſcere quis nam eſſet fabius, te roma dolebat.
Cui natus, iñcta arma fereñs, dabit improbus, inqt,
Quas dignum pœnas, qui per ſuffragia cæca
Inuaſit noſtros hæc ad diſcrimina faſces.
Inſanæ ſpectate tribus, pro lubrica roſtra,
Et uanis fora læta uiris, nunc munera martis
Æquent imperio, & ſolem concedere nocti
Sciſcant imbelles, magna mercede piabunt
Erroris rabiem, & noſtrum uiolaſſe parentem.
Tum ſenior quatiens haſtam lacbrymiſq; coortis.
Sanguine pœnorum iuuenis tam triſtia dicta
Sunt abolenda tibi, patiar ne ante ora manuſq;
Ciuem deleri noſtras? aut uincere pœnum
Me ſpectante ſinam? nos æquauiſſe, minori
Soluetur culpa, ſi ſint tibi talia corda.
Iamq; hoc (ne dubitas) longæui nate parentis

Accipe, & aeterno fixum sub pectore serua.
Succensere nefas patriae, nec foedior ulla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuere senes, quantus, qualisq; fuisti
Cum pulsus lare, & extorris, capitolia curru
Intrares exul, tibi corpora caesa Camille
Damnata quot sunt dextra? pacata fuissent,
Ni consulta uiro, mensq; impenetrabilis irae,
Mutassentq; solum sceptris aeneia regna,
Nullaq; nunc stares terrarum uertice roma,
Pone iras o nate meas, socia arma feramus,
Acceleremus opem, iamq; immixta sonabant
Classica, concursusq; uiros collisarat acer.
Primus claustra manu portae dictator, & altos
Disiecit postes, rupitq; in praelia cursum.
Non grauiore mouent uenti certamina mole,
Odrysius boreas, & syrtim tollere pollens
Africus, obnixi cum bella furentia torquent,
Distraxere fretum, ac diuersa ad littora uoluunt
Æquor quisq; suum, sequitur stridente procella
Nūc huc, nunc illuc, raptim mare, & intonat undis.
Haud tantum daret ullus honos, tellusq; subacta
Phoenicum, & carthago ruens, iniuria quantum
Orta ex inuidia decoris tulit, omnia nanq;
Dura simul deuicta uiro, metus, Hannibal, irae,
Inuidia, atq; unà fama, & fortuna subactae.
Poenus ab excelso rapidos decurrere uallo
Vt uidit, tremuere irae, ceciditq; repente
Cum gemitu spes, haud dubiae praesumpta ruinae.
Quippe aciem denso circumuallauerat orbe,

Hausturus clausos coniectis undiq; telis,
Atq; hic dardanius prauo certamine ductor
Iam stygia, & aeternas intrarat mente tenebras.
Nam fabium, auxiliumq; uiri, sperare pudebat,
Cum senior gemino complexus praelia cornu,
Vlteriore ligat poenorum terga corona.
Et modo claudentes aciem, nunc extima cingens,
Clausos ipse tenet, maiorem surgere in arma,
Maioremq; dedit cerni tirynthius, altae
Scintillant cristae, & (mirum) uelocibus ingens
Per subitum membris uenit uigor, ingerit hastas,
Aduersumq; premit telorum nubibus hostem.
Qualis post iuuenem, nondum subeunte senecta
Rector erat pylius bellis aetate secunda.
Inde ruens turin, & buten, & marin, & arsen
Dat leto, fisumq; manus conferre maleon,
Cui decus insigne, & quaesitum cuspide nomen,
Tum garadū, largumq; comae consternit adherbem,
Et geminas acies superantem uertice tylin,
Qui summas alto prensabat in aggere pinnas.
Eminus bos, gladio sapharum, gladioq; monesum,
Et morinum pugnas aeris stridore cientem,
Dexteriore gena sedit cui loetifer ictus,
Perq; tubam fixae decurrens uulnere malae,
Extremo fluxit propulsus murmure sanguis.
Proximus huic iaculo nasomonius occidit idmon,
Nanq; super tepido lapsantem sanguine, & aegra
Lubrica nitentem nequicquam euadere planta
Impacto prosternit equo, trepideq; leuantem
Membra afflicta solo, pressa uiolentius hasta

Implicuit terræ, telumq; in cæde reliquit.
Hæret humi cornus motu tremefacta iacentis,
Et campis seruat mandatum affixa cadauer.
Nec non exemplo laudis furiata iuuentus,
Sylla ruunt, crassusq; simul, iunctusq; metello
Fannius, ac melior dextræ torquatus, inibant
Spectati fabio, miser hic uestigia retro
Dum rapit, & molem subducto corpore uitat
Intorti bibulus saxi, atq; in terga refertur,
Strage super lapsus socium, qua fibula morsus.
Loricæ crebro laxata resoluerat ictu
Accepit lateri, penitusq; in uiscera adegit
Extabat fixo quod forte cadauere ferrum.
Heu sortem necis, euasit garamantica tela,
Marmaridumq; manus, ut inerti cuspide fusus
Occideret, telo non in sua uulnera misso,
Voluitur exanimis, turpatq; decora iuuenta
Ora nouus pallor, membris dimissa solutis
Arma fluunt, erratq; niger per lumina somnus.
Venerat ad bellum tyria sidone, nepotum
Excitus prece, & auxilio socia arma ferebat
Æoa tumidus pharetrati militis ala
Gens cadmi cleadas, fulua cui plurima passim
Casside, & aurato fulgebat gemma monili.
Qualis ubi oceani renouatus lucifer unda
Laudatur ueneri, & certat maioribus astris.
Ostro ipse, ac sonipes ostro, totumq; per agmen
Purpura agenoreis saturata micabat ahenis.
Hic auidum pugnæ, & tam clarū excindere nomen
Brutum exoptantem, uarie nunc lætus in orbem,

Nunc dexter, leuibus flexo per deuia gyris
Ludificatus equo, uolucrem per terga sagittam
Fundit, achemenio detrectans prælia ritu.
Nec damnata manus, medio sed (flebile) mento
Armigeri cæsca penetrabilis hæsit arundo,
Obliquumq; secans surrepta cuspide uulnus
Vuenti ferrum admouit tepefacta palato.
At brutus diro casu turbatus amici,
Ausum multa uirium, & spargente in uulnera sæuos.
Fraude fugæ calamos, iam nullis cursibus instat
Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram
Mandat atrox hastæ, telumq; uolatile nodo
Excutit, & summum, qua laxa monilia crebro
Nudabant cursu, transmittit cuspide pectus,
Labitur intento cornu transfixus, & unà
Arcum læua cadens. dimisit dextra sagittam,
At non tam tristi sortitus prælia marte
Phœbei soractis honor charmelus agebat,
Sanguine quippe suo iam bragada tinxerat ensem,
Dux rectorq; iubæ populi, iam fusus eidem,
Zeusis, amyclei stirpis impacata phalanti,
Quem tulerat mater claro phœnissa laconi.
Talia dum metuit, nec pugnæ fisus, in hoste
Tam rapido, nec deinde fugam suadente pauore,
Per dumos miser, & uicina cacumina quercus
Repserat, atq; alta sese occultabat in umbra,
Nam pficus insistens tremulis sub pondere ramis,
Hunc longà, multa orantem charmelus, & altos
Mutantem saltu ramos, transuerberat hasta.
Vt qui uiscatos populatur arundine lucos,

Dum nemoris celsi procera cacumina sensim
Subtracta certat tacitus contingere meta,
Sublimem calamo sequitur crescente uolucrem.
Effudit uitam, atq; alte manante cruore:
Membra pependerunt curuato exanguia ramo.
Iamq; in palanteis ac uersos terga, feroces
Pugnabant itali, subitus quum mole pauenda
Terrificus nigris prorumpit maurus in armis.
Nigra uiro membra, & fului iuga celsa trahebant
Cornipedes, totusq; nouæ formidinis arte
Concolor æquabat liuentia currus equorum
Terga, nec erectis similes imponere cristis
Cessarat pennas, aterq; tegebat amictus.
Ceu quondam æternæ regnator noctis, ad imos
Cum fugeret thalamos, ætnea uirgine rapta
Egit nigrantem stygia caligine currum.
At cato tum prima sparsus lanugine malas,
Quod peperere decus circeo thuscula dorso
Mœnia, laerte quondam regnata nepoti,
Quanquam tardatos turbata fronte latinos.
Collegisse gradum uidet, imperterritus ipse
Ferrato calce, atq; effusa largus habena
Cunctantem impellebat equum, negat obuius ire,
Et trepidat grandi sonipes exterritus umbra.
Tum celer in pugnam, dorso delatus ab alto
Alipedem planta currum premit, atq; uolanti
Assilit à tergo. cecidere & lora repente,
Et stimuli, ferrumq; super ceruice tremiscens,
Palluit infœlix subducto sanguine maurus,
Ora rapit gladio, præfixaq; cuspide portat.

At sæuo mauorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum cæde globum (miserabile uisu)
Vulneribus fessum, ac multo labente cruore
Ductorem cernit suprema, ac fœda precantem,
Manauere genis lachrymæ, clypeoq; pauentem
Protegit, & natum stimulans, fortissime labem
Hanc pellamus ait, pœnoq; ob mitia facta
Quod nullos nostris ignis dispersit agris.
Dignum expendamus precium, tunc arte paterna
Ac stimulis gaudens iuuenis, circundata pœnum
Agmina deturbat gladio, campumq; relaxat.
Donec sidonius decederet æquore ductor.
Ceu stimulante fame, rapuit cum martius agnum
Auerso pastore lupus, fœtumq; trementem
Ore tenet presso, tum si uestigia cursu
Auditis celeret balatibus obuia pastor,
Iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
Reiectat prædam, & uacuo fugit æger hiatu.
Tum demum terris, quas circunfuderat atra
Tempestas, stygiæ tandem fugere tenebræ,
Torpebant dextra, & sese meruisse negabant
Seruari, subitisq; bonis mens ægra natabat.
Vt qui collapsa pressi iacuere ruina,
Eruta cum subito membra, & nox atra recessit.
Conniuent, solemq; pauent agnoscere uisu
Queis actis senior numerato milite lætus,
Collibus, & tuto repetebat in aggere castra.
Ecce autem è media iam morte renata iuuentus
Clamorem tollens ad sydera, & ordine longo
Ibat ouans, fabiumq; decus, fabiumq; salutem

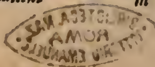
Certatim

Certatim, & magna memorabat uoce parentem.
Tum qui partitis discesserat ante maniplis,
Sancte ait o genitor reuocati ad lucis honorem,
(Si fas uera queri) cur nobis castra, uirosq;
Diuidere est licitum? patiens cur arma dedisti,
Quæ solus rexisse uales? hoc munere lapsi
Æternas multo cum sanguine uidimus umbras.
Ocyus huc aquilas, seruataq; signa referte,
Hic patria est, muriq; urbis stant pectore in uno.
Tuq; dolos pœne, atq; astus tandem exue notos,
Cum solo tibi iam fabio sunt bella gerenda.
Hæc ubi dicta dedit, mille hinc (uenerabile uisu)
Cespite de uiridi surgunt properantius aræ.
Nec prius aut epulas, aut munera grata lyei
Fas cuiquam tetigisse fuit, q̃ multa precatus
In mensam fabio sacrum libauit honorem.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis.VIII.

Conueniũt Varrone duce ad fera bella cohortes.
Italiæ & cladis signa infœlicia surgunt.

PRimus agenoridum cedentia terga uidere
Æneadis dederat fabius, romana parentem
Solum castra uocant, solũ uocat hánibal hostẽ
Impatiensq; moræ fremit, ut sit copia martis.
Expectanda uiri fata, optandumq; sub armis
Parcarum auxilium, nanq; hac spirante senecta
Nequicquam sese latium sperare cruorem.
Iam uero concors miles, signisq; relatis
Indiuisus honos, iterumq; & rursus eidem

Soli obluctandum fabio, maioribus ægrum
Angebat curis, lentando feruida bella
Dictator, cum multa adeo, tum miles egenus
Cunctarum ut rerum tyrius foret, arte sedendi
Egerat, & quanquam finis, pugnaq; manuq;,
Haud dum partus erat, iam bello uicerat hostem
Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces
Vaniloquium, celtæ, genus, ac mutabile mentis,
Respectare domos, mœrebant cæde sine ulla
Insolitum sibi bella geri, siccasq; cruore
Inter tela siti mauortis, hebescere dextras.
His super, interna labes, & ciuica uulnus
Inuidia angebant, læuus conatibus hanno
Ductoris, non ulla domo submittere patres
Auxilia, aut ullis opibus iuuisse sinebat.
Queis lacerum curis, & rerum extrema pauentem
Ad spes armorum, & furialia uota reducit
Præscia cannarum iuno, atq; elata futuris.
Nanq; hac accitam stagnis laurentibus annam
Affatur uoce, & blandis hortatibus implet.
Sanguine cognato iuuenis tibi diua laborat
Hannibal, à nostro nomen memorabile belo.
Perge age, & insanos curarum comprime fluctus.
Excute sollicito fabium, sola illa latinos
Sub iuga mittendi mora iam discingitur armis.
Cum uarrone manus, & cum uarrone serenda
Prælia ne desit fatis, ad signa mouenda.
Ipsa adero, tendat iamdudum in iapyga campum,
Huc trebiæ rursum, & thrasimeni fata sequentur.
Tum diua indigetis castis contermina lucis,

Haud inquit tua uis nobis præcepta morari.
Sed fas sit, cautum quæso retinere fauorem
Antiqua patriæ, mandataq; magna sororis,
Quanquam inter latios annæ stet numen honores
Multa retro rerum iacet, atq; ambagibus æui
Obtegitur densa caligine mersa uetustas.
Cur sarrana dicent œnotri numina templo,
Regnisq; æneadum germana colatur elisæ.
Sed pressis stringam reuocatam ab origine famam
Narrandi metis, breuiterq; antiqua reuoluam
Iliaco postquam deserta est hospite dido,
Et spes abrupta è medio, in penetralibus atram
Festinat furibunda pyram, tum corripit ensem
Certa necis, profugi donum exitiale mariti.
Despectus tædæ regnis se imponit hyarbas,
Et tepido arma rogo figit quis rebus egenis
Ferret opem nomadum late terrente tyranno?
Battus cyneren mollitum forte fouebat
Imperio, mitis battus, lachrymasq; dedisse
Casibus humanis facilis, qui supplice uisa
Intremuit regum euentus, dextramq; tetendit.
Atq; ea, dum flauas bis tondet messor aristas.
Seruata interea sedes, nec longius uti
His opibus battoq; fuit, nam ferre per æquor
Exitium miseræ iam pygmaliona docebat.
Ergo agitur pelago diuis inimica, sibiq;,
Quod se non dederit comitem in suprema sorori.
Donec iactatam laceris (miserabile) uelis
Fatalis turbo in laurentis expulit oras.
Non cœli, non illa soli, non gnara colentum

Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra.
Ecce autem aeneas sacro comitatus iulo
Iam regni compos, noto sese ore ferebat,
Qui terrae defixam oculis, & multa timentem,
Ac deinde adlapsam genibus lachrymantis iuli
Attollit, mitiq; manu intra limina ducit.
Atq; ubi iam casus, aduersorumq; pauorem
Hospitij leniuit honos, tum discere moesta
Exposcit cura laetum infoelicis elysae.
Cui sic uerba trahens, largis cum fletibus anna
Incipit, & blandas addit pro tempore uoces.
Nate dea, solus regni, lucisq; fuisti
Germanae tu causa meae, mors testis, & ille
Heu cur non idem mihi nunc rogus, ora uidere
Postq̃ est ereptum miserae tua, littore sedit
Interdum, stetit interdum, uentosq; sequuta
Infoelix oculis, magno clamore uocabat
Aeneam, comitemq; tua se imponere solam
Orabat paterere rati, mox turbida anhelum
Retulit in thalamos cursum, subitoq; tremore
Substitit, & sacrum timuit tetigisse cubile.
Inde amens, nunc sydeream iuliq;, tuamq;
Effigiem fouet amplexu, nunc tota repente.
Ad uultus conuersa tuos, ab imagine pendet.
Conqueriturq; tibi, & sperat responsa remitti.
Nonnunquam spem ponit amor, iam tecta, domumq;
Deserit, & rursus portus furibunda reuisit,
Si qui te referant conuerso flamine uenti.
Ad magicas etiam fallax, atq; improba gentis
Massilae leuitas descendere compulit artes.

Heu sacri uatum errores, dum numina noctis
Eliciunt, spondentq; nouis medicamina curis.
Quod uidi decepta nefas? congessit in atram
Cuncta tui monumenta pyram, & nō prospera dona
Tum sic aeneas dulci repetitus amore,
Tellurem hanc iuro, uota inter nostra frequenter
Auditam uobis, iuro caput anna, tibiq;
Germanaeq; tuae, dilecti mitis iuli,
Respiciens, aegerq; animi tum regna reliqui
Vestra, nec abscessem thalamo, ni magna minatus
Meq; sua ratibus dextra imposuisset, & alto
Egisset rapidis classem cyllenius euris.
Sed cur heu seri monitus? cur tempore tali
Incustodito saeuire dedistis amori?
Contra sic infit, uoluens sic murmur anhelum
Inter singultus, labijsq; trementibus anna
Nigro forte ioui, cui tertia regna laborant,
Atq; atri sociae thalami, noua sacra parabam
Queis aegram mentem, & trepidantia corda leuaret
Infœlix germana tori, furuasq; trahebam
Ipsa manu properans ad uisa pianda bidentes.
Namq; asper somno dirus me impleuerat horror,
Terq; suam dido, ter cum clamore uocarat,
Et laeta exultans ostenderat ora sychaeus.
Quae dum abigo menti, & sub lucem, ut uisa secūdent
Oro cœlicolas, ac uiuo purgor in antro,
Illa cito passu peruecta ad littora, mutae.
Oscula qua steteras bis, terq; infixit arenae.
Deinde amplexa sinu late uestigia fouit,
Ceu cinerem orbatae pressant ad pectora matres.

Tum rapido præceps cursu, resolutaq; crinem
Euasit propere in celsam, quam struxerat ante
Magna mole pyram, cuius de sede dabatur
Cernere cuncta freta, & totam carthaginis urbem.
Hic phrygiam uesteni, & bacatum induta monile
Postq̃ illum infœlix hausit, quo munera primum
Sunt conspecta diem, & conuiuia mente reduxit,
Festasq; aduentu mensas, teq; ordine troiæ
Narranteni longos, se peruigilante, labores,
In portus amens rorantia lumina flexit.
Atq; hæc sparsa comam diuis in morte profudit
Dij longæ noctis, quorum iam numina nobis
Mors instans maiora facit, precor inquit adeste,
Et placidi uictos ardore admittite manes
Æneæ coniux ueneris nurus ulta maritum.
Explicat haud longe tellus huc dirige signa.

Hic multa desyderantur carmina carie forsan tempo/ris absumpta, aut ex scribentis incuria prætermissa.

Dixit, & in nubes uiuentia sustulit ora.
Cui dux promissæ reuirescens pignore laudis.
Nympha decus generis, quo non sacratius ullum
Numen ait nobis, fœlix oblata secundis.
Ast ego te compos pugnæ carthaginis arce
Marmoreis sistam templis, iuxtaq; dicabo.
Æquatam te genuino simulachri numine Dido.
Hæc fatus socios stimulat, tunc festus ouantes.
Pone graues curas, tormentaq; lenta sedendi
Fatalis latio miles, placauimus iras
Cœlicolum, redeunt diui, finita maligno
Hinc fabio imperia, & mutatos consule fasces.
Nuncio, nunc dextras mihi quisq;, atq; illa referto
Quæ marte exclusus promittere magna solebas.
En numen patrium spondet maiora peractis,
Vellantur signa, ac diua ducente petamus.
Infaustum phrygijs diomedis nomine campum.
Dumq; arpos tendunt instructi pectora pœni,
Subnixus rapto plebei muneris ostro,
Sæuiciam rostris uarro, ingentiq; ruinæ
Festinans aperire locum, fata admouet urbi.
Atq; illi sine luce genus, surdumq; parentum
Nomen, & immodice uibrabat in ore sonoro
Lingua procax, hinc auctus opes, largusq; rapinæ,
Intima dum uulgi fouet, oblatratq; senatum,
Tantum in quassata bellis caput extulit urbe,
Momentum ut rerum, & fati foret arbiter unus,
Quo conseruari latium uictore puderet.

Hunc fabios inter, sacrataq; nomina marti
Scipiadas, interq; ioui spolia alta ferentem.
Marcellum, fastis labem, suffragia caeca
Addiderant, cannasq; malum exitiale fouebat.
Ambitus, & graio funestior aequore campus,
Idem ut turbarum sator, atq; accendere sollers
Inuidiam, prauusq; togae, sic debilis arte
Belligera, martemq; rudis uersare, nec ullo
Spectatus ferro, lingua sperabat adire
Ad dextrae decus, atq; e rostris bella ciebat.
Ergo alacer, fabiumq; morae increpitare professus,
Ad uulgum, in patres. & ouantia uerba ferebat
Vos quorum imperiũ est, consul praecepta modũq;
Bellandi posco, sedeo ne? an montibus erro
Dum mecum garamas, & adustus corpore maurus
Diuidit italiam? an ferro quo cingitis, utor?
Exaudi bone dictator. quid martia plebes
Imperitet, bello libyes romamq; leuari
Hoste iubet, num festinant. quos plurima passos,
Tertius exurit lachrymosis casibus annus?
Ite igitur, capite arma uiri, mora sola triumpho
Paruum iter est, quae prima dies ostenderit hostem,
Et patrum regna, & poenorum bella resoluet.
Ite alacris, latia deuinctum colla cathena
Hannibalem, fabio ducam spectante per urbem.
Haec postq̃ increpuit, portis arma incitus effert,
Impellitq; moras, ueluti cum carcere rupto
Auriga indocilis totas effundit habenas,
Et praeceps trepida pendens in uerbera planta
Impar fertur equis, fumat male concitus axis,

Ac frena incerto fluitant discordia curru.
Cernebat paulus, nāq; huic communia campus
Iura atq; arma tulit, labi mergente sinistro
Consule res pessumq; dari, sed mobilis ira
Turbati uulgi, signataq; mente cicatrix
Vndantis ægro frenabat corde dolores.
Nam cum perdomita est armis iuuenilibus olim,
Illyris ora, nigro tunc allatrauerat ore
Victorem inuidia, & uentis iactarat iniquis.
Hinc inerat metus, & duræ reuerentia plebis.
Sed genus admotum superis, summumq; per altos
Attingebat auos cœlum, numerare parentem
Assaracum retro præstabat æmulius autor.
Assaracusq; Iouem, nec qui spectasset in armis
Abnueret genus, huic fabius iam castra petenti.
Si tibi cum tyrio credis fore maxima bella
Ductore, inuitus uocem hanc è pectore rumpam,
Frustraris paule ausoniam, te prælia dira
Teq; hostis castris grauior manet, aut ego multo
Nequicq̄ didici casus pernoscere marte.
Spondentem audiui, piget heu, tædetq; senectæ,
Si quas prospicio, restat passura ruinas.
Cum duce tam fausti martis qua uiderit hora,
Sumpturum pugnam, quantum nūc paule supremo
Absumus exitio, uocem hanc si consulis ardens
Audiuit pœnus? iam latis obuia credo
Stat campis acies, expectaturq; sub ictu
Alter flamminius, quantos insane ciebis
Varro uiros, tu, proh superi, tu protinus arma
Tu campum noscas ante, exploresq; trahendo

Quantum hostis ritus ualeat, quæ copia rerum,
Quæ natura locis, quod sit rimabere sollers
Armorum genus, & stantem super omnia tela
Fortunam aspicies, fer paule indeuia recti
Pectora, cur uni patriam si affligere fas est,
Vni sit seruare nephas? eget improbus arcto
Iam uictu libys, & belli feruore recluso.
Laxa fides socium est, non hic domus hospita tecto
Inuitat patrio, non fidæ mœnibus urbes
Excipiunt, renouatq; pari se pube iuuentus.
Tertia uix superest crudo quæ uenit ibero
Turba uirum, persta, & cauti medicamina belli
Lentus ama, si qua interea inuitauerit aura,
Annueritq; deus, uelox accede secundis.
Cui breuiter mœsto consul sic ore uicissim.
Mecum erit hæc prorsus pietas, mentemq; serenus
In pœnos inuicte tuam, non me unica fallit
Cunctandi ratio, qua te grassante senescens
Hannibal oppressum uidit considere bellum.
Sed quænam ira deum? consul datus alter opinor
Ausoniæ est, alter pœnis, trahit omnia secum,
Et metuit demens alio ne consule roma
Concidat, è tyrio consortem accire senatu.
Non iam fera uolet, nullus qui portet in hostem
Sufficit insano sonipes, incedere noctis
Quod tardent cursum, tenebras dolet, itq; superbus
Tantum non strictis mucronibus, ulla retardet
Ne pugnas mora, dum uagina ducitur ensis.
Tarpeia rupes, cognataq; sanguine nobis
Tecta Iouis, quæq; arce sua nunc stantia linquo

Mœnia fœlicis patriæ, quocunq; uocabit
Summa salus, testor spreto discrimine iturum.
Sed si surda mihi pugnabunt castra monenti
Haud ego uos ultra nati, dulcemq; morabor
Assaraci de gente domum, similemue uidebit,
Varroni paulum redeuntem saucia roma.
Sic tumidi uersa turbati mente petebant
Castra duces, ac prædictis iam sederat aruis
Ætolos pœnus seruans ad prælia campos.
Non alias maiore uirum, maiore sub armis
Agmine cornipedum concussa est Itala tellus,
Quippe extrema simul gentiq; urbiq; timebant,
Nec spes certandi plus uno marte dabatur.
Faunigenæ socio bella inuasere sicano
Sacra manus rutuli, seruant qui daunia regna.
Laurentiq; domo gaudent, & fonte numici
Quos castrũ, phrygibusq; grauis quondã ardea misit,
Quos celso deuexa iugo Iunonia sedes
Lauinum, ac altrix casti collatia Bruti.
Quiq; immite nemus triuiæ, quiq; ostia thusci
Amnis amant, tepidoq; fouent almone cybelem,
Hinc tybur catille tuum, sacrisq; dicatum
Fortunæ preneste iugis, antemnaq; prisco
Crustumio prior, atq; habiles ad aratra labici,
Nec non sceptriferi qui potant tybridis undam,
Quiq; anienis habent ripas, gelidoq; rigantur
Symbriuio, rastrisq; domant equicula rura.
His scaurus monitor, tenero tunc scaurus in æuo
Sed iam signa dabat nascens in sæcula uirtus.
Non illis solitum crispare hastilia campo,

Nec mos penniger is pharetram impleuisse sagittis,
Pila uolunt, breuibusq; habiles mucronibus enses,
Ære caput tecti surgunt super agmina cristis.
At quos ipsius mensis seposta lyei
Setia, & incelebri miserunt ualle uelitræ,
Quos cora, quos spumans inimico signia musto,
Et quos pestifera pontini uligine campi
Qua saturæ nebulosa palus restagnat, & atro
Liuentes cœno, per squalida turbidus arua
Cogit aquas ufens, atq; inficit æquora limo.
Ducit auis pollens, nec dextra indignus auorum
Scæuola, cui diræ celatur laudis honora
Effigie clypeus, flagrant altaribus ignes.
Tyrrhenum ualli medio stat mutius ira
In semet uersa, sæuitq; in imagine uirtus.
Tunc icti specie ruere, acri in bella magistro,
Cernitur effugiens ardentem porsena dextram.
Queis circea iuga, & scopulosi uerticis anxur,
Hernicaq; impresso raduntur uomere saxa,
Queis putri pinguis sulcaris anagnia gleba,
Sylla ferentinos priuernatumq; maniplos.
Ducebat simul excitos, soræq; iuuentus.
Addita fulgebat telis, hic scaptia pubes,
Hic fabraterie uulgus, nec monte niuoso.
Descendens atina aberat, detritaq; bellis
Suessa, atq; à duro frusino haud imbellis aratro.
At qui fibreno miscentem flumina lyrim
Sulphureum, tacitisq; uadis ad littora lapsum.
Accolit arpinas accita pube uenafro.
Ac larinatum dextris socia hispidus arma

Commouet, atq; uiris ingens exhaurit aquinum.
Tullius aeratas raptabat in agmina turmas
Regia progenies, & tullo sanguis ab alto.
Indole proh quanta iuuenis, quantumq; daturus
Ausoniae populis uentura in saecula ciuem.
Ille super gangem super exauditus, & indos,
Implebit terras uoce, & furialia bella
Fulmine compescet linguae, nec deinde relinquet
Par decus eloquio cuiq̄ sperare nepotum.
Ecce inter primos theramneo à sanguine clausi
Exultat rapidis nero non imitabilis ausis.
Hunc amiterna cohors, & bactris nomina ducens
Casperula, hunc foruli, magnaq; reate dicatum.
Coelicolum matri, nec non habitata pruinis
Nursia, & à tetrica comitantur rupe cohortes,
Cunctis hasta decus, clypeusq; refertur in orbem,
Vertice & implumes, ac laeui tegmine cruris
Ibant, & laeti pars sanctum uoce canebant
Autorem gentis, pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione sabinos.
Et qui picenae stimulat telluris alumnos,
Horridus, & squamis & equina curio crista,
Pars belli q̄ magna uenit, non aequore uerso
Tam creber fractis albescit fluctus in undis,
Nec coetu leuiore, ubi mille per agmina uirgo
Lunatis acies inuitatur martia peltis,
Perstrepit, & tellus, & amazonius thermodon,
Hic & quos pascunt scopulosa rura numanae,
Et queis littoreae fumant altaria cuprae,

Quiq; truentinas seruant cum flumine turres
Cernere erat, clypeata procul sub sole corusco
Agmina, sanguinea uibrant innubila luce.
Stat fucare colus nec sidone uilior ancon,
Murice nec libyco, statq; humectata uomano
Adria, & inclemens hirsuti signifer asculi
Vepicus quondam nomen memorabile, ab alto
Saturno statuit genitor, quem carmine circe
Exutum formæ uolitare per ethera iussit,
Et sparsit plumis croceum fugientis honorem,
Ante (ut fama docet) tellus possessa pelasgis,
Queis æsis regnator erat, fluuioq; relinquit
Nomen, & à sese populos tum dixit asilos
Sed non ruricolæ firmarunt robore castra
Deteriore, cauis uenientes montibus umbri,
Hos æsis sapisq; lauant, rapidasq; sonanti
Vertice contorquens undas, per saxa metaurus.
Et lauat, ingentem perfundens flumine sacro
Clitumnus taurum, narq; albescentibus undis
In tybrim properans, tiniæq; inglorius humor.
Et clanis, & rubico, & senonum de nomine senæ,
Sed pater ingenti medios illabitur amne
Albula, & immota perstringit mœnia ripa.
His urbes arna, & latis meuania pratis,
Hispellum, & duro monti per saxa recumbens
Narnia, & infestum nebulis humentibus olim.
Inginum, patuloq; iacens sine mœnibus aruo.
Fulginia, his populi fortes amerinus, & armis
Et rastris laudande camers, his sarsina diues
Lactis, & haud parca martem coluisse tudertes.

Ductor piso uiros spernaces mortis agebat
Ore puer, puerilíq; habitu, sed corde sagaci
Æquabat senium, atq; hastu superauerat annos,
Is primam ante aciem pictis radiabat in armis.
Arsaradium, & fuluo micat ignea gemma monili.
Iamq; per hetruscos legio completa maniplos
Rectorem magno spectabat nomine galbam,
Huic genus ordiunr minos, inuisaq; tauro
Pasiphe, clariq; dehinc stant ordine patres.
Lectos cere uiros, lectos cortona superbi
Tarcontis domus, & ueteres misere grauiscæ.
Nec non argolico dilectum littus aleso
Alsium, & obsessæ campo squalente fregellæ.
Affuit & sacris interpres fulminis alis
Fesula, & antiquus romanis mœnibus horror
Clusinum uulgus, cum porsena magne iubebas
Nequicquam pulsos romæ imperitare superbos.
Tunc quos à niueis exegit luna metallis
Insignis portu, quo non spaciosior alter
Innumeras cæpisse rates, & claudere pontum.
Mœoniaq; decus quondam uetulonia gentis,
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem tacito terrore secures,
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps tyrio uestem prætexuit ostro,
Hæc eadem pugnas accendere protulit ære.
Hos iuxta nepesina cohors, æquiq; falisci,
Quiq; tuos flauina focos, sabatia quiq;
Stagna tenent, ciminiq; lacum, qui sutria tecta
Haud procul, & sacrum phœbo soracte frequentant,

Spicula bina gerunt, caput his cudone ferino.
Stat cautum, lycios tendunt hastilibus arcus.
Hæ bellare acies norant, at marsica pubes
Et bellare manu, & chelydris cantare soporem,
Vipereumq; herbis hebetare, & carmine dentem.
Æetæ prolem anguitiam mala gramina primam
Monstrauisse ferunt, tactuq; domare uenena.
Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes.
Frenantem, ac syluis montem nudasse uocatis.
Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
Cum frigeret phrygios trans æquora marsia crenos,
Mygdoniam phœbi superatus pectine lotcn.
Marruuium ueteris celebratum nomine marri
Vrbibus est illis caput, interiorq; per udos.
Alba sedet campos, pomisq; rependit aristas.
Cætera in obscuro famæ, & sine nomine, uulgi
Sed numero castella ualent, coniungitur acer
Pelignus, gelidoq; rapit sulmone cohortes.
Nec cedit studio uicinus sanguine miles,
Quem genuere cales, non paruæ conditor urbis.
(Vt fama est) calais, boreæ quem rapta per auras
Orithyia uago geticis nutriuit in antris.
Haud illo leuior bellis uestina iuuentus
Agmina densauit uenatu dura ferarum.
Quæ fiscelle tuas arces, pinnamq; uirentem,
Pascuaq; haud tarde redeuntia tondet auellæ.
Marrucina simul frentanis æmula pubes
Corfini populos, magnumq; theate trahebat.
Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto
Assuetæ uolucrem cœlo dimittere fundæ.

Pectora pellis obit cæsi uenatibus ursi.
Iam uero quos diues opum, quos diues auorum
Et toto dabat ad bellum campania tractu.
Ductorum aduentum uicinis sedibus osci
Seruabant, sinuessa tepens, fluctuq; sonorum
Vulturnum, quasq; euertere silentia amyclæ,
Fundiq;, & regnata lamo caieta, domusq;
Antiphatæ compressa freto, stagnisq; palustre
Linternum, & quondam fatorum conscia cumæ,
Illic nuceria, & gaurus naualibus apta,
Prole dicarchenia, multo cum milite graia
Illic parthenope, ac pœno non peruia nola,
Alliphe, & clanio contemptæ semper acerræ,
Sarrastis etiam populos, totasq; uideres
Sarni mitis opes, illic quos sulphure pingues
Phelgræi, legere sinus, misenus, & ardens
Ore giganteo sedes ithacesia bai,
Non prochytæ, non ardentem sortita typhoea
Inarime, non antiqui saxosa telonis
Insula, nec paruis aberat calatia muris,
Surrentum, & pauper sulci cerealis abella.
In primis capua, heu rebus seruare serenis.
Inconsulta modum, & prauo peritura tumore,
Lectos rectoris formabat scipio bello,
Ille uiris pila, & ferro circundare pectus
Addiderat, leuiora domo de more parentum
Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos,
Aclidis usus erat, factæq; ad rura bipennes.
Ipse inter medios uenturæ ingentia laudis
Signa dabat, uibrare sudem, transmittere saltu

Muralis fossas, undosum frangere nando
Indutus thoraca uadum, spectacula tanta
Ante acies uirtutis erant, saepe alite planta
Ilia perfossum, & campi per aperta uolantem
Ipse pedes praeuertit equum, saepe arduus idem
Castrorum spacium, & saxo transmisit & hasta,
Martia frons, facilesq; comae, nec pone retroq;
Caesaries breuior, flagrabant lumina, miti
Aspectu, gratusq; inerat uisentibus horror.
Affuit & samnis, nondum uergente fauore
Ad poenos, sed nec ueteri purgatus ab ira.
Qui batulum, mucrasq; colunt, bouiania quiq;
Exercent lustra, aut caudinis faucibus haerent
Et quos aut rufre, aut quos esernia, quos'ue
Obscura incultis herdonia misit ab agris.
Bruttius haud dispar animorumq;, unàq; iuuentus
Lucanis excita iugis, hirpinaq; pubes
Horrebat telis, & tergo hirsuta ferarum,
Hos uenatus alit, lustra incoluere, sitimq;
Auertunt fluuio, somniq; labore parantur.
Additur his calaber, salentinaeq; cohortes,
Nec non brundusium, quo desinit itala tellus.
Parebat legio audaci permissa cethego,
Cui socias uires, atq; indiscreta maniplis
Arma recensebant, nunc sese ostendere miles
Leucosie è scopulis, nunc quem picentia pestem
Misit, & exaustae mox poeno marte carillae,
Nunc silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt
Duriciem lapidum mersis inolescere ramis.
Ille & pugnacis laudauit tela salerni,

Falcatos enses,& quæ buxentia pubes
Aptabat dextris irrasæ robora clauæ,
Ipse humero exertus,gentili more parentum,
Difficili gaudebat æquo,roburq; iuuentæ
Flexu cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam attritæ,desolatæq; uirorum
Eridani gentes,nullo attendente deorum
Votis tunc uestris,casura ruistis in arma.
Certauit mutinæ quassata placentia bello,
Mantua mittenda certauit pube cremonæ,
Mantua musarum domus,atq; ad sydera cantu
Euecta andino,& smyrneis æmula plectris.
Tum Verona atesi circunflua,& undiq; sollers
Arua coronantem nutrire fauentia pinum,
Vercellæ,fusciq; ferax pollentia uilli,
Et quondam teucris comes in laurentia bella,
Ocni prisca domus,paruiq; bononia rheni.
Quiq; graui remo,limosis segniter undis
Lenta paludosæ perscindunt stagna Rhauennæ,
Tum troiana manus,tellure antiquitus orti
Euganea,profugiq; sacris antenoris oris.
Nec non cum Venetis Aquileia persurit armis,
Tum pernix ligus,& sparsi per saxa uageni
In decus Hannibalis,duros misere nepotes.
Maxima tot populis rector fiducia brutus
Ibat,& hortando nouum accendebat in hostem.
Læta uiro grauitas,& mentis amabile pondus,
Et sine tristitia uirtus,non ille rigoris.
Ingratas laudes,nec nubem frontis amabat,
Nec famam leuo quærebat limite uitæ.

Addiderat ter mille uiros in marte, sagittæ
Expertos, fidus sicula regnator ab æthna.
Non totidem ilua uiros, sed lectos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella metallo.
Ignoscet q̃uis auido committere pugnam
Varroni, quicunq; simul tot tela uideret.
Tantis agminibus rhetæo littore quondam,
Feruere, quom magnæ troiam inuasere mycenæ.
Mille rates, uidit læandrius hellespontus.
Vt uentum ad cannas, urbis uestigia priscæ
Defigunt diro signa infœlicia uallo.
Nec tanta miseris, iamq; impendente ruina,
Cessarunt superi uicinas prodere clades.
Per subitum attonitis pila exarsere maniplis,
Et celsæ toto ceciderunt aggere pinnæ,
Nutantiq; ruens prostrauit uertice syluas
Garganus, fundoq; imo mugiuit anhelans
Aufidus, & magno late distantia ponto
Terruerunt pauidos accensa ceraunia nautas.
Quæsiuit calaber, subducta luce repente.
Immensis tenebris, & terram & littora sipus.
Obseditq; frequens castrorum limina bubo,
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes,
Cessaruntq; aquilis, non unus crine corusco
Regnorum euersor rubuit lœtale cometes,
Castra quoq;, & uallum, rabidæ sub nocte silenti
Irrupere feræ, raptiq; ante ora pauentum
Adiunctos uigilis sparserunt membra per agros,
Ludificante etiam terroris imagine somnos.
Gallorum uisi bustis rupere nitores.

Terq; quaterq; solo penitus tremuere reuulsæ
Tarpeiæ rupes, atq; atro sanguine flumen
Manauit iouis in templis, lachrymæq; uetusta
Effigie, patris large fluxere quirini.
Maior & horrificis sese extulit allia ripis.
Non alpes sedere loco, non nocte dieue
Ingentes inter steti appenninus hiatus.
Axe super medio, libyes à parte coruscæ.
In latium uenere faces, ruptusq; fragore
Horrisono polus, & uultus patuere tonantis
Æthneos quoq; contorquens è cautibus ignes.
Lemnius intonuit, scopulisq; in nubila iactis.
Phlegræus tetigit trepidantia sydera uertex.
Ecce inter medios belli præsagus, & ore
Attonito, sensuq; simul, clamoribus implet
Miles castra feris, & anhelat clade futura.
Parcite crudeles superi, iam stragis aceruis
Deficiunt campi, uideo per densa uolantem
Agmina ductorem libyæ, currusq; citatos.
Arma uirum super, atq; artus, & signa trahentem.
Turbinibus furit insanis, & prælia uentus.
Inq; oculos inq; ora rotat, cadit immemor æui
Nequicq̃ thrasimene tuis seruilius oris.
Subductus, quo uarro fugis? proh iuppiter ictu
Procumbit saxi fessis spes ultima paulus.
Cesserit huic trebia exitio, pons ecce cadentum
Corporibus struitur, tacitusq; cadauera fundit
Aufidus, ac uictrix insultat belua campis.
Gestat agenoreus nostro de more secures
Consulis, & sparsos lictor fert sanguine fasces,

In libyam ausonij portatur pompa triumphi,
O dolor, hoc etiam superi uidisse iubetis,
Congesto laeuae quodcunq; auellitur auro
Metitur latias uictrix carthago ruinas.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis.IX.

Collegam inuito cannarum praelia Varro
Stultus init, portenta uetant, fungitq; cruentus.

TVrbato monstris latio, cladisq; futurae
Signa, per ausoniam prodentibus irrita diuis,
Haud secus ac si fausta forent & prospera pu(gnae
Omnia uenturae, consul traducere noctem
E somnis, telumq; manu uibrare per umbras,
Ac modo segniciae paulum increpitare, modo acres
Exercere tubas, nocturnaq; classica uelle.
Nec minor in poeno properi certaminis ardor.
Erumpunt uallo fortuna urgente sinistra,
Consertaeq; manus, nam sparsi ad pabula campis
Vicinis raptanda macae, fudere uolucrem
Telorum nubem, ante omnis inuadere bella
Mancinus, gaudens hostili tinguere primus
Tela cruore cadit, cadit & numerosa iuuentus.
Nec pecudum fibras Varro, & contraria paulo
Auspicia incusante deum, compesceret arma,
Ni sors alterni iuris, quo castra reguntur
Arbitrium pugnae properanti in fata negasset.
Quae tamen haud ualuit perituris milibus, una
Plus donasse die, rediere in castra, gemente
Haud dubie paulo, qui crastina iura uideret

Amenti cessura uiro, frustraq; suorum
Seruatas à cæde animas, nam turbidus ira
Infensusq; moræ, dilata ob prælia ductor,
Siccine nunc, inquit, grates preciumq; rependis
Paule tui capitis? meruerunt talia qui te
Legibus, atq; urnæ dira eripuere minanti?
Tradant immo hosti reuocatos ilicet enses,
Tradant arma iube, aut pugnantum diripe dextras,
Sed uos quorum oculos, atq; ora humentia uidi,
Vertere cum consul terga, & remeare iuberet,
Ne morem & pugnæ signum expectate petendæ,
Dux sibi quisq; uiam capito, cum spargere primus
Incipiet radijs gargana cacumina phœbus.
Pandam egomet primus portas, ruite ocyus, atq; hũc
Ereptum reuocate diem, sic turbidus ægra
Pestifero pugnæ castra incendebat amore.
At paulus iam non idem, nec mente nec ore,
Sed qualis stratis dilecto milite campis
Post pugnam stetit, ante oculos, atq; ora futuro
Obuersante malo, ceu iam spe lucis adempta,
Cum stupet exanimata parens, natiq; tepentes
Nequicq̃ fouet extremis amplexibus artus.
Per toties inquit concussæ mœnia romæ,
Perq; has, nox stygià quas iam circumuolat umbra
Insontis animas, cladi parce obuius ire,
Dum transit diuum furor, & consumitur ira
Fortunæ, nouus Hannibalis sat nomina ferre
Si discit miles, nec frigidus aspicit hostem.
Nonne uides cum uicinis auditur in aruis,
Quam subitus linquat pallentia corpora sanguis,

Quamq́; fluant arma ante tubas? cunctator & æger
(Vt rere) in pugnas fabius, quoscunq; sub illis
Culpatis duxit signis, nunc arma capessunt,
Haud quos flaminius, sed dira auertite diui.
Sin nostris animus monitis, precibusq́; repugnat,
Aures pande deo, cecinit grynæa per orbem
Hæc olim uates, & te præsaga, tuosq́;
Vulgauit terris, proauorum ætate furores.
Iamq; alter tibi, nec perplexo carmine, coram
Fata cano uates, sistis ni crastina signa,
Firmabis nostro phœbeæ dicta sybillæ
Sanguine, nec graio posthac diomede ferentur.
Sed te, si perstas, insignes consule campi.
Hæc paulus, lachrymæq́; oculis ardentibus ortæ.
Necnon & noctem sceleratus polluit error
Xantippo captus, libycis tolerarat in oris
Seruitium satricus, mox inter premia regi
Autololum dono datus ob uirtutis honorem,
Huic domus, & gemini fuerant sulmone relicti
Matris in huberibus nati, mancinus, & una
Nomine rheteo solymus, nam dardana origo,
Et phrygio genus à proauo, qui sceptra secutus
Æneæ, claram muris fundauerat urbem
Ex sese dictam solymon, celebrata colonis
Mox italis paulatim attrito nomine sulmo.
Ac tum barbaricis satricus cum rege cateruis
Aduectus, quo non spretum (si posceret usus)
Noscere getulis latias interprete uoces.
Postquam posse datum peligna reuisere tecta,
Et patrium sperare larem, ad conamina noctem

Aduocat, ac furtim castris euadit iniquis.
Sed fuga nuda uiri, sumpto quia prodere cœpta
Vitabat clypeo, & dextra remeabat inermi.
Exuuias igitur, prostrataq; corpora campo
Lustrat, & exutis mancini cingitur armis.
Iamq; metus leuior, uerum cui dempta ferebat,
Exangui spolia, & cuius nudauerat artus
Natus erat, paulo ante maca prostratus ab hoste.
Ecce sub aduentum noctis, primumq; soporem,
Alter natorum solymus, uestigia uallo
Ausonio uigil extulerat, dum sorte uicissim
Alternat portæ excubias, fratrisq; petebat
Mancini stratum sparsa inter funera corpus,
Furtiua cupiens miserum componere terra.
Nec longum celerarat iter, quom tendere in armis
Aggere sydonio uenientem conspicit hostem.
Quodq; dabat fors in subitis nec opina, sepulchro
Ætoli condit membra occultata thoantis.
Inde ubi nulla sequi propius ponè arma, uirumq;
Incomitata uidet uestigia ferre per umbras,
Prosiliens tumulo contorquet nuda parentis
In terga, haud frustra iaculum, tyriamq; sequentem
Satricus esse manum, & sydonia uulnera credens,
Authorem cæci trepidus circunspicit ictus.
Verum ubi uictorem iuuenili robore cursus
Attulit, & notis fulsit lux tristis ab armis,
Fraternusq; procul, luna prodente, retexit
Ante oculos sese, & radiauit cominus, umbo,
Exclamat iuuenis subita flammatus ab ira,
Non sum equidem sulmone satus tua satrice proles,

Nec frater mancine tuus, fatearq; nepotem
Pergameo indignum solymo, si euadere detur
Hinc nostra te impune manu, tu nobile gestes
Germani spolium ante oculos, referasq; superba
Me spirante, domus peligna perfidus arma?
Haec tibi chara parens apta ad solatia luctus
Dona feram nati, ut figas aeterna sepulchro.
Talia uociferans stricto mucrone ruebat,
Ast illi iam tela manu, iamq; arma fluebant
Audita patria, natisq; & coniuge & armis,
Ac membra & sensus gelidus stupefecerat horror.
Tum uox semianimi miseranda effunditur ore.
Parce precor dextrae, non ut mihi uita superfit,
Quippe nefas hoc uelle frui, sed sanguine nostro
Ne damnes ò nate manus, carthaginis ille
Captiuus patrias nunc primum aduectus in oras
Ille ego sum satricus, solymi genus, haud tua nate
Fraus ulla est, iaceres in me cum feruidus hastam,
Poenus eram, uerum castris elapsus acerbis
Ad uos, & charae properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clypeum, sed iam unice nobis
Haec fratris tumulis arma excusata reporta.
Curarum tibi prima tamen sit nate, referre
Ductori monitus paulo, producere bellum
Nitatur, poenoq; neget certamina martis.
Augurio exultat diuum, immensamq; propinqua
Stragem acie sperat, quaeso prohibete furentem
Varronem, nanq; hunc fama est impellere signa.
Sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine uitae
Solamen, cauisse meis, nunc ultima nate

Inuento simul, atq; amisso, redde parenti
Oscula, sic fatus galeam exuit, atq; rigentis
Inuadit nati tremebundis colla lacertis,
Attoniti, & nitens uerbis sanare pudorem,
Vulneris impressi, telum excusare laborat.
Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit umbra?
Cur trepidas? da nate magis, da iungere pectus,
Absoluo pater ipse manum, atq; in fine laborum
Hac condas oculos dextra precor. at miser imo
Pectore suspirans iuuenis, non uerba uicesq;
Alloquio uocemue refert, sed sanguinis atri
Sistere festinat cursum, laceroq; ligare
Ocius illachrymans altum uelamine uulnus
Tandem inter gemitus, miseræ erupere querelæ.
Siccine te nobis genitor fortuna reducit
In patriam? sic te nato natumq; parenti
Impia restituit? fœlix ò terq; quaterq;
Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum.
Ast ego sidonijs imperciius, ecce parentem
Vulnere cognosco, saltem hoc fortuna fuisset.
Solamen culpæ, dubia ut mihi signa dedisses
Infausti generis, uerum linquetur iniquis
Non ultra superis nostros tolerare labores.
Hæc dum amens queritur, iam deficiente cruore
In uacuas senior uitam desperserat auras.
Tum iuuenis mœstum attollens ad sydera uultum.
Pollutæ dextræ, & facti titania testis
Infandi, quæ nocturno mea lumine tela
Dirigis in patrium corpus, non amplius inquit

His oculis, & damnato uiolabere uisu.
Hæc memorat, simul ense fodit præcordia, & atrum
Sustentans uulnus, manante sanguine signat
In clypeo mandata patris, fuge prælia uarro.
At summi tegmen suspendit cuspide teli,
Defletumq; super prosternit membra parentem.
Talia uenturæ mittebant omina pugnæ
Ausonijs superi, sensimq; abeuntibus umbris
Conscia nox sceleris roseo cedebat eoo.
Ductor in arma suos libys, & romanus in arma
Excibat de more suos, pœnisq; redibat
Qualis nulla dies omni surrexerit æuo.
Nec uerborum inquit stimulantum pœnus egetis,
Herculeis iter à metis, ad iapigis agros
Vincendo emensi, nusquam est animosa saguntho,
Concessere alpes, pater ipse superbus aquarum
Ausonidum Eridanus, captiuo defluit alueo.
Strage uirum mersus trebia est, atq; ora sepulto
Lydia flaminio premitur, lateq; refulgent
Ossibus, ac nullo sulcantur uomere campi.
Clarior his titulis plus allatura cruoris
Lux oritur, mihi magna satis, sat uera superq;
Bellandi merces, sit gloria, cætera uobis
Vincantur, quicquid diti deuexit ibero,
Quicquid & æthneis iactauit roma triumphis.
Quin etiam libyco si quid de littore raptum
Condidit, in uestros uenient sine sortibus enses.
Ferte domos quod dextra dabit, nil uictor honoris
Ex opibus posco, raptor per sæcula longa
Dardanus, edomitum uobis spoliauerit orbem.

Qui tyria ducis sarranum ab origine nomen,
Seu laurens tibi sigæo sulcata colono
Arridet tellus, seu sunt buxentia cordi
Rura magis, centum cereri fruticantia culmis,
Electos optare dabo inter prælia campos,
Addam etiam flaua tybris, quas irrigat unda
Gurgitibus late captiuis pascere ripas.
Qui uero extremo socius mihi cardine byrsæ
Signa moues, dextram ausonia si cæde cruentam
Attolles, hinc iam ciuis carthaginis esto.
Neu uos gargani, dauniq; fefellerit ora.
Ad muros statis romæ, licet auia longe
Vrbs agat, & nostro procul à certamine distet,
Hæc hodie ruet, atq; ultra te ad prælia miles
Nulla uoco, ex acie tende in capitolia cursum.
Hæc memorat, tum propulso munimine ualli
Fossarum rapuere moras, aciemq; locorum
Consilio, curuis accommodat ordine ripis.
Barbaricus leuo stetit ad certamina cornu
Bellator nasamon, unaq; immanior arctus
Marmarides, tum maurus atrox, garamasq;, macesq;.
Et massylæ acies, & ferro uiuere lætum
Vulgus adrimachidæ, pariter gens accola nili
Corpora ab immodico seruans nigrantia phœbo.
Queis positum agminibus caput, imperiumq; nealces.
At parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
Aufidus, & curuo circumerrat gurgite ripas,
Mago regit, subiere leues, quos horrida misit
Pyrene populi, uarioq; auxere tumultu
Flumineum latus, effulget cetrata iuuentus,

Cantaber ante alios, nec, te ectus tempora uasco
Ac torto miscens balearis prælia plumbo,
Betigenæq; uiri, celsus media ipse cohercet
Agmina, quæ patrio firmauit milite, quæq;
Celtarum eridano perfusis sæpe cateruis.
Sed qua se fluuius retro labentibus undis
Eripit, & nullo cuneos munimine uallat,
Turritas moles, ac propugnacula dorso
Belua nigranti gestans, ceu molibus agger
Nutat, & erectos attollit ad æthera muros.
Cætera iam numidis circumuolitare, citosq;
Ferre datum cursus, & toto feruere campo.
Dum libys incenso dispensat milite uires,
Hortandoq; iterum, atq; iterum insatiabilis urget,
Factis quemq; suis, & se cognoscere iactat
Qua dextra ueniant stridentis sibila teli,
Promittitq; uiris nulli se defore testem.
Iam uarro exacta uallo legione mouebat
Cladum principia, at pallenti lætus in unda
Laxabat sedem uenturis portitor umbris.
Stant primi, quos sanguineæ pendente uetabant
Ire notæ clypeo, defixiq; omine torpent.
Iuxta terribilis facies, miseranda iacebant
Corpora in amplexum, natusq; in pectore patris
Imposita uulnus dextra letale tegebat.
Effusæ lachrymæ, mancipiq; inde reuersus
Fraterna sub morte dolor, tum triste mouebat
Augurium, & similes defuncto in corpore uultus.
Ocyus erroris culpam, deflendaq; fata
Ductori pandunt, atq; arma uetantia pugnam.

Ille ardens animi, ferte hæc ait omina paulo.
Nanq; illum, cui fœmineo stant corde timores
Mouerit ista manus, quæ cæde imbuta nefanda
Cum furiæ expeterent pœnas, fortasse paterno
Signauit moriens sceleratum sanguine carmen.
Tum minitans propere describit munera pugnæ,
Quaq; feras sæuus gentes, aciemq; nealces
Temperat, hac sese marso cum milite, cumq;
Samnitum opponit signis, & iapige alumno.
At campi medio (nanq; hac in parte uidebat
Stare ducem libye) seruilius obuia adire
Arma, & picentes, umbrosq; inferre iubetur.
Cætera paulus habet dextro certamina cornu.
His super, insidias contra, nomadumq; uolucrem
Scipiadæ datur ire manum, quaq; arte dolisq;
Scindent se turmæ, prædicit spargere bellum.
Iamq; propinquabant acies, agiliq; uirorum
Discursu, mixtoq; simul calefacta per ora
Cornipedũ hinnitu, & multum trepidantibus armis
Errabat cæcum turbata per agmina murmur.
Sic ubi prima mouent pelago certamina uenti,
Inclusam rabiem, ac sparsuras astra procellas
Parturit unda freti, fundoq; emota minaces
Expirat per saxa sonos, atq; acta cauernis
Torquet anhelantem spumanti uertice pontum.
Nec uero fati tam sæuo turbine, solum
Terrarum fuit ille labor, discordia demens
Intrauit cœlos, superosq; ad bella coegit.
Hinc mauors, hinc gradiuum comitatus apollo.
Et domitor tumidi pugnat maris, hinc uenus amem.

Hinc uesta, & captæ stimulatus cæde sagunthi
Amphitryoniades, pariter ueneranda cybele,
Indigetesq; dei, faunusq;, satorq; quirinus,
Alternusq; animæ mutato castore pollux,
Contra cincta latus ferro saturnia iuno,
Et pallas libycis tritonides edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus hammon,
Multaq; præterea diuorum turba minorum,
Quorum ubi mole simul uenientū, & gressibus alma
Intremuit tellus, pars impleuere propinquos
Diuisi montes, pars sedem nube sub alta.
Cœperunt, uacuo descensum ad prælia cœlo.
Tollitur immensus deserta ad sydera clamor,
Phlegrais quantas effundit ad æthera uoces
Terrigena in campis exercitus, aut sator aui
Quanta cyclopas noua fulmina uoce poposcit
Iuppiter, extructis uidit cū montibus ire
Magnanimos raptum cœlestia regna gigantes.
Nec uero prima in tantis concursibus hasta
Vlla fuit, stridens nimbis certante furore
Telorum simul effusus, cupidaq; cruoris
Hinc atq; hinc animæ, gemina cecidere procella.
Acrius insanus dextra qua ducitur ensis
Bellantum pars magna iacet super ipsa suorum
Corpora consistunt auidi, calcantq; gementes.
Nec magis aut libyco protrudi dardana nisu
Auerti'ue potest pubes, aut ordine pelli
Fixa suo sarrana manus, q̄ uellere sede
Si temptet calpen impacto gurgite pontus.
Amisere ictus spacium, nec morte peracta
Arctatis

Arctatis cecidisse licet, galea horrida flictu
Aduersæ ardescit galeæ, clypeusq; fatiscit
Impulsu clypei, atq; ensis concunditur ense,
Pes pede, uirq; uiro teritur, tellusq; uideri
Sanguine operta nequit, cœlumq; & sydera pendens
Abstulit ingestis nox densa sub æthere telis.
Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Contorum longo & proceræ cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miscent,
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Missilibus certant pugnas æquare priorum.
Vltra clamor agit bellum, milesq; cupiti
Martis inops, sæuis impellit uocibus hostem.
Nec ullum desit teli genus, hi sude pugnas,
Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili.
At saxis, fundaq; alius, iaculoq; uolucri,
Interdum ipsis metuenda phalarica muris,
Interdum stridens per nubila fertur arundo.
Speramus ne deæ, quarum mihi sacra coluntur,
Mortali totum hunc aperire in sæcula uoce
Posse diem? tantum ne datis confidere linguæ,
Vt cannas uno ore sonem? si gloria uobis
Nostra placet, neq; nos magnis auertitis ausis,
Huc omnis cantus, phœbumq; uocate parentem.
Verum utinam posthac animo romane, secunda
Quanto tunc aduersa, feras, sitq; hactenus oro
Nec libeat temptare deis, an troia proles.
Par bellum tolerare queat, tuq; anxia fati
Pone precor lachrymas, & adora uulnera, laudes
Perpetuas paritura tibi, nam tempore roma

Nullo maior eris, mox sic labere secundis
Vt sola clade mearis nomina fama.
Iamq; inter uarias fortuna utrinq; uirorum
Alternata uices, incerto eluserat iras
Euentu, mediaq; diu pendente per ambas
Spe gentes, paribus mauors flagrabat in armis.
Mitia ceu uiridis agitant cum flamina culmos,
Nec dum maturas impellit uentus aristas,
Huc atq; huc it summa seges, nutansq; uicissim
Alterno lente motu incuruata nitescit.
Tandem barbaricis perfractam uiribus acer
Dissipat incurrens aciem clamore nealces,
Laxati cunei, perq; interualla citatus
Irrupit trepidis hostis, tum turbine nigro
Sanguinis exundat torrens, nullumq; sub ima
Cuspide procumbit corpus, dum uulnera tergo
Bellator timet ausonius, per pectora saeuas
Exceptat mortes, & laeto dedecus arcet.
Stabat cum primis mediae certamina pugnae
Aspera semper amans, & par cuicunq; periclo
Scaeuola, nec tanta uitam iam strage uolebat,
Sed dignum proauo laetum, & sub nomine mortem.
Is postq̄ frangi res, atq; augescere uidit
Exitium, breuis hoc uitae quodcunq; relictum
Extendamus ait, nam uirtus futile nomen
Ni decus adfuerit patiendo, ubi tempora laeti
Proxima sint, pulchramq; petat per uulnera laudem
Dixit, & in medios qua dextra concita poeni
Limitem agit, uasto connixus turbine fertur.
Hic exultantem calarim, atq; erepta uolentem
Induere excelso casi gestamina trunco

Ense subit, capuloq; tenus ferrum impulit ira.
Voluitur ille ruens, atq; arma hostilia morsu
Appetit, & mortis premit in tellure dolores.
Nec gabari sichaeq; uirum tenuere, furentes
Concordi uirtute manus, sed perdidit acer
Dum stat, decisam gabar inter praelia dextram.
At sicha auxilium magno turbante dolore,
Dum temere accelerat calcato improuidus ense
Succidit, & nudae ferro uestigia plantae
Damnauit, dextraq; iacet morientis amici.
Tandem conuertit fatalia tela nealce.
Fulminei gliscens iuuenis furor, exilit ardens
Nomine tam claro stimulante, ad premia caedis.
Tum silicem scopulo auulsum, quem montibus altis
Deuulerat torrens, raptum contorquet in ora
Turbidus, incusso crepuerunt pondere malae.
Ablatusq; uiro uultus, concreta cruento
Per nares cerebro sanies fluit, atraq; manant
Orbibus elisis, & trunca lumina fronte.
Sternitur unanimo marius succurrere caspro
Conatus, metuensq; uiro superesse cadenti.
Lucis idem auspicium, ac patriũ & cõmune duobus
Paupertas, sacro iuuenes preneste creati
Miscuerant studia, & iuncta tellure ferebant,
Velle ac nolle ambobus idem, sociataq; toto
Mens aeuo, ac paruis diues concordia rebus
Occubuere simul, uotisq; ex omnibus unum
Id fortuna dedit, iunctam inter praelia mortem.
Arma fuere decus uictori bina simetho,
Sed longum tanto laetari munere casus
Haud licitum poenis, aderat terrore minaci

Scipio conuersæ miseratus terga cohortis,
Et cuncti fons uarro mali, flauusq; comarum
Curio, & à primo descendens consule brutus.
Atq; his fulta uiris acies repararet ademptum.
Mole noua campum, subito in turbine pœnus
Agmina frenasset iam procurrentia ductor,
Isq; ut uarronem procul inter prælia uidit,
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, nosco pompam, atq; insignia nosco.
Flamminius modo talis ait, tum feruidus acrem
Ingentis clypei tonitru prænunciat iram,
Heu miser æquari potuisti funere paulo,
Si tibi non ira superum tunc esset ademptum
Hannibalis cecidisse manu, q̃ sæpe quærere
Varro deis, quod sidonium defugeris ensem.
Nam rapido subitam portans in morte salutem
Procursu incœpta, sese in discrimina uertit
Scipio, nec pœnum (q̃q̃ est ereptus opimæ
Cædis honor) mutasse piget maiore sub hoste
Prælia, & erepti ticina ad flumina patris
Exigere oblato tandem certamine pœnas.
Stabant educti diuersis orbis ab oris,
Quanto non alias uidit concurrere tellus
Marte uiri, dextraq; pares, sed cætera ductor
Anteibat latius melior pietate, fideq;.
Dissiluere caua turbati ad prælia nube
Mauors scipiadæ metuens, tritonia pœno,
Aduentuq; deum intrepidis ductoribus, ambæ
Contremuere acies, ater qua pectora flectit
Pallas, gorgoneo late micat ignis ab ore,

Sibilaq; horrificis torquet serpentibus ægis,
Fulgent sanguinei, geminum uibrare cometen
Vt credas, oculi, summaq; in casside largus
Vndantes uoluit flammas ad sydera uertex.
At mauors moto perturbans aera telo,
Et clypeo campum inuoluens, ætnæa. cyclopum
Munere, fundentem loricam incendia gestat.
Ac pulsat fulua consurgens æthera crista.
Ductores pugnæ intenti, quantumq; uicissim
Auderet propius mensi, tamen arma ferenteis
Sensere aduenisse deos, & lætus uterq;
Spectari superis, addebant mentibus iras.
Iamq; ictu ualido libratam à pectore pœni
Pallas in obliquum dextra detorserat hastam.
Et gradiuus opem diuæ portare ferocis
Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
Ætneum in pugna iuueni, ac maiora iubebat.
Tum uirgo ignescens penitus, uiolenta repente
Suffudit flammis ora, atq; obliqua retorquens
Lumina, turbato superauit gorgona uultu.
Erexere omnes immania membra chelydri
Ægide commota, primiq; furoris ad ictus
Retulit ipse pedem sensim à certamine mauors.
Hic dea conuulsam rapido conamine partem
Vicini montis, scopulisq; hærentia saxa
In martem furibunda iacit, longeq; relatos
Expauit sonitus, tremefacto littore sasson.
At non hæc superum fallebant prælia regem,
Demittit propere succinctam nubibus irim,
Quæ nimios frenet motus, ac talia fatur.

I' dea & œnotris uelox allabere terris,
Germanæq; truces dic pallas mitiget iras,
Nec speret fixas parcarum uertere leges,
Dic etiam ni desistis (nam uirus & æstus
Flammifera noui mentis) nec colligis iram,
Ægida præcellant quantum horrida fulmina nosces.
Quæ postq̃ accepit dubitans tritonia uirgo,
Nec sat certa diu, patrijs an cederet armis.
Absistemus ait campo? sed pallade pulsa
Num fata auertet? cœloq; arcebit ab alto
Cernere gargani feruentia cædibus arua?
Hæc effata, caua pœnum in certamina nube.
Sublatum diuersa tulit, terrasq; reliquit.
At gradiuus atrox, remeantis in æthera diuæ
Abscessu reuocat mentes, fusamq; per æquor.
Ipse manu magna, nebula circundatus atra
Restituit pugnam, conuertunt signa, nouamq;
Instaurant itali uersa formidine cædem.
Tum uentis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet, cœlumq; ruentes
Euriq; & boreæ parent, choriq; notiq;,
Iunonis precibus promissa haud parua ferentis
Regnantem æolijs uulturnum in prælia campis
Effrenat, placet hic ire exitiabilis ultor,
Qui se postq̃ ethnæ mersit candente baratro,
Concæpitq; ignes, & flammea protulit ora,
Euolat horrendo stridore, ac daunia regna
Perflat agens cæcam glomerato puluere nubem.
Eripuere oculos auræ, uocemq; manusq;,
Vertice harenoso candentes (flebile dictu).

Torquet in ora globos italum, & bellare maniplis
Iussa lacerantur rabie, tum mole ruinæ
Sternuntur tellure, & miles, & arma, tubæq;
Atq; omnis retro flatu occursante refertur
Lancea, & interdum rutulis cadit irritus ictus.
Atq; idem flatus pœnorum tela secundat.
Et uelut amento contorta hastilia turbo
Adiuuat, ac tyryas impellit stridulus hastas.
Tum denso fauces præclusus puluere miles
Ignauam mortem compresso mœret hiatu,
Ipse caput flauum caligine condidus atra
Vulturnus, multaq; comam perfusus arena
Nunc uersos agitat tergo stridentibus alis,
Nunc mediam in frontem ueniens clamante procella
Obuius arma quatit, patuloq; insibilat ore.
Interdum intentos pugnæ, & iam iamq; ferentes
Hostili iugulo ferrum, conamine & ictu
Auertit, dextramq; ipso de uulnere uellit.
Nec satis ausonias passim fœdare cohortes,
In martem uomit immixtas mugitibus auras,
Bisq; dei summas uibrauit turbine cristas.
Quæ dum romuleis exercet prælia turmis
Æolius furor, & martem succendit in iras,
Affatur uirgo socia iunone parentem.
Quantos gradiuus fluctus, in punica castra
Respice agit, quantisq; furens se cædibus implet.
Nunc quæso terris descendere non placet irim?
Quanq̃ ego non teucros (nostro cum pignore regnet
Roma, & palladio sedes hac urbe locarim).
Non teucros delere aderam, sed lumen alumnæ

Ira genis, quæ nam furiæ, quisue egit in hostem
En minuti deus, ut rursum te credere nobis
Auderes inquit? genitor tibi, natus ab armis
Ille meis, ubi nunc fabius? semel improbe nostras
Sit satis euasisse manus, atq; inde superbis
Hasta comes dictis, murali turbine pectus
Transforat, & uoces uenturas occupat ictu.
Nec ferro sæuire sat est, appellitur atra
Mole fera, & monstris componitur itala pubes.
Nam prouectus equo, moderantem cuspide, lucas.
Maurum in bella boues, stimulis maioribus ire
Ac raptare iubet libycarum armenta ferarum.
Immane stridens agitur, crebroq; coacta
Vulnere bellatrix properos fert belua gressus.
Liuenti dorso turris, flammaq; uirisq;
Et iaculis armata sedet, procul aspera grando
Saxorum super arma ruit, passimq; uolanti
Celsus telorum fundit libys aggere nimbum.
Stat niueis longum stipata per agmina uallum
Dentibus, atq; ebori præfixa cominus hasta
Fulget ab incuruo deiecta cacumine cuspis.
Hic inter trepidos rerum, per membra per arma
Exigit ufentis, sceleratum belua dentem.
Clamantemq; ferens calcata per agmina portat.
Nec leuius radio, læuum qua tegmine thorax
Multiplicis lini claudit latus, improba sensim
Corpore non læso penetrarunt spicula dentis,
Et sublime uirum clypeo resonante tulerunt.
Haud excussa noui uirtus terrore pericli,
Vtitur ad laudem casu, geminumq; citato

Vicinus fronti lumen transuerberat ense.
Extimulata graui sese fera tollit ad auras
Vulnere, & erectis excussam cruribus alte
Pone iacit uoluens reflexo pondere turrim.
Arma uiriq; simul spoliataq; belua uisu
Sternuntur, subita (miserandum) mixta ruina.
Spargere flagrantes contra bellantia monstra
Dardanius tædas uictor iubet, & facis atræ
Quos fera circunfert, compleri sulphure muros.
Nec iusso mora, collectis fumantia lucent
Terga elephantorum flammis, raptusq; sonoro
Ignis edax uento, per propugnacula fertur.
Non aliter pindo rhodopeue incendia pastor
Quum iacit, & syluis spaciatur feruida pestis,
Frondosi ignescunt scopuli, subitoq; per arua
Collucet iuga dissultans uulcanius ardor.
It fera candenti torrente bitumine corpus
Amens, & laxo diducit limite turmas.
Nec cuiquam uirtus propiora capessere bella.
Longinquis audent iaculis, & arundinis ictu.
Vritur impatiens, & magni corporis æstu
Donec uicini tandem se fluminis undis
Præcipitem dedit, & tenui decapta liquore
Stagnatis per plana uadi, tulit incita longis.
Extantem ripis flammam, tum deniq; sese
Gurgitis immersit molem capiente profundo.
At qua pugna datur, nec dum maurusia pestis
Igne calet, circunfusi rhetæia pubes,
Nunc iaculis, nunc & saxis, nunc alite plumbo
Eminus incessunt, ut qui castella per altos.

Oppugnat muniti locos, atq; obsidet arces.
Ausus digna uiro, fortuna & digna secunda,
Extulerat dextram, atq; aduersum cominus ensem
Mutius infœlix ausi, sed stridula anhelum
Feruorem effundens monstri manus, abstulit acri
Implicitum nexu, diroq; ligamine torsit
Et superas alte miserum iaculata per auras
Tellure elisit, ac flexit (flebile) membris.
Has inter clades uiso Varrone sub armis
Increpitans paulus, quin imus cominus inquit
Ductori tyrio, quem uinctum colla cathenis
Staturum ante tuos currus promisimus urbi?
Heu patria, heu plebes scelerata & praua fauoris,
Haud unq̃ expedies tam dira sorte malorum,
Quem tibi non nasci fuerit per uota petendum,
Varronem, Hannibalẽ ne magis. dum talia paulus.
Vrget præcipitans libys, atq; in terga ruentum
Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.
Pulsatur galea, & quatiuntur consulis arma,
Acrius hoc paulus medios ruit asper in hostes.
Tum uero excussus mentem, in certamina paulo
Auia deducto, conuertit uarro, manuq;
Cornipedem inflectens, das inquit patria pœnas
Quæ fabio incolumi uarronem ad bella uocasti.
Quæ nam autem mentis uel quæ discordia fati?
Parcarumq; latens fraus est? abrumpere cuncta
Iamdudum cum luce libet, sed comprimit ensem.
Nescio quis deus, & me me ad grauiora reseruat.
Viuam ne? & fractos sparsosq; cruore meorum
Hos referam populo fasces? atq; ora per urbes

Iratas spectanda dabo? & quo sævius ipse
Hannibal haud poscat, fugiam, & te roma uidebo?
Plura indignantem, telis propioribus hostes
Egere, & sonipes rapuit laxatus habenas.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis. X.

Cannis occumbit Paulus, quem pœnus honorat,
Spes italas fabius renouat Varrone recepto.

PAulus ut aduersam uidet icrebrescere pugnã.
Ceu fera quæ telis circũcingentibus ultro
Assilit in ferrũ, & per uulnera colligit hostẽ,
In medios fert arma globos, seseq; periclis
Ingerit, atq; omni lætum molitur ab ense,
Increpat horrendum perstate, & fortiter, oro
Pectoribus ferrum accipite, ac sine uulnere terga
Ad manes deferte uiri, nisi gloria mortis
Nil superest, idem sedes adeuntibus imas.
Hic uobis dux paulus erit, uelocius inde
Hæmonio borea, pennaq; citatior ibat
Quæ redit in pugnas fugientis arundine parthi.
Atq; ubi certamen primi ciet immemor æui
Petus, gradiuus mente, & cito fertur in hostes,
Ac iuuenem quem uasco leuis, quem spicula densus
Cantaber urgebat, lætalibus eripit armis.
Abscessere retro, pauidiq; in terga relatos
Abduxere gradus, ut lætus ualle remota
Cum capream uenator agit, fessamq; propinquo
Insequitur cursu, & sperat iam tangere dextra,
Si ferus aduerso subitum se protulit antro,

Et ſtetit ante oculos frendens leo, deſerit unà
Et color, & ſanguis, & tela minora periclo.
Nec iam ſperatæ cura eſt in pectore prædæ,
Nunc in reſtantes mucronem comminus urget.
Nunc trepidos, ac terga mala formidine uerſos
Aſſequitur telis, furere ac decorare labores
Et ſæuire iuuat, cadit ingens nominis expers
Vni turba uiro, alter ſi detur in armis
Paulus dardanij, amittant nomina cannæ.
Tandem inclinato cornu ſine more ruebat
Prima acies, non parca fugæ, labienus & ocris
Sternuntur lœto atq; opiter, quos ſetia colle
Vitifero, celſis labienum cingula ſaxa
Miſerunt muris, iunxit fera tempora lœti
Sidonius non conſimili diſcrimine miles,
Nam labienus obit penetrante per ilia cornu,
Fratres hic humero cecidere, hic poplite cæſo.
Oppetis & tyrio ſuper inguina fixe ueruto
Mecœnas, cui mœonia uenerabile terra
Et ſceptris olim celebratum nomen ethruſcis.
Per medios agitur, proiecto lucis amore
Hannibalem luſtrans paulus, ſors una uidetur
Aſpera, ſi occumbat ductore ſuperſtite pœno.
Quam metuens molem (neq;.n.certamine ſumpto
Tempeſtas tanta, & rabies impune fuiſſet)
In faciem pauidi iuno conuerſa metelli,
Quid uanos inquit latio ſpes unica conſul
In caſſum renouas fato renuente furores?
Si ſupereſt paulus, reſtant æneia regna,
Si ſecus, auſoniam tecum trahis, ire tumentem

Tu contra iuuenem, & caput hoc abscindere rebus
Turbatis o paule paras? nunc hannibal ipsi:
Tam lætus bello est, ausit certare tonanti.
Et iam (conuersis uidi nam flectere habenis)
Euasit uarro, ac sese ad meliora reseruat.
Sit spacium fatis, & dum datur eripe læto
Hanc nostris maiorem animam mox bella capesses.
Ad quæ suspirans ductor, mortem'ne sub armis
Cur poscam, causa ista parum est, quod talia nostræ
Pertulerint aures suadentem monstra metellum?
I demens, i carpe fugam, non hostica tela
Excipias tergo, superos precor, integer oro
Intactusq; habeas, atq; intres mœnia Romæ
Cum Varrone simul, talin pauidissime dignum
Me uita? pulchraq; indignum morte putasti?
Quippe finit pœnus, qui nunc contraria bella.
Ipsi ferre ioui ualeat, proh degener altæ
Virtutis patrum, quando certamen inire?
Cui ne uiro mallem nemet componere, q̄ qui
Et uictus dabit, & uictor per sæcula nomen?
Talibus increpitat, mediosq; aufertur in hostis,
At retro cursum tendentem ad crebra suorum
Agmina, & in densis furantem membra maniplis
Per conferta uirum, & stipata umbonibus arma
Consequitur melior planta, atq; obtruncat acerram.
Vt canis occultos agitat quum belgicus apros,
Erroresq; feræ sollers per deuia mersa
Nare legit, tacitoq; premens uestigia rostro
Lustrat inaccessos uenantum indagine saltus.
Nec sistit, nisi conceptum sectatus odorem,

Deprendit spissis arcana cubilia dumis.
At coniux iouis, ut paulum depellere dictis
Nequicquam fuit, & consul non desinit ire
In faciem mauri, rursus mutata gelastæ
Aduocat ignauum sæua ad certamina pœnum.
Huc tela, huc inquit dextram implorantibus affer
O decus æternum carthaginis, horrida iuxta
Stagnantes consul molitur prælia ripas,
Et laus haud alio maior datur hoste perempto.
Hæc ait, & iuuenem diuersa ad prælia raptat.
Flumineo libycam turbabat in aggere pubem
Christæ nomen erat, bis terni iuncta ferebant
Arma senem circa nati, pauperq; penatum
Sed domus haud obscura tuder, notusq; per umbros
Bellator populos, factis & cæde docebat
Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
Vnanima inde phalanx crudo ducente magistro
Postquam hominum satiata necem, prostrauerat istic
Innumero, cum turre feram, facibusq; secuta.
Ardentem monstri spectabat læta ruinam.
Cum subitus galeæ fulgor, conoq; coruscæ
Maiore intremuere iubæ, nec tarda senectus
Agnouit nam luce uirum, rapit agmine natos
Sæua, parens ultro in certamina, & addere passim
Tela iubet, nec manantes ex ore feroci,
Aut quæ flagrarent galea exhorrescere flammas.
Armiger haud aliter magni iouis, anxia nido
Quum dignos nutrit gestanda ad fulmina fœtus,
Obuersam spectans ora ad phaetontia prolem,
Explorat dubios phœbea lampade natos.

Jamq; ſuis daret ut pugnæ documenta uocatis,
Stridentem gelidis uibrauit uiribus haſtam
Quæ medias raptum uelox prætruolat auras.
Hæſit multiplici non altæ cuſpis in auro,
Atq; ſenem inualido dependens prodidit ictu.
Cui pœnus. quis nam ad caſſos furor impulit ictus
Exanguem dextram ſenio? uix prima momordit
Tegmina callaicà cornus tremebunda metalli
En reddo tua tela tibi, memorabilis iſta
A nobis melius diſcet bellare iuuentus.
Sic proprià miſeri transfigit pectora cornu.
At contra (horrendum) bis terna ſpicula dextra
Torta uolant, paribus ruunt conatibus haſtæ.
Haud ſecus ac libycà fœtà tellure leænà
Inuadunt rapidi iam dudum, & inania temptant
Nondum ſat firmo catuli certamina dente.
Conſumit clipeo tela, & collectus in arma
Suſtinet ingentes crepitantibus ictibus haſtas
Sidonius ductor, nec iam per uulnera credit
Aut per tot cædes actum ſatis, iraq; anhelat,
Ni lœto det cuncta uirum, iungatq; parenti
Corpora, & excidat miſeros cum ſtirpe penates.
Tunc abarim affatur, nanq; una hic armiger ira
Flammabat martem, atq; omnis comes ibat in actus.
Suppedita mihi tela, uadis liuentis auerni.
Demitti globus ille cupit, qui noſtra laceſſat
Tegmina, iam ſtultæ fructus pietatis habebit.
Hæc fatus. iaculo lucam, qui maximus æuo
Transadigit, preſſa iuuenis cum cuſpide labens
Arma ſuper, fratrum reſupino concidit ore.
Mortiferum

Mortiferum inde manu properantem uellere ferrum
Pilo uolsonem, nanq; hoc de strage iacentum
Fors dabat, affixa sternit per tegmina nare.
Tum uesulum calido lapsantem in sanguine fratrum
Ense metit rapido, plenamq;(heu barbara uirtus)
Abscisi galeam capitis, ceu missile telum
Conuersis in terga iacit, telesinus ad ossa.
Illiso saxo, qua spina interstruit artus,
Occumbit, fratrisq; uidet labentia membra
Quercentis, quem funda procul per inane uoluta
Sopierat, dum supremam telesinus in auras
Exhalat lucem, & dubitantia lumina condit.
At fessus mœrore simul cursuq; metuq;
Et tamen haud iræ uacuus, non certa per æquor
Interdum insistens perusinus membra ferebat,
Hunc sude, quam libyci raptam per terga iacentis
Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum
Obtruncat, quercuq; premit uiolentus obusta.
Tentarat precibus sæuum lenire furorem,
Sed stygius primos impleuit feruor hiatus,
Et pulmone tenus depressit anhelitus ignem.
Tandem cum toto cecidit grege, nomen in umbro
Clarum christa diu populo, ceu fulmine celsa
Æsculus, aut proauis ab origine cognita quercus
Cum fumat percussa ioui, sacrosq; per æuum
Ethereo ramos populantur sulphure flammæ,
Donec uicta deo late procumbit, & omnem
Collabens operit spatioso stipite prolem.
Atq; ea dum iuxta tyrius stagna aufida ductor
Molitur, paulus numerosa cæde futuram

Vlus iam mortem, ceu uictor bella gerebat.
Inter mille uiros iacet ingens phorcus, ab antris
Herculeæ calpes, cælatus gorgone parmam,
Vnde genus tristisq; deæ manabat origo.
Hunc obiectantem sese, atq; antiqua tumentem
Nomina, saxificæ monstrosa ex stirpe medusæ,
Dum læuum petit incumbens uiolentius inguem
Detrahit excelsi correptum uertice coni,
Afflictumq; premens, tergo qua balteus imo
Sinuatur, coxaq; sedet munimen utraq;
Coniecto fodit ense, superuomit ille calentem
Sanguinis effundens per biantia uiscera riuum,
Et subit ætolos athlanticus accola campos.
Has inter strages rapide terrore cohortis
Inuadunt terga, atq; auerso turbine miscent
Bella inopina uiri, tyrius quos fallere doctos
Hanc ipsam pugnæ rector formarat ad artem,
Succinctiq; dolis, fugerent, ceu punica castra
Dediderant dextras, tum totis mentibus actam
In cædes aciem, ponè atq; in terga ruentes
Præcipitant, non hasta uiro, non deficit ensis,
E strage est ferrum, atq; auulsa cadauere tela.
Raptum galba procul (neq; enim uirtutis amorem
Aduersa exemisse ualent) ut uidit ab hoste
Auferri signum, connixus corpore toto
Victorem assequitur, lœtaliq; occupat ictu.
Ac dum comprensam cæso de corpore prædam
Auellit, tardaq; manus moribunda remittit,
Transfixus gladio propere ocurrentis amorgi
Occidit, immoriens magnis non prosper in ausis.

Hæc inter ueluti non dum satiasset enyo
Iras sæua truces, sublatum puluere campum
Vulturnus rotat, & candentes torquet harenas,
Iamq; reluctantes stridens immane procella
Per longum tulit ad campi suprema, cauisq;
Afflictos ripis, tumidum deuersit in amnem,
Hic tibi finis erat, metas hic ausidus aui
Seruabat tacito non fœlix curio lœto.
Nanq; furens animi dum consternata moratur
Agmina, & oppositu membrorum sistere certat,
In præceps magna propulsus mole ruentum
Turbatis hauritur aquis, fundoq; uolutus
Adriaca iacuit sine nomine mortis harena.
Ingens ferre mala, & fortunæ subdere colla
Nescius, aduersa fronte incurrebat in arma
Vincentum consul, pereundi martius ardor,
Atq; animos iam sola dabat fiducia mortis.
Quum uiriatus agens telis regnator iberæ
Magnanimus terræ, iuxta atq; ante ora furentis
Obtruncat pauli, fessum certaminis hostem.
Heu dolor, heu lachrymæ, seruilius optima belli
Post paulum, belli pars optima corruit ictu
Barbarico, magnamq; cadens lœto addidit uno
Inuidiam cannis, tristem non pertulit iram
Consul, & insani quanquam contraria uenti
Exarmat uis, atq; obtendit puluere lucem,
Squalentem rumpens ingestæ toruus harenæ
Ingreditur nimbum, ac ritu iam moris iberi
Carmina pulsata fundentem barbara cætra
Inuadit, leuæq; fodit uitalia mammæ.

Hic fuit extremus cædum labor, addere bello.
Haud ultra licuit dextram, nec tanta relictum
Vti roma tibi, posthac ad prælia paulo.
Saxum ingens uasto libratum pondere, cæca.
Venit in ora manu, & perfractæ cassidis æra
Ossibus infodiens compleuit sanguine uultus.
Inde pedem referens labentia membra propinquo
Imposuit scopulo, atq; undanti puluere anhelans
Sedit terribilis clypeum super, ore cruento,
Immanis ceu depulsis leuioribus hastis
Accæpit leo cum tandem per pectora ferrum,
Stat teli patiens media tremebundus harena,
Ac manante iubis rictuq; & naribus unda
Sanguinis, interdum languentia murmura torquens,
Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
Tum uero incubuit libyes super ipse citato
Ductor equo, qua flatus agit, qua peruius ensis,
Qua sonipes, qua belligero fera belua dente.
Obrutus hic telis, ferri per corpora piso
Rectorem ut uidit libyæ, connixus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit.
Collapsoq; super nequicq̃ incumbere cœptat.
Cui pœnus propere collecto corpore, quanquam
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo.
Vmbræ ne ausoniæ rediuiua in bella retractant
Post obitum dextras? nec in ipsa morte quiescunt?
Sic ait, atq; ægrum cœptanti attollere corpus
Arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce cydonea uiolatus arundine plantam
Lentulus, effusis campum linquebat habenis,

Cum uidet in scopulo rorantem saxa cruore
Toruoq; obtutu labentem in tartara paulum.
Mens abijt, puduitq; fugæ, tum uisa cremari
Roma uiro, tunc ad portas iam stare cruentas
Hannibal, & toti tum primum ante ora fuere
Sorbentes latium campi, quid deinde relictum est,
Crastina cur tyrios lux non deducat ad urbem?
Deseris in tantis puppim sic paule procellis?
Testor cœlicolas inquit, ni damna gubernas
Crudelis belli, uiuisq; in turbine tanto
Inuitus, plus paule (dolor uerba aspera dictat)
Plus uarrone noces, cape quæso hunc unice rerum
Fessarum, cape cornipedem, languentia membra
Ipse leuabo humeris, & dorso tuta locabo.
Hæc inter, lacero manantem ex ore cruorem
Eiectans consul, macte ò uirtute paterna,
Nec uero spes angustæ, cum talia restent
Pectora romuleo regno, calcaribus aufer
Qua uulnus permittit equum, atq; hinc ocius urbis
Claudantur portæ, ruet hæc ad mœnia pestis.
Dic oro, rerum fabio tardantur habenæ,
Nostris pugnauit monitis furor, amplius acta
Quid superest uita, nisi cæcæ ostendere plebi
Paulum scire mori? ferar an consumptus eidem
Vulneribus? quanti ue emptum uelit hannibal, ut nos
Vertentes terga aspiciat, nec talia paulo
Pectora, nec manes tam parua intramus imago.
Ille ego. sed uario quid enim te demoror æger
Lentule conquestu? perge, atq; hinc cuspide fessum
Eripe quadrupedem propere, tum lentulus urbem

Magna ferens mandata petit, nec paulus inultum
Quod superest de luce finit, ceu uulnere tigris
Lætifero cedens tandem, proiectaq; corpus
Luctatur morti, & languentem pandit hiatum
In uanos morsus, nec sufficientibus iræ
Ictibus, extrema lambit uenabula lingua.
Iamq; coruscanti telum, propiusq; ferenti
Gressum exultantem, & securo cædis ilerthæ
Non expectatum surgens defixerat ensem,
Sidoniumq; ducem circunspectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed uicere uirum coeuntibus undiq; telis
Et nomas, & garamas, et celtæ, & maurus, et astur.
Hæc finis paulo. iacet altum pectus, & ingens
Dextra, quem (soli si bella agitanda darentur,)
Æquares forsan fabio, mors additur urbi
Pulchra decus, misitq; uiri inter sydera nomen.
Postq̃ spes italum, mentesq; in consule lapsæ,
Ceu truncus capitis, sæuis exercitus armis
Sternitur, & uictrix toto furit aphrica campo.
Hic picentum acies, hic umber mactus, illic
Sicana procumbit pubes, hic hernica turma.
Passi signa iacent, quæ samnis belliger, & quæ
Sarrastes populi, marsæq; tulere cohortes.
Transfixos clypeos, galeaq; & inutile ferrum
Fractaq; conflictu parmarum tegmina, & ore
Cornipedum direpta fero spumantia frena,
Sanguineus tumidis in campos aufidus undis
Eiectat, redditq; furens sua corpora ripis.
Sic lagæa ratis, uasto uelut insula ponto

Conspecta illisit scopulis, ubi nubifer eurus
Naufragium spargens operit freta, iamq; per undas
Et transtra, & mali, laceroq; aplustria uelo,
Ac miseri fluitant reuomentes aequora nautae.
At poenus per longa diem certamina saeuis
Caedibus emensus, postquam eripuere furori
Insignem tenebrae lucem, tum deniq; martem.
Dimisit, tandemq; suis in caede pepercit.
Sed mens inuigilat curis, noctisq; quietem
Ferre nequit, stimulat dona inter tanta deorum.
Hortatur nondum portas intrasse quirini.
Proxima lux placet, hinc strictos ferre ocyus enses,
Dum feruet cruor, & perfusae caede cohortes,
Destinat, ac iam claustra manu, iam moenia flamma
Occupat, & iungit tarpeia incendia cannis.
Quo turbata uiri coniux saturnia coepto
Iratumq; Iouis, latijq; haud nescia fati,
Incautum ardorem, atq; auidas ad futile uotum
Spes iuuenis frenare parat, ciet inde quietis
Regnantem tenebris somnum, quo saepe ministro
Edomita inuicti componit lumina fratris.
Atq; huic arridens, non te maioribus inquit
Ausis diue uoco, nec posco ut mollibus alis
Des uictum mihi somne iouem, non mille premendi
Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiae multa superandus nocte iuuencae.
Ductori precor immittas noua somnia poeno,
Ne romam, & uetitos cupiat nunc uisere muros,
Quos intrare dabit nunquam regnator olympi.
Imperium celer exequitur, curuoq; uolucris

Per tenebras portat medicata papauera cornu.
Ast ubi per tacitum allapsus, tentoria prima
Barcæi petijt iuuenis, quatit inde soporas
Deuexo capiti pennas, oculisq; quietem,
Irrorat, tangens lethæa tempora uirgâ.
Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
Iamq; uidebatur multo sibi milite tybrim
Cingere, & insultans astare ad mœnia romæ.
Ipse refulgebat tarpiæ culmine rupis
Elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, & lati fumabant sulphure campi,
Ac gelidis anio trepidabat cærulus undis,
Et densi ante oculos, iterumq; iterumq; (tremendum)
Vibrabant ignes, tunc uox effusa per auras.
Sat magna ô iuuenis prensa est tibi gloria cannis,
Siste gradum, neq; enim sacris irrumpere muris
Pœnæ magis dabitur, nostrum q̃ scindere cœlum.
Attonitum uisis, maioraq; bella pauentem
Post confecta sopor iunonia iussa reliquit,
Nec lux terribili purgauit imagine mentem.
Quos inter motus somni, uariosq; tumultus
Dedita per noctem reliquo cum milite castra
Nunciat, & prædam pleno trahit agmine mago.
Huic ductor lætas tarpeio in uertice mensas
Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset
Celatis superum monitis, clausoq; pauore,
Vulnera, & exhaustas sæuo certamine uires
Ac nimium lætis excusat fidere rebus.
Tum spe deiectus iuuenis, ceu uertere ab ipsis
Terga iuberetur muris, ac signa referre,

Tanta mole inquit, non roma (ut credidit) ipsa,
Sed uarro est uictus, quo nam tam prospera martis
Munera destituis fato? patriamq; moraris?
Mecum exultet eques, iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos, portasq; tibi sine marte patentes.
Dumq; ea mago fremit cauto non credita fratri,
Iam latius sese canusia in mœnia miles
Colligere, & profugos uicino cingere uallo
Cœperat, heu rebus facies inhonora sinistris
Non aquilæ, non signa uiris, non consulis altum
Imperium, non subnixæ lictore secures,
Trunca, atq; ægra metu, ceu magna elisa ruina
Corpora debilibus nituntur sistere membris.
Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixis
In tellurem oculis, nudæ plerisq; sinistræ
Detrito clypeo, desunt pugnacibus enses.
Saucius omnis eques, galeis carpsere superbum
Cristarum decus, & damnarunt martis honores.
At multa thorax perfossus cuspide, & hærens
Loricæ, interdum maurusia pendet harundo.
Interdum mœsto socios clamore requirunt.
Hic galba, hic piso, & læto non dignus inerti
Curio defletur, grauis illic scæuola bello,
Hos passim, at pauli pariter, ceu dira parentis
Fata gemunt, ut uera mali præsentia nunquam
Cessarit canere, & uarronis sistere mentem.
Atq; diem hunc quoties nequicq; auerterit urbi,
Atq; idem quantus dextra. sed cura futuri
Quos premit, aut fossas instant producere muris,
Aut portarum aditusq; (ut rerum est copia) firmant,

Quaq; patet campus planis ingressibus hosti,
Ceruorum ambustis imitantur cornua ramis,
Et silus occulitur, cæcum in uestigia telum.
Ecce super clades, & non medicabile uulnus,
Reliquias belli, atq; imperdita corpora pœnis,
Impia formido, ac maior iactabat erynnis.
Trans æquor, tyrios enses, atq; arma parabant
Punica, & Hannibalem mutato euadere cœlo.
Dux erat exilio collectis marte metellus,
Sed stirpe haud parui cognominis, is noua bello
Pectora, degeneremq; manum, ad deformia agebat
Consulta, atq; alio positas spectabat in orbe
Queis sese occulerent terras, quo nomina nulla
Pœnorum, aut patriæ penetraret fama relictæ.
Quæ postq̃ accepit flammata scipio mente,
Quantus sydonium contra fera prælia miscens
Ductorem sterit in campis, rapit ocyus ensem.
Atq; ubi turpe malum, latioq; extrema coquebant
Cœpta uiri, ruptis foribus sese arduus infert
Tum quatiens strictum cum uoce ante ora parentum
Mucronem, tarpeia pater, qui templa secundam
Incolis à cœlo sedem, & saturnia nondum
Iliacis mutata malis, tuq; aspera pectus
Ægidæ gorgoneos uirgo succincta furores,
Indigetesq; dei, sponte inter numina nostra,
Perq; caput nullo leuius mihi numine patris,
Magnanimiq; iuro, nunquam lauinia regna
Linquam, nec linqui patiar, dum uita manebit.
Ocyus en testare deos, si mœnia tædis
Flagrabunt libycis, nullas te ferre metelle

Ausurum in terras gressus, ni talia sancis,
Quem tremis, & cuius somnos formidine rumpis,
Hannibal, hic armatus adest, moriere, nec ullo
Pœnorum melior parietur gloria cæso.
His excussa incœpta minis, iamq; ordine iusso
Obstringunt animas patriæ, dictataq; iurant
Sacramenta deis, & purgant pectora culpa.
Atq; ea dum tumulis turbata mente geruntur,
Lustrabat campos, & sæuæ tristia dextræ
Facta recensebat pertractans uulnera uisu
Hannibal, & magna circumstipante caterua
Dulcia præbebat trucibus spectacula pœnis.
Quas inter strages confossus pectora telis,
Seminecem extremo uitam exhalarat in auras
Munere deficiens iam clœlius, oraq; nisu
Languida uix ægro, & dubia ceruice leuabat.
Agnouit sonipes, arrectisq; auribus acrem
Hinnitum effundens, sternit tellure uagesum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorso.
Hinc rapidū glomerans cursum, per lubrica pinguis
Stante cruore soli & mutata cadauera cæde
Euolat, ac domini consistit in ora iacentis.
Inde inclinatus collum, submissus & armos
De more, inflexis præbebat scandere terga
Cruribus, ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam fœlicius, acri
Insultarat equo, uel si resupina citato
Proiectus dorso ferret cum membra, uel idem
Si nudo staret tergo, cum rapta uolucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.

At libys humanos æquantem pectore sensus
Haud parce miratus equum, qui nam ille sinistræ
Depugnet morti iuuenis, nomenq;, decusq;
Erogitat, lætiq; simul compendia donat.
Hinc cynna (ad tyrios nanq; is sua uerterat arma)
Credulus aduersi, qui tum comes ibat ouanti,
Auribus, huic inquit ductor fortissime origo est
Non indigna tuis, quondam sub regibus illa,
Quæ libycos renuit frenos, sub regibus olim
Roma fuit, sed enim solium indignata superbi
Vt sceptra exegit, confestim ingentia bella
Clusina uenere domo, si porsena fando
Auditus tibi, si cocles, si lydia castra.
Ille ope mæonia, & populo succinctus hetrusco
Certabat pulsos per bella reponere reges.
Multa adeo nequicq̃ ausi, pressitq; tyrannus
Ianiculum incumbens, ubi mox iam pace probata
Compressere odia, & positum tum fœdere bellum,
Obsidibusq; obstricta fides, mansuescere corda
Nescia (proh superi) & nil non immite parata
Gens italum pro laude pati, bis clœlia senos
Nondum complerat primæui corporis annos,
Vna puellarum laurentum, & pignora pacis
Inter uirgineas regi transmissa cateruas,
Facta uirum sileo, rege hac, & fœdere, & annis
Et fluuio spretis, mirantem interrita tybrim.
Tranauit, frangens undam puerilibus ulnis,
Cui si mutasset sexum natura, reuerti
Forsan tyrrhenas tibi non licuisset in oras
Porsena, sed iuueni (ne sim tibi longior) huic est

Et genus, & clara memorandum à uirgine nomen.
Talia dum pandit, uicinus parte sinistra
Per subitum erumpit clamor, permixta ruina
Inter & arma uirum, & lacerata cadauera, pauli
Eruerant corpus, media de strage iacentum.
Heu quis erat, q̃ non similis modo punica telis
Agmina turbanti, uel cum taulantia regna
Vertit, & illyrico sunt addita uincla tyranno.
Puluere canicies atro, arentiq; cruore
Squalebat barba, & perfracti turbine dentes
Muralis saxi, & tum toto corpore uulnus.
Quem postquam aspexit geminatus gaudia ductor
Sidonius, fuge uarro inquit, fuge uarro superstes,
Dum iaceat paulus, patribus, fabioq; sedenti
Et populo, consul totas edissere cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi uarro fugam, at cui fortia, & hoste
Me digna, haud paruo caluerunt corda uigore,
Funere supremo, & tumuli decoretur honore.
Quantus paule iaces? qui tot mihi milibus unus
Maior lætitiæ causa es, (cum fata uocabunt)
Tale precor nobis saluà carthagine lœtum.
Hæc ait, & socium mandari corpora terræ
Postera cum thalamis aurora rubebit apertis
Imperat, armorumq̃; iubet consurgere aceruos
Arsuros gradiue tibi, tum munera iussa
Defessi quanq̃, accelerant, sparsosq; propinquos
Agmine prosternunt lucos, sonat acta bipenni
Frondosis sylua alta iugis, hinc ornus, & altæ
Populus alba comæ ualidis accisa lacertis

Scinditur, hinc ilex proauorum condita sæclo,
Deuolunt quercus, & amantem littora pinum.
At ferale decus, mœstas ad busta cupressos
Funereas, tum deinde pyras certamine texunt.
Officium infœlix, & munus inane peremptis.
Donec anhelantes stagna in tartessia phœbus
Mersit equos, fugiensq; polo titania cæcam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Post ubi fulserunt primis phaetontia frena
Ignibus, atq; sui terris rediere colores,
Supponunt flammam, & manantia corpora tabo
Hostili tellure cremant, subit horrida mentem
Formido incerti casus, taciusq; pererrat
Intima corda pauor, si sors ita martis iniqui
Mox ferat, ac ipsis inimica sede iacendum.
Ast tibi bellipotens, sacrum constructus aceruo
Ingenti mons armorum, surgebat ad astra.
Ipse manu celsam pinum flammaq; comantem
Attollens ductor, gradiuum in uota ciebat.
Primitias pugnæ, & læti libamina belli
Hannibal ausonio cremat hæc de nomine uictor,
Et tibi mars genitor uotorum haud surde meorum
Arma electa dicat, spirantum turba uirorum.
Tum face coniecta populatur feruidus ignis
Flagrantem molem, & rupta caligine in auras
Actus apex, claro perfundit lumine campos.
Hinc citus ad tumulum, donataq; funera paulo
Ibat, & hostilis læti iactabat honorem,
Sublimem eduxere pyram, mollesq; uirenti
Stramine composuere thoros, superaddita dona

Funereum decus expertis, inuisus & ensis,
Et clypeus, terrorq; modo, atq; insigne superbum,
Tum lateri fasces, captaq; in marte secures.
Non coniux, natiue aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba uirum, aut celsis de more pheretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.
Omnibus exequijs nudo, iamq; hannibal unus
Sat decoris laudator erat, fulgentia pingui
Murice suspirans inijcit uelamina, & auro
Intextam clamydem, ac supremo affatur honore.
I decus ausoniæ, quo fas est ire superbas
Virtute & factis animas, tibi gloria læto
Iam parta insigni, nostros fortuna labores
Versat adhuc, casusq; iubet nescire futuros.
Hæc libys, atq; repens crepitantibus undiq; flammis
Æthereas anima exultans euasit in auras.
Fama dehinc gliscente sono iam sydera adibat,
Iam maria ac terras, primamq; intrauerat urbem.
Diffidunt muris, solam pauitantibus arcem
Sperauisse sat est, nec enim superesse iuuentam,
Ac stare ausonia uacuum sine corpore nomen,
Quodq; adeo nondum portis irruperit hostis,
Contemptu cessare putant, iam tecta cremari,
Ac delubra rapi, cædesq; ante ora nefandæ
Natorum, septemq; arces fumare uidentur.
Lux una euersas bis centum instare curules,
Ac iuuenum bis tricenos orbata gemebat,
Milibus exhaustæ nutantia mœnia romæ.
Atq; ea post trebiam, post thusci stagna profunda,
Nec socium numero pariter leuiore perempto.

Hac inter sed enim reliqui pia turba senatus
Munera, sortito. inuadunt, celer omnia lustrans
Clamitat attonitus fabius, non ulla relicta
Credite cunctandi ratio, approperemus, ut hostis
Nequicquam armatos ausit succedere muros,
Dura inter pauidos alitur fortuna sedendo,
Et gliscunt aduersa metu, ite ite ocyus, arma
Diripite, ò pubes templis, uos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.
Sat patriae sumus è numero, si ad praelia noster
Nil minuit pauor, in patulis illa horrida campis
Sit metuenda lues, muros haud fregerit unquam
Exultare leuis nudato corpore maurus.
Dum fabius lapsas acuit formidine mentes,
Varronem aduentare uagus per moenia rumor
Spargit, & occulto perfundit pectora motu.
Haud secus, ac fractae rector si forte carinae
Littoribus solus uacuis, ex aequore sospes
Adnatet, incerti trepidant, tendant ne, negent ue
Iactato dextras, ipsamq; odere salutem
Vnius amissa superantis puppe magistri.
Quam restare uiro labem, qui accedere portis
Audeat, ac dirum ueniat pauitantibus omen.
Hos mulcens questus fabius, deforme docebat
Cladibus irasci, uulgumq; arcebat ab ira,
Aduersis etenim frangi non esse uirorum,
Qui martem inscribant genti, non posse dolores
Condere, & ex poena solatia poscere luctus,
Si uero exprobrare sinant, sibi tristius illum
Illuxisse diem, quo castris uiderit ire

Varronem

Varronem, q̃ quo uideat remeare fine armis.
His dictis sedere minæ, & conuersa repente
Pectora, nunc fati miseret, nunc gaudia pœno
Consulibus reputant cæsis erepta duobus.
Ergo omne effundit longo iam se agmine uulgus
Gratantum, magnaq; actum se credere mente
Testantur, quod fisus auis, sceptrisq; superbis
Laomedontiadum non desperauerit urbi.
Nec minus infœlix, culpæ grandiq; pudore
Turbatus consul, titubantem ad mœnia gressum
Portabat lachrymans, deiectum attollere uultum.
Ac patriam aspicere, & luctus reuocare pigebat.
Quod uero reduci, tum se populusq; patresq;
Offerrent, non gratari, sed poscere natos
Quisq; suos, fratresq; simul, miseræq; parentes
Ire uidebantur, laceranda ad consulis ora.
Sic igitur muto lictore inuectus in urbem,
Damnatum superis aspernabatur honorem.
At patres, fabiusq; simul mœrore remoto,
Præcipitant curas, & raptim delecta iuuenta,
Seruitia armantur, nec claudit castra saluti
Postpositus pudor, infixum est æneia regna
Parcarum in leges, quæcunq; reducere dextra,
Proq; arce, & sceptris, & libertatis honore,
Vel famulas armare manus, primæua suorum
Corpora prætexto spoliant uelamine, & armis
Insolitis cingunt, puerilis casside uultus
Clauditur, atq; hostis pubescere cæde iubetur.
Iidem obsecrantes, captiuum uulgus ut auro
Pensarent paruo, nec pauca fuere precantum

Milia, miranti durarunt prodere pœno.
Cuncta adeo scelera, & noxam superauerat omnem,
Armatum potuisse capi, tunc terga dedisse
Damnatis, siculas longe meritare per oras.
Impositum, donec latio decederet hostis.
Hæc tum roma fuit, post te, cui uertere mores
Si stabat fatis, potius carthago maneret.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis.XI.

Ad tyrios socij desciscunt, pectine teuthras
Gesta uirum canit, & mago carthagine certat.

NVnc age, quos clades insignis iapyge cápo
Verterit ad libyam populos, sarranaq; castra
Expediam, stat nulla diu mortalibus usq̃
Fortuna titubante fides, adiungere dextras
Certauere palàm rumpenti fœdera pœno,
Heu nimium faciles læsis diffidere rebus.
Sæuior ante alios iras seruasse repostas
Atq; odium renouare ferox in tempore samnis,
Mox leuis & sero pressurus facta pudore.
Brutius, ambiguis fallax mox appulus armis.
Tum gens, hirpini, uana indocilisq; quietem
Et rupisse indigna fidem, ceu dira per omneis
Manarent populos fœdi contagia morbi,
Iamq; atella suas, iamq; & galatia abegit
Fas superante metu, pœnorum in castra cohortes.
Inde phalanteo leuitas animosa tarento
Ausonium laxare iugum, patefecit amicas
Alta croton portas, aphrisq; ad barbara iussa

Thespiadum docuit submittere colla nepotes,
Idem etiam locros habuit furor, ora uadosi
Littoris, arguos maior qua graecia muros
Seruat, & ionio luitur curuata profundo,
Laetas res libyae, & fortunam in morte sequuta
Iurauit pauitans tyrio sua praelia marti.
Iam uero eridani tumidissimus accola, celtae
Incubuere malis iterum, ueterisq; doloris
Tota se socios properarunt iungere mole.
Sed fas id celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis, capuae ne furorem,
Quem senonum genti placuisse? & dardana ab ortu
Moenia, barbarico non dum sociata tyranno,
Quis nam mutato tantum nunc tempore credat?
Luxus, & insanis nutrita ignauia lustris,
Consumptusq; pudor peccando, unisq; relictus
Diuitijs probrosus honor, lacerabat biantem
Desidia populum, ac resolutam legibus urbem.
Insuper exitio truculenta superbia agebat.
Nec uitijs deerant uires, non largior ulli
Ausoniae populo, sic tum fortuna fouebat
Auriq; argentiq; modus, madefacta ueneno
Assirio, manibus uestis, medioq; dierum
Regales epulae, atq; ortu conuiuia solis
Deprensa, & nulla macula non illita uita.
Tum populo saeui patres, plebesq; senatus
Inuidia lacera, & collidens dissona corda
Seditio, sed enim interea temeraria pubes.
Delicta augebat, pollutior ipsa senectus,
Nec quos uile genus, despectaq; lucis origo

Fœdabat, sperare sibi & deposcere primi.
Deerant imperio, ac patriæ pereuntis habenas.
Quin etiam exhilarare uiris conuiuia cæde
Mos olim, & miscere epulis spectacula dira.
Certantum ferro sæpe, & super ipsa cadentum
Pocula, respersis non parco sanguine mensis.
Has astu aggressus, quo uerteret acrius ægras
Ad tyrios mentes, quea nulla sorte daturam
Certus erat romam, neq; enim impetrata uolebat
Pactulo (fuit haud obscurum crimine nomen)
Hortatur summi partem deposcere iuris,
Atq; alternatos sociato consule fasces,
Et si partita renuant sedisse curuli
Æquatumq; decus, geminasq; uidere secures,
Vltorem ante oculos, atq; ora astare repulsæ.
Ergo electa manus gressu fert dicta citato,
Antistat cunctis præcellens uirrius ore,
Sed genus obscurum, nulliq; furore secundus.
Impia dementis uulgi, & uix tota profudit
Consulta, & tumidis incendit uocibus aures.
Concordi fremitu renuentum effunditur asper
Toto è concilio clamor, tum quisq; fatigat
Increpitans, uocumq; tremit certamine templum.
Hic torquatus auum fronte æquauisse seuera
Nobilis, heu capua portantes talia dicta
Romuleis durastis, ait, succedere muris?
Ad quos non ausi carthago atq; hannibal, arma
Post cannas afferre suas, nunquam ne per aures
It uestras, in tarpeia cum sede latini
Orarent paria, haud uerbis, haud uoce, sed acri

Propulsum dextra, qui tum mandata superbo
Ore asportabat, tanto per limina templi
Turbine præcipitem reuoluit corporis actum,
Vt sauo afflictus saxo, spectante piaret
Tristia dicta ioue, & lueret uerba impia læto?
En ego, progenies eius qui sede tonantis
Expulit orantem, & nuda capitolia consul
Defendit dextra. rabidum hunc, palmasq; uirorum
Intentantem oculis, proauitaq; facta parantem,
Vt uidit maiore adeo crudescere motu,
Excipit his frendens fabius, proh cuncta pudendi
Sedes ecce uacat belli uiduata procella.
Quem quæso è uobis huic imposuisse paratis?
Inq; locum pauli quem nam datis? an tua uirri
Prima atq; ante alios sors concedente senatu
Te citat, ac nostris æquat iam purpura brutis?
I demens, i quo tendis, tibi perfida fasces
Det carthago suos, medio feruore loquentis
Impatiens ultra gemitu cohibere furorem
Fulminea toruum exclamat marcellus ab ira.
Quæ tandem & quã lenta tenet patientia mentem
O confuse nimis gradiui turbine uarro?
Vt perferre queas furibunda insomnia consul?
Non ne exturbatos iam dudum limine templi
Præcipites agis ad portas? & discere cogis
Semiuiros, quod sit nostro de more creati
Consulis imperium? non unquam sobria pubes
Et peritura breui, moneo, ocyus urbe facesse.
Muros ante tuos (ut par est) debita ductor
Armatus responsa dabit, consurgere cuncti

Hinc pariter, magnoq; uiros clamore premebant.
Nec non & foribus propere campana iuuentus
Extulit acta gradum, tantæq; dolore repulsæ
Concitus Hannibalem uoluebat uirrius ore.
Fuluius, huic iam spondebant præsagia mentis
Venturum decus, & capuæ pereuntis imago
Iam tum erat ante oculos, non si carthaginis inquit
Ductorem uestris deuictum colla cathenis
Romam uictor agas, posthac intrare quirini
Sacratas dabitur sedes, tende ocyus oro
Quo mens ægra uocat, referunt hæc inde citati
Mixta minis, & torua trucis responsa senatus.
Tanta ne omnipotens caligine mersa latere
Fata placet? ueniet quondam fœlicior ætas,
Cum pia campano gaudebit consule roma,
Et per bella, diu fasces perq; arma, negatos
Vltro ad magnanimos referat secura nepotes.
Pœna superborum tamen hæc durabit auorum,
Quod non ante suos capua ad suffragia mittet,
Quam carthago suos. postq̃ nunc dicta senatus,
Nunc fata exposuit, tum ueris falsa per artem
Virrius admiscens, cecinit fatale cruenti
Turbati signum belli furiata iuuentus
Arma Hannibalemq; uolunt, ruit undiq; uulgus,
Et pœnos in tecta uocant, ingentia facta.
Sidonij iuuenis celebrant, ut uicerit alpes
Herculei socius decoris, diuisq; propinquas
Transierit cursu rupes, ut cæde referta
Clauserit eridani uictor uada, uictor ut idem
Lydia romano turbarit stagna cruore,

Et trebiæ ripas æterno nomine famæ
Tradiderit, paulumq́; idem inter prælia, & idem
Flaminium proceres rerum, demiserit umbris.
His super excisam primori marte saguntham,
Et iuga pyrenes, & iberum, & sacra parentis
Iuratumq́; uiro bellum puerilibus annis.
Accumulant, unum ducibus tot cæde peremptis,
Tot fusis acie, stare inter prælia nullis
Attactum telis, superum, quum munere detur
Huic sociare uiro dextras, & fœdera iungi,
Fastus & exanguis populi, uanumq́; tumorem.
Nimirum capua & dominatum perferat urbis,
Ceu famulis fasces, æquataq́; iura negantis.
Prorsus enim tanto potiorem nomine habendum
Varronem, ut fugiat consul fulgentior ostro.
Talia iactantes iam lectam sorte parabant
Mittere, quæ tyrios adiungat fœdere, pubem.
Sed non inuictum ponebat pectore robur
Tum solum decius capuæ decus, isq́; receptus
In medios cœtus, neq; enim differre dabatur.
Istis, ait, ciues uiolanda ad iura parentum,
Damnatumq́; caput temerati fœderis aris
Iungitis, hospitio? quæ tanta obliuio recti,
Magnam, atq; in magnis rebus, populisq́; uirisq́;
Aduersam ostentare fidem, nunc tempus inire
Prælia pro rutulis, nunc signa aciemq́; mouere,
Dum trepidæ res, & medicinam uulnera poscunt.
Is locus officio, cum cessant prospera, cumq́;
Dura ad opem fortuna uocat, nam læta fouere
Haud quanq̃ magni est animi decus, hic age adeste

Noui dijt animas similes, & pectora magnis
Nunquã angusta malis, capiunt (mihi credite) cannæ,
Et thrasimena uada, & pauli memorabile lœtum.
Hi sunt qui uestris infixum mœnibus hostem
Deiecere manu, & capuam eripuere superbis
Samnitum iussis, hi sunt qui iura dedere
Terrore expulso, sidicinaq; bella remorunt,
Quos fugitis socios, ego sanguis quosue additis? ille
Dardanius, cui sacra pater, cui nomina liquit
A' ioue ducta capis, magno cognatus iulo,
Ille ego semihomines inter nasamonas, & inter
Seuum, atq; æquantem rictum garamanta ferarum,
Marmarico ponam tentoria mixtus alumno?
Ductoremq; feram, cui nunc pro fœdere, proq;
Iustitia est ensis, solæq; è sanguine laudes?
Non ita, non decio permixtum fasq; nefasq;
Hæc ut uelle queat, nullo uos inuida tanto
Armauit natura bono, q̃ ianua mortis
(Quod patet) è uita non æqua exire potestas.
Hæc uana auersas decius iactauit ad aures.
Ast delecta manus iungebat fœdera pœno.
Iamq; aderat præmissa duci turbante tumultu
Autololes numerosa cohors, ipse agmine magno
Festinata citus per campos signa mouebat.
Et decius nunc hora uiri, nunc tempus, adeste
Dum capua dignum, dum me duce dextera uindex
Molitur facinus, procumbat barbara pubes,
Pro se quisq; alacres rapite hoc decus, hostis adire
Si parat obstructas præbete cadauere portas,
Et ferro purgate nefas, hic deniq; solus

Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.
Dumq; ea nequicquam, non ulli læta profatur,
Audita asperitate uiri, cœptoq; feroci,
Multa fœta gerens ira præcordia pœnus
Astabat muris, propereq; accersere lectos
Immitem castris decium iubet, horrida uirtus,
Armatumq; fide pectus, rectiq; cupido
Et maior capua mens, imperterrita mole
Inuicta stabat, toruoq; minantia uultu
Iussa ducis, uerbisq; etiam incessebat amaris.
Quem libyæ rector tot signa tot arma frementis
Spernentem increpitans, magno clamore profatur,
Post paulum, post flaminium componimur, heu heu
Vecordi decio mecum certasse uolenti,
In decus & famam læti, rapite, inde citati
Signa duces, pateatq; mihi campana uetante
Vrbs decio, explorare libet noua bella mouenti
Cui patuere alpes, saxa impellentia cœlum,
Atq; uni calcata deo. suffuderat ora
Sanguis, & à toruo surgebant lumine flammæ.
Tum rictu spumas, & anhelis faucibus acta
Versabant penitus dirum suspiria murmur.
Sic urbem ingreditur tanto comitante senatu,
Et uulgo ad spectata ducis simul ora ruente,
Effundit cunctam rabiem, irarumq; procellas.
Nec non & decio propiora pericula mentem
Flammarant, tempusq; adeo cernebat adesse,
Quo laudes ducis inuicti superaret inermis.
Non illum fuga non clausi occulere penates,
Sed liber, ueluti nullus penetrasset in urbem

Hannibal, intrepido seruauerat ocya uultu.
Cum iuuenum sæuis horrendum concitus armis
Inuadit globus, & pedibus sublime sedentis
Ductoris sistit, tonat inde ferocibus alte
Incessens uictor dictis, solus ne ruentem
Fulcire, ac reuocare paras à funere romàm?
O demens, en qui diuum mihi munera tanta
Eripiat. decio prorsus seruabar inerti
Vincendus, decio imbelli, cui fœmina nulla
Orta in agenoreis nostræ carthaginis oris
Cesserit, huic agedum, (nam cur indigna feramus?)
Magnanimo miles meritas innecte cathenas.
Dixerat, & nondum finem conuicia norant
Quum fera gens decij constanti pectore corpus
Inuadit uinctq; manus post terga cathenis
Illatus uelut armentis, super ardua colla
Cum sese imposuit, uictorq; immane sub ira
Infremuit leo, & immersis grauis unguibus hæsit,
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.
At decius dum uincla ligant necte ocyus inquit.
Nam sic Hannibalem decet intrauisse cathenas
Fœderis infausti precium, sic uictima prorsus
Digna cadat decius, nec enim te sanguine lætum
Humano, sit fas cæsis placasse iuuencis.
En dextra, en fœdus, nondum tibi curia, nec dum
Templorum intranti postes, iam panditur acri
Imperio carcer, perge ac primordia tanta
Accumula paribus factis, mihi fama sub umbris
Te feret oppressum capuæ cecidisse ruinis.
Nec plura effari concessum, obnubitur atra

Veste caput, trahiturq; ferox ante ora suorum.
Exin uictor ouans sedato pectore tandem
Spectandis urbis tectis, templisq; serenos
Lætus circumfert oculos, & singula discit,
Quis muris sator, & pubes sit quanta sub armis,
Quot pateantq; auri belli argentiq; talenta
Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
Copia quanta uiris, monstrant capitolia celsa,
Stellatisq; docent campos, cereremq; benignam.
Iamq; diem ad metas defessis phœbus olympo.
Impellebat equis fuscabat & hesperus umbra
Paulatim infusa, properantem ad littora currum.
Instituunt de more epulas festamq; per urbem
Regifice extructis celebrant conuiuia mensis.
Ipse deum cultu, & sacro dignatus honore,
Præcipuis multoq; procul splendentibus ostro
Accipitur sublime toris, non una ministri
Turba gregis, posuisse dapes his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre.
Nec non & certis struitur penus, aspera mensa
Pondera cælati fulgent antiquitus auri.
Eripiunt flammæ noctem, strepituq; mouentum
Murmurat alta domus, stupet inconsuetus opimæ
Sidonius mensæ miles, faciemq; superbi
Ignotam luxus, oculis mirantibus haurit.
Vescitur ipse silens, & tantos damnat honores
Esse epulis, facilesq; coli tanto agmine mensas
At quum pulsa fames, & bacchi munera duram
Laxarunt mentem, cum fronti reddita demum
Lætitia, & positæ grauiores pectore curæ.

Personat euboica teuthras testudine cymes
Incola, & obtusas immiti murmure saeuae
Inter bella tubae, permulcet cantibus aures.
Iamq; iouem, & laetos per furta canebat amores,
Electraeq; toros atlantidos, unde creatus
Proles digna deum tum dardanus, isq; tonanti
Vt det erichthonium magna de stirpe nepotem,
Hinc tros, hinc ilus, generis tunc ordine longo
Assaracus, nulloq; minor famaue manuue
Tum capys ut primus dederit sua nomina muris.
Concelebrant plausu pariter sidonia pubes,
Campanaeq; manus, ante omnes ductor honori
Nominis, augusto libat carchesia ritu,
Caetera quem sequitur, bacchiq; ex more liquorem
Irrorat mensis turba, ardescitq; lyaeo.
Interea tyrio resoluta in gaudia coetu
Conuerso (neq; enim iuuenis non digne sileri
Transmittam tua coepta libens, famamq; negabo
Quanq̃ imperfectis, magna tamen indolis ausis).
Mens una inuiolata mero, nullisq; uenenis
Potando exarmata decus, pugnaeq; necisq;
Sidoniae tacito uoluebat pectore molem.
Quoq; esset miranda magis tum sacra libido,
Pacuulo genitus patrias damnauerat artes.
Is uarijs oneratum epulis, atq; atria tardo
Linquentem gressu comitatus pone parentem,
Postq̃ posse datum meditata aperire, nouosq;
Pandere conatus, & liber parte relicta
Tectorum à tergo patuit locus, accipe digna
Et capua, & nobis inquit consulta, (togaq;

Armatum amota nudat latus) hoc ego bellum
Conficere ense paro, atq; auulsum ferre tonanti
Rectoris libyci uictor caput, hic erit ille
Qui polluta dolis iam fœdera sanciet ensis.
Si perferre nequit spectacula tanta senectus,
Et tremit inceptis lasso maioribus æuo,
Et tu securis concede penatibus, & me
Linque meæ menti, summum tu credis, & æquas
Hannibalem superis, o quantum nomine maior
Iam pœno tibi natus erit, uibrabat ab ore
Ignis atrox, animusq; uiri iam bella gerebat.
Cum senior tanti pondus conaminis ægra
Iam dudum uix aure ferens, tremebundus ibidem
Sternitur, & pedibus crebro pauida oscula figens
Per siquid superest uitæ, per iura parentis,
Perq; tuam nostra potiorem nate salutem
Absiste inceptis oro, ne sanguine cernam
Polluta hospitia, ac tabo repleta cruento
Pocula, & euersas pugnæ certamine mensas.
Tu ne illum, quem non acies, neq; mœnia, & urbes
Ferre ualent, cum frons propior, lumenq; corusco
Igne micat, tu ne illa uiri quæ uertice fundit
Fulmina pertuleris? si uiso intorserit ense
Diram, qua uertit per campos agmina, uocem?
Fallit te mensas inter quod credis inermem.
Tot bellis quæsita uiro, tot cædibus armat
Maiestas æterna ducem, si admoueris ora
Cannas, & trebiam, ante oculos thrasimenaq; busta,
Et pauli stare ingentem miraberis umbram.
Quid tanto in casu, comitum iuxtaq; iacentum

Torpebunt dextra? parce oro, & desine uelle
Cui nequeas uictor superesse, an tristia uincla
Et decus non erudiunt componere mentem?
Talia commemorans, famæ maioris amore
Flagrantem ut uidit iuuenem, surdumq; timori
Nil ultra posco, refer in conuiuia gressum
Approperemus ait, non iam tibi pectora pubis
Sidoniæ fodienda manu titantia regem.
Hoc iugulo dextram explora, nanq; hoc tibi ferrum
(Si pœnum inuasisse paras) per uiscera lenta
Nostra est ducendum, tardam ne sperne senectam;
Opponam membra, atq; ensem extorquere negatum
Morte mea eripiam. lachrymæ tunc ore profusæ,
Et magna superum cura seruatus in arma
Scipiadæ pœnus, nec tantum fata dederunt
Externa peragi dextra, pulcherrimus iræ,
Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
Amisit quantam posito conamine laudem,
Cui tantum est uoluisse decus, tum reddere sese
Festinant epulis, & tristia fronte serenant,
Donec læta uirum soluit conuiuia somnus.
Postera lux phaetontis equos proferre parabat
Iam rapidos, omni curru splendente sub undis.
Et iuuenis magno generatus hamilcare, duras
Iam dudum exercet curas, carthaginis arces
Ire ferox mago, & patribus portare iubetur
Nuncia facta ducis, præda & captiua leguntur
Corpora, direptæq; uiris sub marte cruento
Exuuiæ, fausti superis libamina belli.
Altera curarum, libycis dimittitur oris

Heu decius, reduci lentas seruatus ad iras,
Ni pœnæ iuuenem indignæ miseratus ab alto
Iuppiter, antiquam batti uertisset ad urbem.
Hic pellea uirum ptolemæi sceptra, uehentum
Eripuere minis, resolutaq; uincula collo,
Atq; eadem uitæ custos, mox deinde quieto
Accæpit tellus ossa inuiolata sepulchro,
Nec uenerem interea fugit exoptabile tempus
Pœnorum mentes, cæco per læta premendi
Exitio, & luxu corda importuna domandi.
Spargere tela manu passim fallentia natis.
Imperat, & tacitas in pectora mittere flammas.
Tum pueris dulce arridens. eat improba iuno,
Et nos (nec mirum, quid enim sumus?) acta secundis
Despiciat, ualet illa manu, ualet illa lacertis,
Paruula nos arcu puerili spicula sensim
Fundimus, & nullus nostro de uulnere sanguis.
Verum agite ò mea turba precor, nunc tempus, adeste
Et tyriam pubem tacitis exurite telis.
Amplexu, multoq; mero, somnoq; uirorum
Profligranda acies, quam non perfregerit ensis,
Non ignes, non emissis gradiuus habenis.
Combibat illapsos ductor per uiscera luxus,
Nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
Nec crinem assyrio perfundere pugnet amomo,
Ille sub hyberno somnos educere telo
Iactator tectis, malit consumere noctes.
Ac ponat ritus uescendi, sæpe citato
Dum residet sub casside equo, discatq; lyæo
Imbellem donare diem, tum deinde madenti

Post epulas sit grata chelys, segnisq; soporas
Aut nostro uigiles ducat sub numine noctes.
Hac postq̃ uenus, applaudit lasciuus, & alto
Mittit se cœlo niueis exercitus alis.
Sentit flammiferas pubes maurusia pennas,
Et pariter fusis tepuerunt pectora telis,
Bacchi dona uolunt, epulasq;, & carmina rursus
Pieria liquefacta lyra, non acer aperto
Desudat campo sonipes, non ulla per auras
Lancea nudatos exercet torta lacertos.
Mollitæ flammis lymphæ languentia somno
Membra fouent, miserisq; bonis perit horrida uirtus.
Ipse etiam afflatus fallente cupidine ductor
Instaurat mensas dapibus, repetitq; uolentum
Hospitia, & patrias paulatim decolor artes
Exuit, occulta mentem uitiante sagitta.
Altera iam patria, atq; æquo sub honore uocatur
Altera carthago capua, intactumq; secundæ
Fortunæ ingenium uitia adlatrantia quassant.
Nec luxus ullus, mersaq; libidine uitæ
Campanis modus, accumulant uariasq; per artes,
Scenarum, certant epulas distinguere ludo,
Vt strepit assidue phrygiam ad nilotica loton
Memphis amyclæo passim lasciua canopo.
Imprimis dulcem, pœno lætante, per aures
Nunc uoce infundit teuthras, nunc pectine cantum.
Isq; ubi mirantem resonantia pollice fila
Ductorem uidit libyæ, canere inde superbas
Aoniæ laudes sensim testudinis orsus,
Concordem citharæ mouit per carmina linguam,
Vincere

Vincere linquenteis uitam quæ possit olores.
Atq; hac è multis carpsit mollissima mensæ.
Facta antiqua uirum, placidas queis mulceat aures.
Argolicis quondam populis (mirabile dictu)
Exaudita chelys, lapidem testudine prompta
Ducere, & in muros posuisse uolantia saxa.
Hæc amphionio uallauit pectine thebas,
Ac silice aggeribus per se scandente uocatis,
Iussit in immensum cantatas surgere turres.
Altera turbatum plectro moderata profundum,
Et tenuit phocas, & in omni prothea forma
Traxit. & æquoreo portauit ariona dorso
Nam quæ peliaca frenabat rupe canendo
Heroum mentes, & magni pectora achillis,
Centauro dilecta chelys, compesceret iras
Percussa fide, uel pelagi, uel tristis auerni.
Nanq; chaos, cæcam quondam sine sydere molem,
Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
Tum deus ut liquidi discussit stagna profundi,
Tellurisq; globum media compage ligasset,
Vt cælsum superis habitare dedisset olympum,
Castaq; saturni monstrabat sæcula patris.
Sed quos pulsabat, rhypheum ad strimona, nerui
Auditus superis, auditus manibus orpheus,
Emerito fulgent clara inter sydera plectro.
Hunc etiam mater, tota comitante sororum
Aonidum turba, mater mirata canentem.
Non illo pangea iuga, aut mauortius hæmus,
Non illo modulante sonos stetit ultima thrace,
Cum syluis uenere feræ, cum montibus amnes.

Immemor & dulcis nidi, positoq; uolatu
Non mota uolucris captiua pependit in æthra.
Quin etiam pagasea ratis, cum cærula nondum
Cognita terrigenis, pontoq; intrare negaret,
Ad puppim sacræ cithara eliciente carinæ
Adductum cantu uenit mare, pallida regna
Bistonius uates, flammisq; acheronta sonantem
Placauit plectro, & fixit reuolubile saxum.
O diræ ciconum matres, geticiq; furores,
Et damnata deis rhodope, tulit ora reuulsa
In pontum, ripis utrinq; sequentibus hebrus.
Tum quoq; cum rapidi caput à ceruice recisum
Portarent fluctus, subito emicuere per undas
Ad murmur cete toto exultantia ponto.
Sic tum pierius, bellis durata uirorum
Pectora, castalio frangebat carmine teuthras.
Interea placida attulerant iam flamina terris.
Magonem libycis, lauro redimita subibat
Optatos puppis portus, pelagoq; micabant
Captiua arma, procul celsa fulgentia prora.
At patulo surgens iam dudum & æquore late
Nauticus implebat resonantia littora clamor,
Et simul adductis percussa ad pectora tonsis,
Centeno fractus spumabat uerbere pontus.
Nec lentum in medios rapienda ad gaudia uulgus
Procurrit fluctus, elataq; turba fauore
Certatim ingenti, celebrant noua gaudia plausu.
Æquatur rector diuis, illum undiq; matres,
Illum turba minor, moniti gaudere nepotes,
Et senior manus, & iuxta populusq;, patresq;,

Mactatis superum dignantur honore iuuencis.
Sic patriam mago, & portas ingressus ouanteis
Fraternæ laudis fama, ruit inde senatus.
Et multo patrum stipatur curia cœtu.
Tum diuos ueneratus, auum de more uetusto,
Martem ait egregium, & fractas queis itala tellus
Nitebatur opes, pars ipse haud parua laborum
Nuncio, pugnatum superis in uota secundis.
Est locus, ætoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter sæcula dauno,
Humentes rapido circundat gurgite campos
Aufidus, & stagnis intercipit arua refusis,
Mox fluctus ferit adriacos, magnoq; fragore
Cedentem impellit retrorsum in æquora pontum.
Hic uarro, & magnum latia inter nomina paulus
Nomen, queis rerum ducibus permissa potestas,
Vix dum depulsa nigræ caligine noctis
Inuadunt campum, & late fulgentibus armis
Accendunt ultro lucem surgentis eoi.
Nos contra (nam germanum furor acer agebat)
Optatæ pugnæ) castris cita signa mouemus.
Intremuit tellus, & pulsus mugit olympus.
Hic fluuium, & campos abscondit strage uirorum
Ductor, quo nunq̃ maiorem ad bella tulerunt
Rectorem terræ, uidi quom turbine sæuo
Ausonia, & sonitu bellanteis fusa per agros
Vni terga daret, uidi quum uarro citato
Auferretur equo proiectis degener armis.
Quin & magnanimum perfosso corpore telis
Stare super socium, uidi te paule cadentem.

Ægatis, ille & seruilia fœdera, larga
Vltus cæde dies, non plus optasse liberet,
Quantum concessit dexter deus, altera iam lux
Si redeat, populis certe sis omnibus una
Tum carthago caput, terrasq; colere per omnes.
Testes hi stragis, quos signum illustre superbis
Mos' læua gestare uiris, tum funditur ante
Ora admirantum præfulgens annulus auro
Datq; fidem uerbis, haud paruo insignis aceruo.
Hinc iterum repetens. restat nunc sedibus imis
Vertenda, atq; æquanda solo iam subruta roma.
Adnitamur, ait, uires refouete tot haustas
Casibus, & pateant non parca æraria dextris,
Quas emimus bellis. desit iam belua tristis
Ausonijs terror, necnon alimenta fatigant.
Atq; ea dum memorat, toruo conuersus in ora
Hannonis uultu, quem gliscens gloria prauum
Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo.
Iamq; tibi dextras, incœptaq; nostra probamus,
Iam fas dardanio me non seruire colono,
An ne iterum Hannibalem dedi placet? atra ueneno
Inuidiæ, nigroq; undantia pectora felle
Tandem tot titulis, totq; exornata tropheis
Infœlix muta, dextra hæc, en dextera, quam tu
Æneadis lacerare dabas, & littora & amnes
Et stagna, & latos impleuit sanguine campos.
Hæc mago, atq; animos fauor haud obscurus habebat,
Cui simul inuidia, atq; ira stimulantibus hanno.
Talia uesani iuuenis conuitia miror
Haud equidem, tumet ingenio, fraternaq; corda

Non tarde agnoscas, & uirus futile linguæ.
Qui ne mutatum uanis absistere credas,
Nunc pacem orandam, nunc improba fœdere rupto
Arma reponenda, & bellum exitiale cauendum
Auctor ego, atq; adeo uosmet perpendite quæso,
Quid ferat, haud aliud nobis censere relictum est.
Tela uiros, aurum, classis alimenta precatur,
Belligeramq; feram, uictus non plura dedissem.
Sanguine dardanio rutulos saturauimus agros,
Et iacet in campis latium, deponere curas
Tandem ergo bone da uictor, liceatq; sedere
In patria, liceat non exhaurire rapacis
Impensis belli uacuatos sæpe penatis.
Nunc en, nunc inquam (falsa ut præsagia nostra
Sint oro, mensq; augurio ludatur inani)
Haud procul est funesta dies, atrocia noui
Corda, ac prospicio natas è cladibus iras.
Vos ego uos memo cannæ, submittite signa,
Atq; adeo tentate; agedum, & deposcite pacem.
Non dabitur, parat ille dolor (mihi credite) maius
Exitium accepto, citiusq; hæc fœdera uictor
Quam uictus dabit, atq; adeo qui tanta superbo
Facta sonas ore, & spumanti turbine perflas.
Ignorantum aures, dic en germanus in armis
Ille tuus par gradiuo, per sæcula tellus
Cui similem nunquam ductorem in bella creauit,
Mœnia romuleæ cur nondum uiderit urbis?
Scilicet à gremio matrum rapiamus in hostem
Nondum portandis habiles grauioribus armis.
Ætatas iussu texamus mille carinas,

Atq; omnis libyæ quæratur belua terris,
Vt longa imperia, atq; armatus proroget annos
Hannibal, & regnum trahat usq; in tempora fati.
Vos uero (neq; enim occulto circundamur astu)
Ne dulcis spoliate domos, castrisq; potentum.
Atq; opibus sancite modum, pax optima rerum.
Quas homini nouisse datum est, pax una triumphis
Innumeris potior, pax custodire salutem
Et ciues æquare potens, reuocetur in arces
Tandem sidonias, & fama fugetur ab urbe
Perfidiæ phœnissa tuà, si tanta libido
Armorum tenet, atq; enses non reddere perstat
Poscenti patriæ, nil suppeditare furori
Hortor, & hæc fratri magonem dicta referre.
Plura adnectentem (neq; enim satiauerat iras
Dicendo) clamor turbat diuersa uolentum.
Si libyæ decus, haud ulli superabilis armis
Hannibal est iræ tibi, destituemus ad ipsas
Victorem metas, nec opum adiumenta feremus,
Inuida unius sceptra ut iam parta retardet?
Inde alacres tribuunt, quæ belli posceret usus.
Absentiq; suum iactant sub teste fauorem.
Mox eadem terris placitum traducere iberis,
Dum malus obtrectat facta immortalia liuor,
Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis.XII.

Parthenopen dux pœnus adit, Nolamq́; resedit
Ad Capuam, trepidæ tenditq́; ad mœnia Romæ.

IAm terra glaciale caput, fœcundaq́; nimbis
Tēpora, & austrifero nebulosam uertice frontē,
Immitis condebat hyems, blandisq́; salubre
Ver Zephyris, tepido mulcebat rura sereno.
Prorumpit capuā pœnus, uicinaq́; late
Permisso terrore quatit. ceu condita brumā
Dum riphea rigent aquilonis flamina, tandem
Euoluit serpens arcano membra cubili,
Et splendente die nouus emicat, atq; coruscum
Fert caput, & saniem sublatis faucibus efflat.
At libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, & suadente pauore
Vallo se clausere simul, trepidiq́; salutis
Expectant ipsis metuentes mœnibus hostem.
Sed non ille uigor, qui ruptis alpibus arma
Intulerat, dederatq́; uias, trebiaq́; potitus,
Mœonios italo scelerauit sanguine fluctus,
Tunc inerat, molli luxu madefacta, meroq́;
Illecebris somni, torpentia membra fluebant,
Queis gelidas suetum noctes thorace grauatis
Sub ioue non æquo trahere, & tentoria sæpe
Spernere, ubi hyberna ruerent cum grandine nimbi,
Ac ne nocte quidem clypei enses ue reposti,
Non pharetræ, aut iacula, & pro mēbris arma fuere.
Tunc graue cassis onus, maioraq́; pondera uisa

Parmarum, ac nullis fusæ stridoribus hastæ.
Prima instaurantem sensit certamina, mitis
Parthenope, non diues opum, non spreta uigoris.
Sed portus traxere ducem, secura uolentem
Æquora, quæ peteret ueniens carthagine puppis.
Nam molles urbi ritus, atq; hospita musis
Ocia, & exemptum curis grauioribus æuum,
Sirenum dedit una suum & memorabile nomen
Parthenope muris acheloias, æquore cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per undas
Exitium miseris caneret non prospera nautis.
Hæc ponè aggressus. (nam frontem clauserat æquor)
Mœnia, non ullas ualuit perfringere pœnus
Tota mole uias, frustraq; inglorius ausi.
Pulsauit quatiens obstructas ariete portas.
Stabat cannarum graia ad munimina uictor
Nequicq̃, & cautæ mentis consulta probabat.
Euentu, qui post dauni stagnantia regna
Sanguine tarpeias ire abstinuisset ad arces.
En qui nos segnes, & nescire addere cursum
Fatis iactastis, quod uobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum mœnia romæ,
Intrate, atq; epulas promissas sede tonantis
His quæ graia manus defendit, reddite tectis.
Talia iactabat, famæq; pudore futuræ
Irritus, incœpta primus si absisteret urbe
Audebat cuncta, atq; acuebat fraudibus enses.
Sed subitæ muris flammæ, totoq; fluebant
Aggeris anfractu tela improuisa per auras.
Haud secus occuluit saxi, quos uertice fœtus

Ales fulua Iouis, tacito si ad culmina nisu
Euasit serpens, terretq; propinquus hiatu,
Illa hostem rostro, atq; assuetis fulmina ferre
Vnguibus incessens, nidi circumuolat orbem.
Tandem ad uicinos cumarum uertere portus.
Defessus subigit, uarioq; lacessere motu
Fortunam, & famae turbando obstare sinistra.
Sed custos urbi gracchus tutela, uel ipsis
Certior arcebat muris, iterumq; sedere
Portis, atq; aditus iterum sperare uetabat.
Lustrat inops animi, rimatur & omnia circum
Alite uectus equo, rursusq; hortatibus infit
Laudum agitare suos, proh dij, quis terminus inquit
Ante urbes standi graias, oblite tuorum
Factorum miles, quis erit modus? alpibus astat
Nimirum maior moles, & scandere cœlum
Pulsanteis iubeo scopulos, quanquam altera detur
Si similis tellus, aliaeq; repente sub astra
Exurgant rupes, non ibis? & arduus arma
Me ducente feres? tenet heu cumanus biantem
Agger adhuc, murusq; tenet, gracchumq; moueri
Non ausum portis, paruo in discrimine cerno.
An uobis gentes, quaecunq; labore parastis,
Casu gesta putent? uos per tyrrhena fauentum
Stagna deum, per ego & trebiam, cineresq; sagunthi
Obtestor, dignos iam uosmet reddite uestra
Quam trahitis fama, & reuocate in pectore cannas.
Sic ductor fessas luxu, attritasq; secundis
Erigere, & uerbis temptabat sistere mentem.
Atq; hic perlustrans aditus, fulgentia cernit

Arcis templa iugo, quorum tum uirrius altæ
Immitis ductor capuæ, primordia pandit.
Non est hoc, inquit, nostri quod suspicis aui,
Maiores fecere manus, cum regna teneret
Dictæi regis, (sic fama est) linquere terras
Dedalus inuenit, nec toto signa sequenti
Orbe dare, ætherias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atq; homini monstrare uolatus.
Suspensum hic librans media inter nubila corpus
Enauit, superosq; nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsæ sub imagine plumæ
Attentare uias uolucrum, lapsumq; solutis
Pennarum remis, & non fœlicibus alis,
Turbida plaudentem uidit freta, dumq; dolori
Indulget subito, motis ad pectora palmis,
Nescius heu planctu duxit moderante uolatus.
Hic pro nubiuago gratus pia templa meatu
Instituit phœbo, atq; audaces exuit alas.
Virrius hæc, sed enim ductor numerabat inertes,
Atq; actos sine marte dies, ac stare pudebat.
Ingemit aduersis, respectansq; irrita tecta
Vrbe dicarchæa parat exatiare dolorem.
Hic quoq; nunc pelagus, nunc muri saxea moles
Officit audenti, defensantumq; labores
Dumq; tenet socios, dura atq; obsepta uiarum
Rumpere nitentis lentus labor, ipse propinqua
Stagnorum terræq; simul miracula lustrat.
Primores adsunt capuæ, docet ille tepentes
Vnde ferant nomen baiæ, comitemq; dedisse
Dulichiæ puppis stagno sua nomina monstrat.

Ast hic lucrino mansisse uocabula quondam
Cocyti memorat, medioq; in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua dispulit æquor
Amphytrioniades armenti uector iberi.
Ille olim populis dictum styga, nomine uerso
Stagna inter celebrem nunc mitia, monstrat aornon
Tum tristi nemore atq; umbris nigrantibus horrens,
Et formidatus uolucri, lœtale uomebat
Suffuso uirus cœlo, stygiaq; per urbes.
Religione sacer, sæuum retinebat honorem.
Hinc uicina palus fama est acherontis ad undas
Pandere iter, cæcas stagnante uoragine fauces
Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumq; nouo perturbat lumine manes.
Ac iuxta caligante situ, longumq; per æuum
Infernis pressas nebulis, pallente sub umbra
Cymmerias iacuisse domos, noctemq; profundam
Tartareæ narrant urbis, tum sulphure & igni
Semper anhelantes, coctoq; bitumine campos
Ostentant, tellus atro exundante uapore
Suspirans, ustisq; diu calefacta medullis
Æstuat, & stygios exhalat in aera flatus.
Parturit, & tremulis metuendum exibilat antris,
Interdumq; cauas luctatus rumpere sedes,
Aut exire foras, sonitu lugubre minaci
Mulciber immugit, lacerataq; uiscera terræ
Mandit, & exesos labefactat murmure monteis.
Tradunt herculea prostratos mole gigantes
Tellurem iniectam quatere, & spiramine anhelo
Torreri late campos, quotiesq; minantur

Rumpere compagem impositam, expallescere cœli.
Apparet procbyte sæuum sortita numanta.
Apparet procul inaryme, quæ turbine nigro
Fumantem premit iapetum, flammasq; rebelli
Ore eiectantem, & siquando euadere detur,
Bella ioui rursus superisq; iterare uolentem.
Monstrantur uesæua iuga, atq; in uertice summo
Depasti flammis scopuli, fractusq; ruina
Mons circum, atq; ethnæ fatis certantia saxa.
Nec non misenum seruantem idea sepulchro
Nomina, & herculeos uidet ipso in littore baulos.
Miratur pelagiq; minas terræq; labores.
Quæ postq̃ perspecta uiro, regressus ad altos
Inde pherecyadum muros, & frondentia læto
Palmite deuastat nysæa cacumina gauri.
Hinc ad chalcidicam transfert citus agmina nolam.
Campo nola sedet, crebris circundata in orbem
Turribus, & celso facilem tutatur adiri
Planiciem uallo, sed qui non turribus arma
Defendenda daret, uerum ultro mœnia dextra
Protegeret, marcellus opem auxiliumq; ferebat.
Isq; ubi agenoream procul aduentare per æquor,
Et ferre ad muros nubem uidet, arma, cruentus
Hostis adest, rapite arma uiri, clamatq;, capitq;.
Circunstant rapidi iuuenes, aptantq; frementũ
Sanguineas de more iubas, sonat inde citato
Agmina disponens passu, tu limina dextræ
Seruabis portæ nero, tu conuerte cohortes
Ad læuam patrias, & larinatia signa,
Clarum uolscorum tulli decus, ast ubi iusso

Per tacitum ruptis, subita ui, fundite portis
Telorum in campos nimbum, ferat ipse reuulsa
In medios, equitumq; trabam certamina porta.
Dumq; ea marcellus, iam claustra euellere pœni
Et scalis spretos temptabant rumpere muros.
Insonuere tubæ passim, clamorq; uirorum,
Tinnitusq; simul litui, raucoq; tumultu
Cornua, & in membris concussa furentibus arma.
Fertur acerba lues disiectis incita telis,
Effusæq; ruunt inopino turbine turmæ,
Improbus ut fractis exundat molibus amnis,
Propulsum ut borea scopulis impingitur æquor,
Vt rupto terras inuadunt carcere uenti.
Nec terrente libys uisu armorumq; uirumq;
Deiectum sperare ualet, dux dardanus instat
Attonito progressus equo, tergisq; ruentum
Incumbens hasta, socios nunc uoce fatigat.
Perge age, fer gressus, dexter deus, horaq; nostra est,
Hac iter in muros capuæ, nunc rursus in hostem
Conuersus, sta, quo raperis? non terga tuorum,
Te ductor libyæ increpito, stat campus, & arma,
Et mars in manibus, dimitto à cæde cohortes,
Spectemur soli, marcellus prælia posco.
Sic rector latius, iuueniq; inuadere pugnant
Barcæo suadebat honor, preciumq; pericli.
Sed non hæc placido cernebat pectore iuno,
Cœptoq; auertit suprema in fata ruentem.
Sistere perculsos ille, & reuocare laborat.
Tales ne è gremio capuæ, tectisq; sinistris
Egredimur? state ò miseri, queis gloria summa,

Dedecori est, nil uos hodie (mihi credite) terga
Vertentes fidum expectat, meruistis ut omnis
Ingruat ausonia, & sæuo mauorte parastis,
Ne qua spes fusos pacis uitæq; maneret.
Vincebat clamore tubas, uocisq; uigore
Quamuis obstructas sæuus penetrabat in aures.
Polydamanteis iuuenis pedianus in armis
Bella agitabat atrox, troianaq; semina, & ortus
Atq; antenoreà sese de stirpe ferebat.
Haud leuior generis fama, sacroq; timauo
Gloria, & euganeis dilectum nomen in oris.
Huic, pater eridanus, uenetæq; ex ordine gentes,
Atq; appono gaudens populus, seu bella cieret,
Seu musas placidus, doctæq; silentia uitæ
Mallet, & aonios plectro mulcere labores.
Non ullum dixere parem, nec notior alter.
Qui postq̃ effusis urgens uestigia frenis
Pœnorum, iuxta galeam atq; insigne perempti
Agnouit spolium pauli, puer illa gerebat
Non paruo lætus ductoris munere cinyps,
Dilectus pœno cinyps. quo gratior ore
Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris.
Quale micat semperq; nouum est, quod tyburis aura
Pascit ebur, uel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris aduectus ab undis
Quem postq̃ egregium cristis, & casside nota
Fulgentem extremo pedianus in agmine uidit,
Cum subita ante oculos pauli emersisset imago
Sedibus infernis, amissaq; posceret arma,
Inuadit frendens, tu ne ignauissime sacri

Portabis capitis, quæ non sine crimine uestr
Inuidiaq; deum gestaret tegmina ductor?
En paulus. uocat inde uiri ad spectacula manes,
Et fugientis agit costis penetrabile telum.
Tum delapsus equo, galeam atq; insignia magni
Consulis abrumpit dextra, spoliatq; uidentem.
Soluitur omne decus læto, niueosq; per artus
It stygius color, & forma populatur honores.
Ambrosiæ cecidere comæ, uiolataq; ceruix
Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
Haud secus oceano rediens cythereius ignis,
Cum sese ueneri iactat splendore refecto,
Si subita inuadat nubes, hebetatur, & atris
Decrescens tenebris, languentia lumina condit.
Ipse etiam capta pedianus casside, nudos
Attonitus stupet ad uultus, irasq; cohercet.
Tum galeam magno ad socios clamore reportans
Immitem quatiebat equum, spumantia sæuo
Frena cruentantem morsu, cui turbidus armis
Obuia marcellus rapido tulit ora tumultu.
Agnoscensq; decus, macte ò uirtutis auitæ
Macte antenoride, nunc inquit rapta petamus
Quod superest libyci ductoris tegmina, & ardens
Terrificis sæuam fundit stridoribus hastam.
Nec forsan uoti uanus foret, obuia ni uis
Gestaris opposito tenuisset corpore telum,
Qui dum uicinis ductorem protegit armis,
Transabijt non hunc sitiens grauis hasta cruorem,
Ingentesq; minas mutata morte peregit.
Auehitur raptim ductor, discrimine læti

Turbatus, cursumq; ferens ad castra capessit,
Iamq; fugæ immodicus tendit certamine gressum,
Præcipitem, uersis pœnorum exercitus armis.
Assequitur telis hostis, longasq; uiritim
Exatiant iras cladum, cœloq; cruentos
Certatim ostentant, & dijs ultoribus enses.
Ille dies primo docuit, quod credere nemo
Auderet superis, martis certamine sisti
Posse ducem libyæ, raptant currusq; uirosq;
Massylamq; feram, & uiuis auulsa reportant
Tegmina bellantum, atq; abeunt sub cuspide terga
Contenti uidisse ducis, tum martis adæquant
Marcellum decori, graditur comitante triumpho
Maior, q̃ ferret cum uictor opima tonanti.
Inde furens postq̃ uallo uix depulit hostem
Ductor agenoreus, quando hanc, quantoq; cruore
Hostili, labem eluerim? mea terga uidere
Contigit ausoniæ? me ne inquit summe deorum
Post trebiam stamus tam tristi funere dignum?
Vosq; inuicta diu, nunc heu sine marte iuuentus
Debellata bonis capuæ, non degener ipse
Gestorum, ausonijs uerti uictricia signa,
Vobis terga dedi, uidi cum ad bella uocarem,
Non secus atq; italo fugere à ductore pauentes
Quid reliquum prisci martis tibi, qui dare terga
Me reuocante potes? fundebat talia pœnus,
Et latiæ sese nolana ad mœnia turmæ
Portantes spolia insigni clamore ferebant.
At consueta graues per longum audire suorum
Euentus roma, & nunq̃ recreare secundis,
Allato

Allato tandem faustæ certamine pugnæ
Erigitur, primoq; deum se munere tollit.
Ante omneis pigra in martem, fugiensq; laborum
Dum bellum tonat, & sese furata iuuentus
Dat pœnas latebræ, tum qui dulcedine uitæ,
Inuenere dolos, iurataq; fœdera pœno
Corrupere, notant, & purgant crimine gentem.
Punitur patriam meditantum linquere terram
Consilium infœlix, scelerataq; culpa metelli.
Talia corda uirum, sedeni non fœmina cessit
Mente æquare uiros, & laudis poscere partem.
Omnis præ sese portans capitisq; manusq;
Antiquum decus, ac direpta monilia collo,
Certatim matrona ruit, belloq; ministrant.
Haud tanta cessisse uiros in tempore tali
Laudis sorte piget, factoq; in sæcula iuuro
Lætantur tribuisse locum, tum celsa senatus
Subsequitur turba, in medium certamine magno.
Priuatæ cumulantur opes, nudare penates,
Ac nihil arcanos uitæ melioris ad usus
Seposuisse iuuat, coit & sine nomine uulgus
Corpore sic toto ac membris roma omnibus usa,
Exangues rursus tollebat ad æthera uultus.
Addunt spem miseris dulcem parnasia cyrrhà
Portantes responsa uiri, nam læta ferebant
Exaudisse adytis, sacra cum uoce tonaret
Antrum, & mugiret phœbo iam intrata sacerdos.
Soluite gens ueneris grauiores corde timores,
Aduersa, & quicquid duri sub marte manebat,
Exhaustum est nobis, restant leuiora laborum,

Et fine pernicie terror, dijs uota, precesq;
Ferte modo, & tepidos aris libate cruores.
Neu date terga malis, aderit gradiuus, & ipse
Delius auertet propiora pericula uates,
Troianos notus semper minuisse labores.
Sed uero, sed enim ante omnes altaria fument
Centum festa ioui, centum cadat hostia cultris
Ille trucem belli nubeni, sæuasq; procellas
In libyam uiolenter aget, spectabitis ipsi
Ægida turbato quatientem in prælia mundo.
Ast ea parnasi postq̃ clamata sub antris
Allatum, uulgiq; deus peruenit ad aures,
In capitolinas certatim scandiũr arces,
Sternunturq; ioui, & delubrum sanguine honorant.
Tum pæana canunt, responsaq; fida precantur.
Interea assuetis senior torquatus in armis,
Sardnas patrio quatiebat milite terras.
Nanq; ortum iliaca iactans ab origine nomen
In bella hampsagoras tyrios renouata uocarat.
Proles pulchra uiro, nec tali digna parente.
Oscus erat, cuius fretus fulgente iuuenta
Ipse asper pacĩ, crudos fine uiribus annos
Barbaricĩ studio ritus, refouebat in armis.
Isq; ubi torquatum raptim properata ferentem
Signa uidet, pugnæq; auidas accedere dextras
Fraude loci nota, latebrosa per auia saltus
Euolat, & profusa fugæ compendia carpens,
Occulta tegitur ualle, & frondentibus umbris.
Insula fluctisono circunuallata profundo
Castigatur aquis, compressaq; gurgite, terras

Enormes cohibet, nudæ sub margine plantæ.
Inde ichnusa prius grais memorata colonis,
Mox libycā sardus generoso sanguine fidens
Herculis, ex sese mutauit nomina terræ.
Affluxère etiam, & sedes posuere coactas
Dispersi pelago, post eruta pergama, teucri.
Nec paruum decus, aduecto cum classe paterna
Agmine tespiadum, terris iole dedisti.
Fama est, cum laceris actæon flebile membris
Supplicium lueret, spectatæ in fonte dianæ,
Attonitum nouitate mali fugisse parentem
Per freta aristæum, & sardoos isse recessus,
Cyrenen monstrasse ferunt noua littora matrem.
Serpentum tellus pura, ac uiduata uenenis,
Sed tristis cœlo, & multa uitiata palude,
Qua uidet italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta, pallidaq; intus
Arua coquit nimium, cancro fumantibus austris.
Cætera propensæ cereris nutrita fauore.
Hoc habitu terræ nemorosa per inuia crebro
Torquatum eludens hostis, sidonia pugnæ
Tela expectabat, sociosq; laboris iberos.
Qui postq̄ appulsis animos auxere carinis,
Haud mora prorumpit latebris, aduersaq; late
Agmina inhorrescunt, longumq; coire uidetur,
Et conferre gradum, media interualla patentis.
Corripiunt campi properatis eminus hastis.
Donec ad expertos enses, fidissima tela
Peruentum, dura inde lues, ceduntq;, caduntq;,
Alterniq; animas sæuo in mucrone relinquunt.

Non equidem innumeras cædes, totq; horrida facta
Sperarim tanto digne pro nomine rerum
Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
Sed uos calliope nostro donate labori,
Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta uiri, & meritum uati sacremus honorem.
Ennius antiqua mesappi ab origine regis
Miscebat primas acies, latiaeq; superbum
Vitis adornabat dextra decus, hispida tellus
Miserunt calabri, rudiæ genuere uetustæ,
Nunc rudiæ solo memorabile nomen alumno.
Is prima in pugna, uates ut thracius olim
Infestam bello quateret cum ciconicus argon
Spicula deposito rhodopeia pectine torsit,
Spectandum sese non parua strage uirorum
Fecerat, & dextræ gliscebat cædibus ardor.
Aduolat æternum sperans fore, pelleret oscus
Si tantam labem, ac perlibrat uiribus hastam.
Risit nube sedens uani conamina cœpti,
Et telum procul in uentos dimisit apollo.
Ac super his, nimium iuuenis, nimiumq; superbi
Sperata hausisti, sacer hic, ac magna sororum
Aonidum cura, & dignus apolline uates.
Hic canet illustri primus bella itala uersu,
Attolletq; duces cœlo, resonare docebit
Hic latis helycona modis, nec cedet honore,
Ascræo famã ue seni, sic phœbus, & osco
Vltrix per geminum transcurrit tempus arundo.
Vertuntur iuuenis casu, perculsa per agros
Agmina, & effusæ pariter dant terga cateruæ,

Dum pater audita nati nece turbidus ira
Barbaricum, atq; immane gemens, trāsfigit anhelum
Pectus, & ad manes urget uestigia nati.
At libyæ ductor marcello fractus, & acri
Contusus pugna, campos damnarat, & arma
Verterat ad miseras non æqui martis acerras.
Inde ubi permisit flammis, atq; ensibus urbem,
Nuceriæ nihilo leuior nec parcior ira
Incussit sese, atq; æquauit mœnia terræ.
Post casilina sibi, multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, ægre reseruauerat astu
Limina, & obsessis uitam pensauerat auro.
Iamq; in dauniuagos perfundens agmina campos
Flectebat rabiem, quo præda uel ira uocasset.
Fumabat uersis incensa petilia tectis,
Infœlix fidei, miseræq; secunda saguntho,
Ac quondam herculeam seruare superba pharetram.
Verterat & mentem tyria ad conata tarentus.
Portisq; intrarant pœni, sed enim arce corusca
Fisa loco manus ausoniæ, stipata sedebat,
Hic (miranda) mouens classem, quæ condita portu
Astabat, nonq; angustis è faucibus æquor
Erumpit scopulos inter, patuloq; recessu
Effundit campis secretum gurgite pontum.
Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur
Arce superposita, claustris maris extulit astu,
Perq; auersa tulit portatus in arua carinas.
Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
Atq; recens cæsi tergo prolapsa iuuenci
Æquoream rota, ducit per gramina puppim.

Et iam per colles, dumosq; ad litus ad acta
Innabat pelago, ueniens sine remige classis.
Nuntius interea, uectis non more carinis
Terentem freta, curarum feruoribus implet.
Dum procul œbalios auet expugnare nepotes,
Et primus rostris sulcet naualibus arua,
Obsessos capuæ muros, claustra ipsa reuelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
Linquit cœpta ferox, pennasq; addente pudore,
Atq; ira simul, immani per proxima motu
Euolat, & minitans auida ad certamina fertur.
Haud secus amisso tygris si concita fœtu
Emicet, attonitæ paucis lustratur in horis
Caucasus, & saltu transmittitur alite ganges.
Donec fulmineo partus uestigia cursu
Colligit, & rabiem prenso consumit in hoste.
Obuius huic sparso centenius agmine raptim
Funditur, audendi prauus, facilisq; periclis.
Sed paruum decus Hannibali nam uitis honore
Perfunctus latiæ, subito stimularet agrestis
Semermemq; manum sternendam obiecerat hosti.
Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
Milia bis septem, quæ non sollertior ense,
Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fuluius, ast æque per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, uictorq; moram non passus euntis.
Exequiæ, tantum famam nomenq; uolentem
Horrificæ mentis, tenuerunt funere læto.
Nāq; per insidias (infandum) & ab hospite casus,
Colloquium & promissa petit dum perfida gentis

Lucanæ gracchus, cæco circundatus astu
Occiderat, laudemq́; libys rapiebat humandi.
Sed non ut scitum celerare ad mœnia pœnum
Astabat res ulla loco, iam consul uterq́;
Præcipites aderant, nolà uis omnis, & arpis,
Æui floridior fabius, rapida arma ferebant,
Hinc nero, & hinc uolucres syllanus nocte dieq́;
Impellebat agens, properata ad bella, cohortes.
Vndiq́; conueniunt, pariterq́; opponere cunctos
Vni ductores iuueni placet, arduus ipse
Tifata inuadit propior, qua mœnibus instat
Collis, & è tumulis subiectam despicit urbem.
Verum ubi tot sese circunfundentibus armis
Vallatas socium portas, uniq́; negari
Intrauisse sibi, capuaq́; erumpere cernit,
Anxius aduentus, nunc ferro frangere cœtum
Obstantum meditatur, & huic nunc auia cœpto
Consilia, atq; astu quærit tot milia portis
Abstrahere arctatis, cunctosq́; resoluere muros.
Sic igitur secum, curasq́; ita corde fatigat.
Quo mens ægra uocas? rursus ne pericula sumam
Non æquus regione loci? capuaq́; uidente
Terga dabo? an residens uicini uertice montis
Excindi ante oculos patiar sotialia tecta?
Non ita me experti fabius, fabioq́; magister
Turbarum expertor, cum clausos milite colles
Euasi uictor, sparsosq́; per arua iuuencos
Iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli, defendere nobis
Si capuam ereptum est, dabitur circundare romam.

Haec postq̃ placita, & tenuit sententia mentem,
Non expectato, titan dum gurgite lucem
Spirantes proferret equos, impellit in agmen
Voce manuq́; uiros, & cœpta immania pandit.
Perge age, uince omnem miles uirtute laborem,
Et quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera, romam petis, hoc iter alpes.
Hoc cannae statuere tibi, eia incute muris
Vmbonem iliacis, capuaeq́; repende ruinas,
Quam tanti fuerit cadere, ut palatia cernas
Et demigrantem tarpeia sede tonantem.
Instructi glomerant gressus, roma auribus haeret,
Roma oculis, creduntq́; ducis solertibus actis,
Aptius id cœptum, q̃ si duxisset ab ipso
Fatali aeneadis campo, uulturna citata
Transmittunt aluo uada, postremiq́; relinquunt
Tardandis italis, corruptas igne carinas.
Tum sidicina legunt pernicibus arua maniplis,
Threiciamq́; calen, uestras à nomine nati
Orithya domos, hinc alifanus iaccho
Haud inaratus ager, nymphisq́; habitata casini
Rura euastantur, mox & uicinus aquinas,
Et quae fumantem texere giganta fregellae,
Agmine carpuntur uolucri, fert concitus inde
Per iuga celsa gradum, duris qua rupibus haeret
Bellator frusino, & surgit suspensa tumenti
Dorso, frugiferis cerealis anagnia glebis.
Iamq́; adeo est campos ingressus, & arua labici,
Linquens telegoni pulsatos ariete muros,
Haud dignã inter tanta moram, nec amœna retentãt

Algida, nec iuxta iunonis tecta gabinae.
Praeceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulphureis gelidus qua serpit leniter undis,
Ad genitorem, anio, labens sine murmure tybrim.
Hic ut signa ferox, dimensaq; castra locauit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima uadis, sacro se coniugis antro
Condidit, & cunctae fugerunt gurgite nymphae.
At matres latiae, ceu moenia nulla supersint,
Attonitae, passim furibundis gressibus errant,
Ante oculos astant lacerae trepidantibus umbrae,
Quaeq; grauem ad trebiam, quaeq; ad ticina fluenta
Oppetiere necem, paulus gracchusq; cruenti,
Flaminiusq; simul, miseris ante ora uagantur.
Clausit turba uias, stat celsus, & asper ab ira,
Ingentemq; metum toruo domat ore senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusae
Per tacitum lachrymae, quid nam fortuna minetur,
Quid ue parent superi, pubes dispersa per altas
Stat turres, atq; huc uentum sub corde uolutat,
Vt iam roma satis credat defendere muros.
Poenus ut ad somnos, uix totam cursibus actae
Indulsit pubi noctem uigil ille, nec ullam
Ad requiem facilis, credensq; abscedere uitae,
Quod sopor eripiat tempus, radiantibus armis
Induitur, nomadumq; iubet prorumpere turmas.
Inde leuis frenis, circum pauitantia fertur
Quadrupedante sono, perculsae moenia romae.
Nunc adiens lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas, fruiturq; timore pauentum.

Nunc lætus celsis astans in collibus, intrat
Vrbem oculis, discitq; locos, causasq; locorum.
Ac legeret uisu cuncta, & penetraret in omneis
Spectando partes, ni magno turbine adesset
Fuluius, haud tota capuæ obsidione relicta.
Tum demum castris turmas suffexit ouanteis,
Spectata ductor satiatus pectora roma.
Atq; ubi nox depulsa polo, primaq; rubescit
Lampade neptunnus, reuocatq; aurora labores,
Effundit rupto persultans agmina uallo,
Et quantum clamare ualet, per plurima nostra
O socij decora, & sacras in sanguine dextras
Votis ite pares, & tantum audete sub armis
Quantum roma timet, reliquā hanc excindite molē,
Nil quod uincatis toto restabit in orbe,
Neu populi uos martigenæ tardarit origo,
Intratam senonum capietis nulibus urbem,
Assuetamq; capi, fortasse curulibus altis
Iam uos, exemplo proauorum, ac nobile lœtum.
Expectant de more senes, mortiq; parantur.
Talibus hic pœnus, sed contra œnotria pubes
Non ullas uoces ducis, aut præcepta requirit.
Sat matres stimulant, natiq;, & chara supinas
Tendentum palmas lachrymantiaq; ora parentum.
Ostentant paruos, uagituq; incita pulsant
Corda uirum, armatis infigint oscula dextris.
Ire uolunt, & pro muris opponere densi
Pectora, respectantq; suos, fletumq;, resorbent.
Vt uero impulso patefactæ cardine portæ,
Et simul erupit iunctis exercitus armis,

Funditur immixtus gemitu, precibusq; per altos
Ad cœlum muros clangor, sparsæq; solutis
Crinibus exululant matres, atq; ubera nudant.
Fuluius anteuolans agmen, quis nesciat inquit
Non sponte ad nostros pœnum uenisse penates?
A portis fugit capua, subnectere plura
Conantem tristis cœli cum murmure uasto
Turbauit fragor, & subita de nube procellæ.
Iuppiter æthyopum remeans tellure, minantem
Romuleo pœnum ut uidit succedere uallo,
Cœlicolis raptim excitis defendere tecta
Dardana, & in septem discurrere iusserat arces.
Ipse è tarpeio sublimis uertice, cuncta
Et uentos, simul & nubes, & grandinis iras,
Fulminaq; & tonitrus, & nimbos conciet atros.
Concussu tremuere poli, cœlumq; tenebris
Clauditur, & terras cæco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostiq; propinquo
Roma latet, iactæ in turmas per nubila flammæ
Stridorem seruant, membris insibilat ignis.
Hinc notus, hinc boreas, hinc fuscis africus alis
Bella mouent, quantis animos & pectora possint
Irati satiare iouis, fluit agmen aquarum
Turbine confusum piceo, & nigrante procella,
Atq; omneis circa campos spumantibus undis
Inuoluit, celsus summo de culmine montis
Regnator superum, sublata fulmina dextra
Librauit, clypeoq; ducis non cedere certi
Incussit, summa liquefacta est cuspis in hasta,
Et fluxis, ceu correptus fornacibus ensis

Ambustis, sed enim ductor sidonius armis
Sistebat socios, & caecum è nubibus ignem
Murmuraq; à uentis misceri uana docebat.
Tandem post clades socium, coeliq; ruinam
Non hoste in nimbis uiso, non hoste referri
Signa iubet castris, moestasq; resuscitat iras.
Ventis debebis nimirum, hyemisq; procellis
Vnum roma diem, sed non te crastina nobis
Lux unq̃ eripiet, descendat iuppiter ipse
In terras licet infrendens, dum talia fatur
Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
Purgatusq; nitet discussis nubibus aether.
Aeneadae sensere deum, telisq; repostis
Summissas tendunt alta ad capitolia dextras.
Et festa cingunt montis penetralia lauro.
Tum uultus, modo non paruo sudore madentes,
Nunc laetos iouis aspectant. da summe deorum,
Da pater, ut sacro libys inter praelia telo
Concidat, haud alia potis est occumbere dextra.
Sic adeo orantes pressere silentia, postq̃
Abstulerat terras nigrantibus hesperus umbris,
Quem simul attollens rutilantem lampada titan
Obruit, & uitae rediit mortalibus usus,
Poenus adest, nec se castris oenotria pubes
Continet, haud dum enses stricti, mediumq; iacebat
Tantum ad bella loci, quantum transmittere iactae
Sufficerent hastae, cum fulgor hebescere coeli
Per subitum coepit, densaeq; subire tenebrae,
Atq; dies fugere, atq; armari ad praelia rursus
Iuppiter incumbunt uenti, crassusq; rotante

Austro nimborum feruet globus, intonat ipse
Quo tremat, et rhodope, taurusq; et pindus, et atlas,
Audiuere lacus herebi, mersusq; profundis
Agnouit tenebris cœlestia bella typhœus.
Inuadit notus, ac piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, conantem & uana minantem
Circumagit, castrisq; ducem succedere cogit.
Verum ubi depositis sepsit sese aggere telis,
Læta serenati facies aperitur olympi,
Nullaq; iam mitem credas habuisse tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua cœlo.
Durat, & affirmans non ultra spondet in ipsos
Venturam crebroq; diem, modo patria uirtus
In dextras redeat, ne romam excindere pœni
Credant esse nefas. ubi nam tunc fulmina tandem
Inuicti iacuisse iouis, cum sterneret ensis
Ætolos campos? ubi cum tyrrhena natarent
Stagna cruore uirum? pugnat pro mœnibus, inquit,
Si rector superum tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus, cur me contra arma ferentem
Affixisse piget? uentis hyemiq; fugaces
Terga damus, remeet quæso mens illa, uigorq;
Qua nobis cum pacta patrum cum fœdera adessent,
Integrare acies placitum, sic pectora flammat,
Donec equum titan spumantia frena resoluit,
Nec nox composuit curas, somnus ue frementem
Ausus adire uirum, & redeunt cum luce furores.
Rursus in arma uocat trepidos, clypeoq; tremendum
Increpat, atq; armis imitatur murmura cœli.
Vt uero accepit tantum confidere diuis

Ausonios patres, summissaq; batis ad oras
Auxilia, & noctu progressum mœnibus agmen.
Sic agitare fremens obsessos oĩa, iamq;
Securam hannibalis romam, uiolentior instat.
Iamq; propinquabat muro, quum iuppiter ægram
Iunonem alloquitur curis, mulcetq; monendo.
Nulla ne sidonio iuueni, coniuxq; sororq;
Chara mihi, non ulla unquam sine fine feroci
Addes frena uiro? fuerit delere saguntum,
Exæquare alpes, imponere uincula sacro
Eridano, fœdare lacus, etiam ne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste uirum, namq; (ut cernis) iam flagitat ignes,
Et parat accensis imitari fulmina flammis.
His dictis grates agit, ac turbata per auras
Deuolat, & prensa iuuenis saturnia dextra,
Quo ruis o uecors? maioraq; bella capessis
Mortali q̃ ferre datur? iuno inquit, & atram
Dimouit nubem, ueroq; apparuit ore.
Non tibi cum phrygio res, laurenti'ue colono.
En age, nanq; oculis amotà nube parumper
Cernere cuncta dabo, surgit qua celsus ad auras
Aspice, montis apex, uocitata palatia regi
Parrhasio, plena tenet, & resonante pharetra
Intenditq; arcum, & pugnas meditatur apollo.
At qua uicinis tollit se collibus altæ
Molis auentinus, uiden ut latonia uirgo
Accensas quatiat phlægetontis gurgite tædas,
Exertos auidæ pugnæ nudata lacertos?
Parte alia cerne, ut sæuus gradiuus in armis

Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc ianus mouet arma manu, mouet inde quirinus,
Quisq; suo de colle deus, sed enim aspice, quantum
Ægida commoueat nymbos, flammasq; uomentem
Iuppiter, & quantis pascat feruus ignibus iras.
Huc uultus flecte, atq; aude spectare tonantem,
Quas hyemes, quantos concusso uertice cernis
Sub nutu tonitrus, oculis qui fulguret ignis.
Cede deis tandem, & titania define bella.
Sic effata, uirum indocilem pacisq; modiq;,
Mirantem superum uultus, & flammea membra
Abstrahit, ac pacem terris cœloq; reponit.
Respectans abijt, & castris auulsa moueri
Signa iubet ductor, remeaturumq; minatur.
Redditur extemplo flagrantior æthere lampas,
Et tremula infuso resplendent cærula phœbo.
At procul è muris uidere ut signa reuelli
Æneadæ, uersumq; ducem, tacita ora uicissim
Ostentant, nutuq; docent quod credere magno
Non audent hærente metu, nec abire uolenteis,
Sed fraudem insidiasq; putant, & punica corda,
Ac tacitæ natis infigunt oscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,
Suspectosq; dolos dempto terrore resoluit.
Tum uero passim sacra in capitolia pergunt,
Inq; uicem amplexi permixta uoce triumphum
Tarpeij clamant iouis, ac delubra decorant.
Iamq; omneis pandunt portas, ruit undiq; lætum
Non sperata petens dudum sibi gaudia uulgus.
Hi spectant quo fixa loco tentoria regis

Astiterint, hi qua celsus de sede uocatas
Affatus fuerit turmas, ubi belliger astur,
Atq; ubi atrox garamas, sæuusq; tetenderit hanno.
Corpora nunc uiua sparguntur gurgitis unda,
Nunc anienicolis statuunt altaria nymphis.
Tum festa repetunt lustratis mœnibus urbem.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis. XIII.

Pœnus ab urbe redit Capuam, tellure & ibera
Scipiadæ occumbunt, natus descendit auernum.

SEgne iter emenso, uix dum tarpeia uideri
Culmina desierant, toruos cum uersus ad urbem
Ductor agenoreus uultus, remeare parabat.
Castra locat nulla lædens ubi gramina ripa.
Tutia deducit tenuem sine nomine riuum,
Et tacite tuscis inglorius affluit undis.
Hic modo primores socium, modo iussa deorum
Nunc sese increpitat. dic ò cui lydia cæde
Creuerunt stagna, & concussa est daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intrauit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos turrita celsa figura,
Quas abitus miles causas illæse dedisses?
Hymbres ò patria, & mixtos cum sanguine nymbos,
Et tonitrus fugio, procul hanc expellite gentis
Fœmineam tyriæ labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida mauortem agitare sub æthra.
Terror adhuc inerat superum, ac redolentia in armis

Fulmina

Fulmina, & ante oculos irati pugna tonantis.
Parendi tamen, & cuicunq; incumbere iusso
Durabat uigor, ac sensim diffusus ad aures,
Signa reportandi crescebat in agmine feruor.
Sic ubi perrumpit stagnantem calculus undam,
Exiguos format per prima uolumina gyros,
Mox tremulum uibrans motu gliscente liquorem
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes,
Donec postremo laxatis circulus oris,
Contingat geminas patulo curuamine ripas.
At contra agrippæ haud paruũ decus, inclyta nãq;
Semina ab ænei ductoris stirpe trahebat
Oetolidas interfuit haud ignobile nomen,
Lætus opum, sed clauda fides, seseq; calenti
Addiderat pœno, latiæ diffisus habenæ.
Is uoluens ueterum memorata antiqua parentum,
Longo miles, ait, quateret cum teucria bello
Pergama, & ad muros staret sine sanguine mauors
Sollicitis calchas (nam sic fortissimus heros
Poscenti socero sæpe inter pocula dauno,
Narrabat memori diomedes condita mente)
Sed calchas danais, nisi clausum è sedibus arcis
Armisonæ curent simulachrum auellere diuæ,
Nonnunquam affirmat theramnæis ilion armis
Cessurum, aut ledæ rediturum nomen amiclas.
Quippe deis uisum, ne cui perrumpere detur
Effigies ea quas unquam possederit urbes.
Tum meus adiuncto monstratam euasit in arcem
Tydides itacho, & dextra molitus in ipso
Custodes aditu templi, cœleste reportat

Palladium, ac nostris aperit mala pergama fatis.
Sed postq̃ œnotris fundauit finibus urbem,
Æger dilecti, phrygium placare colendo
Numen, & iliacos parat exorare penates.
Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteæ sedes ingrata mineruæ.
Cum medios inter somnos, altamq; quietem,
Nec cælata deam, & minitans tritonia uirgo,
Non hæc tydide tantæ pro laudis honore
Digna paras, non garganus, nec daunia tellus
Debentur nobis, quare in laurentibus aruis,
Qui nunc prima locant melioris mœnia troiæ.
Huc intra, caputmq; refer penetrale parentum.
Queis trepidus monitis saturnia regna capessit,
Iam phryx condebat lauinia pergama uictor,
Armaq; laurenti figebat troia luco,
Verum ubi tyrrheni peruentum ad fluminis undas,
Castraq; tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidæ intremuere metu, tum pignorà pacis
Prætendens dextra ramum canentis oliuæ
Sic orsus dauni gener, inter murmura teucrum.
Pone anchisiadæ memores irasq;, metusq;,
Quicquid ad idæos, xanthum, simoentaq; nobis
Sanguine sudatum, scæaq; ad limina portæ,
Haud nostrum est, egere dei, duræq; sorores.
Nunc age quod superest, cur non melioribus aui
Ducimus auspicijs? dextras iungamus inertes.
Fœderis en hæc testis erit, ueniamq; precatus
Troianam ostentat trepidis de puppe mineruam.
Hæc, ausos celtas irrumpere mœnia romæ

Corripuit læto, neq; tot de milibus unum
Ingentis populi, patrias dimisit ad oras.
His fractus ductor cornelli signa maniplis.
Optato lætis abitu iubet, itur in agros
Diues ubi ante omnis colitur feronia luco,
Et sacer humectat fluuialia rura capenas.
Fama est, intactas longæui ab origine fauni
Creuisse in medium, congestis undiq; donis,
Immensum per tempus opes, lustrisq; relictum
Innumeris aurum, solo seruante pauore.
Hæc auidas mentes, & barbara corda rapina
Polluit, atq; armat contemptu pectora diuum.
Auia tunc longinqua placent, quæ sulcat aratro
Ad freta porrectis trinacria brutius aruis.
Dum libys haud lætus rhegina ad littora tendit,
Victor summoto patrijs à finibus hoste
Fuluius infaustam campana ad mœnia clausis
Portabat famam, miseriq; extrema mouebat.
Dum prensans passim cuicunq; est nomen in armis,
Dedecus hoc defende manu, cur perfida & urbi
Altera carthago nostræ, post fœdera rupta
Et missum ad portas pœnum, post iura petita
Consulis alterni, stat adhuc? & turribus altis
Hannibalem, ac libycas expectat lenta cohortes?
Miscebat dictis facta, & nunc robore celsas
Educi turres, queis uinceret ardua muri
Cogebat, nunc coniunctas adstringere nodis
Instabat, ferroq; trabes, quo frangeret altos
Portarum postes, quateretq; morantia claustra.
Hic latera intextus stellatis axibus agger,

Et iam per colles, dumosq; ad litus ad acta
Innabat pelago, ueniens sine remige classis.
Nuntius interea, uectis non more carinis
Terentem freta, curarum feruoribus implet.
Dum procul œbalios auet expugnare nepotes,
Et primus rostris sulcet naualibus arua,
Obsessos capuæ muros, claustra ipsa reuelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
Linquit cœpta ferox, pennasq; addente pudore,
Atq; ira simul, immani per proxima motu
Euolat, & minitans auida ad certamina fertur.
Haud secus amisso tygris si concita fœtu
Emicet, attonitæ paucis lustratur in horis
Caucasus, & saltu transmittitur alite ganges.
Donec fulmineo partus uestigia cursu
Colligit, & rabiem prenso consumit in hoste.
Obuius huic sparso centenius agmine raptim
Funditur, audendi prauus, facilisq; periclis.
Sed paruum decus Hannibali nam uitis honore
Perfunctus latiæ, subito stimularet agrestis
Semermemq; manum sternendam obiecerat hosti.
Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
Milia bis septem, quæ non sollertior ense,
Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fuluius, ast æque per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, uictorq; moram non passus euntis.
Exequiæ, tantum famam nomenq; uolentem
Horrificæ mentis, tenuerunt funere læto.
Nāq; per insidias (infandum) & ab hospite casus,
Colloquium & promissa petit dum perfida gentis

Lucana gracchus, caeco circundatus astu
Occiderat, laudemq; libys rapiebat humandi.
Sed non ut scitum celerare ad moenia poenum
Astabat res ulla loco, iam consul uterq;
Praecipites aderant, nola uis omnis, & arpis,
Aeui floridior fabius, rapida arma ferebant,
Hinc uero, & hinc uolucres syllanus nocte dieq;
Impellebat agens, properata ad bella, cohortes.
Vndiq; conueniunt, pariterq; opponere cunctos
Vni ductores iuueni placet, arduus ipse
Tifata inuadit propior, qua moenibus instat
Collis, & e tumulis subiectam despicit urbem.
Verum ubi tot sese circunfundentibus armis
Vallatas socium portas, uniq; negari
Intrauisse sibi, capuaq; erumpere cernit,
Anxius aduentus, nunc ferro frangere coetum
Obstantum meditatur, & huic nunc auia coepto
Consilia, atq; astu quaerit tot milia portis
Abstrahere arctatis, cunctosq; resoluere muros.
Sic igitur secum, curasq; ita corde fatigat.
Quo mens aegra uocas? rursus ne pericula sumam
Non aequus regione loci? capuaq; uidente
Terga dabo? an residens uicini uertice montis
Excindi ante oculos patiar socialia tecta?
Non ita me experti fabius, fabioq; magister
Turbarum expertor, cum clausos milite colles
Euasi uictor, sparsosq; per arua iuuencos
Iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli, defendere nobis
Si capuam ereptum est, dabitur circundare romam.

Hæc postq̃ placita, & tenuit sententia mentem,
Non expectato, titan dum gurgite lucem
Spirantes proferret equos, impellit in agmen
Voce manuq; uiros, & cœpta immania pandit.
Perge age, uince omnem miles uirtute laborem,
Et quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera, romam petis, hoc iter alpes.
Hoc cannæ statuere tibi, eia incute muris
Vmbonem iliacis, capuæq; repende ruinas,
Quam tanti fuerit cadere, ut palatia cernas
Et denigrantem tarpeia sede tonantem.
Instructi glomerant gressus, roma auribus hæret,
Roma oculis, creduntq; ducis solertibus actis,
Aptius id cœptum, q̃ si duxisset ab ipso
Fatali æneadis campo, uulturna citata
Transmittunt aluo uada, postremiq; relinquunt
Tardandis italis, corruptas igne carinas.
Tum fidicina legunt pernicibus arua maniplis,
Threiciamq; calen, uestras à nomine nati
Orithya domos, hinc alifanus iaccho
Haud inaratus ager, nymphisq; habitata casini
Rura euastantur, mox & uicinus aquinas,
Et quæ fumantem texere giganta fregellæ,
Agmine carpuntur uolucri, fert concitus inde
Per iuga celsa gradum, duris qua rupibus hæret
Bellator frusino, & surgit suspensa tumenti
Dorso, frugiferis cerealis anagnia glebis.
Iamq; adeo est campos ingressus, & arua labici,
Linquens telegoni pulsatos ariete muros,
Haud dignã inter tanta moram, nec amœna retentãt

Algida, nec iuxta iunonis tecta gabinæ.
Præceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulphureis gelidus qua serpit leniter undis,
Ad genitorem, anio, labens sine murmure tybrim.
Hic ut signa ferox, dimensaq; castra locauit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima uadis, sacro se coniugis antro
Condidit, & cunctæ fugerunt gurgite nymphæ.
At matres latiæ, ceu mœnia nulla supersint,
Attonitæ, passim furibundis gressibus errant,
Ante oculos astant laceræ trepidantibus umbræ,
Quæq; grauem ad trebiam, quæq; ad ticina fluenta
Oppetiere necem, paulus gracchusq; cruenti,
Flaminiusq; simul, miseris ante ora uagantur.
Clausit turba uias, stat celsus, & asper ab ira,
Ingentemq; metum toruo domat ore senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusæ
Per tacitum lachrymæ, quid nam fortuna minetur,
Quid ue parent superi, pubes dispersa per altas
Stat turres, atq; huc uentum sub corde uolutat,
Vt iam roma satis credat defendere muros.
Pœnus ut ad somnos, uix totam cursibus actæ
Indulsit pubi noctem uigil ille, nec ullam
Ad requiem facilis, credensq; abscedere uitæ,
Quod sopor eripiat tempus, radiantibus armis
Induitur, nomadumq; iubet prorumpere turmas.
Inde leuis frenis, circum pauitantia fertur
Quadrupedante sono, perculsæ mœnia romæ.
Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas, fruiturq; timore pauentum.

Nunc lætus celsis astans in collibus, intrat
Vrbem oculis, discitq; locos, causasq; locorum.
Ac legeret uisu cuncta, & penetraret in omneis
Spectando partes, ni magno turbine adesset
Fuluius, haud tota capuæ obsidione relicta.
Tum demum castris turmas suffexit ouanteis,
Spectata ductor satiatus pectora roma.
Atq; ubi nox depulsa polo, primaq; rubescit
Lampade neptunnus, reuocatq; aurora labores,
Effundit rupto persultans agmina uallo,
Et quantum clamare ualet, per plurima nostra
O socij decora, & sacras in sanguine dextras
Votis ite pares, & tantum audete sub armis
Quantum roma timet, reliquā hanc excindite molē,
Nil quod uincatis toto restabit in orbe,
Neu populi uos martigenæ tardarit origo,
Intratam senonum capietis millibus urbem,
Assuetamq; capi, fortasse curulibus altis
Iam uos, exemplo proauorum, ac nobile lætum.
Expectant de more senes, mortiq; parantur.
Talibus hic pœnus, sed contra œnotria pubes
Non ullas uoces ducis, aut præcepta requirit.
Sat matres stimulant, natiq;, & chara supinas
Tendentum palmas lachrymantiaq; ora parentum.
Ostentant paruos, uagituq; incita pulsant
Corda uirum, armatis infigunt oscula dextris.
Ire uolunt, & pro muris opponere densi
Pectora, respectantq; suos, fletumq;, resorbent.
Vt uero impulso patefacta cardine porta,
Et simul erupit iunctis exercitus armis,

Funditur immixtus gemitu, precibusq; per altos
Ad cœlum muros clangor, sparsæq; solutis
Crinibus exululant matres, atq; hubera nudant.
Fuluius anteuolans agmen, quis nesciat inquit
Non sponte ad nostros pœnum uenisse penates?
A portis fugit capuæ, subnectere plura
Conantem tristis cœli cum murmure uasto
Turbauit fragor, & subita de nube procellæ.
Iuppiter æthyopum remeans tellure, minantem
Romuleo pœnum ut uidit succedere uallo,
Cælicolis raptim excitis defendere tecta
Dardana, & in septem discurrere iusserat arces.
Ipse è tarpeio sublimis uertice, cuncta
Et uentos, simul & nubes, & grandinis iras,
Fulminaq; & tonitrus, & nimbos conciet atros.
Concussi tremuere poli, cœlumq; tenebris
Clauditur, & terras cæco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostiq; propinquo
Roma latet, iactæ in turmas per nubila flammæ
Stridorem seruant, membris insibilat ignis.
Hinc notus, hinc boreas, hinc fuscis africus alis
Bella mouent, quantis animos & pectora possint
Irati satiare iouis, fluit agmen aquarum
Turbine confusum piceo, & nigrante procella,
Atq; omneis circa campos spumantibus undis
Inuoluit, celsus summo de culmine montis
Regnator superum, sublata fulmina dextra
Librauit, clypeoq; ducis non cedere certi
Incussit, summa liquefacta est cuspis in hasta,
Et fluxis, ceu correptus fornacibus ensis

Austro nimborum feruet globus, intonat ipse
Quo tremat, et rhodope, taurusq́; et pindus, et atlas,
Audiuere lacus herebi, mersusq́; profundis
Agnouit tenebris cœlestia bella typhœus.
Inuadit notus, ac piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, conantem & uana minantem
Circumagit, castrisq́; ducem succedere cogit.
Verum ubi depositis sepsit sese aggere telis,
Læta serenati facies aperitur olympi,
Nullaq́; iam mitem credas habuisse tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua cœlo.
Durat, & affirmans non ultra spondet in ipsos
Venturam crebroq́; diem, modo patria uirtus
In dextras redeat, ne romam excindere pœni
Credant esse nefas. ubi nam tunc fulmina tandem
Inuicti iacuisse iouis, cum sterneret ensis
Ætolos campos? ubi cum tyrrhena natarent
Stagna cruore uirum? pugnat pro mœnibus, inquit,
Si rector superum tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus, cur me contra arma ferentem
Afflixisse piget? uentis hyemiq́; fugaces
Terga damus, remeet quæso mens illa, uigorq́;
Qua nobis cum pacta patrum cum fœdera adessent,
Integrare acies placitum, sic pectora flammat,
Donec equum titan spumantia frena resoluit,
Nec nox composuit curas, somnus ue frementem
Ausus adire uirum, & redeunt cum luce furores.
Rursus in arma uocat trepidos, clypeoq́; tremendum
Increpat, atq; armis imitatur murmura cœli.
Vt uero accepit tantum confidere diuis

Ausonios patres, summissaq; batis ad oras
Auxilia, & noctu progressum mœnibus agmen.
Sic agitare fremens obsessos ocias, iamq;
Securam hannibalis romam, uiolentior instat.
Iamq; propinquabat muro, quum iuppiter ægram
Iunonem alloquitur curis, mulcetq; monendo.
Nulla ne sidonio iuueni, coniuxq; sororq;
Chara mihi, non ulla unquam sine fine feroci
Addes frena uiro? fuerit, delere saguntbum,
Exæquare alpes, imponere uincula sacro
Eridano, fœdare lacus, etiam ne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste uirum, namq; (ut cernis) iam flagitat ignes,
Et parat accensis imitari fulmina flammis.
His dictis grates agit, ac turbata per auras
Deuolat, & prensa iuuenis saturnia dextra,
Quo ruis o uecors? maioraq; bella capessis
Mortali q̃ ferre datur? iuno inquit, & atram
Dimouit nubem, ueroq; apparuit ore.
Non tibi cum phrygio res, laurenti'ue colono.
En age, nanq; oculis amotà nube parumper
Cernere cuncta dabo, surgit qua celsus ad auras
Aspice, montis apex, uocitata palatia regi
Parrhasio, plena tenet, & resonante pharetra
Intenditq; arcum, & pugnas meditatur apollo.
At qua uicinis tollit se collibus altæ
Molis auentinus, uiden ut latonia uirgo
Accensas quatiat phlægetontis gurgite tædas,
Exertos auidæ pugnæ nudata lacertos?
Parte alia cerne, ut sæuus gradiuus in armis

Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc ianus mouet arma manu, mouet inde quirinus,
Quisq; suo de colle deus, sed enim aspice, quantum
Ægida commoueat nymbos, flammasq; uomentem
Iuppiter, & quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc uultus flecte, atq; aude spectare tonantem,
Quas hyemes, quantos concusso uertice cernis
Sub nutu tonitrus, oculis qui fulguret ignis.
Cede deis tandem, & titania desine bella.
Sic effata, uirum indocilem pacisq; modiq;,
Mirantem superum uultus, & flammea membra
Abstrahit, ac pacem terris cœloq; reponit.
Respectans abijt, & castris auulsa moueri
Signa iubet ductor, remeaturumq; minatur.
Redditur extemplo flagrantior æthere lampas,
Et tremula infuso resplendent cærula phœbo.
At procul è muris uidere ut signa reuelli
Æneadæ, uersumq; ducem, tacita ora uicissim
Ostentant, nutuq; docent quod credere magno
Non audent hærente metu, nec abire uolente is,
Sed fraudem insidiasq; putant, & punica corda,
Ac tacitæ natis infigunt oscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,
Suspectosq; dolos dempto terrore resoluit.
Tum uero passim sacra in capitolia pergunt,
Inq; uicem amplexi permixta uoce triumphum
Tarpeij clamant iouis, ac delubra decorant.
Iamq; onmeis pandunt portas, ruit undiq; lætum
Non sperata petens dudum sibi gaudia uulgus.
Hi spectant quo fixa loco tentoria regis

Astiterint, hi qua celsus de sede uocatas
Affatus fuerit turmas, ubi belliger astur,
Atq; ubi atrox garamas, sæuusq; tetenderit hanno.
Corpora nunc uiua sparguntur gurgitis unda,
Nunc anienicolis statuunt altaria nymphis.
Tum festa repetunt lustratis mœnibus urbem.

AMB.NIC.TOL. Catalepsis.XIIII.

Pœnus ab urbe redit Capuam, tellure & ibera
Scipiadæ occumbunt, natus descendit auernum.

SEgne iter emenso, uix dum tarpeia uideri
Culmina desierant, tornos cum uersus ad urbem
Ductor agenoreus uultus, remeare parabat.
Castra locat nulla lædens ubi gramina ripa.
Tutia deducit tenuem sine nomine riuum,
Et tacite tuscis inglorius affluit undis.
Hic modo primores socium, modo iussa deorum
Nunc sese increpitat. dic ò cui lydia cæde
Creuerunt stagna, & concussa est daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intrauit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos turrita celsa figura,
Quas abitus miles causas illæse dedisses?
Hymbres ò patria, & mixtos cum sanguine nymbos,
Et tonitrus fugio, procul hanc expellite gentis
Fœmineam tyriæ labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida mauortem agitare sub æthra.
Terror adhuc inerat superum, ac redolentia in armis
Fulmina

Fulmina,& ante oculos irati pugna tonantis.
Parendi tamen,& cuicunq; incumbere iusso
Durabat uigor,ac sensim diffusus ad aures,
Signa reportandi crescebat in agmine feruor.
Sic ubi perrumpit stagnantem calculus undam,
Exiguos format per prima uolumina gyros,
Mox tremulum uibrans motu gliscente liquorem
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes,
Donec postremo laxatis circulus oris,
Contingat geminas patulo curuamine ripas.
At contra agrippæ haud paruũ decus,inclyta nãq;
Semina ab æneæ ductoris stirpe trahebat
Oetolidas interfuit haud ignobile nomen,
Lætus opum,sed clauda fides,seseq; calenti
Addiderat pœno,latiæ diffisus habenæ.
Is uoluens ueterum memorata antiqua parentum,
Longo miles,ait,quateret cum teucria bello
Pergama,& ad muros staret sine sanguine mauors
Sollicitis calchas(nam sic fortissimus heros
Poscenti socero sæpe inter pocula dauno,
Narrabat memori diomedes condita mente)
Sed calchas danais,nisi clausum è sedibus arcis
Armisonæ curent simulachrum auellere diuæ,
Nonnunquam affirmat theramnæis ilion armis
Cessurum,aut ledæ rediturum nomen amiclas.
Quippe deis uisum,ne cui perrumpere detur
Effigies ea quas unquam possederit urbes.
Tum meus adiuncto monstratam euasit in arcem
Tydides itacho,& dextra molitus in ipso
Custodes aditu templi,cœleste reportat

Palladium, ac nostris aperit mala pergama fatis.
Sed postq̃ œnotris fundauit finibus urbem,
Æger dilecti, phrygium placare colendo
Numen, & iliacos parat exorare penates.
Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteæ sedes ingrata mineruæ.
Cum medios inter somnos, altamq; quietem,
Nec celata deam, & minitans tritonia uirgo,
Non hæc tydide tantæ pro laudis honore
Digna paras, non garganus, nec daunia tellus
Debentur nobis, quære in laurentibus aruis,
Qui nunc prima locant melioris mœnia troiæ.
Huc intra, captumq; refer penetrale parentum.
Queis trepidus monitis saturnia regna capessit,
Iam phryx condebat lauinia pergama uictor,
Armaq; laurenti figebat troia luco,
Verum ubi tyrrheni peruentum ad fluminis undas,
Castraq; tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidæ intremuere metu, tum pignora pacis
Prætendens dextra ramum canentis oliuæ
Sic orsus dauni gener, inter murmura teucrum.
Pone anchisiadæ memores irasq;, metusq;,
Quicquid ad idæos, xanthum, simoentaq; nobis
Sanguine sudatum, scæaq; ad limina portæ,
Haud nostrum est, egere dei, duræq; sorores.
Nunc age quod superest, cur non melioribus aui
Ducimus auspicijs? dextras iungamus inertes.
Fœderis en hæc testis erit, ueniamq; precatus
Troianam ostentat trepidis de puppe mineruam.
Hæc, ausos celtas irrumpere mœnia romæ

Corripuit læto, neq; tot de milibus unum
Ingentis populi, patrias dimisit ad oras.
His fractus ductor conuelli signa maniplis.
Optato lætis abitu iubet, itur in agros
Diues ubi ante omnis colitur feronia luco,
Et sacer humectat fluuialia rura capenas.
Fama est, intactas longæui ab origine fauni
Creuisse in medium, congestis undiq; donis,
Immensum per tempus opes, lustrisq; relictum
Innumeris aurum, solo seruante pauore.
Hæc auidas mentes, & barbara corda rapina
Polluit, atq; armat contemptu pectora diuum.
Auia tunc longinqua placent, quæ sulcat aratro
Ad freta porrectis trinacria brutius aruis.
Dum libys haud lætus rhegina ad littora tendit,
Victor summoto patrijs à finibus hoste
Fuluius infaustam campana ad mœnia clausis
Portabat famam, miseriq; extrema mouebat.
Dum prensans passim cuicunq; est nomen in armis,
Dedecus hoc defende manu, cur perfida & urbi
Altera carthago nostræ, post fœdera rupta
Et missum ad portas pœnum, post iura petita
Consulis alterni, stat adhuc? & turribus altis
Hannibalem, ac libycas expectat lenta cohortes?
Miscebat dictis facta, & nunc robore celsas
Educi turres, queis uinceret ardua muri
Cogebat, nunc coniunctas adstringere nodis
Instabat, ferroq; trabes, quo frangeret altos
Portarum postes, quateretq; morantia claustra.
Hic latera intexus stellatis axibus agger,

Hic grauida armato surgebat uinea dorso.
Ac postq̃ properata satis, quæ commonet usus,
Dat signum, atq; alacer scalis transcendere muros
Imperat, ac sæuis urbem terroribus implet.
Cum subito dextrum effulsit conatibus omen.
Cerua fuit raro terris spectata colore,
Quæ candore niuem, candore anteiret olores,
Hanc agreste capys donum, cum mœnia sulco
Signaret, grato paruæ mollitus amore
Nutrierat, sensusq; hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, docilisq; accedere mensis,
Atq; ultro blanda, attactu gaudebat herili.
Aurato matres assuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluuio renouare colorem.
Numen erat iam cerua loci, famulamq; dianæ
Credebant, ac thura deum de more dabantur.
Hæc æui, uitæq; tenax, fœlixq; senectam
Mille indefessos uiridem duxisse per annos,
Sæclorum numero, troianis condita tecta
Aequabat, sed iam longo mors uenerat æuo.
Nam subito incursu sæuorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris urbem (miserabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus.
Extulerat sese portis, pauidaq; petebat
Consternata fuga positos ad mœnia campos.
Exceptam læto iuuenum certamine, ductor
Mactat diua tibi, tibi enim hæc gratissima sacra
Fuluius, atq; adsis orat latonia cœptis
Inde alacer, fidensq; dea, circundata clausis
Arma mouet, quaq; obliquo curuantur in ore.

Mœnia flexa sinu spissa uallata corona
Alligat, & telis in morem indaginis ambit.
Dum pauitant, spumantis equi fera corda fatigans
Euehitur porta sublimis taurea cristis
Bellator, cui sidonius superare lacerto
Ductor, & autololas dedit, & maurusia tela,
Is trepido alituum tinnitu stare neganti
Imperitans uiolenter equo, postq̃ auribus hostis
Vicinum sese uidet, ac clamore propinquo
Claudius, huic inquit (præstabat claudius arte
Bellandi. & merita mille inter prælia fama)
Huic inquit solum, si qua est fiducia dextræ,
Det sese campo, atq; ineat certamina mecum.
Vna mora æneadæ, postq̃ uox attigit aures,
Dum daret auspicium, usq; in certamina ductor.
Præuetitum capiti pœna committere martem
Sponte uiris, erumpit ouans, ut fuluius arma
Imperio soluit, patulumq; inuectus in æquor
Erigit undantem glomerato puluere nubem.
Indignatus opem amenti, socioq; iuuare
Expulsum nodo iaculum, atq; accessere uires,
Taurea uibrabat nudis conatibus hastam,
Inde ruens ira telum contorquet in auras.
At non idem animus rutulo, spectatur, & omni
Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro
In uulnus uia, nunc uibrat, nunc comprimit hastam
Mentiturq; minas, mediam nunc transigit ictu
Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
Tum strictum propere uagina detegit ensem,
Et iam ferrata rapiebat calce uolantem,

Taurea cornipedem fugiens minitantia fata.
Nec rutulus leuior cedentis perdere terga.
Nam profugo rapidus fusis instabat habenis.
Vtq; metus uictum, sic ira & gloria portis
Victorem immisit, meritiq; cupido cruoris.
Ac dum uix oculis, uix credunt mentibus hostem
Confisum nullo comitante irrumpere tectis,
Per mediam propere trepidantum interritus urbem
Egit equum, aduersaq; euasit ad agmina porta.
Hinc ardore pari, nisuq; incurrere muris
Ignescunt animi, penetrataq; tecta subire.
Tela simul flammæq; micant, tunc saxeus hymber
Ingruit, & summis ascendunt turribus hastæ.
Nec pronum, audendi uirtutem excellere cuiq̃,
Æquarunt iræ dextras, dictæa per auras
Tranat, & in medium perlabitur urbis arundo.
Lætatur non hortandi, non plura monendi
Fuluius esse locum, rapiunt sibi quisq; laborem.
Quos ubi tam erectos animi uidet, & superesse
Fortuna sibi quenq; ducem, ruit impete uasto
Ad portam, magnæq; optat discrimina famæ.
Tres claustra æqueuo seruabant corpore fratres,
Queis delecta manus, centeni cuiq; ferebant
Excubias, unaq; locum statione tenebant.
Forma ex his numitor, cursu plantaq; uolucri
Præstabat laurens, membrorum mole laburnus.
Sed non una uiris tela, hic mirabilis arcu,
Ille hastam quatere, ac medicatæ cuspidis ictu
Prælia moliri, & nudo non credere ferro,
Tertius aptabat flammis ac sulphure tædas

Qualis atlantiaco memoratur littore quondam
Monstrum geryones immane tricorporis iræ,
Cui tres in pugna dextræ uaria arma gerebant,
Vna ignes sæuos, ast altera pone sagittas
Fundebat, ualidam torquebat tertia cornum
Atq; uno diuersa dabat tria uulnera nisu.
Hos ubi non æquis uariantes prælia consul.
Conspexit telis, & portæ limina circum
Stragem, & perfusos subeuntum sanguine postes,
Concitat intortam furiatis uiribus hastam.
Lœtum triste ferens auras secat itala taxus,
Et qua nudarat, dum fundit spicula ab alto
Arcum protendens numitor latus, ilia transit.
At non obsepto contentus limine, martem
Exercere leuis bello, sed turbidus ausi
Virrius incauto feruore eruperat amens
Reclusa in campum porta, miseramq; furori
Vincentum obtulerat pubem, ruit obuia in arma
Scipio, & oblatum metit insatiabilis agmen.
Tifata umbrifero generatum monte calenum
Nutrierant audere trucem, nec corpore magno
Mens erat inferior, subsidere sæpe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare iuuenco,
Atq; obliqua trucis deducere cornua tauri
Assuerat, crudo oblique & se attollere fato.
Is, dum præcipites expellit uirrius urbe,
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in æquor
Thorace exierat, leuiorq; premebat anhelos
Pondere loricæ, & palantes uictor agebat.
Iamq; ueliternum media transegerat aluo,

Iam solitum æquali ludo committere equestreis
Scipiadæ pugnas, marinum tellure reuulso
Perculerat saxo, miser implorabat amicum
Cum gemitu expirans, scopulusq; premebat hiantē,
Sed ualidas sæuo uires duplicante dolore,
Effundit lachrymas pariter, cornumq; sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranauit, liquidas uolucris ceu scinderet auras
Hasta uiri pectus, rupitq; immania membra.
Quanta est uis agili per cærula summa liburnæ,
Quæ, pariter quoties reuocatæ ad pectora tonsæ
Percussere fretum, uentis fugit ocior, & se
Quam longa est uno remorum præterit ictu.
Ascanium uolesus proiectis ocyus armis,
Quo leuior peteret muros, per aperta uolantem
Assequitur planta, deiectum protinus ense
Ante pedes domini iacuit caput, ipse secutus
Corruit ulterior procursus impete truncus.
Nec spes obsessis ultra, reserata tueri
Mœnia, conuertunt gressus, recipiq; petentes
Infandum excludunt socios, tum cardine uerso
Obnixi torquent obices munimina feræ.
Acrius hoc instant itali, clausosq; fatigant.
Et ni cæca sinu terras nox conderet atro,
Perfractæ rabido pauuissent milite portæ.
Sed non in requiem pariter cessere tenebræ.
Hinc sopor impauidus, qualem uictoria nouit.
At capua, aut mœstis ululantum flebile matrum
Questibus, aut gemitu trepidantum exterrita patrū,

Tormentis finem, metamq; laboribus orat.
Mussat perfidiæ ductorq; caputq; senatus
Virrius à pœno nullam docet esse salutem
Vociferans, pulsis uiuendi è pectore curis.
Speraui sceptra ausoniæ, pepigiq; sub armis,
Si dexter pœnis deus, & fortuna fuisset,
Vt capuam iliaci migrarent regna quirini,
Qui quaterent muros, tarpeiaq; mœnia misi,
Hoc mihi poscendi uigor affuit, alter ut æquos
Portaret fasces nostro de nomine consul.
Hactenus est uixisse satis. dum copia noctis
Qui cordi comes, æterna est acherontis ad undam
Libertas, petat ille meas, mensasq; dapesq;,
Et uictus mentem fuso per membra lyæo
Sopitoq; necis morsu, medicamina cladis
Hauriat, & placidis exarmet fata uenenis.
Hæc ait, & turba repetit comitante penates.
Ædibus in medijs consurgens ilice multa
Extruitur rogus, hospitium commune peremptis.
Nec uulgum cessat furiare dolorq; pauorq;,
Nunc menti fera decius redit, & bona uirtus
Exilio punita truci, despectat ab alto
Sacra fides, agitatq; uirum fallacia corda,
Vox occulta subit passim diffusa per aures.
Fœdera mortales ne sæuo rumpite ferro,
Sed castam seruate fidem, fulgentibus ostro
Hæc potior regnis, dubio qui frangere rerum,
Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici,
Non illi domus, aut coniux aut uita manebit,
Vnq̃ expers luctus, lachrymæq;, aget æquore, semper

Ac tellure premens, aget ægrum nocte dieq;,
Despecta ac uiolata fides. adit omnia iamq;
Concilia, ac mensas contingit, & abdita nube.
Accumbitq; toris, epulaturq; improba erynnis,
Ipsa etiam stygio spumantia pocula tabo
Porrigit, & large pœnas lœtumq; ministrat.
Virrius interea dum dat penetrare medullas
Exitio, ascenditq; pyram, atq; amplexibus hæret,
Iungere tum fata, & subijci iubet ocyus ignes.
Stringebant tenebræ metas, uictorq; ruebat.
Iamq; superstantem muro, sociosq; milonem
Voce attollentem, pubes campana uidebat.
Pandunt attoniti portas, trepidoq; capessunt
Castra inimica gradu, queis læto auertere pœnas
Defuerant animi, patet urbs confessa furorem,
Et reserat tyrio maculatas hospite sedes.
Matronæ puerię; ruunt, mœstumq; senatus
Concilium, nulliq; hominum lachrymabile uulgus.
Stabant innixi pilis exercitus, omnes.
Spectabantq; uiros, & læta & tristia ferre
Indociles, nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum, nunc fœdantes in puluere crinem
Canentem, & turpi lachryma precibusq; pudendis
Fœmineum tenues ululatum fundere in auras.
Atq; ea dum miles miratur, inertia facta,
Expectatq; ferox sternendi mœnia signum,
Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Relligio, & sæuas componit numine mentes,
Ne flammam tædasq; uelint, ne templa sub uno
In cinerem traxisse rogo, subit intima corda

Perlabens sensim mitis deus, ille superbæ
Fundamenta capyn posuisse antiquitus urbi,
Non cuiq; uisus passim monet, ille refusis
In spacium immensum campis habitanda relinqui
Vile tecta docet, paulatim atrocibus iræ
Languescunt animis, & uis mollita senescit.
Pan ioue nussus erat seruari tecta uolente.
Troia, pendenti similis pan semper, & uno
Vix ulla inscribens terræ uestigia cornu.
Dextera lasciuit cæsa tegeatide capra
Verbera læta mouens festa per compita cauda.
Cingit acuta comas, & opaca tempora pinus,
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
Stant aures, summoq; cadit barba hispida mento.
Pastorale deo baculum, pellisq; sinistrum
Velat grata latus, teneræ de corpore damæ.
Nulla in præruptum tam prona, & inhospita cautes,
In qua non librans corpus, similisq; uolanti
Cornipedem tulerit præcisa per auia plantam.
Interdum inflexus, medio nascentia tergo
Respicit arridens, hirtæ ludibria caudæ.
Obtendensq; manum solem infrruescere fronti
Aret, & umbrato perlustrat pascua uisu.
Hic, postq; mandata dei perfecta, malamq;
Sedauit rabiem, & permulsit corda furentum,
Arcadiæ uolucris saltus, & amata reuisit
Menala, ubi argutis longe de uertice sacro
Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.
At legio ausonidum flammas ductore iubente
Arceri portis, stantesq; relinquere muros,

Mite decus mentis, conduunt ensésq; facesq;
Multa deum templis domibusq; nitentibus auro
Egeritur præda, & uictus alimenta superbi,
Quisq; bonis periere, uirum de corpore uestes
Fœmineæ, mensæq; alia tellure petitæ,
Poculaq; eoà luxum irritantia gemma,
Nec modus argento, cælataq; pondera facti
Tantum epulis auri, tum passim corpora longo
Ordine captiua, & domibus deprompta talenta
Pascere longinquum non deficientia bellum.
Immensiq; gregis, famulæ ad conuiuia turbæ.
Fuluius ut finem spoliandis ædibus ære,
Belligero reuocante dedit, sublimis ab alto
Suggestu, magnis fautor non futilis ausis.
Lauino generate, inquit, quem sospita iuno
Dat nobis milo, gradiui cape uictor honorem
Tempora murali cunctis turrita corona.
Tum sontes procerum, meritosq; piacula prima
Accijt & iusta punit commissa securi.
Hic atrox uirtus, nec enim occuluisse probatum
Spectatum uel in hoste decus, clamore feroci
Taurea tunc inquit, ferro spoliabis inultus
Te maiorem animam? & iusso lictore recisa
Ignauos cadet ante pedes fortissima ceruix?
Haud unq̃ hoc nobis dederit deus, inde minaci
Obtutu toruum contra, & furiale renidens,
Bellatorem alacer per pectora transigit ensem,
Cui ductor, patriam moriens comitare cadentem
Qui nobis animus, quæ dextera, quid ue uiritim
Decernet mauors tibi si tebare pudendum.

Iusta pati, licuit pugnanti occumbere lætum.
Dum capua infaustam luit haud sine sanguine culpā.
Interea geminos terra crudelis ibera
Fortuna abstulerat, permiscens tristia lætis
Scipiadas, magnumq; decus, magnumq; dolorem.
Forte dicarchea iuuenis consedit in urbe
Scipio, post belli repetens extrema penates.
Huc tristis lachrymas, & funera acerba suorum
Fama tulit, duris q̄q̄ non cedere suetus,
Pulsato lacerat uiolenter pectore amictus.
Non comites tenuisse ualent, non ullus honorum.
Militiæ ue pudor, pietas irata sinistris
Cœlicolis furit, atq; odit solatia luctus.
Iamq; dies, iterumq; absumpta querelis.
Versatur species ante ora oculosq; parentis.
Ergo excire parat manes, animasq; suorum,
Alloquioq; uirum, tantos mulcere dolores.
Hortatur uicina palus, ubi signat auerni
Squalentem introitum stagnans acherusius humor,
Noscere uenturos agitat mens protinus annos.
Sic & grynæam, quæ tum sub nomine phœbi
Autonoe, tripodas sacrum antrumq; tenebat,
Fert gressus iuuenis, consultaq; pectoris ægri
Pandit, & aspectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu uates, mactare repostis
Mox umbris inquit consueta piacula, nigras
Sub lucem pecudes, reclusaq; abdere terræ
Manantem iugulis spirantum cæde cruorem,
Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
Cætera quæ poscis maiori uate canentur.

Nanque tibi elysio repetita oracula campo
Eliciam, ueterisque dabo inter sacra sibyllæ
Cernere fatidicam phœbei pectoris umbram.
Vade age, & à medio cum se nox humida cursu
Flexerit, ad fauces uicini castus auerni
Duc prædicta sacris duro placamina diti,
Mella simul tecum, & puri fer dona lyæi.
Hoc alacer monitu, & promissæ nomine uatis
Apparat occulto monstrata piacula cœpto.
Inde ubi nox iussam procedens contigit horam,
Et spacia æquarunt tenebras transacta futuras,
Consurgit stratis, pergitque ad turbida portæ
Ostia tartareæ, penitus queis abdita uates
Promissa impleverat, stygioque sedebat in antro.
Tum qua se primum rupta tellure recludit
Inuisum cœlo specus, atque eructat acerbam
Cocyti laxo suspirans ore paludem,
Inducit iuuenem, ferroque cauare refossam
Ocyus urget humũ, atque arcanum murmur anhelans
Ordine mactari pecudes iubet, acer operto
Ante omnes taurus regi, tum proxima diuæ
Cæditur enneæ casta ceruice iuuenca.
Inde tibi alecto, tibi nunquam læta megæra
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum,
Fundunt mella super, bacchique & lactis honorem.
Stat iuuenis, faciemque horrebo, quæ surgit in omni
Exclamat uates, patere, accedentia cerno
Tartara, & ante oculos assistere tertia regna.
Ecce ruunt uariæ species, & quicquid ab imo
Natũ hominũ extinctumque chao est, iã cũcta uidebat.

Cyclopas, scyllamq; & pastos membra uirorum
Odrysiæ telluris equos, contende tueri,
Eductumq; tene uagina interritus ensem.
Quæcunq; ante animæ tendunt potare cruorem,
Disijce, dum castæ procedat imago sibyllæ.
Interea cerne, ut gressus inhumata citatos
Fert umbra, & properat tecum coniungere dicta,
Cui datur ante atros absumpti corporis ignes
Sanguine non tacto solitas effundere uoces.
Aspicit, & subito turbatur scipio uisu.
Quinam te qui casus, ait, dux maxime fessæ
Eripuit patriæ? cum tales horrida poscant
Bella uiros, nec enim dextra concesserit ulli
Appius, aut astu, decimum lux retulit ortum,
Vt te, cum capua remearem, uulnera uidi
Mulcentem, hoc uno mœstum, q adire nequires
Saucius ad muros, & martis honore careres.
Contra quæ ductor, fesso mihi proxima tandem
Lux gratos phaetontis equos auertit, & atris
Æternum demisit aquis, sed lenta meorum
Dum uanos ritus cura, & solennia uulgi
Exequitur, cessat flammis imponere corpus,
Vt portet tumulis per longum membra paternis.
Quod te per nostri martis precor æmula facta,
Arce, quæ patrijs artus medicamina seruant.
Daq; uago portas quam primum acherontis adire.
Tum iuuenis. gens ô ueteris pulcherrima claudi
Haud ulla ante tuam, qq non parua fatigent,
Curarum prior extiterit, nanq; ista per omnis
Discrimen seruat populos, uariatq; iacentum

Exequias, tumuli & cinerum sententia discors.
Tellure (ut perhibent) is mos antiquus ibera
Exanima obscenus consumit corpora uultur,
Regia cum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes, aegyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & à mensis exanguē haud separat umbrā.
Exhausto instituit pontus uacuare cerebro
Ora uirum, & longum myrrhata reponit in aeuum.
Quid qui reclusa nudos garamantes harena
Infodiunt? quid qui sæuo sepelire profundo
Exanimes mandant libycis nasamones in oris?
At celtae uacui capitis, circundare gaudent
Ossa nephas auro, & mensis ea pocula seruant.
Cecropidae ob patriam mauortis sorte peremptos
Decreuere simul communibus urere flammis.
At gente in scythica suffixa cadauera truncis
Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.
Talia dum memorant, umbra ueniente sybillae,
Autonoe finem hic inquit sermonibus adde
Alternis, haec haec ueri foecunda sacerdos.
Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
Plus nouisse deus, me iam comitante tuorum
Tempus abire globo, & pecudes imponere flammis.
At grauida arcanis cymes anus, attigit ore
Postquam sacrificum delibauitq; cruorem.
In decus egregium uultus intenta iuuentae,
Æthereâ fruerer cum luce haud segniter inquit
Cymeo populis uox nostra sonabat in antro,
Tunc te permixtum saeclis, rebusq; futuris.
Æneadum

Æneadum cecini, sed non sat digna meárum
Cura tuis uocum, nec enim conquirere dicta
Aut seruare fuit proauis sollertia uestris.
Verum age, disce puer, quando cognoscere cordi
Iam tua deq; tuis pendentia dardana fatis.
Nanq; tibi cerno properantum oracula uitæ
Hinc petere, & patrios uisu contingere manes.
Armifero uictor patrem ulcísceris ibero,
Creditus ante annos marti, ferroq; resolues
Gaudia pœnorum, & missum lætabere bello
Omen, iberiacis uicta carthagine terris.
Maius ad imperium post hæc capiere, nec ante
Iuppiter absistet cura, q̃ cuncta fugarit
In libyam bella, & uincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem, pudet urbis iniquæ
Quod tu post decus hoc, patriaq; domoq; carebis.
Sic uates, gressumq; lacus uertebat ad atros
Tum iuuenis, quæcunq; datur sors durior æui
Obnitemur ait, culpa modo pectora cessent
Sed te oro (quando uitæ tibi causa labores
Humanos iuuisse fuit) siste inclyta uirgo
Paulisper gressum, & nobis manesq; silentum
Enumera, stygiæq; aperi formidinis aulam.
Annuit illa quidem, sed non optanda recludis
Regna ait, hic tenebras agitant, uolitantq; per umbras
Innumeri quondam populi, domus omnibus una.
In medio uastum late se tendit inane,
Huc quicquid terræ, quicquid freta, & igneus æther
Nutriuit primo mundi genitalis ab æuo.
Mors communis agit, descendunt cuncta, capitq;

Campus iners quantum interijt, restatq; futurum.
Cingunt regna decem portæ, quarum una receptat 1.
Belligeros dura gradiui sorte creatos.
Altera qui leges posuere, atq; inclita iura 2.
Gentibus, & primas fundarunt mœnibus urbes.
Tertia ruricolas, cereris iustissima turba, 3.
Quæ uenit ad manes, & fraudum illæsa ueneno.
Exin qui lætas artes, uitæq; colendæ 4.
Inuenere uiam, nec dedignanda parenti
Carmina fuderunt phœbo, sua limina seruant,
Proxima quos uenti, sæuæq; hausere procellæ 5.
Naufraga porta rapit, sic illam nomine dicunt.
Finitima huic noxa grauido, & peccasse fatenti 6.
Vasta patet populo, pœnas rhadamantus in ipso
Expetit introitu, mortemq; exercet inanem.
Septima fœmineis reseratur porta cateruis, 7.
Liuentes ubi casta fouet proserpina lucos.
Infantum hinc gregibus, uersas ad funera tædas 8.
Passim uirginibus, turbæq; in limine lucis
Est iter extinctæ, & uagitu ianua nota.
Tum seducta loco, & laxata lucida nocte 9.
Claustra nitent, quæ secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos, hic turba piorum.
Nec stygio in regno, cœli nec posta sub axe.
Verum ultra oceanum sacro certamina fonti,
Letheos potat latices obliuia mentis.
Extrema hinc aurofulgens, iam lucis honorē 10.
Sentit, & admoto splendet ceu sydere lunæ.
Hac animæ cœlum repetunt, ac mille peractis
Oblitæ ditem redeunt in corpora lustris.

Has passim nigrum pandens mors lurida rictum,
Itq; reditq; uias, & portis omnibus errat.
Tum iacet in spacium sine corpore pigra uorago,
Limosiq; lacus, late exundantibus urit
Ripas saeuus aquis phlegeton, & turbine anhelo
Flammarum resonans saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens cocytos sanguinis atri
Vorticibus furit, & spumanti gurgite fertur.
At magnis semper diuis, regiq; deorum
Iurari dignata palus. picis horrida riuo
Fumiferum uoluit styx inter sulphura limum.
Tristior his acheron sanie, crassoq; ueneno
Æstuat, & gelidam eructans cum murmure harenã
Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc optat saniem non uno cerberus ore,
Hæc & tesiphones sunt pocula, & atra megœra
Hic sitit, ac nullo rabies extinguitur haustu.
Vltimus erumpit lachrymarum fontibus amnis
Ante aulam, atq; aditus, & inexorabile limen.
Quarta cohors omni stabulante per auia monstro
Excubat, & manes permixto murmure terret,
Luctus edax, maciesq; malis comes addita morbis
Et mœror pastus fletu, & sine sanguine pallor,
Curaq;, insidiaq;, atq; hinc queribunda senectus,
Hinc angens utraq; manu sua guttura liuor,
Et deforme malum, ac sceleri procliuis egestas,
Errorq; infido gressu, & discordia gaudens
Permiscere fretum cœlo, sed & ostia ditis
Centenis suetus briareus recludere palmis,
Et sphynx uirgineos rictus infecta cruore,

Scyllaq;, centauriq; truces, umbraq; gygantum.
Cerberus hic ruptis peragrat cum tartara uinclis,
Non ipsa alecto, nec fœta furore megœra
Audet adire ferum, dum fractis mille cathenis
Vipereà latrans circunligat ilia cauda.
Dextera uasta comas, nemorosaq; brachia fundit
Taxus, cocyti rigua frondosior unda.
Hic diræ uolucres, pastusq; cadauere uultur,
Et multus bubo, ac sparsis stryx sanguine pennis,
Harpyæq; fouent nidos, atq; omnibus hærent
Condensæ folijs, nutat stridoribus arbor.
Has inter formas coniux iunonis auernæ
Suggestu residens cognoscit crimina regum
Stant uincti, seroq; piget sub iudice culpæ.
Circumerrant furiæ, pœnarumq; omnis imago,
Quam uellent nunquam sceptris fulsisse superbis.
Insultant duro imperio, non digna nec æqua
Ad superos passi manes, quæq; ante profari
Non licitum uiuis, tandem permissa queruntur.
Tunc alius sæuis religatur rupe cathenis.
Ast alius subigit saxum, perq; ardua montis.
Vipereo domat hunc æterna megœra flagello.
Talia lœtiferis restant patienda tyrannis.
Sed te maternos tempus cognoscere uultus,
Cuius prima uenit non tardis passibus umbra.
Astabat fœcunda iouis pomponia furto,
Nanq; ubi cognouit latio surgentia bella
Pœnorum, uenus insidias ante ire laborans
Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma, quæ ni prouisa fuissent,

Sydonia iliacas nunc uirgo accenderet aras.
Ergo ubi gustatus cruor, ammonuitq; sybilla,
Et dedit alternos ambobus noscere uultus,
Sic iuuenis prior, ò magni mihi numinis instar
Chara parens, quam te ut nobis uidisse liceret
Optassem stygias, uel læto intrare tenebras.
Quæ sors nostra fuit? cui te, cum prima subiret,
Eripuit sine honore dies? & funere carpsit.
Excipit his mater, nullos ò nate labores
Mors habuit nostra, æthereo dum pondere partus
Exoluor, mitis dextra cyllenia proles
Imperio iouis elysias deduxit ad oras,
Attribuitq; pares sedes, ubi magna moratur
Alcidæ genitrix, ubi sacro munere læda.
Verum age nate tuos ortus, ne bella pauescas
Vlla, nec in cœlum dubites te tollere factis,
Quando aperire datur nobis, nunc deniq; disce.
Sola die caperem media cum forte petitos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligauit
Amplexus, non ille meo ueniente marito
Assuetus, facilisq; mihi, tum luce corusca,
Implebat quanquam languentia lumina somnus,
Vidi (crede) iouem, nec me mutata fefellit
Forma dei, quod squalentem conuersus in anguem
Ingenti traxit curuata uolumina gyro.
Sed mihi post partum non ultra ducere uitam
Concessum, heu quantum genui, quod spiritus ante
Hæc tibi q̃ noscenda darem, discessit in auras.
His alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbraq; ter frustra per inane petita fefellit.

Succedunt simulacra uirum concordia patris,
Vnanimúq; simul patrui, ruit ipse per umbram
Oscula uana petens iuuenis, fumoq; uolucri.
Et nebulis similes animas apprendere certat.
Quis te chare pater, quom stabant itala regna,
Exosus latio deus abstulit? hei mihi nam cur
Vlla fuere adeo, quibus à te sæuus abessem
Momenta? opposito mutassem pectore mortem.
Quantos funeribus nostris gens itala passim
Dat gemitus, tumulus uobis censente senatu
Mauortis geminus surgit per gramina campo.
Nec passi plura in medio sermone loquentis
Sic adeo incipiunt, prior hæc genitoris imago.
Ipsa quidem uirtus sibimet pulcherrima merces,
Dulce tamen uenit ad manes, cum gloria uitæ
Duret apud superos, nec edunt obliuia laudem.
Verum age fare decus nostrum, te quanta fatiget
Militia, heu quoties intrat mea pectora terror,
Cum repeto q̃ sæuus eas, ubi magna pericla
Contingunt tibi, per nostri fortissime læti
Obtestor causas martis, moderare furori.
Sat tibi sunt documenta domus. octaua terebat.
Arentem culmis messem crepitantibus æstas,
Ex quo cuncta mihi calcata, meoq; subibat
Germano, deuexa iugum tarthessia tellus.
Nos miseræ muros & tecta renata saguntho,
Nos dedimus bætin nullo potare sub hoste,
Nobis indomitus conuertit, terq; quaterq;
Germanus terga hannibalis. proh barbara nunq̃
Impolluta fides, peterem cum uictor adesum

Cladibus Asdrubalem, subito uenale cohortes
Hispanæ uulgus, libyco quas fecerat auro
Asdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite multum,
Ditior ipse uiris spisso circundedit orbe.
Non segnis nobis, nec inultis nate peracta
Illa suprema dies, & laude inclusimus æuum.
Excipit inde suos frater coniungere casus.
Excelsæ turris post ultima rebus in arctis
Subsidium optaram, supremaq; bella ciebam.
Fumantes tædas, ac lata incendia passim,
Et mille iniecere faces, nil nomine læti.
De superis queror, haud paruo data mēbra sepulchro
Nostra cremauerunt in morte hærentibus armis.
Sed me luctus habet, geminæ ne clade ruinæ
Cesserit affusis oppressa hispania pœnis.
Contra quæ iuuenis turbato fletibus ore.
Dij quæso, ut merita est dignas pro talibus usis
Carthago expendat pœnas, sed continet acres
Pyrenes populos, qui uestro marte probatus
Excæpit fessos, & notis martius armis
Successit bello, fusos quoq; fama ferebat
Victores acie, atq; exacta piacula cædis.
His læti rediere duces loca amœna piorum.
Prosequiturq; oculis puer aduneratus euntis.
Iamq; aderat multa uix agnoscendus in umbra
Paulus, & epoto fundebat sanguine uerba.
Lux italum, cuius spectaui martia facta,
Multum uno maiora uiro, descendere nunc te,
Atq; habitanda semel subigit quis uisere regna?

Quem contra tales effundit scipio uoces.
Armipotens ductor, q̄ sunt tua fata per urbem
Lamentata diu, q̄ pene ruentia tecum
Traxisti ad stygias œnotria tecta tenebras.
Tum tibi defuncto tumulum sydonius hostis
Constituit, laudemq; tuo quæsiuit honore.
Dumq; audit lachrymans hostilia funera paulus,
Ante oculos iam flaminius, iam gracchus, & ægro
Absumptus cannis stabat seruilius ore.
Appellare uiros erat ardor, & addere uerba,
Sed raptabat amor priscos cognoscere manes.
Nunc meritum sæua brutum immortale securi
Nomen, nunc superis æquantem laude camillum,
Nunc auro curium, non unq̄ cernit amicum.
Ora sybilla docet uenientum, & nomina pandit.
Hic fraudes pacis, pyrrhumq; à limine portæ
Deiecit uisus orbus, tulit ille ruentem
Tybridis in ripas regem, sclusq; reuulso
Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
Si tibi dulce, uirum, primo qui fœdera bello
Phœnicum pepigit uidisse, hic medius ille
Æquoreis uictor cum classe lutatius armis.
Si studium, et sæuam cognoscere hamilcaris umbrā,
Illa est, cerne procul, cui frons nec morte remissa
Irarum seruat rabiem, si iungere cordi est
Colloquium, sine gustato det sanguine uocem.
Atq; ubi permissum, & sitiens se impleuit imago,
Sic prior increpitat, non miti scipio uultu.
Talia ne ô fraudum genitor sunt fœdera nobis?
Aut hæc sicania pepigisti captus in ora?

Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet latio, & perruptis molibus alpes
Eluctatus adest, feruet gens itala marte
Barbarico, & refluunt obstructi stragibus amnes.
Post quæ pœnus ait, decimum non cœperat annum
Excessisse puer, nostro cum bella latinis
Concæpit iussu, licitum nec fallere diuos
Iuratos patri, quod si laurentia uastat
Nunc igni regna, & phrygias res uertere tentat,
O' pietas, ò sancta fides, ò uera propago.
Atq; utinam amissum reparet decus, inde citato
Celsus abit gressu, maiorq; recessit imago.
Exin designat uates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo, primiq; petitas
Miscuerint italis pyræo littore leges.
Lætatur, spectatq; uirum insatiabilis ora
Scipio, & appellet cunctos, ni magna sacerdos
Ammoneat turbæ innumeræ, quot milia toto
Credis in orbe puer, lustras dum singula uisu
Descendisse herebo? nullo non tempore abundans
Vmbrarum huc agitur torrens, uectatq; capaci
Agmina mole charon, & sufficit improba puppis.
Post hæc ostendens iuueni sic uirgo profatur.
Hic ille est tellure uagus, qui uictor in omni
Cursu signa tulit, cui peruia bactra, dacæq;.
Qui gangem bibit, & pelæo ponte nyphaten
Adstrinxit, cui stant sacro sua mœnia nilo.
Incipit æneades. libyci certissima proles
Ammonis, quanto exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces? similiq; cupidine rerum

Pectora nostra calent, quæ te uia, scire, superbum
Ad decus, & summas laudum perduxerit artes.
Ille sub hæc. turpis lenti sollertia martis,
Audendo bella expedias, pigra extulit astris
Haud unq̃ sese uirtus, tu magna gerendi
Præcipita tempus, mors atra impendet agenti.
Hæc effatus abit, crœsi mox aduolat umbra
Diues apud superos, sed mors æquarat egenis.
Atq; hic elysio tendentem limite cernens
Effigiem iuuenis castæ, cui uitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines,
Dic ait, hic qui nam uirgo, nam luce refulget
Præcipuà frons sacra uiro, multæq; sequuntur
Mirantes animæ, & læto clamore frequentant?
Qui uultus, quem (si stygia non esset in umbra)
Dixissem facile esse deum, non falleris inquit
Docta comes triuiæ, meruit deus esse uideri.
Et fuit in tanto non paruum pectore numen.
Carmine complexus terram, mare, sydera, manes.
Et cantu musas, & phœbum æquauit honore.
Atq; hæc cuncta, priusq̃ cerneret, ordine terris
Prodidit, & uestram tulit usq; ad sydera troiam.
Scipio perlustrans oculis lætantibus umbram,
Si nunc fata darent, ut romula facta per orbem
Hic caneret uates, quanto maiora futuros.
Facta eadem intrarent hoc, inquit, teste nepotes.
Fœlix æacida, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi, creuit tua carmine uirtus.
Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens
Heroum effigies, maioresq; accipit umbras?

Inde uiro stupet aeacide, stupet hectore magno,
Aiacisq; gradum, uenerandaq; nestoris ora
Miratur, geminos aspectans laetus atridas,
Iamq; ithacum corde aequantem peleia facta.
Victuram hinc cernit ledaei castoris umbram,
Alternam lucem peragebat in aethere pollux.
Sed subito uultus monstrata lauinia traxit.
Nam uirgo admonuit tempus cognoscere manes
Foemineos, ne cunctantem lux alma uocaret,
Foelix haec, inquit, ueneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole latinis.
Vis & martigenae thalamos spectare quirini?
Hersiliam cerne, hirsutos cum sperneret olim
Gens uicina procos, pastori rapta marito
Lustrauitq; casam culmiq; è stramine fultum
Pressit laeta torum, & soceros reuocauit ab armis.
Aspice carmentis gressus, euandria mater
Haec fuit, & uestros tetigit praesaga labores.
Vis & quos tanaquil uultus gerat? haec quoq; castae
Augurio ualuit mentis, uenturaq; dixit
Regna uiro, & dextros agnouit in alite diuos.
Ecce pudicitiae latium decus, inclyta loeti
Fert frontem, atq; oculos terrae lucretia fixos.
Non datur heu tibi roma, nec est quod malle deceret
Hanc laudem retinere diu, uirginia iuxta,
Cerne, cruentato uulnus, sub pectore seruat,
Tristia defensi ferro monumenta pudoris.
Et patriam laudat miserando in uulnere dextram.
Illa est quae tybrim, quae fregit lydia bella,
Nondum passa marem, quales optabat habere

Quondam roma uiros, contemptrix clœlia sexus.
Cum subito aspectu turbatus Scipio poscit,
Quæ pœnæ causa? & qui sint in crimine manes?
Tum uirgo, patrios fregit quæ curribus artus,
Et stetit adductis super ora trementia frenis.
Tullia non ullos satis exhaustura labores,
Ardenti phlegetonte natat, fornacibus atris
Fons rapidus furit, atq; ustas sub gurgite cautes
Egerit, & scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem quæ tondetur præcordia rostro
Alitis, en quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus rediens iouis, hostibus arcem
Virgo (immane nephas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reserauit claustra sabinis.
Iuxta (nonne uides? neq; enim leuiora domantur
Delicta) illatrat ieiunis faucibus orcus,
Armenti quondam custos immanis iberi,
Et morsu petit, & polluto euiscerat ungue.
Nec par pœna tamen sceleri, sacraria ueste
Polluit exuta sibi uirginitate sacerdos.
Sed satis hæc uidisse satis, mox deinde uidenti.
Nunc animas tibi, quæ potant obliuia paucas
In fine enumerare paro, & remeare tenebris.
Hic marius (nec multa dies iam restat iuro
Etheriam in lucem) ueniet tibi origine parua
In longum imperium consul, nec sylla morari
Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux uocat, & nulli diuum mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpæ,
Quod reddet solus, nec tanto in nomine quisquam

Existet syllæ qui se uelit esse secundum.
Ille hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris magnus caput, ille deum gens
Stelligerum attollens apicem troianis iulo
Cæsar auo, quantas moles, quom sede reclusa
Hac tandem erumpent, terraq; mariq; mouebunt.
Heu miseri quoties toto pugnabitur orbe.
Nec leuiora lues q̃ uictus crimina uictor.
Tum iuuenis lachrymans, restare hac ordine duro
Lamentor rebus latijs, sed luce remota
Si nulla est uenia, & merito mors ipsa laborat,
Perfidiæ pœnus quibus aut phlegetontis in undis
Exuret ductor scelus? aut quæ digna renatos
Ales in æternum laniabit morsibus artus?
Ne meme, exclamat uates, non uita sequetur
Inuiolata uirum, patria non ossa quiescent.
Naq; ubi fractus opum, magnæ certamine pugnæ
Pertulerit uinci, turpemq; orare salutem,
Rursus bella uolet macedum instaurare sub armis,
Damnatusq; doli, desertis coniuge fida,
Et dulci nato, linquet carthaginis arces,
Atq; unà profugus lustrabit cærula puppe
Hinc cilicis tauri saxosa cacumina uiset,
Proh quanto leuius mortalibus ægra subire
Seruitia, atq; hyemes, æstus, fugamq;, fretumq;,
Atq; famem, q̃ posse mori, post itala bella
Assyrio famulus regi, falsusq; cupiti
Ausoniæ motus, dubio petet æquora uelo,
Donec prusiacas delatus segnitur oras,
Altera seruitia imbellis patiatur in æuo,

Et latebram munus regni, perstantibus inde
Æneadis, reddiq; sibi poscentibus hostem,
Pocula furtiuo rapiet properata ueneno,
Ac tandem terras longa formidine soluet.
Hæc uates, herebiq; cauis se retulit umbris.
Tum lætos socios iuuenis portumq; reuisit.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis. XIIII.

Arte syracosiam expugnat terraq; mariq;
Vrbem Marcellus, fœdat late omnia pestis.

FLectite nunc uestros helyconis numina cantus,
Ortygiæ pelagus siculiq; ad littoris urbes.
Muneris hic uestri labor est, modo daunia regna
Æneadum, modo sicanios accedere portus,
Aut macedum lustrare domos, & achaica rura,
Aut uaga sardoo uestigia cingere fluctu,
Vel tyriæ quondam regnata mapalia genti.
Extremumq; diem & terrarum inuisere metas,
Sic poscit sparsis mauors agitatus in oris.
Ergo age, qua limi, qua ducunt bella, sequamur.
Ausoniæ pars magna iacet trinacria tellus,
Vt semel expugnante noto, & uastantibus undis,
Accæpit freta cæruleo propulsa tridente.
Nanq; per occultum cæca ui turbinis olim
Impactum pelagus laceratæ uiscera terræ
Disijcit, & medio perrumpens arua profundo,
Cum populis pariter conuulsas transtulit urbes.
Ex illo seruans rapidus diuortia nereus,
Sæuo diuiduos coniungi pernegat æstu.

Sed spacium, quod dissociat consortia terræ,
Latratus (fama est) sic arcta interuenit unda,
Et matutinos uolucrum transmittere cantus.
Multa solo uirtus, iam reddere semen aratris,
Iam montes umbrare olea, dare nomina bacho,
Cornipedemq; citum lituis generasse frendis,
Nectare cecropias hyblæo accendere caras.
Hic & pæonios arcano sulphure fontes,
Hic, phœbo dignum, & musis uenerabile, uatum
Ora excellentum, sacras qui carmine syluas,
Quiq; syracosià resonant helycona camœna.
Prompta gens linguæ, ast eadem cum bella cieret,
Portus æquoreis sueta insignire tropheis.
Post dirum antiphatæ sceptrum, & cyclópea regna
Vomere uerterunt primum noua rura sicano,
Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio, terræ imposuere uacanti.
Mox ligurum pubes, siculo ductore, nouauit
Possessis bello mutata uocabula regnis.
Nec res dedecori fuit, aut mutasse pudebat
Sicanum siculo nomen, mox accola minos
Duxerat eteretum non fausta ad bella cohortes
Dædaleam repetens pennam, qui fraude nephanda
Postq̃ perpetuas iudex concessit ad umbras
Cocalidum insidijs, fesso minoia turba
Bellandi studio, siculis subsedit in oris.
Miscuerunt Phrygiam prolem troianus acestes,
Troianusq; helymus, structis, qui pube sequuta
In longmu ex sese donarunt nomina muris.
Nec Zanclæa gerunt obscuram mœnia famam,

Dextera quam tribuit posito saturnia telo.
Sed decus enneis haud ullum pulchrius oris,
Quam quæ sisyphio fundauit nomen ab isthmo,
Et multum ante alias ephyræis fulget alumnis.
Hic arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæon sacræ portantem signa coronæ.
At non æquus amat trinacria mulciber antra,
Nam lipare uastis subter depasta caminis
Sulphureum uomit exeso de uertice fumum.
Ast æthna eructat tremefactis cautibus ignes,
Inclusi gemitus, pelagiq; imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores,
Nocte dieq; simul, fonte è phlegetontis ut atro
Flammarum exundat torrens, pyceaq; procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exæstuat intus
Turbine, & assidue subnascens profluit ignis,
Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu.)
Vicinam flammis glaciem, æternoq; rigore
Ardentes horrent scopuli, stat uertice celsi
Collis hyems, calidàq; niuem tegit atra fauilla.
Quid referam æolio regnatas nomine terras?
Ventorumq; domos, atq; addita claustra procellis?
Hic uersi penitus pelopeia ad regna pachyni
Pulsata ionio respondent saxa profundo.
Hic contra libycamq; sitim, chaurosq; furentes
Cernit deuexas lilybæon nobile chelas.
At quà diuersi lateris frons tertia terris
Vergit in italiam prolato ad littora dorso,
Celsus harenosa tollit se mole pelorus.
His longo

His longo mitis placido dominator in æuo
Præfuerat terris hieron, tractare sereno
Imperio uulgum pollens, & pectora nullo
Parentum exagitare metu, pactamq; per aras
Haud facilis temerare fidem, socialia iura
Ausonijs multos seruarat casta per annos.
Verum ubi fata uirum fragili soluere senecta,
Primæuo gessit sceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomitos accæpit regia mores.
Nanq; bis octonis nondum rex præditus annis,
Caligare alto in solio, nec pondera regni
Posse pati, & nimium fluxis confidere rebus.
Iamq; breui, nullum, delicta uentibus armis.
Fas notum, ignotumq; nephas, uilissima regi
Cura pudor, tam præcipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat stimulos, proauiq; superbum
Æacidæ genus, atq; æternus carmine achilles.
Ergo ardor subitus pœnorum incœpta fouendi,
Nec sceleri mora, iungit noua fœdera, pacto
Cederet ut siculis uictor sidonius oris.
Sed stabant pœnæ, tumulumq; negabat erynnis,
Quæ, modo pactus erat socium non cernere, terra
Sæuos nanq; pati fastus, iuuenemq; cruento
Flagrantem luxu, & miscentem turpia duris
Haud ultra faciles, quos ira metusq; coquebat
Iurati obtruncant, nec iam modum ensibus, addunt.
Fœmineam cædem, atq; insontum rapta sororum
Corpora prosternunt ferro, noua sæuit in armis
Libertas, iactatq; iugum, pars punica castra,
Pars italos & nota uolunt, nec turba furentum

Desit, quae neutro sociari foedere malit.
Tali trinacriae motu, rebusq; sicanis
Exitio regis trepidis, sublimis honore,
Tertia nam latios renouarat purpura fasces,
Marcellus classem Zancleis appulit oris.
Atq; ubi cuncta uiro, caedesq; exposta tyranni,
Ambiguaeq; hominum mentes, carthaginis arma
Quos teneant, & quanta locos, quod uulgus amicum
Duret troiugenis, quantos arethusa tumores
Concipiat, persistatq; suas non pandere portas.
Incumbit bello, ac totam per proxima raptim
Armorum effundit flammato pectore pestem.
Non aliter boreas rhodopes à uertice praeceps
Quum sese immisit, decimoq; uolumine pontum
Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
Eiecti maris, & stridentibus affremit alis.
Prima leontinos uastarunt praelia campos,
Regnatam duro quondam lestrigone terram.
Instabat ductor, cui tarde uincere graias
Par erat, ac uinci, turmas, ruit aequore toto
Foemineum credas maribus concurrere uulgum.
Et cereri placidos foecundat sanguine campos.
Sternuntur passim, pedibusq; euadere loetum
Eripuit rapidus mauors, ut cuiq; salutem
Promisit fuga, praeueniens dux occupat ense.
Ite, gregem, & metite imbellem, ac succidite ferro
Clamat, cunctantes urgens umbone cateruas.
Pigro luctandi studio, certamen in umbra
Molle pati docta, & gaudens splendescere oliuo,
Stat mediocre decus uincentum, ignaua iuuentus.

Hæc laus sola datur, si uiso uincatis hoste.
Ingruit audito ductore exercitus omnis,
Solaq;, quod superest secum certamina norunt
Quis dextra antistet, spolijsq; excellat opimis,
Euboici non per scopulos illisa caphareo
Eurypi magis unda furit, pontum'ue sonantem
Eijcit angusto uiolentius ore propontis,
Nec feruet maiore fretum, rapiturq; tumultu
Quod ferit herculeas extremo sole columnas.
Mite tamen dextræ decus, inter prælia tanta
Enituit, fama miles tyrrhenus, asylo
Nomen erat, captus quondam ad thrasimena fluenta,
Seruitium facile, & dominantis mollia iussa
Expertus berræ, patrias remeabat ad oras
Sponte fauentis heri, repetitisq; impiger armis
Tum ueteres siculo casus mauorte piabat.
Atq; is dum medios inter, fera prælia miscet
Illatus berræ, cui pacta ad regia misso
Pœnorum à populis, sociataq; bella gerenti
Ærato cassis munimine clauserat ora,
Inuadit iuuenem ferro, trepideq; ferentem
Instabiles retro gressus, prosternit harena.
Ac miser audita uictoris uoce, trementem
Cunctantemq; animam stygia tunc sede reducens.
Cassidis à mento malefida uincula rupit,
Iungebatq; preces, atq; addere uerba parabat.
Sed subito aspectu, & noto conterritus ore
Tyrrhenus, ferrumq; manu reuocauit, & ultro
Talia cum gemitu lachrymis effudit abortis.
Ne quæso supplex lucem, dubiusq; precare

Fas hostem seruare mihi, multo optimus ille
Militiae, cui postremum est, primumq; tueri
Inter bella fidem, tu laetum euadere nobis
Das prior, & seruas nondum seruatus ab hoste.
Haud equidem indignum memet, quae tristia uidi,
Abnuerim, dignumq; iterum in peiora reuolui,
Si tibi per medios ignes, mediosq; per enses.
Non dederit mea dextra uiam. sic fatur, & ultro
Attollit, uitaq; exaequat munera uitae.
At compos sicula primum certaminis ora
Marcellus coepti, uictricia signa quieto
Agmine progrediens ephyraea ad moenia uertit.
Inde syracosias castris circundedit arces,
Sed ferri languebat amor, sedare monendo
Pectora caeca uirum, atq; iras auellere auebat.
Nec (renuant si forte sibi, & si mitia malle
Credant esse metum) laxis aufertur omissa
Obsidio claustris, quin contra intentior ipse
Inuigilat cautis tunc imperterritus armis,
Et struit arcana nec opima pericula cura.
Haud secus eridani stagnis, ripa'ue caystri
Innatat albus olor, pronoq; immobile corpus
Dat fluuio, & pedibus tacitas eremigat undas.
Interea dum incerta labat sententia clausis,
Exciti populi, atq; urbes socia arma ferebant.
Incumbens messana freto, minimumq; reuulsa,
Discreta italia, atq; osco memorabilis ortu.
Tum catinae nimium ardenti uicina typhaeo,
Et generasse pios quondam celeberrima fratres,
Et cui non licitum fatis camerina moueri.

Tum quæ nectareis uocat ad certamen hymetton
Audax hybla fauis, palmis quoq; onusta selynis,
Et iusti quondam portus, nunc littore solo
Subsidium infidum fugientibus æquora, myle,
Nec non altus eryx, nec non è uertice celso
Centuripe, largoq; uirens entella lyæo.
Entella hectoreo dilectum nomen acestæ.
Non tapsos, non è tumulis glacialibus acræ
Defuerunt, agathyrna manus, geminoq; lacone
Tindaris attollens sese, affuit altor equorum
Mille rapit turmas, atq; hinnitibus aera flammat
Pulueream uoluens agragas ad mœnia nubem.
Ductor grosphus erat, cuius cœlata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumenta uetustæ.
Ille ubi torreret subiectis corpora flammis.
Mutabat gemitus mugitibus, actaq; ueras
Credere erat stabulis armenta effundere uoces.
Haud impune quidem, nam diræ conditor artis
Ipse suo moriens immugit flebile tauro.
Venit ab anne trahens nomen gela, uenit & hesa,
Et qui præsenti domitant periura palici
Pectora supplicio, troianaq; uenit acesta.
Quiq; per ethneos acys petit æquora fines,
Et dulci gratam nereida perluit unda,
Æmulus ille tuo quondam polyphœme calori
Dum fugit agrestem uiolenti pectoris iram,
In tenues liquefactus aquas, euasit & hostem,
Et tibi uictricem galathea immiscuit undam.
Nec non qui potant hyspamq;, alabynq; sonoros,
Et perlucentem splendenti gurgite achaten.

Qui fontes uagedrusa tuos, & pauperis aluei
Hypaten, ac facilem superari gurgite parco
Pantagyam, rapidiq; colunt uada flaua simethi.
Littora thermarum priscà dotata camœna
Armauere suos, qua mergitur hymera ponto
Æolio, nam diuiduas se scindit in oras,
Nec minus occasus petit incita, qua petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis
Quo mons sicania non surgit ditior umbra.
Enna deum lucis sacram dedit ardua dextram,
Hic specus ingentem laxans telluris hiatum
Cæcum iter ad manes tenebroso limite pandit,
Qua nouus ignotas hymenæus uenit in oras.
Hac stygius quondam stimulante cupidine rector
Ausus adire diem, mœstoq; acheronte relicto
Illicitas egit currum per inania terras.
Tum raptà præceps enneà uirgine cessit.
Attonitos cœli uisu, lucemq; canentes
In styga rursus equos, & prædam condidit umbris.
Romanos petreà duces, romana petiuit
Fœdera callipolis, lapidosiq; eugion artus
Hadranum, hergentumq; simul, telaq; superba
Lanigera melite, & litus piscosa melacte
Quæq; procelloso cephaledias ora profundo
Cæruleis horret campis pascentia cœte,
Et qui correptas sorbentem uorticis haustu,
Atq; iterum è fundo iaculantem ad sydera puppes
Taurominitana cernunt de sede charybdim.
Hæc latium manus & laurentia signa mouebat.
Cætera eliseis aderat gens sicana uotis.

Mille agathyrna dedit, perflataq; strongilos austris,
Mille thoanteæ sedes fascellina diuæ.
Tergemino uenit numero fœcunda panormos,
Seu siluis sectare feras, seu retibus æquor
Vertere, seu cœlo libeat traxisse uolucrem.
Non herbesos iners, non naulocha pigra pericli
Sederunt, non frondosis morgentia campis
Abstinuit marte infido, comitata neæis
Venit amastra uiris, & paruo nomine thisse,
Et netum, & mictæ, pubesq; liquentis achei,
Sidonia & drepane, atq; undæ clamosus helorus.
Et mox seruili uastata triochala bello,
Sidonios arabeia ferox, & celsus ietas,
Et bellare tabas docilis, cossyraq; parua,
Nec maior megarà mutæ concordibus ausis
Iuuere, & strato caulum spectabile ponto
Cum sonat halcyones cantu, nidosq; natantes
Immotà gestat sopitis fluctibus unda.
Ipsa syracusæ patulos urbs inclyta muros
Milite collecto uarijsq; impleuerat armis.
Ductores facilem impelli lætamq; tumultus
Vaniloquo pubem furiabant insuper ore.
Nunq̃ hoste intratos muros, & quatuor arces,
Et salaminiacis, quantam eoisq; tropheis
Ingenio portus urbs inuia fecerit umbram.
Spectatum proauis, ter centum ante ora triremes.
Vnum naufragium, mersasq; impune profundo
Clade pharetrigeri subnixas regis athenas.
Flammabant uulgum geniti carthagine fratres
Pœni matre genus, sed quos sub crimine pulsus.

Vrbe syracosia libycis eduxerat oris.
Trinacrius genitor, geminaq; à stirpe parentum
Astus miscebant tyrios leuitate sicana.
Quae cernens ductor, postq̃ immedicabile uisum
Seditio, atq; ultro bellum surgebat ab hoste,
Testatus diuos siculorum, amnesq;, lacusq;,
Et fontes arhetusa tuos, ad bella uocari
Inuitum, quae sponte diu non sumpserit, hostem
Induere arma sibi, telorum turbine uasto
Aggreditur muros, atq; armis intonat urbi.
Pat omneis simul ira rapit, certantq;, ruuntq;.
Turris multiplici surgens ad sydera tecto
Exibat, tabulata decem cui crescere graius
Fecerat, & multas nemorum consumpserat umbras.
Armatam hinc igni molem, & deuoluere saxa
Certabant, calidaeq; picis diffundere pestem.
Hinc procul ardentem iaculatus lampada cimber
Conijcit, & lateri telum exitiabile figit,
Pascitur adiuto uulcanus turbine uenti,
Gliscentemq; trahens turris per uiscera labem,
Perq; altam molem, & turris nascentia tecta
Scandit ouans, rapidisq; uorat trepidantia flammis
Robora, & ingenti simul exundante uapore
Ad coelum uictor nitentia culmina lambit.
Implentur fumo, & nebula caliginis atrae,
Ne cuiq̃ euasisse datur, ceu fulminis ictu
Correptae rapido in cineres abiere ruinae.
Par contra pelago miseris fortuna carinis,
Nanq; ubi se propius tectis, urbiq; tulere,
Qua portus muris pacatas applicat undas,

Improuisa nouo pestis contexuit astu.
Trabs fabre teres, atque erasis undique nodis
Nauali similis malo, praefixa gerebat
Vncae tela manus, ea celso ex aggere muri
Bellantes, curui rapiebat in aera ferri
Vnguibus, & mediam reuocata ferebat in urbem,
Nec solos uis illa uiros, quin saepe triremem
Belligerae rapuere trabes, cum desuper actum
Incuterent puppi chalybem, morsusque tenaces,
Qui simul affixo uicina in robora ferro
Sustulerant sublime ratem (miserabile uisu)
Per subitum rursus laxatis arte cathenis
Tanta praecipitem reddebant mole profundo,
Vt totam haurirent undae cum milite puppem.
His super insidijs angusta foramina murus.
Arte cauata dabat, per quae confundere tela
Tutum erat opposito mittentibus aggere ualli.
Tunc sine fraude labos, arcta'ne rursus eodem
Spicula ab hoste uia uicibus contorta redirent.
Calliditas graia, atque astus pollentior armis
Marcellum, tantasque minas terraque marique
Arcebat, stabatque ingens ad moenia bellum.
Vir fuit isthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
Nudus opem, sed cui coelum terraeque paterent.
Ille, nouus pluuias titan ut proderet ortu
Fuscatis tristis radijs, ille haereat, anne
Pendeat instabilis tellus, cur foedere certo
Hunc affusa globum tethys circumliget undis,
Nouerat, atque una pelagi lunaeque labores,

Et patet oceanus qua lege effunderet æstus,
Non illum mundi numerasse capacis harenas
Vana fides, puppes etiam, constructaq; saxa
Fœminea traxisse ferunt contra ardua dextra.
Hic dum italum ductorem astu, teucrosq; fatigat
Adnabat centum late sidonia uelis
Classis subsidio, & scindebat cærula rostris.
Erigitur subitas in spes arethusia proles,
Adiungitq; suas portu progressa carinas.
Nec contra ausonius tonsis aptare lacertos
Addubitat, mersisq; celer fodit æquora remis.
Verberibus torsere fretum, salis icta frequentis
Albescit pulsu facies, perq; æquora late
Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
Insultant pariter pelago, ac neptunia regna
Tempestate noua trepidant, tum uocibus æquor
Personat, & clamat scopulis clamoris imago.
Ac iam diffusus uacua bellator in unda
Cornibus ambierat patulos ad prælia fluctus,
Nauali claudens humentem indagine campum.
At simili curuata sinu diuersa ruebat
Classis, & arctabat lunato cærula gyro.
Nec mora, terrificis sæuæ stridoribus æris
Per uacuum late cantu resonante profundum
Incubuere tubæ, queis excitus æquore triton
Expauit, tortæ certantia murmura conchæ.
Vix meminere maris, tam uasto ad prælia nisu
Incumbunt proni, positisq; in margine puppis
Extremæ plantis, nutantes spicula torquent.
Sternitur effusis pelagi media area telis,

Celsaq; anhelatis exurgens ictibus alnus,
Cærula nigranti findit spumantia sulco.
Ast aliæ laceræ, atq; incussi roboris ictu
Dertergent remos, aliæ per uiscera pinus
Transmissis ipso retinentur uulnere rostris,
Quo retinent, medias inter sublimior ibat
Terribilis uisu puppis, qua nulla per omne
Egressa est libycis maior naualibus æuum.
Sed quatet hæc centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis, ueloq; superba capaci,
Cum rapidum hauriret boream, & cornibus omnes
Colligeret flatus, lento se corpore agebat,
Intraret fluctus, solis si pulsa lacertis.
Procurrunt leuitate agili, docilesq; regentis
Audiuisse manum latio cum milite puppes.
Has ut per læuum uenientes æquor hiulco
In latus obliquas, iussamq; incurrere proram
Conspexit, propere diuis in uota uocatis
Æquoris, intento uolucrem de more sagittam
Assignat neruo, utq; oculis librauit in hostem,
Et calamo monstrauit iter, diuersa relaxans
Brachia, deduxit uultu conitante per auras
In uulnus telum, & residentis puppe magistri
Affixit plectro dextram, nec deinde regenda
Puppe manus ualuit flectenti immortua clauo.
Dumq; ad opem accurrit ceu capta nauita puppe,
Ecce iterum fatoq; pari neruoq; sagitta
In medium perlapsa globum, transuerberat ictu
Orba gubernaculi subeuntem munera taurum.
Irrumpit cumana ratis, quam corbulo ductor

Lætaq; complebat stabiarum littore pubes.
Numen erat celsæ puppis, uicina dionæ,
Sed super ingestis propior quæ subdita telis
Bella capessebat, media subsedit in unda,
Diuisitq; fretum, clamantem spumeus ora
Nereus implet aquis, palmaq;, trahente profundo,
Luctantum frustra, summis in fluctibus extant.
Hic audax ira magno per cærula saltu
Corbulo transgressus (nam textam robore turrim
Appulerant nexa ferri compage triremes)
Euadit tabulata super, flammaq; comantem
Multifida pinum celsæ de culmine quassat.
Inde atros alacer, pastosq; bitumine torquet
Aduentante noto pœnorum aplustribus ignes.
Intrat diffusos pestis uulcania passim,
Atq; implet dispersa foros, trepidatur omisso
Summis remigio, sed enim tam rebus in arctis
Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
Et rapidus feruor per pingues unguine tædas
Illapsus, flammis uictricibus insonat alueo.
Qua nondum tamē intulerat uim dardana lampas,
Parcebatq; uapor, saxorum grandine dirus.
Arcebat, fatumq; ratis retinebat bimilco.
Hic miser igniferam dum uentilat aere pinum,
Murali saxo per lubrica sanguine transtra
Voluitur in fluctus, lychei uulnere, cidnus.
Fax nidore graui fœdauit cominus auras,
Ambusto instridens pelago, ferus inde citatum
Missile adorata contorquet sabrata puppe.
Ammon numen erat libycæ gentile carinæ,

Cornigeraq; ſedens ſpectabat cærula fronte.
Fer pater afflictis fer, ait, garamantice uates
Rebus opem, inq; italos da certa effundere tela.
Has inter uoces tremulo uenit agmine cornus,
Et neptunicolæ transuerberat ora telonis.
Vrgebat nihilo leuius iam in limine mortis
Quos fuga præcipites, partem glomerarat in unam
Puppis adhuc uacuam tæda, ſed proxima curſu
Fulmineo populatus ineuitabilis ardor,
Correptam flammis inuoluit ouantibus alnum,
Primus ope æquorei funis delapſus in undas,
Qua nondum ſtygios glomerabat mulciber æſtus,
Ambuſtus ſocium remis aufertur himilco.
Proxima nudarunt miſerandi fata bathonis
Deſertam ductore ratem, bonus ille per artem
Crudo luctari pelago, atq; exire procellas.
Idem quid boreas, quid uellet craſtinus auſter
Antibat, nec peruigilem tu fallere uultum
Obſcuro quamuis curſu cynoſura ualeres.
Is poſtq̃ aduerſis nullus modus, accipe noſtrum
Ammon ſanguinem ait ſpectator cladis iniquæ,
Atq; acto in pectus gladio, dextra deinde cruorem
Excipit, & large ſacra inter cornua fundit.
Hos inter daphnis deductum ab origine nomen
Antiqua fuit infœlix, cui linquere ſaltus
Et mutare caſas infido marmore uiſum.
At princeps generis quanto maiora parauit
Intra paſtorem ſibi nomina, daphnin amarunt
Sicelides muſæ, dexter donauit auena
Phœbus caſtalia, & iuſſit proiectus in herba

Siquando caneret, latos per prata per arua
Ad daphnin properare greges, riuosq; silere.
Ille ubi septena modulatus harundine carmen
Mulcebat siluas, non unquam tempore eodem
Syren assuetos effudit in aequore cantus,
Scyllaei tacuere canes, stetit atra charybdis,
Et laetus scopulis audiuit iubila cyclops.
Progeniem hauserunt, & nomen amabile flammae,
Innatat ecce super transtris fumantibus asper
Ornytos, ac longam sibimet facit aequore mortem.
Qualis oilides, fulmen iaculante minerua
Surgentes domuit fluctus ardentibus ulnis.
Transigitur ualida medius, dum se alleuat, alui
Cuspide marmarides scyron, pars subnatat unda
Membrorum, pars extat aquis, totumq; per aequor
Portatur rigido miserandum immortua rostro.
Accelerant puppes utrinq;, atq; ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
Ipse adeo saeuis ductor retheius ibat
Pulsibus, & ualido superabat remige uentos,
Quam rapidis puppem manibus frenare lilaeus
Dum tentat, saeua truncatur membra bipenni,
Et fert haerentes trabibus ratis incita palmas.
Sicania aeoliden portabant transtra podetum,
Hic aeuo quanq̃ nondum excessisset ephoebis,
Seu laeui traxere dei, seu feruida corda,
Nec sat maturus laudum, belliq; cupido,
Arma puer niueis aptarat picta lacertis,
Et freta gaudebat celsa turbare chimera.
Iamq; super rutula, super & garamantide pinu

Ibat ouans melior remo, meliorq; sagitta,
Et iam turrigerum demerserat æquore nessum.
Heu puero male suada rudi noua gloria pugnæ.
Dum cristam galeæ trucis, exuuiasq; precatur
De duce marcello superos, temerarius hasta
Excæpit raptim uulnus lætale remissa.
Proh qualis, seu splendentem sub sydera nisu
Exigeret discum, iaculo seu nubila supra
Surgeret, aligeras ferret seu puluere plantas,
Vix tacto, uel dimensi spacia improba campi
Transiret uelox saltu, docuere labores.
Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
Sat laudis, cur facta puer maiora petebas?
Illum ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
Ossa syracosio fraudatum naufraga busto
Fleuerunt freta, fleuerunt cyclopea saxa,
Et cyanes, & anapus, & ortygiæ arethusa.
Parte alia præses puppem tyberinus agebat,
Quaq; ferebatur ductor sydonius, io
Conclamant, iniecta ligant hinc uincula ferri,
Atq; illinc, steteruntq; rates ad prælia nexæ.
Nec iaculo, aut longe certatur harundine fusa.
Cominus, & gladio terrestria prælia miscent
Perrumpunt itali, qua cædes prima reclusit,
Monstrauitq; uiam, uastas & mala cathenas
Hortatur socios, & uincla abrumpere ferri,
Ac parat hostili resoluta puppe receptos
Auehere, & paribus pelago diducere ab armis.
Ethnæo polyphœmus erat nutritus in antro,
Atq; inde antiquæ nomen feritatis amabat,

Hubera præbuerat paruo lupa, corporis altû
Terribilis moles, mens aspera, uultus in ira
Semper, & ad cædes cyclopea corde libido.
Isq́; relaxatis membrorum pondere uinclis
Impulerat puppim, & mergebat gurgite tonsas,
Duxissetq́; ratem, pressa Laronius hasta,
Ni propere duro nitentem exurgere, uelox
Affixet transtro, uix morte incœpta remittit.
Nanq; manus seruat dum suetos languida ductus,
Ignauum summa attraxit super æquora remum.
Percussi cuneo pœni densantur in unum,
Quod caret hoste latus, subito quum pondere uictus
Insiliente mari submergitur alueus undis.
Scuta uirum, cristæq́; & inerti spicula ferro,
Tutelæq́; deum fluitant, hic robore fracto
Pugnat inops chalybis, seseq́; in prælia rursus.
Armat naufragio, remis male feruidus ille
Festinat spoliare ratem, discrimine nullo,
Nautarum interdum conuulsa sedilia torquens.
Non plectro ratis, aut frangendæ in uulnere proræ
Pascitur, & pelago repetuntur nantia tela.
Vulneribus patulis intrat mare, mox sua ponto
Singultante anima propulsa refunditur unda.
Nec desunt, qui correptos amplexibus arctis
Immergant pelago, & iaculis cessantibus hostem
Morte sua perimant, remeantum gurgite mentes
Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.
Haurit sanguineus contorta cadauera uortex.
Hinc clamor, gemitus illinc, mortesq́;, fugæq́;.
Perfusum bello feruet mare, fessus acerbis
Terga

Terga fuga celeri libyæ conuertit ad oras,
Exigua sese furatus himilco carina.
Concessere mari tandem, graiusq; libysq;,
Et iam captiuæ uinclis ad littora longo
Ordine ducuntur puppes, flagrantibus alto
Stant aliæ tædis, splendet lucente profundo
Mulciber, & tremula uibratur imagine pontus.
Ardet nota fretis cyane, pennataq; siren,
Ardet & europe, niuei sub imagine tauri
Vecta ioue, ac prenso tramittens æquora cornu.
Et quæ fusa comas, curuum per cærula piscem
Nereis humenti moderatur roscida freno.
Vritur undiuagus phyton, & corniger ammon,
Et quæ sidonios uultus portabat elysæ,
Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas,
Ac uinclis trahitur cognata in littora anapus,
Gorgoneasq; ferens ad sydera pegasus alas.
Ducitur & libyæ puppis signata figuram,
Et triton captiuus, & ardua rupibus æthnæ,
Spirantis rogus encheladi, cadmæaq; sidon.
Nec mora, quin trepidos hac clade irrumpere muros
Signaq; ferre deum templis, iam iamq; fuisset,
Ni subito importuna lues, inimicaq; pestis.
Inuidia diuum, pelagiq; labore parata
Polluto miseris rapuisset gaudia cœlo.
Criniger astriferis titan feruoribus, auras
Et patulam cyanen, lateq; palustribus undis
Stagnantem stygio cocyti oppleuit odore,
Temporaq; autumni latis florentia donis
Fœdauit, rapidoq; accendit fulminis igni.

Fumabat crassus nebulis caliginis aer,
Squalebat tellus uitiato feruida dorso,
Nec uictum dabat, aut ullas languentibus umbras,
Atq; ater piceà uapor expirabat in æthra.
Vim primi sensere canes, mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente uolucris,
Inde feræ siluis sterni, tum serpere labes.
Tartarea, atq; haustis populari castra maniplis.
Arebat lingua, & gelidus per uiscera sudor
Corpore manabat tremulo, descendere fauces
Abnuerant siccæ iussorum alimenta ciborum.
Aspera pulmonem tussis quatit, & per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina ferre grauem uix sufficientia lucem
Vnca nare iacent, saniesq; immixta cruore
Expuitur, membrisq; cutis tegit ossa peresis.
Heu dolor, insignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur læto, iactantur in ignem
Dona superba uirum multo mauorte parata.
Succubuit medicina malis, cumulantur aceruo
Labentum, & magno cineres sese aggere tollunt.
Passim etiam deserta iacent, inhumataq; late
Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
Serpit pascendo crescens acherusia pestis,
Nec leuiore quatit trinacria mœnia luctu,
Pœnorumq; parem castris fert atra laborem,
Æquato par exitio, & communis ubiq;
Ira deum, atq; eadem læti uersatur imago.
Nulla tamen latios fregit uis dura malorum
Incolumi ductore uiros, cladesq; rependit

Vnum inter strages unum caput. ut grauis ergo
Primum lœtiferos repressit syrius æstus,
Et posuere auidæ mortis contagia pestes,
Ceu sidente noto cum se maria alta reponunt,
Propulsa inuadit piscator cærula cymba,
Sic tandem ereptam morbis grassantibus, armat
Marcellus pubem. lustratis rite maniplis.
Signaq; circunstant alacres, auidisq; tubarum
Respirant læti clangoribus, itur in hostem,
Et si fata ferant, iuuat inter prælia ferro
Posse mori, socium miseret, qui morte pudenda
In morem pecudum effudere cubilibus atris
Illaudatam animam, tumulos inhonoraq; busta
Respiciunt, & uel nullo iacuisse sepulchro,
Quam debellari morbis placet, ardua primus
Ad muros dux signa rapit. tenuata iacendo
Et maciem galeis abscondunt ora, malusq;,
Ne sit spes hosti, uelatur casside pallor.
Infundunt rapidum conuulsis mœnibus agmen,
Condensiq; ruunt, tot bellis inuia tecta,
Tot uno introitu capiuntur militis arces.
Totum qua uehitur titan, non ulla per orbem
Tum sese isthmiacis æquassent oppida tectis.
Tot delubra deum, totq; intra mœnia portus,
Adde fora, & celsis suggesta theatra columnis,
Certantesq; mari moles, adde ordine longo
Innumeras spacioq; domos æquare superbas
Rura, quid inclusos porrecto limite, longis
Porticibus, sacros iuuenum certamine lucos?
Quid tot captiuis fulgentia culmina rostris?

Armaq; fixa deis? aut quæ maratonius hostis
Perdidit? aut libya quæ sunt aduecta subacta?
Hic agathocleis sedes ornata tropheis,
Hic mitis hieronis opes, hic sancta uetustas
Artificum manibus, non usq̃ clarior ullo
Gloria picturæ sæclo, non æra uacabant
Quæ scirent ephyren, fuluo certaret ut auro
Vestis, spiranteis referens sub tegmine uultus.
Quæ radio celat babylon, uel murice picto
Læta tyros, quæq; attalicis uariata per artem
Aulæis scribuntur acu, aut memphitide tela.
Iam simul argento fulgentia pocula, mixta
Queis gemma quæsitus honos, simulachra deorum
Numen ab arte datum, seruantia, munera rubri
Præterea ponti, depexaq; uellera ramis,
Fœmineus labor. his tectis opibusq; potitus
Ausonius ductor postq̃ sublimis ab alto
Aggere, despexit trepidam clangoribus urbem,
Inq; suo positum nutu, stent mœnia regum,
An nullos oriens uideat lux crastina muros,
Ingemuit nimium, uiris tantumq; licere
Horruit, & propere reuocata militis ira
Iussit stare domos, indulgens templa uetustis
Incolere, atq; habitare deis, sic parcere uictis
Pro prædà fuit, & sese contenta, nec ullo
Sanguine pollutis plausit uictoria pennis.
Tu quoq; ductoris lacbrymas memorande tulisti
Defensor patriæ, meditantem in puluere formas,
Nec turbatum animi, tanta feriente ruina,
Ignarus miles uulgi, tum forte peremit.

At reliquum uulgus resoluta in gaudia mente,
Certarunt uicti uictoribus, æmulus ipse
Ingenij superum, seruando condidit urbem,
Ergo extat sæclis, stabitq; insigne tropheum,
Et dabit antiquos ductorum noscere mores,
Fœlices populi, si quondam ut bella solebant,
Nūc quoq; inexhaustas pax nostra relinqueret urbes.
At ni cura uiri, qui nunc dedit ocya mundo.
Effrenum arceret populandi cuncta furorem,
Nudassent auidæ terrasq; fretumq; rapinæ.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis. XV.

Scipio ad hispanas iuuenis tunc nauigat oras,
Marcellusq; cadit, cadit Hasdrubal ense Neronis.

AT noua romuleū carpebat cura senatum.
Quis trepidas gētes martemq; subiret iberū
Attritis rebus, geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri mauortia pectora fratres.
Hinc metus in tyrias ne iam tartessia leges
Concedat tellus, propioraq; bella pauescat.
Anxia turba patrum quasso medicamina mœsti
Imperio circunspectant, diuosq; precantur,
Qui laceris ausit ductor succedere castris.
Absterret iuuenem, patrios patruiq; piare
Optantem manes, tristi conterrita luctu,
Et reputans annos cognato sanguine turba.
Si gentem petat infaustam inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
Qui consulta ducum, ac flagret meliore gradiuo.

Nec promptum teneris immania bella lacertis
Molliri, regimenq; rudi deposcere in æuo.
Has lauri residens iuuenis uiridante sub umbra
Ædibus extremis uoluebat pectore curas.
Cum subito assistunt dextra, leuaq; per auras
Allapsæ, haud paulum mortali maior imago,
Hinc uirtus, illinc uirtuti inimica uoluptas,
Altera achemenium spirabat uertice odorem,
Ambrosias diffusa comas, & ueste refulgens
Ostrum quam fuluo tyrium suffuderat auro.
Fronte decor quæsitus acu, lasciuaq; crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas.
Alterius dispar habitus, frons hirta, nec unquam
Composita mutata coma, stans uultus, & ore
Incessuq; uiro propior, lætiq; pudoris,
Celsæ humeros niueæ fulgebat stamine pallæ.
Occupat inde prior promissis fisa uoluptas.
Quis furor hic non digne puer, consumere bello
Florem æui? cannæ ne tibi grauiorq; palude
Mœonius stygia lacus excessere? padusq;?
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
Tu ne etiam temptare paras athlantia regna?
Sidoniasq; domos? moneo certare periclis
Desine, & armisonæ caput obiectare procellæ.
Ni fugis hos ritus, uirtus te sæua iubebit
Per medias uolitare acies, mediosq; per ignes,
Hæc patrem patruumq; tuos, hæc prodiga paulum,
Hæc decios stygias herebi detrusit ad undas.
Dum cineri titulum, memorandaq; nomina bustis
Prætendit, nec sensuræ, quid gesserit, umbræ.

At si me comitare puer, non limite duro
Iam tibi decurret concessi temporis ætas.
Haud unq̄ trepidos abrumpet bucina somnos,
Non glaciem arctoam, non experiere furentis
Ardorem cancri, nec mensas sæpe cruento
Gramine compositas, aberunt sitis aspera, & haustus
Sub galea puluis, partiq; timore labores.
Sed current albusq; dies, horæq; serenæ,
Et molli dabitur uictu sperare senectam.
Quantas ipse deus lætos generauit in usus
Res homini, plenaq; dedit bona gaudia dextra?
Atq; idem exemplar lenis mortalibus æui,
Imperturbata placidus tenet ocya mente.
Illa ego sum, anchisæ ueneris simoentis ad undas,
Quæ iunxi, generis uobis unde editus autor.
Illa ego sum, uerti superum quæ sæpe parentem
Nunc auis in formam, nunc torua in cornua tauri.
Huc aduerte aures, currit mortalibus æuum,
Nec nasci bis posse datur, fugit hora, rapitq;
Tartareus torrens, ac secum ferre sub umbras
Si qua animo placuere, negat, quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas?
Postq̄ conticuit, finisq; est addita dictis,
Tunc uirtus, quas nam iuuenem florentibus, inq̄t,
Pellicis in fraudes annis, uitæq; tenebras?
Cui ratio, & magnæ cœlestia semina mentis
Munere sunt concessa deum, mortalibus alti
Quantum cœlicolæ, tantundem animalibus isti
Præcellunt cunctis, tribuit nanq; ipsa minores
Hos terris natura deos, sed fœdere certo,

Degeneres tenebris animas damnauit auernis.
At queis aetherij seruatur seminis ortus,
Coeli porta patet, referam quid cuncta domantem
Amphytrioniadem? quid cui post feras, & indos,
Captiuo liber cum signa referret ab euro,
Caucaseae currum duxere per oppida tygres?
Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledeos referam fratres? ue strumq; quirinum?
Non ne uides, hominum ut celsos ad sydera uultus
Sustulerit deus, ac sublimia finxerit ora?
Cum pecudes, uolucrumq; genus, formasq; ferarum,
Segnem atq; obscoenam passim strauisset in aluum.
Ad laudes genitum, capiat si munera diuum,
Foelix ad laudes hominum genus, huc age paulum
Aspice, nec longe repetam, modo roma minanti
Impar fidenae, contentaq;, crescere asylo,
Quo sese extulerit dextris, idem aspice late
Florenteis quondam luxus quas uerterit urbes.
Quippe nec ira deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa uoluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circa te semper uolitans infamia pennis.
Mecum honor, & laudes, & laeto gloria uultu,
Et decus, & niueis uictoria concolor alis.
Me cinctus lauro perducit ad astra triumphus,
Casta mihi domus, & celso stant colle penates,
Ardua saxoso perducit semita cliuo
Aspera principio (nec enim mihi fallere mos est)
Prosequitur, labor ad nitendum intrare uolenti,
Nec bona conscendunt, quae sors infida dedisset,

Atq; eàdem rapuiſſe ualet, mox celſus ab alto
Infra te cernes hominum genus, omnia contra
Experienda manent, q̃ ſpondet blanda uoluptas.
Stramine proiectus duro patiere, ſub aſtris
Inſomnes noctes, frigusq; famemq; domabis.
Idem iuſtitiæ cultor, quæcunq; capeſſes,
Teſtes factorum ſtare arbitrabere diuos.
Tunc quoties patriæ, rerumq; pericula poſcent,
Arma feres primus, primus te in mœnia tolles
Hoſtica, nec ferro mentem uincere nec auro.
Hinc tibi, non tyrio uitiatas murice ueſtes
Nec donum deforme uiro flagrantis amomi,
Sed dabo, qui ueſtrum ſæuo nunc marte fatigat
Imperium, ſuperare manu, laurumq; ſuperbam
In gremio iouis excîſis deponere pœnis.
Quæ poſtq̃ cecinit ſacrato pectore uirtus.
Exemplis lætum uultuq; audita probantem
Conuertit iuuenem, ſed enim indignata uoluptas
Non tenuit uoces, nil uos iam demoror ultra
Exclamat, uenient uenièt mea tempora quondã
Cum docilis noſtris magno certamine roma
Seruiet imperijs, & honor mihi habebitur uni.
Sic quaſſans caput in nubes ſe ſuſtulit atras.
At iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitur, uiſæq; calet uirtutis amore.
Ardua roſtra petit nullo fera bella uolente,
Et grauia ancipitis depoſcit munera martis.
Arrecti cunctorum animi, pars lumina patris,
Pars credunt toruos patrui reuiſere uultus.
Sed quanq̃ tacitus, magnis tamen ægra periclis

Pectora subrepit terror, molemq; pauentes
Expendunt belli, & numerat fauor anxius annos,
Dumq; ea confuso percenset murmure uulgus,
Ecce per obliquum cœli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila uisus
Anguis, & ardenti radiare per aera sulco,
Quaq; ad cœliferi tendit plaga litus atlantis,
Perlabi resonante polo, bis terq; coruscum
Addidit augurio fulmen pater, & uaga late
Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
Tum uero capere arma iubent, genibusq; salutant
Submissi augurium, atq; iret, qua ducere diuos
Perspicuum, & patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum, belliq; ministri
Agglomerant sese, atq; acres sociare labores
Exposcunt, laudumq; loco est ijsdem esse sub armis.
Tum noua cæruleum descendit classis in æquor,
It comes ausonia, atq; in terras transit iberas.
Vt cum sæua fretis immisit prælia corus,
Isthmon curuata sublime suberigit unda,
Et spumante ruens per saxa gementia fluctu,
Ionium ægeo miscet mare, celsus in arma
Emicat, ac prima stans scipio puppe profatur.
Diue tridente potens, cuius maria ire per alta
Ordimur, si iusta paro, decurrere classi
Da pater, & nostros ne sperne iuuare labores.
Per pontum pia bella, ueho, leuis inde secunda
Aspirans aura propellit carbasa flatus.
Iamq; agiles, tyrrhena sonant qua cærula puppes
Ausonium euasere latus, ligurumq; citatis

Littora transmittunt proris. hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in sydera cernunt,
Aerias alpes, occurrunt mœnia graio
Condita massiliæ, populis excincta superbis
Barbarus immani quæ territat accola ritu.
Antiquæ morem patriæ, cultusq́;, habitumq́;
Phocais armisonas inter tenet hospita gentes.
Hinc legit ausonius sinuatos gurgite ductor.
Anfractus pelagi, nemoroso uertice celsus
Apparet collis, fugiuntq́; in nubila siluæ
Pyrenes, tunc emporiæ, ueteresq́; per ortus
Graiorum uulgus, tunc hospita tarraco boccho,
Confidunt portu, & securæ gurgite clauso
Stant puppes, positusq́; labor, terrorq́; profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos,
Visa uiro stare effigies ante ora parentis,
Atq; hac aspectu turbatum uoce mouere.
Nate salus quondam genitoris, nate parentis
Et post fata decus, bellorum dira creatrix
Euastanda tibi tellus, & cæde superbi
Ductores libyæ cauta uirtute domandi,
Qui sua nunc trinis deducunt agmina castris.
Si conferre manu libeat, coeantq́; uocatæ
Hinc atq; hinc acies, ualeat quis ferre ruenteis
Tergemina cum mole uiros? absiste labori
Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
Vrbs colitur teucro quondam fundata uetusto
Nomen carthago, tyrius tenet incola muros.
Vt libyæ sua, sic terris memorabile iberis
Hæc caput est, non ulla opibus certauerit auri,

Non portu, celso ue situ, non dotibus arui
Huberis, aut agili fabricanda ad tela uigore.
Inuade auersis nate hanc ductoribus urbem,
Nulla acies fama tantum, praeda ue pararit.
Talia monstrabat genitor, propiusq; monebat,
Cum iuuenem sopor, & dilapsa reliquit imago,
Surgit, & infernis habitantia numina lucis
Ac supplex patrios compellat nomine manes.
Este duces bello, & monstratam ducite ad urbem,
Vobis ultor ego, & sarrano murice fulgens
Inferias mittam fusis insignis iberis,
Et tumulis addam sacros certamine ludos.
Progreditur, celeratq; uias, & corripit agmen
Pernici rapidum cursu, camposq; fatigat.
Sic ubi prosiluit piseo carcere praeceps,
Ante suos it uictor equus, currumq; per auras
Non solum ante alios, sed enim (mirabile dictu)
Haud ulli durant uisus aequare uolantem.
Iamq; hyperionia lux septima lampade surgens
Sensim attollebat propius subeuntibus arces
Vrbis, & admoto crescebant culmina gressu.
Ac pelago uectus seruata lalius hora,
Quam dederat ductor subigendae ad moenia classi,
A tergo affusis cingebat tecta carinis.
Carthago impenso naturae adiuta fauore
Excelsos tollit pelago circunflua muros,
Arctatas ponti fauces modica insula claudit,
Qua titan ortu terras aspergit eoo.
At qua prospectat phoebi iuga sera cadentis,
Pigram in planiciem stagnantes egerit undas,

Quas auget ueniens, refluusq; reciprocat æstus.
Sed gelidas à fronte sedet sublimis ad arctos
Vrbs imposita iugo, pronumq; excurrit in æquor,
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.
Audax, ceu plano gradiens uictricia campo
Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
Atris ductor erat, qui contra amplexus in arctis
Auxiliumq;, excelsa loci, præcinxerat arcem.
Pugnabat natura soli, paruoq; superne
Bellantum nisu, passim per prona uoluti
Truncato instabiles fundebant corpore uitam.
Verum ubi concessit pelagi reuolubilis unda,
Et fluctus rapido fugiebat in æquora lapsu,
Quaq; modo excelsæ sulcarant cærula puppes,
Hac impune dabat nereus transcurrere planta.
Hinc tacite nectens informidatus adire
Ductor dardanius, subitam trahit æquore pubem,
Perq; undas muris pedes aduolat, inde citati
A` tergo accelerant, quà fisus fluctibus atris
Incustoditam sine milite liquerat urbem.
Tum prostratus humi (miserandum) uincta cathenis
Pœnus colla dedit, populumq; addixit inermem.
Hanc oriens uidit titan cum surgeret urbem
Vallari castris, captamq; aspexit eandem,
Ocyus hesperio q̃ gurgite tingueret axem.
Aurora ingrediens terris exegerat umbras.
Principio statuunt aras, cadit ardua taurus.
Victima neptuno pariter, pariterq; tonanti.
Tum merita æquantur donis, ac premia uirtus
Sanguine parta capit, phaleris hic pectora fulget,

Hic torque aurato circundat bellica colla,
Ille nitet celsus muralis honore coronæ.
Lælius ante omnes, cui dextera clara, domusq;
Terdeno boue, & æquorei certaminis alto
Donatur titulo, pœniq; recentibus armis
Rectoris, tunc hasta uiris, & martia cuiq;
Vexilla, & meritum, & prædæ libamina dantur.
Postquam perfectæ laudes hominumq; deumq;,
Captiuæ spectantur opes, digestaq; præda.
Hoc aurum patribus, bello hæc martiq; talenta
Hoc regum donis, diuum hoc, ante omnia, templis,
Cætera bellantum dextris, pulchroq; labori.
Quin etiam accitus populi regnator iberi,
Cui sponsa, & sponsæ defixus in ossibus ardor,
Hanc notam formæ concessit lætus ouansq;
Indelibata gaudenti uirgine, donum.
Tum uacui curis uicino littore mensas
Instituunt, festoq; agitant conuiuia ludo.
Lælius affatur? macte ô uenerande pudici
Ductor macte animi, cedat tibi gloria, lausq;
Magnorum herorum, celebrataq; carmine uirtus.
Mille mycæneas qui traxit in æquora proras
Rector, & in achaijs qui thessala miscuit arma,
Fœmineo socium uiolauit fœdus amore,
Nullaq; tum phrygio steterant tentoria campo
Captiuis non plena thoris, tibi barbara soli
Sanctius iliaca seruata est phœbade uirgo.
Hæc, atq; his paria, alterno sermone requirunt,
Donec nox atro circundata corpus amictu
Nigrantes inuexit equos, suasitq; quietem.

Emathio interea tellus ætola tumultu
Feruebat macedum subitis perculsa carinis.
Proximus huic hosti dextras iungebat acarnam,
Causa noui motus pœnis, regiq; philippo,
In bellum ausonium sociatæ fœdere uires.
Hic gente egregius, ueterisq; ab origine regni
Æacidum sceptris, proauoq; tumebat achille.
Ille & nocturnis conterruit oricon armis.
Quaq; per illyricum taulantius incola littus
Exiguos habitat non ullo nomine muros,
Turbidus incessit telis, ille æquore uectus
Nunc & pheacum, tesprotiaq; arua lacessens
Epirum cassis lustrabat futilis ausis.
Hinc & anactoria signa ostentauit in ora.
Ambraciosq; sinus, pellæaq; littora bello
Perfundit rapido, pepulit uada feruida remis
Leucatæ, & phœbi uidit citus actia templa.
Nec portus ithacæ laertia regna, samenq;
Liquit inaccessam, fluctuq; sonantia cano
Saxa, cephalenum & scopulosis neriton aruis.
Ille etiam pelopis sedes, & achaia adire
Mœnia gauisus, tristem calydona dianæ.
Oeneasq; domos, curetica tecta subibat,
Promittens contra hesperiam sua prælia graiis.
Tum lustrata ephyre, patreq;, & regia pleuron,
Parnassusq; biceps, phœboq; loquentia saxa,
Ac sæpe ad patrios bello reuocante penates,
Cum modo sarmaticus regna infestaret orestes,
Aspera nunc dolopum uis exundasset in agros,
Incœpto tamen haud facilis desistere uano

Belli,per graias umbram circuntulit oras.
Donec nunc pelago,nunc terra exutus omisit
Spem positam in tyrijs,& supplex fœdera sanxit.
Dardana,nec legem regno accepisse refugit.
Tunc & tyndarij latias fortuna tarenti
Auxit opes,laudemq; simul,nam perfida tandem
Vrbs fabio deuicta seni,postremus in armis
Ductoris titulus cauti,sollertia tutum
Tum quoq; adepta decus,captis sine sanguine muris.
Nanq; ut compertum,qui punica signa regebat,
Fœmineà exuri flamma,tacitusq; quiete
Exin uirtuti placuit dolus.ire sorori,
Nam castris erat in tumulis germanus,amatæ,
Cogitur,& magnis muliebria uincere corda
Pollicitis,si reclusas transmittere portas
Concedat libycus rector,uotiq; potitus
Euicto fabius pœno,circundata telis
Incustodità penetrauit mœnia nocte.
Sed quis nam auersos phœbũ tunc iungere ab urbe
Romulea dubitaret equos,qui tempore eodem
Marcellum acciperet lætum oppetisse sub armis?
Moles illa uiri,ualidaq; habitata gradiuo
Pectora,& haud ullis unq̃ tremefacta periclis,
Heu quantum Hannibalem clara fractura ruina
Procubuere,iacet campis carthaginis horror.
Forsan scipiadæ confecti nomina belli
Rapturus,siquis paulum deus adderet æuo.
Collis agenoreum dirimebat ab aggere uallum
Ausonio,dauni mauors consederat aruis
Curarum comes,& summi crispinus honoris
Marcello

Marcello socius, communia bella ciebat.
Ad quem marcellus, gestit lustrare propinquas
Mens siluas, medioq; uiros imponere monti,
Ne libys occultis tumulum prior occupet ausis,
Si cordi est, te participem crispine laboris
Esse uelim, nunq̃ desunt consulta duobus.
Hæc ubi sedere, ardentes attollere sese
Iam dudum certant in equos, marcellus ut arma
Aptantem natum aspexit, lætumq; tumultu,
Vincis ait nostros mirando ardore uigores,
Sit præmaturus fœlix labor, urbe sicana
Qualem te uidi, nondum permitteret ætas,
Cum tibi bella, meo tractantem prælia uultu.
Huc decus, huc nostrum, lateri te iunge paterno,
Et me disce nouum martem tentare magistro.
Tum pueri colla amplectens sic pauca profatur.
Summe deum libyco faxis de præside uictor
His humeris tibi opima feram, nec plura, sereno
Sanguineos fudit cum iuppiter æthere rores,
Atq; atris arma aspersit non prospera guttis.
Vix dum finitis intrarant uocibus arctas
Lætiferi collis fauces, cum turba uolucreis
Inuadunt nomades iaculis, nimboq; feruntur
Etherio similes, cæca fundente latebra
Armatos in bella globos, circundata postquam
Nil restare uidet uirtus, quod debeat ultra
Iam superis, magnum secum portare sub umbras
Nomen mortis auet, tortæ nunc eminus hastæ
Altius insurgit, nunc sæuit cominus ense.
Forsan & euasset rapidi freta sæua pericli,

Ni telum aduersos nati euenisset in artus.
Tum patriae tremuere manus, laxataq; luctu
Fluxerunt rigidis arma infoelicia palmis.
Obuia nudatum transmittit lancea pectus,
Labensq; impresso signauit gramina mento.
At postq̃ tyrius saeua inter praelia ductor,
Infixum aduerso uidit sub pectore telum
Immane, exclamat, latias carthago timere
Desine iam leges, iacet exitiabile nomen
Ausonij columen regni, sed dextera nostrae
Tam similis non obscuras mittatur ad umbras,
Magnanima inuidia uirtus caret, alta sepulchri
Protinus extruitur, coeloq; educitur ara.
Conuectant syluis ingentia robora, credas
Sidonium cecidisse ducem, tum thura dapesq;
Et fasces, clypeusq; uiri, pompa ultima fertur.
Ipse facem subdens, laus inquit parta perennis,
Marcellum abstulimus latio, deponere forsan
Gens italum tandem arma uelit, nos ite superbae
Exequias animae, & cinerem donate supremi
Muneris officio, nunq̃ hoc tibi roma negabo.
Quod uirtute uiri titulis decorare sepulchrum
Ingentis bello liceat, nomenq; futuros
Aeternum in tumulos possis mandare nepotes.
Alterius par, atq; eadem fortuna laborum
Consulis, exanimum sonipes ad signa reuexit.
Talia in ausonia. sed non est talis iberis
Armorum euentus campis, carthaginis omnes
Per subitum raptae pernix uictoria late
Terruerat gentes, ducibus spes una salutis

Si socias iungant uires, in gentibus orsum
Auspicijs iuuenem, patriæ ceu gestet in armis
Fulmina, sublimi uallatam uertice montis
Ex oculis urbem cumulatam strage uirorum
Non toto rapuisse die, quam martius ille
Hannibal interea consumpto uerterit anno,
Nec pube æquandam nec opum ubertate saguntum.
Proximus applicito saxosis aggere syluis
Tendebat, fratris spirans ingentia facta
Hasdrubal, hinc robur, mixtusq; rebellibus afris
Cantaber, hinc uolucri mauro pernicior astur.
Tantaq; maiestas terra rectoris ibera,
Hannibalis quantus laurenti terror in ora.
Forte dies priscum tyrijs solennis honorem
Retulerat, quo primum orsi carthaginis altæ
Fundamenta, nouam cœpere mapalibus urbem.
Et lætus repetens gentis primordia ductor
Festa coronatis agitabat laurea signis,
Pacificans diuos, fraternum lena nitebat
Demissa ex humeris donum, quam fœderis arcti
Trinacrius libyco rex inter munera pignus
Miserat, æolijs gestatum insigne tyrannis.
Aurata puerum rapiebat in æthera penna
Per nubes aquila, intexto uibrata uolatu.
Antrum ingens iuxta, quod acus simulauit in ostro,
Cyclopum domus, hic recubans manantia tabo
Corpora lætifero sorbet polyphœmus hiatu,
Circa fracta iacent, excussaq; morsibus ossa,
Ipse manu extentà laertia pocula poscit,
Permiscetq; mero ructatos ore cruores.

Conspicuus siculi tyrius subtegminis arte
Gramineas pacem superum poscebat ad aras.
Ecce inter medios hostilia nuncius arma
Quadrupedante inuectus equo aduentare ferebat.
Turbatae mentes, imperfectusq; deorum
Cessit honos, ruptis linquunt altaria sacris,
Clauduntur uallo, tenuemq; ut roscida misit
Lucem aurora polo, rapiunt certamina martis.
Audax scipiadae stridentem sabbura cornum
Excaepit, geminaeq; acies uelut omine motae.
Exclamat latius ductor, prima hostia uobis
Sacrati manes campo iacet? en age miles
In pugnam & caedes, qualis spirantibus ire
Assueras ducibus, talis rue, dumq; ea fatur.
Incumbunt. myconum lenas, cirtamq; latinus,
Et thysdrum maro, & incestum catilina nealcem
Germanae thalamo obtruncat, cadit obuius acri
Cartalo uafidio libycae regnator arenae.
Te quoq; cyrenes uidit conterrita tellus
Permixtum poenis, & uix credenda furentem
Magnum dardaniae laeli decus, omnia foelix
Cui natura dedit, nullo renuente deorum.
Ille foro auditus cum dulcia solueret ora,
Aequabat pyliae neleia uerba senectae.
Ille ubi suspensi patres, & curia uocem
Posceret, & cantu ducebat corda senatus.
Idem cum subitum campo perstrinxerat aures
Murmur triste tubae, tanto feruore ruebat
In pugnam atq; acies, ut natum ad sola liqueret
Bella, nihil uitae peragi sine laude placebat.

Tunc e furtiua tractantem prælia luce
Deiecit galam, sacris carthaginis illum
Supposito mater partu subduxerat olim.
Sed stant nulla diu deceptis gaudia diuis
Tūc alabim, murū, atq; dracem, demisit ad umbras,
Fœmineo clamore dracen extrema rogantem,
Huius ceruicem gladio inter uerba precesq;
Amputat, abscisso durabant murmura collo.
At non ductori libyco par ardor in armis.
Frondosi collis latebras ac saxa capessit
Auia, nec cædes extrema'ue damna mouebant
Agminis, italiam profugus spectabat & alpes
Præmia magna fugæ, tacitum dat tessera signum,
Dimissa in colles pugna, siluasq; ferantur
Dispersi, & summam quicunq; euaserit arcem,
Pyrenes culmenq; petat? tum primus honore
Armorum exuto, & parma celatus ibera
In montes abit, atq; uolans palantia linquit
Agmina, desertis latius uictricia signa
Immittit miles castris. non urbe recapta
Plus ulla partum prædæ, tenuitq; moratas
A cæde, ut libycus ductor prouiderat, iras.
Fluminei ueluti deprensus gurgitis undis
Auulsa parte inguinibus causaq; pericli
Enatat intento præda fiber auius hoste.
Impiger occultis pœnus postq̄ additur umbris
Saxosæ fidens siluæ, maiora petuntur
Rursus bella retro, & superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clypeum cum carmine figunt,
Hasdrubalis spolium gradiuo scipio uictor.

Terrore interea posito trans ardua montis
Bebricia populos armabat pœnus in aula,
Mercandi dextras largus, belloq; paratas
Prodigere in bellum facilis, præmissa feroces
Augebant animos argenti pondera & auri
Parta metalliferis longo discrimine terris.
Hinc noua complerunt haud tardo milite castra
Venales animæ, rhodani qui gurgite gaudent,
Quorum serpit arar per rura pigerrimus undæ.
Iamq; hyeme affecta mitescere cœperat annus,
Inde iter ingrediens rapidum per celtica rura,
Miratur domitas alpes, ac peruia montis
Ardua, & herculeæ quærit uestigia plantæ,
Germaniq; uias diuinis comparat ausis.
Vt uero uentum in culmen, castrisq; resedit
Hannibalis, quos roma inquit, quos altius oro
Attolit muros? qui post hæc mœnia fratri
Victa meo stent incolumes? sit gloria dextræ
Fœlix tanta precor, neue usq; ad sydera adisse
Inuideat læuus nobis deus, agmine celso
Inde alacer, qua munitum decliuis ab alto
Agger monstrat iter, properatis deuolat armis.
Non tanto strepuere metu primordia belli,
Nunc geminum hannibalem, nunc iactant bina coire
Hinc atq; hinc castra, & pastos per prospera bella
Sanguine ductores italo coniungere martem,
Et duplicare acies, uenturum ad mœnia cursu
Hostem præcipiti, & uisurum hærentia portæ
Spicula eliseis nuper contorta lacertis.
His super infrendens sic secum œnotria tellus.

Tanto ne heu superi spernor contempta furore
Sidoniæ gentis, quæ quondam sceptra timentem
Nati saturnum nostris considere in oris
Et regnare dedi? decima iam hæc uertitur æstas,
Ex quo proterimur, iuuenis cui sola supersunt
In superos bella, extremo de littore rapta
Intulit arma mihi, temeratisq; alpibus ardens
In nostros descendit agros, quot corpora texi
Cæsorum heu stratis toties deformis alumnis.
Nulla mihi floret baccis fœlicibus arbor,
Immatura seges rapido succiditur ense,
Culmina uillarum nostrum delapsa feruntur
In gremium, fœdantq; suis mea regna ruinis.
Nunc etiam, uastis qui nunc sese intulit oris
Perpetiar miseras quærentem exurere belli
Relliquias, tum me scindat uagus afer aratro,
Et libys ausonijs commendet semina sulcis.
Ni, cuncta exultant quæ latis agmina campis.
Vno condiderim tumulo, dum talia uersat,
Et thalamos clausit nox atra hominumq; deumq;,
Tendit amyclæi præceps ad castra nepotis.
Is tum lucanis cohibentem finibus arma
Pœnum, uicini seruabat cespite ualli.
Hic iuuenem aggreditur latiæ telluris imago.
Clausorum decus, atq; erepto maxima romæ
Spes nero marcello, rumpe, atq; expelle quietem
Magnum aliquid tibi, si patriæ uis addere satis,
Audendum est, quod depulso quoq; mœnibus hoste
Victores fecisse tremant, fulgentibus armis
Pœnus inundauit campos, qua sena relictum

Gallorum à populis seruat per sæcula nomen.
Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletæ post auxiliabere romæ.
Surge age fer gressus, patulos regione metauri
Damnaui tumulis pœnorum atq; ossibus agros.
His dictis abit, atq; abscedens uisa pauentem
Attrahere, & fractis turmas propellere portis.
Rumpit flammato turbatus corde soporem,
Ac supplex geminas tendens ad sydera palmas,
Tellurem noctemq;, & cœlo sparsa precatur
Astra, ducemq; uiæ tacito sub lumine phœben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.
Quaq; iacet superi larinas accola ponti,
Qua duri bello gens marrucina, fidemq;
Exuere indocilis socijs frentanus in armis.
Tum qua uitiferos domitat prætutia pubes
Læta laboris agros, & penna, & fulmine, & undis
Hybernis, & achemenio uelocior arcu
Euolat, hortator sibi quisq;, age, perge, salutem
Ausoniæ ancipites superi, & stet roma cadat ne
In pedibus posuere tuis, clamantq;, ruuntq;.
Hortandi genus acer habet præcedere ductor.
Illum augent cursus adnixi æquare sequendo,
Atq; indefessi noctemq; diemq; feruntur.
At roma aduersi tantum mala gliscere belli
Accipiens, trepidare metu, nimiumq; neronem
Sperauisse queri, atq; uno sibi uulnere posse
Auferri restantem animam, non arma, nec aurum,
Nec pubem, nec quem fundant superesse cruorem.
Scilicet hasdrubalem inuadant, ad prælia soli.

Hannibali ſatis eſſe nequit, iam rurſus ubi arma
Auertiſſe ſuo cognorit deuia uallo,
Hæſurum portis pœnum, ueniſſe ſuperbo
Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Vrbis deletæ. fremit amens corde ſub uno
Ordo patrum, ac magno interea meditatur amore
Seruandi decoris, quonam ſe fine minanti
Seruitio eripiat, diuosq; euadat iniquos.
Hos inter gemitus, obſcuro noctis opacæ
Succedit caſtris nero, quæ coniuncta feroci
Liuius haſdrubali uallo cuſtode tenebat.
Belliger is quondam, ſcitusq; accendere martem
Floruerat primo clarus pugnator in æuo.
Mox falſo læſus non æqui crimine uulgi,
Secretus ruri triſtes abſconderat annos.
Sed poſtq̃ grauior moles, terrorq; periclo
Poſcebat propiore uirum, reuocatus ad arma
Tot cæſis ducibus patriæ deuouerat iram.
At non haſdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quanq̃ tenebris nox texerat aſtus.
Pulueris in clypeis ueſtigia uiſa monebant,
Et propere ſignum ad curſus, ſonipesq;, uiriq;
Subſtricti corpus, bis clarum buccina ſignum.
Præterea gemino prodebant iuncta magiſtro
Caſtra regit, uerum fratri ſi uita ſuperſit,
Qui tandem licitum ſocias coniungere uires
Conſulibus? ſed enim, ſolum (dum uera pateſcunt)
Cuntandi reſtare dolum, martemq; trahendi.
Nec conſulta fugæ ſegni formidine differt.
Nox ſomni genitrix mortalia pectora curis

Purgarat, tenebraeq; horrenda silentia alebant.
Erupit suspensa ferens uestigia castris,
Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
Illumen nacti per rura tacentia noctem
Accelerant, uitant socios, sed percita falli
Sub tanto motu tellus nequit, implicat actas
Caeco errore uias, umbrisq; ferentibus arcto
Circumagit spatio sua per uestigia ductos
Nam qua curuatas sinuatis flexibus amnis
Obliquat ripas, refluoq; per aspera lapsu
In sese redit, hac casso ducente labore,
Exiguum inuoluunt frustratis gressibus orbem,
Inq; errore uiae tenebrarum munus ademptum
Lux urget, panditq; fugam, ruit acer apertis
Turbo equitum portis, atq; omnis ferrea late
Tempestas operit campos, nondum arma manusq;
Permixtae, iam tela bibunt permissa cruorem.
Hinc iussae poenum fugientem sistere pennae
Dictaea uolitant, hinc lancea turbine nigro
Fert laetum cuicunq; uiro, quem prendidit ictus?
Deponunt abitus curam, trepidiq; coactas
Consistunt acies, & spes ad praelia uertunt.
Ipse inter medios (nam rerum dura uidebat)
Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
Quadrupedantis equi, tendens uocesq; manusq;,
Per decora extremo uobis quaesita sub axe,
Per fratris laudes, oro uenisse probemus
Germanum hannibalis latio, fortuna laborat
Aduersis documenta dare, atq; ostendere quantus
Vertit in tumulos domitor telluris iberae

Suetus ad herculeas miles bellare columnas.
Forsitan & pugnas ueniet germanus in ipsas.
Digna uiro, digna obtestor spectacula, pleno
Corporibus properate solo, quicunq; timeri
Dux bello poterat, fratri iacet, unica nunc spes.
Et pene è latebris infracto liuius æuo
Damnatum offertur uobis caput, ite agite oro
Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
Sit pudor, & turpis finem donate senectæ.
At contra nero, quid cessas clausisse labores
Ingentis belli? pedibus tibi gloria miles
Parta ingens, nunc accumula cœpta ardua dextra.
Heu temere abducto rupisti robore castra,
Ni factum absoluit uictoria, præripe laudem.
Aduentu cecidisse tuo memorabitur hostis.
Parte alia insignis nudatis casside canis
Liuius. huc iuuenes, huc me spectate ruentem
In pugnas, quantumq; meus patefecerit ensis,
Tantum intrate loci, & tandem præcludite ferro
Iam nimium patulas pœnis grassantibus alpes,
Quod ni ueloci prosternimus agmina marte,
Et fulmen subitum carthaginis hannibal adsit,
Quis deus infernis quẽquam nostrũ eximat umbris?
Hinc galea capiti accepta, dicta horrida ferro
Sancit, & obtectus senium fera prælia miscet.
Illum, per cuneos & per densissima campi
Corpora tot dantem lœto, quot spicula torsit,
Turbati fugere macæ, fugere feroces
Autololes, rhodaniq; comas intonsa iuuentus.
Fatidicis Nabis ueniens ammonis harenis

Improba miscebat securus prælia fati,
Ceu tutante deo, ac patrijs spolia improba terris
Fixurum uano tumidus promiserat ore.
Ardebat gemma garamantide cærula uestis,
Vt cum sparsa micant stellarum lumina cœlo,
Et geminis galeam, clypeumq; accenderat auro,
Casside cornigera dependens infula, sacros
Præ se terrores, diuumq; ferebat honorem
Arcus erat, pharetraq; uiro, atq; incocta cerastis
Spicula, & armatus peragebat bella ueneno.
Necnon cornipedis tergo de more repostus,
Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici, prona aduersos urgebat in hostes.
Tanto transfixum, telo, per membra per arma,
Consulis ante oculos, magno clamore sabellum
Asportabat ouans, & ouans ammona canebat.
Non tulit hanc iram, tantosq; in corde tumores
Barbarico senior, telumq; intorsit, & una
Prædam, animamq; simul uictori uictor ademit.
Astitit audito tristis clamore ruinæ
Hasdrubal, & cœptantem atabum raptare, perempto,
Gemmiferi spolium cultus, auroq; rigentes
Exuuias, iaculum à tergo perlibrat ad ossa.
Iam correpta miser geminis uelamina palmis
Carpebat propere, & tepidos nudauerat artus,
Concidit, & sacras uestes, atq; aurea fila
Reddidit exanimo, spoliatum lapsus in hostem.
At cantus libycæ, late possessor harenæ
Quà celebre inuicti nomen posuere phileni
Ditem obitum obtruncat rutulum, cui mille subaltis

Lanigeræ balant stabulis, ipse ocya molli
Exercens curà, gelido nunc flumine soles
Frangebat nimios pecori, nunc lætus in umbra
Tondebat niueæ splendentia uellera lanæ,
Aut pecus è pastu cum sese ad tecta referret,
Noscentes matres spectabat ouilibus agnos.
Occubuit clypei transfixo proditus ære,
Et sero ingemuit stabulis exisse paternis.
Acrius hoc italum pubes incurrit, & urget.
Vt torrens, ut tempestas, ut flamma corusci
Fulminis, ut boream pontus fugit, ut caua currunt
Nubila, cum pelago cœlum permiscuit eurus.
Proceræ stabant celtarum signa cohortes,
Prima acies, hos impulsu cuneoq; feroci
Laxat ui subita, & fessos errore uiarum,
Nec soli faciles, longiq; laboris anhelos.
Auertit patrius gentem pauor, addere tergo
Hastas ausonius, teloq; instare sequaci,
Nec donare fugam, cadit uno uulnere tyrus,
Non uno rhodanus, profligatumq; sagitta
Lancea deturbat, morinum & iam iamq; cadentem
Cedentemq; urget totas largitus habenas
Liuius acer equo, & turmis abeuntibus infert
Cornipedem, tunc auersi turgentia colla
Diripit ense mosæ, discussit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput, ac residentem
Turbatus rapuit sonipes in prælia truncum.
Hic cato (nam medio uibrabat & ipse tumultu)
Si primas inquit bello cum amisimus alpes,
Hic iuueni oppositus tyrio foret, hei mihi quanta

Cessauit latio dextra, & quot funera pœnis
Donarunt parui suffragia tristia campi.
Iamq; inclinabant acies, cunctisq; pauorem
Gallorum induerat pauor, & fortuna ruebat
Sidonia, ad rutulos uictoria uerterat alas.
Celsus ceu prima reflorescente iuuenta
Ibat consul ouans, maior maiorq; uideri.
Ecce trahens secum canentem puluere turmam,
Ductor agenoreus subit, intorquensq; lacertis
Tela sonat, cohibete fugam, cui cedimus hosti?
Nonne pudet? conuersa senex marcentibus armis
Agmina agit, nunc quæso mihi nunc dextera in armis
Degenerat, nostriq; piget? mihi belus auorum
Principium, mihi cognatum sidonia dido
Nomen, & ante omnes bello numerandus hamilcar
Est genitor mihi, cui cedunt montesq;, lacusq;
Et campi atq; amnes frater, me magna secundum
Carthago putat hannibali, me bætis in oris
Æquant germanio passæ mea prælia gentes.
Talia dum memorat, medios ablatus in hostes,
Vt noua conspecti fulserunt consulis arma,
Hastam præpropero nisu iacit, illa per oras
Ærati clypei, & loricæ tegmine summo
Incidit haud fœlix humero, parceq; petitum
Perstrinxit corpus, nec multo tincta cruore,
Vana sed optanti promisit gaudia pœno.
Turbati rutuli, confusaq; pectora uisu
Terrifico, tum increpitans conamina consul
Fœmineis læsum uana inter cornua corpus,
Vnguibus aut palmis credas puerilibus ictum.

Ite docete uiri romana uulnera fuerint
Quanta afferre manus, tum uero effunditur in gens
Telorum uis, & densa sol uincitur umbra.
Iamq; per extentos alterna strage uirorum
Corpora fusa iacent campos, diuersaq; in undam
Iunxerunt cumulo crescente cadauera ripas.
Vt cum uenatu saltus exercet opacos
Dictynna, & lata prabet spectacula matri,
Aut pindi nemora excutiens, aut manala lustrans
Omnis naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, cursuq; leues nemora auia cingunt
Corythi interea struunt, ductisq; sagittis
Pendentes saliunt, nimphis obeuntibus arua.
Tum per saxa fera, perq; ipsa cubilia fusa
Per ualles, fluuiosq;, atq; antra uirentia musco,
Multa strage iacent, exultat uertice montis,
Tunc latam lustrans oculis latonia pradam.
Audito ante alios senioris uulnere, rumpit
Per medios nero sauus iter, uisaq; uirorum
Æquali pugna, quid enim, quid deinde relictum est
Italia fatis? hunc si non uincitis hostem,
Hannibalem uincetis ait? ruit ocyus amens
In medios, tyriumq; ducem inter prima frementem
Agmina ut aspexit, rabidi ceu belua ponti
Per longum sterili ad pastus iactata profundo
Cum procul in fluctu piscem male saucia uidit,
Æstuat, & lustrans nantem sub gurgite pradam,
Absorbet late permixtum piscibus aequor.
Non telo mora, non dictis haud amplius inquit
Elabere mihi, non hic nemora auia fallent

Pyrenes, nec promissis frustrabere uanis,
Vt quondam terra fallax deprensus ibera
Euasti nostram mentito fœdere dextram.
Hæc nero, & intorquet iaculum, nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis uibrata resedit.
Inuadit stricto super hæc interritus ense,
Collapsiq; premens umbone trementia membra,
Siqua sub extremo casu mandata referri
Germano uis forte tuo, portabimus inquit.
Contra sidonius. lœto non terreor ullo,
Vtere marte tuo, dum nostris manibus adsit
Assutum uindex, mea si suprema referre
Fratri uerba paras, mando capitolia uictor
Exurat, cineriq; iouis permisceat ossa
Et cineres nostros. cupientem adnectere plura
Feruentemq; ira mortis, transuerberat ense,
Et rapit infidum uictor caput, agmina fuso
Sternuntur duce, non ultra fidentia marti.
Iamq; diem solisq; uices nox abstulit atra,
Quum uires parco uictu, somnoq; reducunt,
Ac nondum remeante die, uictricia signa
Quà uentum, referunt, clausis formidine castris.
Tum nero procera sublimia cuspide portans
Ora ducis cæsi, cannas pensauimus inquit,
Hannibal, & trebiam & thrasimeni littora tecum
Fraterno capite, i, duplica nunc perfida bella,
Et geminas arcesse acies, hæc premia restant,
Qui tua transmissis optarint alpibus arma.
Compressit lacbrymas pœnus, minuitq; ferendo
Constanter mala, & inferias in tempore dignas
Missurum

Missurum fratri clauso commurmurat ore.
Tum castris procul amotis, aduersa quiete
Dissimulans, dubia exclusit certamina martis.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis. XVI.

Hispanos uicit dux Scipio, tecta siphacis
Hospes adit, patrio celebratq; in funere ludos.

Bruttia mœrentem casus patriæq; suosq;
Hannibalem accæpit tellus, hic aggere septus
In tẽpus posita ad renouandũ bella coquebat,
Abditus ut sylua, stabulis cum cessit ademptis
Amisso taurus regno gregis, auia clauso
Molitur saltu certamina, iamq; feroci
Mugitu nemora exterret, perq; ardua cursu
Saxa ruit, sternit syluas, rupesq; lacessit
Irato rapidus cornu, tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor noua bella parantem.
Sed uigor ausurus latium, si cætera martis
Adiumenta forent, praua obtrectante suorum
Inuidia reuocare animos, agitare negata
Cogebatur ope, & senio torpescere rerum,
Parta tamen formido manu, & tot cædibus olim
Quæsitus terror, uelut inuiolabile telis
Seruabant sacrumq; caput, proq; omnibus armis
Et castrorum opibus, dextrisq; recentibus unum
Hannibalis sat nomen erat, tot dissona lingua
Agmina, barbarico tot discordantia ritu
Corda uirum mansere gradu, rebusq; retusis
Fidas ductoris tenuit reuerentia mentes.

Nec uero ausonia tantum se latis agebat
Dardanidis mauors, iam terra cedit ibera.
Auriferis tandem phœnix depulsus ab arnis,
Iam mago exutus castris, agitante pauore
In libyam propero transmisit cærula uelo.
Ecce aliud decus haud primo contenta fauore
Nutribat fortuna duci, nam concitus hanno
Aduentabat, agens trepidantibus agmina cetris
Barbara, & indigenas ferus raptabat iberos.
Non ars, aut astus belli, uel dextera deerat,
Si non scipiadæ concurreret, agmina ductor.
Magna adeo ausonius maiori mole premebat,
Vt phœbe stellas, ut fratris lumina phœben
Exuperant, montesq; atlas, ut flumina nilus,
Vt pater oceanus neptunia cærula uincit.
Vallantem castra, obscuro iam uesper olympo
Fundere non æquam trepidanti cœperat umbram
Aggreditur latius rector, subitoq; tumultu
Ceduntur passim cœpti munimina ualli,
Imperfecta super contexere herbida lapsos
Pondera, & in tumuli concessit cespes honorem.
Vix uni mens digna uiro, nouisse minores,
Quam deceat, precãmq; operæ sit tradere famæ.
Cantaber ingenio membrorum, & mole timeri
Vel nudus telis poterat larus, hic fera gentis
More, securigera miscebat prælia dextra,
Et quanquam fundi se circum pulsa uideret
Agmina, deleta gentilis pube cateruæ
Cæsorum implebat solus loca, seu foret hostis
Cominus, expleri gaudebat uulnere frontis

Aduersæ, seu læua acies in bella uocaret
Obliquo telum reflexum marte rotabat,
At cum pone ferox auersi in terga ueniret,
Victor nil trepidans retro iactare bipennum
Callebat, nulla belli non parte timendus.
Huic, ducis inuicti germanus turbine uasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantes
Disiecit crines, nanq; altius acta cucurrit
Cuspis, & elata procul est eiecta securi.
At iuuenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
Incutit, intremuere acies, sonuitq; per auras
Pondere belligero pulsati tegminis umbo.
Haud impune quidem, remeans nam dextera ab ictu
Decisa est gladio, ac dilecto immortua telo.
Qui postq̃ murus miseris ruit, agmina concors
Auertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnæ species, sed pene tristis imago
Illa erat, hinc tantum cedentum, atq; inde ruentum.
Per medios hannon palmas post terga reuinctus
Ecce trahebatur, lucemq; (heu dulcia cœli
Lumina) captiuus uitæ inter uincla petebat.
Cui rector latius. tanta en qui regna reposcant?
Queis cedat toga, & armiferi gens sacra quirini?
Seruitio si tam faciles, cur bella refertis?
Hæc inter celerare gradum, coniungat ut arma
Hasdrubalem ignarum cladis prænuncius affert
Explorator eques, raptat dux obuia signa.
At postq̃ optatam lætus contingere pugnam
Vidit, & ad lætum magno uenientia cursu

Agmina, suspiciens cœlum, nihil amplius inquit
Vos hodie posco superi, protractus ad arma
Quod profugus, satis est, in dextra cætera nobis
Vota, uiri rapite, ite precor, uocat ecce furentes
Hinc pater, hinc patruus, gemina ò mihi numina belli
Ducite, adeste, sequor, dignas spectabitis, aut me
Præscia mens fallit, uestro iam nomine cædes.
Nam quis erit tandem campis telluris iberæ
Bellandi modus? en unquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum carthago meorum
Aspiciam sonitus, admotaq; bella, trementem?
Dixerat, & raucus stridenti murmure clangor
Increpuit, tonuere feris clamoribus astra.
Concurrunt, quantumq; rapit uiolentia ponti
Vt notus & boreas, & inexorabilis auster,
Cum mergunt plenas tumefacta sub æquora classes,
Aut cum lœtiferos accendens syrius ignes,
Torret anhelantem sæuis ardoribus orbem,
Tantum acies, hominumq; ferox discordia ferro
Demetit, haud ullus terrarum æquarit hiatus
Pugnarum damna, aut strages per inhospita lustra
Vnquam tot dederit rabies horrenda ferarum
Iam campi, uallesq; madent, hebetataq; tela.
Et libys, occubuere & amantes martis iberi.
Stat tamen una loco perfossis debilis armis,
Luctaturq; acies, qua concutit hasdrubal hastam.
Nec finem daret ille dies, animosaq; uirtus,
Ni perlapsa foret loricæ tegmine harundo,
Et parco summum uiolasset pondere corpus,
Suasisset q; fugam, rapido certamina linquit

In latebras euectus equo, noctisq; per umbram
Ad tartheßiacos tendit per littora portus.
Proximus in pugna ductori marte manuq;
Regnator nomadum fuerat, mox fœdere longo,
Cultuq; aeneadum, nomen masinißa superbum,
Huic fesso, quos dura fuga, & nox suaserat atra
Carpenti somnos, subitus rutilante coruscum
Vertice fulsit apex, crispamq; inuoluere uisa est
Mitis flamma comam, atq; hirta se spargere fronte.
Concurrunt famuli, & serpentes pectora circum
Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
At grandaeua, deum praenoscens omina, mater.
Sic sic caelicolae, portentaq; uestra secundi
Condite ait, duret capiti per saecula lumen.
Ne uero ne nate, deum tu laeta pauesce
Prodigia, aut sacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi dardaniae promittit fœdera gentis,
Hic tibi regna dabit regnis maiora paternis
Ignis, & adiunget latijs tua nomina fatis.
Sic uates, iuuenisq; animum tam clara mouebant
Monstra, nec à pœnis ulli uirtutis honores,
Hannibal ipse etiam iam iamq; modestior armis
Ire uidebatur, martisq; liquescere famam
Aurora obscuri tergebat nubila cœli,
Vixq; athlantiadum rubefecerat ora sororum,
Tendit in ausonios, & adhuc hostilia castra,
Atq; ubi se uallo intulerat, ductorq; benigno
Acceapit latius uultu, rex talibus infit.
Cœlestum monita, & sacra responsa parentis,
Dijsq; tua ò rutulum rector gratißima uirtus,

Auulsum tyrijs huc me duxere uolentem.
Si tibi non segnes tua contra fulmina saepe
Visi stare sumus, dignam te nate tonantis
Afferimus dextram, nec nos aut uana subegit
Incertae mentis leuitas, & mobile pectus,
Aut spes, & laeti sectamur premia martis.
Perfidiam fugio, & periuram ab origine gentem,
Et quando herculeis finisti praelia metis,
Hanc ipsam belli nobiscum inuade parentem.
Ille tibi, qui iam gemino laurentia lustro
Possedit regna, & scalas ad moenia romae
Admouet, in libyam flammis ferroq; trahendus.
Sic nomadum ductor, tunc dextra scipio dextram
Amplexus, si pulchra tibi mauorte uidetur,
Pulchrior est gens nostra fide, dimitte bilingues
Ex animo socios, magna hinc te premia clarae
Virtutis masinissa manent, citiusq; uel armis
Quam stratae studio uincetur scipio mentis.
Caetera quae libyam portare incendia suades,
Expediet tempus, nec enim sunt talia rerum
Non meditata mihi, & mentem carthago fatigat,
Hinc iuueni, dona insignem uelamine picto
Dat clamydem, stratumq; ostro, quem caeperat ipse
Deiecto uictor magone, animumq; probarat,
Cornipedem, & cum qua diuum libabat ad aras
Hasdrubal ex auro pateram, galeamq; comantem.
Exin firmato sociali foedere regis,
Vertendas agitat iam nunc carthaginis arces.
Massilis regnator erat ditissimus oris
Nec nudus uirtute syphax, quo iura petebant

Innumeræ gentes, extremaq́; littore thetys.
Multa uiro terra ac sonipes, & belua terror
Bellorum, nec non marti delecta iuuentus.
Nec foret aut ebore, aut solido qui uinceret auro,
Getulis ue magis fucaret uellus abenis.
Has adiungere opes auidus, reputansq́; laborem
Si uertat rex ad pœnos, dare uela per altum
Imperat, atq; animo iam tum fera bella capessit.
Verum ubi peruentum, & portus tenuere carinæ,
Iam trepida fugiens per proxima littora puppe
Hasdrubal afflictis aderat noua fœdera quærens
Rebus, & ad tyrios massilia signa trahebat.
Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces, qui tota mole laborent,
Disceptentq́; armis, terrarum uter imperet orbi,
Celsus mente syphax acciri in tecta benigne
Imperet, & tanto regni se tollit honore.
Tum lætos uoluens oculos aduersa per ora,
Sic latium affatur iuuenem, ac prius incipit ultro.
Quam te dardanide pulcherrime mente serena
Accipio, intueorq́; libens, quamq́; ora recordor
Lætus scipiadæ, reuocat tua forma parentem.
Nam repeto herculeas erythrea ad littora gades
Quum studio pelagi, & spectandis æstibus undæ
Venissem, magnos uicina ad flumina bætis.
Ductores, miro quondam me cernere amore.
Tum mihi dona uiri prædà delecta tulere,
Arma simul, regnoq́; meo, tum cognita primum
Cornipedum frena, atq; arcus, queis cedere nostra
Non norunt iacula, & ueteris tribuere magistros

Militiæ, qui dispersas sine lege cateruas
Vestro formarent ritu ad certamina martis.
Ast ego quum nostra (in nostris quæ copia regnis)
Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis,
Nil ualui precibus, solos sibi cæpit uterq;,
Quos cohibebat ebur uaginæ sectilis enses.
Quare age lætus habe nostros intrare penates,
Ac mea quando habuit libycum fortuna per undas
Ductorem, facili quæ dicam percipe mente,
Et uos qui tyriæ regitis carthaginis arces
Hasdrubal huc aures, huc quæso aduertite sensus.
Quanta per ausonios populos torrentibus armis
Tempestas ruat, & latio suprema minetur,
Vtq; bibant tyrium bis quinos sæua per annos
Sicana nunc tellus, nunc littora ibera cruorem,
Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
Confidunt bella, & deponitis arma uolentes?
Tu libya, tu te ausonia cohibere memento.
Haud deformis erit uobis ad fœdera uersis,
Pacator mediusq; syphax, subiungere plura
Non passus, gentis morem arbitriumq; senatus
Scipio demonstrat, namq; illum absistere cœpti
Spe iubet, & patres docet hæc expendere solos.
Suadendi modus hic, quodq; est de parte diei
Exacti super, ad mensas & pocula uertunt.
Atq; epulis postq̃ finis, dant corpora somno.
Et dura in noctem curarum uincula soluunt.
Iamq; nouum terris pariebat lumine primo
Egrediens aurora diem, stabulisq; subibant
Ad iuga solis equi, nec dum ipse ascenderat axem,

Sed pro rupturis rutilabant æquora flammis.
Exigit è stratis corpus, uultuq; sereno
Scipio contendit massili ad limina regis.
Illi mos patrius fœtus nutrisse leonum,
Et catulis rabiem, atq; iras expellere alendo.
Tum quoq; fulua manu mulcebat colla, iubasq;,
Et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium postq̃ ductorem accæpit adesse,
Induitur chlamydem, regniq; insigne uetusti.
Gestat leua decus, cinguntur tempora uitta
Albente, ac lateri de more astringitur ensis.
Hinc in tecta uocat, secretisq; ædibus hospes
Sceptrigero cum rege, pari sub honore residunt.
Tum prior his infit terræ pacator iberæ.
Prima mihi, domitis pyrenes gentibus, iræ
Ad tua regna fuit properantem & maxima cura
O' sceptri uenerande syphax, nec me æquore sæuus
Tardauit medio pontus, non ardua regnis
Quæsimus aut inhonora tuis, coniunge latinis
Vnanimum pectus, sociusq; accede secundis.
Non tibi massylæ gentes, extentaq; tellus
Syrtibus & latis proauita potentia campis
Amplius attulerint decoris, q̃ romula uirtus
Certa inuicta fide, & populi laurentis honore.
Cætera quid referam? non ullus scilicet ulli
Æquus cœlicolum, qui dardana læserit arma.
Audiuit læto massilus & annuit ore,
Complexusq; uirum, firmemus prospera dixit
Omina, nec uotis superi concordibus absint,
Cornigerumq; iouem tarpeiumq; ore uocemus,

Et simul extructis cespes surrexerat aris.
Victimaq; admotæ stabat subiecta bipenni,
Cum subito abruptis fugiens altaria taurus
Exiliit uinclis, mugituq; excita late
Impleuit tecta, & fremitu suspiria rauco
Congeminat, trepida terrorem sparsit in aula,
Vittaq; maiorum decoramen fronte, sine ullo
Delapsa attactu nudauit tempora regis.
Talia cœlicolæ casuro tristia regno
Signa dabant, sæuiq; aderant grauia omina fati.
Hinc fractum bello regem, solioq; reuulsum.
Tempus erit, cum ducet agens ad templa tonantis,
Qui tunc orabat socialia fœdera supplex.
His actis repetit portum, puppemq; secundo
Dat uento, & notis reddit se scipio terris.
Concurrunt auidæ gentes, uariosq; subacta
Pyrene misit populos, en omnibus unà
Concordes regem appellant, regemq; salutant,
Scilicet hunc summum norunt uirtutis honorem.
Sed postquam miti reiecit munera uultu
Ausonio non digna uiro, patriosq; uicissim
Edocuit ritus, & romam nomina regum
Monstrauit nescire pati, conuersus in unam
Quæ restat curam, nullo super hoste relicto,
Et latium simul & uulgum bætisq; tagiq;
Conuocat, ac medio in cœtu sic deinde profatur.
Quando ita cœlicolum nobis propensa uoluntas
Annuit, extremo libys ut deiectus ab orbe
Aut his occideret campis, aut axe relicto
Hesperio, patrias exul lustraret harenas.

Iam uestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus, pacemq; dare exposcentibus umbris.
Mente fauete pari, atq; aures aduertite uestras.
Septima cum solis renouabitur orbita cœlo,
Quiq; armis ferroq; ualent, quiq; arte regendi
Quadriiugos pollent currus, quis uincere planta
Spes est, & studium iaculis impellere uentos
Adsint, & pulchræ certent de laude coronæ.
Præmia digna dabo, & tyrià spolia inclyta prædà,
Nec quisquam nostri discedet muneris expers.
Sic donis uulgum, laudumq; cupidine flammat.
Iamq; dies prædicta aderat, cœtuq; sonabat
Innumero campus, simulatasq; ordine iusto
Exequias rector lachrymis ducebat obortis.
Omnis iber, omnis latio sub nomine miles
Dona ferunt, tumulisq; super flagrantibus addunt.
Ipse tenens nunc lacte sacro, nunc plena lyeo
Pocula, odoriferis aspergit floribus aras,
Tum manes uocat excitos, laudesq; uirorum
Cum fletu cantat, ueneratur facta iacentum.
Inde refert sese circo, & certamina prima
Incohat, & rapidos cursus proponit equorum.
Fluctuat æquoreo fremitu, rabieq; fauentum
Carceribus nondum reseratis mobile uulgus,
Atq; fores oculis, & limina seruat equorum.
Iamq; ubi prolato sonuere repagula signo,
Et toto prima emicuit uix ungula cornu,
Tollitur in cœlum furiali turbine clamor.
Proniq; ac similes certantibus ore sequuntur
Quisq; suos currus, magnaq; uolantibus ijdem

Voce loquuntur equis, quatitur certamine circus
Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.
Instant præceptis, & equos clamore gubernant.
Fuluus harenosa surgens tellure sub undas
Erigitur globus, atq; operit caligine densa
Cornipedumq; uias, aurigarumq; labores.
Hic studio furit acris equi, furit ille magistri,
Hos patriæ fauor, hos accendit nobile nomen
Antiqui stabuli, sunt quos spes grata fatiget,
Et noua ferre iugum ceruix, sunt cruda senectus
Quos iuuet, & longo sonipes spectatus in æuo
Euolat ante omnis, rapidoq; per aera cursu
Callaicus lampon fugit, atq; ingentia tranat
Exultans spatia, & uentos post terga relinquit.
Conclamant, plausuq; fremunt, uotiq; peractam
Maiorem credunt præcepto limite partem.
At queis interior cura, & prudentia circa
Altior, effusas primo certamine uoces
Damnare, & cassis longe increpitare querelis
Indispensato lassantem corpora nisu,
Quo nimius, quo cirne ruis? (nam cirnus agebat)
Verbera dimitte, & reuoca moderatus habenas
Heu surdas aures, fertur securus equorum,
Nec meminit quantum campi decurrere restet,
Proximus à primo distans, quantum æquore currus
Occupat ipse loci, tantum sed proximus ibat
Astur panchates, patrium frons alba nitebat
Insigne, & patrio pes omnis concolor albo.
Ingentes animi, membra haud procera, decusq;
Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas

Concitus, atq; ibat campo indignatus habenas.
Crescere sublimem, atq; augeri membra putares,
Cinyphio rector radiabat fronte peloro
Camphasus, ipse asper, nec qui ceruicis amaret
Applausæ blandos sonitus, clausumq; cruento
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
At docilis freni & melior parere pelorus,
Non unquam effusum sinuabat deuius axem.
Sed leuo interior stringebat tramite metam.
Insignis multa ceruice, & plurimus idem
Ludentis per colla iubæ (mirabile dictu)
Vnus erat leuis, ut Zephyri noua flamina, campis
Vectonum eductum genitrix effuderat harpe,
Nobilis. hunc durius stimulabat in æquore currum,
Camphasus antiquo fidebat athlante magistro,
Ipsum ætola uago diomedi condita tyde
Miserat, exceptum troiana ab origine equorum
Credebant, quos æneæ simoentis ad undas
Victor tydides magnis abduxerat ausis.
Iamq; ferè medium euecti certamine campum
In spatia addebant, nisusq; apprendere primos
Panchates animosus equos, super altior ire
Et præcedentem iam iamq; ascendere currum
Ponè uidebatur, curuatisq; ungula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
At postremus atlas, sed non & segnior ibat
Postremo durio, pacis de more putares
Æquata fronte & concordi currere freno.
Sensit, & exhaustas, qui proximus ibat, iberus,
Callaicas cernit uires, nec ut ante salire

Præcipitem currum, & fumantes uerbere cogi
Assiduo uiolenter equos, ceu monte procella
Cum subita ex alto ruit, usq; ad colla repente
Cornipedum protentus, & in capita ardua pendens
Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
Panchaten, uocesq; addit cum uerbere mixtas.
Te ne astur certante feret quisquam æquore palmam
Erepto? consurge, uola, perlabere campum.
Assuetis uelox pennis decrescit anhelo
Pectore consumptus lampon, nec restat hianti
Quem ferat ad metas iam spiritus, hæc ubi dicta,
Tollit se sonipes, ceu tunc è carcere primo
Corriperet spatium, & nitentem opponere lauos
Aut æquare gradus, cyrnum post terga relinquit.
Confremit & cœlum, & percussus uocibus altis
Spectantum circus, fertur sublimi per auras
Altius attollens ceruicem uictor ouantem
Panchates, sociosq; trahit prior ipse iugales.
At postremus atlas, durius postremus in orbem
Exercent artes, lauos nunc appetit ille
Conatus, nunc ille premit, certatq; subire
Dexter, & alterni nequicquam fallere tentant.
Donec confisus primæua flore iuuentæ
Obliquum durius conuersis pronus habenis
Opposuit currum, atq; euersum propulit axem
Atlantis senio inualidi, sed iusta querentis.
Quo ruis? aut qui nam hic rabidi certaminis est mos?
Et nobis & equis, letum commune laboras.
Dumq; ea proclamat, perfracto uoluitur axe
Cernuus, ac pariter fusi (miserabile) campo

Discordes sternuntur equi, quatit æquore aperto
Lora suis uictor, mediaq; pelorus harena
Surgere nitentem fugiens atlanta reliquit.
Nec longum cyrni defessos prendere currus,
Hunc quoq; cunctantem, & sero moderamina equorum
Discentem rapido præteruolat incitus axe.
Impellit currum clamor uocesq; fauentum.
Iamq; etiam dorso atq; humeris trepidantis iberi
Ora superposuit sonipes, flatusq; uapore
Terga premi, & spumis auriga calescere sentit,
Incubuit campo durius, misitq; citatos
Verbere quadrupedes, nec frustra æquare uidetur,
Aut etiam æquauit iuga præcedentia dexter.
Attonitus tum spe tanta, genitore pelore
Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.
Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
Quantum diuini præcellit seminis ortus.
Victor dona dabis, statuesq; altaria patri.
Et ni successu nimio, lætoq; pauore
Proditus elapso foret inter uerba flagello,
Forsan sacrasset Zephyro quas uouerat aras.
Tum uero infœlix ueluti delapsa corona
Victoris capiti foret. in se uersus ab ira
Auratam medio discindit pectore uestem,
Ac lachrymæ simul, & questus ad sydera fusi.
Nec iam subducto parebat uerbere currus.
Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
Interea metis, certus iam laudis agebat
Sese panchates, & premia prima petebat.
Arduus, effusas leuis per colla per armos

Ventilat aura iubas, tum mollia crura superbi
Attollens gressus, magno clamore triumphat.
Par donum solido argento cœlata bipennis
Omnibus, ac uario distantia cætera honore.
Primus equum uolucrem massyli munera regis
Haud spernenda tulit, tulit huic uirtute secundus.
E tyria, quæ multa iacet, duo pocula præda.
Aurifero perfusa tago uillosa leonis
Terga feri, & cristis horrens sidonia cassis,
Tertius inde honor, & postremo munere atlantis
Quamuis perfracto senior subsederat axe,
Attritum donat uictor miseratus & æuum
Et sortem casus, famulus florente iuuenta
Huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor læta ad certamina plantæ
Inuitat, positisq; accendit pectora donis.
Hanc primus galeam, hac acies terrebat iberas
Hasdrubal, hunc ensem, cui proxima gloria cursu,
Accipiet cæso, pater hunc detraxit hyempsæ
Tertius extremam tauro solabere palmam,
Cætera contenti discedent turba duobus
Quisq; ferox iaculis, quæ dat gentile metallum.
Fulgentes pueri, tarthessos, & hesperos, ora
Ostendere simul, uulgi clamore secundo,
Hos tyria misere domo patria inclyta gades,
Bæticus, hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba, & haud parco certamine læta souebat.
Inde comam rutilus, sed cum fulgore niuali
Corporis, impleuit caueam clamoribus omnem
Eurytus, excelso nutritum colle crearat

Setabis,

Setabis, atq; aderant trepidi pietate parentes.
Tum lamus, & sicoris, proles bellacis ilerdæ,
Et theron potator aquæ sub nomine lethes,
Quæ fluit immemori perstringens gurgite ripas.
Qui postq̃ arrecti plantis, & corpora proni,
Pulsantesq; æstu laudum exultantia corda,
Accæpere tuba spacium, exiluere per auras
Ocyus, effusis neruo exturbante sagittis.
Diuersa & studia & clamor, pendentq; fauentes.
Vnguibus atq; suos, ut cuiq; est gratia, anheli
Nomine quenq; cient, grex inclytus æquore fertur,
Nullaq; transmissa uestigia signat harena.
Omnes prima ui flauentiaq; ora decori,
Omnes ire leues, atq; omnes uincere digni.
Extulit incumbens medio iam limite gressum
Eurytus, & primus breuibus sed primus abibat
Præcedens spacijs, instat non segnius acer
Hesperos, & prima stringit uestigia planta
Progressæ calcis, satis est huic esse priori,
Huic sperare sat est fieri se posse priorem.
Acrius hoc tendunt gressus, animiq; uigore
Corpora agunt, auget pueris labor ipse decorem.
Ecce leui nisu postremoq; agmine cursus
Postq̃ sat uisum sibi concæpisse uigoris,
Celsus inexhaustas effundit turbine uires
Non expectato, subitusq; erumpit ad auras.
Præuehitur theron, credas cyllenida planta
Æthereo nexis cursu talaribus ire.
Iamq; hos, iamq; illos populo mirante relinquit,
Et modo postremus, nunc ordine tertia palma

Hesperon infestat sua per uestigia pressum.
Nec iam quem sequitur tantum, sed prima coronæ
Spes trepidat tantis uenientibus eurythus alis.
Quartus sorte loci, sed si tres ordine seruent
Incœptos cursus, nequicquam uana laborans
Tarthessos fratrem medio therone premebat.
Nec patiens ultra tollit sese æquore theron
Igneus, & plenum prætervolat hesperon iræ.
Vnus erat super, & metæ propioribus ægros.
Vrebat finis stimulis, quascunque reliquit
Hinc labor hinc penetrans pauor in præcordia uires,
Dum sperare licet, breuia ad conamina uterque
Aduocat, æquatur cursus, pariterque ruebant,
Et forsan gemina meruissent premia palma
Peruecti simul ad metas, ni terga sequutus
Theronis, fusam late per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset sæuus ab ira
Traxissetque comam, tardato lætus ouansque
Eurythus euadit iuuene, atque in prælia uictor
Emicat, & galeæ fert donum insigne coruscæ.
Cætera promisso donata est munere pubes,
Intonsasque comas uiridi redimita corona
Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
Hinc grauiora uirum certamina, cominus ensis
Districtus, bellique feri simulacra cientur.
Nec quos culpa tulit, quos crimina noxia uitæ,
Sed uirtus animusque ferox ad laudis amorem,
Decreuere pares ferro, spectacula digna
Martigena uulgo, fuetique laboris imago.
Hos inter, gemini, quid iam non regibus ausum?

Aut quod iam regni restat scelus? impia circo
Innumero, fratres cauea damnante furorem,
Pro sceptro armatis inierunt prælia dextris.
Is genti mos dirus erat, patriumq; petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.
Concurrere animis, quantis confligere par est,
Quos regni furor exagitat, multoq; cruore
Exatiata simul portantes corda sub umbras
Occubuere, pari nisu per pectora ad actus
Intima descendit mucro, superaddita sæuis
Vltima uulneribus uerba, & conuitia uoluens
Dirus in inuitas effugit spiritus auras.
Nec manes pacem passi, nam corpora iunctus
Vnà cum raperet flammà rogus impius, ignis
Dissiluit, cineresq; simul iacuisse negarunt,
Cætera distincto donata est munere turba,
Vt uirtus & dextra fuit, duxere iuuencos
Impressis dociles terram proscindere aratris.
Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
Venatu iuuenes, quos dat maurusia præda.
Nec non argenti, nec non insignia uestis
Captiua precia, & sonipes, & crista nitenti
Insurgens cono, spolia, exuuiæq; libyssæ.
Tum iaculo petiere decus spectacula circi
Postrema, & metæ certarunt uincere finem,
Quà tagus auriferis pallet turbatus harenis,
Accola buruus auis maiorum & stemmate clarus,
Et glagus, insignis uentos ante ire lacerto,
Et cuius nunquam fugisse hastilia cerui
Prærapida potuere fuga uenator aconteus.

Indibilisq;,diu lætus bellare,latinis
Iam socius,uolucresq; uagas deprendere nube
Assuetus iaculis,idem & bellator ilerdes
Cui ludus nullam cursu non tollere damam.
Laus burni prima infixit qui spicula metæ
Est damum serua,albentis inuertere lanas
Murice getulo docta,at quem proxima honorant
Premia,uicinam metæ qui propulit hastam
Accæpto lætus puero discessit ilerdes
Tertia palma,habuit geminos insignis aconteus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postq̃ clamor plaususq; probauit honores,
Germanus ducis atq; effulgens lælius ostro
Nomina magna uocant læti manesq; iacentum.
Atq; hastas simul effundunt,celebrare iuuabat
Sacratos cineres,atq; hoc decus addere ludis.
Ipse etiam mentis testatus gaudia uultu
Ductor,ut æquauit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Lælius asturica rapidos de gente iugales,
Contorquet magnis uictricem uiribus hastam
Consurgens,umbrisq; dari testatus honorem
Hasta uolans(mirum dictu)medio incita campo
Substitit ante oculos,& terræ infixa cohæsit.
Tum subitæ frondes,celsoq; cacumine rami
Et latam spargens quercus dum nascitur umbram.
Ad maiora iubent præsagi tendere uates.
Id monstrare deos,atq; hoc portendere signis,
Quo super augurio,pulsis de littore cunctis
Hesperio pœnis,cultor patriæq; domusq;.

Ausoniam repetit fama ducente triumphum.
Nec latium curis ardet flagrantius ullis,
Quam iuueni libyam & summos permittere fasces.
Sed frigens animis, nec bello prospera turba
Ancipiti, senior temeraria cœpta uetabant,
Magnosq; horrebant cauta formidine casus.
Ergo ubi delato consul sublimis honore
At patres consulta refert, deturq; potestas
Orat delendæ carthaginis, altius orsus
Hoc grandæua modo fabius pater ora resoluit.
Haud equidem metuisse queam satiatus & æui
Et decoris, cui tam superest, & gloria, & ætas,
Ne credat nos inuidiæ certamine consul
Laudibus obtrectare suis, satis inclyta nomen
Gestat fama meum, nec egent prospera laude
Facta noua, uerum & patriæ dum uita manebit
Deesse nephas, animumq; nephas scelerare silendo.
Bella noua in libyæ moliris ducere terras?
Hostis enim deest ausonia, nec uincere nobis
Est satis hannibalem? petitur quæ gloria maior
Littore eliseo? stimuli si laudis agunt nos?
Hanc segetem mete, composuit propioribus ausis
Dignum te fortuna parem, uult itala tellus
Ductoris saeui uult tandem haurire cruorem.
Quo marte, aut quo signa trahis? restinguere primũ ē
Ardentem italiam, tu fessos obuius hostes
Deseris, ac septem denudas protinus arces.
An, quum tu syrtin ac steriles uastabis harenas,
Non dira illa lues notis iam mœnibus urbis
Assiliet? uacuumq; iouem sine pube sine armis

Inuadet? quantū est ut cedas, romamq; relinquas
Emerito, ast tanto perculsi fulmine belli
Sicĉinne te, ut nuper capua est accitus ab alta
Fuluius, aequoreis libyae reuocabimus oris?
Vince domi, & trinis merentem funera lustris
Ausoniam purga bello, tum tende remotos
In garamantas iter, nasamoniacosq; triumphos
Molire, angustae prohibent nunc talia coepta
Res italae, pater ille tuus qui nomina uestrae
Addidit haud segnis genti, cum consul iberi
Tenderet ad ripas, reuocato milite primus
Descendenti auide superatis alpibus ultro
Opposuit sese hannibali, tu consul abire
A uictore paras hoste, atq; auellere nobis
Scilicet hoc astu poenum? si deinde sedebit
Impauidus, nec te in libyam tuaq; arma sequetur,
Capta damnabis consulta improuida roma.
Sed fac turbatum conuertere signa, tuaq;
Classis uela sequi, nempe idem erit hannibal idem,
Cuius tu uallum uidisti è moenibus urbis.
Haec fabius, seniorq; manus paria ore fremebant.
Tum contra consul, caesis ductoribus olim
Magnanimis laeto gemino, cui tota subisset
Sidonium possessa iugum tarthesia tellus?
Non fabio, non queis eadem est sententia cordi,
Quoq; ad opem uerso (fateor) primoribus annis
Excaepi nubem belli, solusq; ruenti
Obieci telo caput, atq; in me omnia uerti.
Tum grandaeua manus, puero male credita bella
Atq; idem hic uates temeraria coepta canebat.

Dis grates laudemq; fero, sub nomine quorum
Gens troiana sumus, puer ille, & futilis ætas,
Imbellesq; anni, nec dum maturus ad arma
Scipio restituit terras illæsus iberas
Troiugenis, pepulit pœnos, solisq; secutus
Extremas ad athlanta uias, exegit ab orbe
Hesperio nomen libyæ, nec retulit auri
Signa prius, quam fumantes circa æquora uidit
Romano phœbum soluentem littore currus.
Adsciuit reges idem, nunc ultimus actis
Restat carthago nostris labor, hoc sator æui
Iuppiter æterni monet, hannibalem ecce senectus
Intremit, aut ægros simulat mentita timores.
Ne finem longis tandem peperisse ruinis
Si noster titulus, certe iam dextera nobis
Experta, & robur florentibus auximus annis.
Ne uero fabricate moras, sed currere sortem
Hanc finite, ad ueterum delenda opprobria cladum.
Quam mihi seruauere dei, sat gloria cauto
Non uinci pulchra est fabio, peperitq; sedendo
Omnia cunctator nobis, nec mago, nec hanno,
Nec gisgone satus, nec hamilcare, terga dedissent,
Segnes si clauso traheremus prælia uallo.
Sidonius ne puer uix pubescente iuuenta
Laurentis potuit populos, & troia adire
Mœnia, flauentemq; sacro cum gurgite tybrim?
Et potuit latium longo deposcere bello?
Nos libyæ terris transmittere signa pigebit,
Et tyrias agitare domos? secura pericli
Littora lata patent, & opima pace quieta

Stat tellus, timeat tandem carthago, timeri
Assueta, & nobis, quamuis œnotria nondum
Hannibale arua uacent, superesse intelligat arma.
Illum ego, quem nosmet cauti, consultaq; uestra
In lato fecere senem, cui tertia large
Fundenti nostrum dicuntur lustra cruorem,
Illum ego, ad incensas trepidantem & saeua pauentē
Aduertam patriae sedes, an roma uidebit
Turpia agenoreae muris uestigia dextrae?
Carthago immunis nostros secura labores
Audeat interea, & portis bellabit apertis?
Tum uero pulset nostras iterum improbus hostis
Ariete sidonio turres, si templa suorum
Non ante audierit rutulis crepitantia flammis.
Talibus accensi patres, fatoq; uocante
Consulis annuerant dictis, faustumq; precati
Vt foret ausoniae, transmittere bella dederunt.

AMB. NIC. TOL. Catalepsis.XVII.

Aduehitur Romam Cybeles, hinc scipio pœnum
Deijcit hasdrubalem, prostratoq; hoste triumphat.

Hostis ut ausonijs discederet aduena terris,
Fatidicae fuerant oracula prisca sibyllae.
Cœlicolū phrygia genitricem sede petitā,
Laomedonteae sacrandam mœnibus urbis
Aduectum exciperet numen, qui lectus ab omni
Concilio patrum, praesentis degeret aeui
Optimus, heu numen melius maiusq; triumphis.
Iamq; petita aderant, latiā portante cybelen

Puppe, atq; omnis magno cedente senatu,
Obuius, accitis properabat scipio sacris,
Qui genitus patruo ductoris ad africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
Isq; ubi longinquo uenientia numina ponto
Accepit supplex palmis, thusciq; sonora
Tybridis adducit sublimis ad ostia puppim.
Fœmineæ tum deinde manus subiere per amnem,
Quæ traherent celsam religatis funibus alnum.
Circum arguta cauis tinnitibus æra, simulq;
Certabant rauco resonantia tympana pulsu.
Semiuiriq; chori, gemino qui dindima monte
Casta colunt, qui dictæo bacchantur in antro,
Quiq; idæa iuga, & lucos nouere silentes.
Hos inter fremitus ac læto nota tumultu,
Substitit adductis renuens procedere uinclis
Sacra ratis, subitisq; uadis immobilis hæsit.
Tum puppe è media magno clamore sacerdos,
Parcite pollutis contingere uincula palmis.
Et procul hinc moneo, procul hinc quæcunq; profanæ
Ferte gradus, nec uos casto miscete labori,
Dum satis est monuisse, deæ, quod si qua pudica
Mente ualet, si qua illæsi sibi corporis astat
Conscia, uel sola subeat pia munera dextra.
Hic prisca ducens clausorum ab origine nomen
Claudia, non æquà populi male credita fama
In puppim uersis palmisq; oculisq; profatur.
Cœlicolum genitrix, numen quod numina nobis.
Cuncta creas, cuius proles terramq; fretumq;,
Syderaq;, & manes regnorum sorte gubernat,

Si nostrum nullo uiolatum est crimine corpus,
Testis diua ueni, & facili me absolue carina.
Tum secura capit funem, fremitusq; leonum
Audiri uisus subito, & grauiora per auras
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana diuæ.
Fertur prona ratis, uentos impellere credas,
Contraq; aduersas ducentem prauenit undas.
Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet,
Finem armis tandem, finemq; uenire periclis.
Ipse alacer sicula discedens scipio terra,
Abscondit late propulsis puppibus æquor,
Cui numen pelagi placauerat hostia taurus,
Iactaq; cæruleis innabant fluctibus exta.
Tunc à sede deum, purumq; per æthera lapsæ
Armigeræ iouis ante oculos cœpere uolucres
Æquoreas monstrare uias, ac ducere classem.
Augurium clangor lætum dabat, inde sequuti
Tantum progressos liquida sub nube uolatus,
Quantum non frustra speculantum lumina seruant,
Littora agenoreæ tenuerunt perfida terræ.
Nec segnis, tantà in semet ueniente procella,
Africa terribilem magno sub nomine molem
Regis opes contra, & massyla parauerat arma.
Spesq; syphax libycis una, & laurentibus unus,
Terror erat, campos pariter uallesq; refusas,
Littoraq; impleràt, nullo decorare tapete
Cornipedem nomas assuetus, densaq; per auras
Condebant iaculis stridentibus æthera nubes.
Immemoris dextræq; datæ, iunctiq; per aras
Fœderis, & mensas tristis atq; hospita iura,

Fasq; fidemq; simul, prauo mutatus amore
Ruperat, atq; thoros regni mercede pararat.
Virgo erat eximia specie, claroq; parente,
Hasdrubalis proles, thalamis quam cœpit ut altis
Ceu face succensis prima, tædaq; iugali
Vertit opes gener ad pœnos, latiæq; soluto
Fœdere amicitiæ, dotalia transtulit arma.
Sed non ausonio curarum extrema syphacem
Ductori monuisse fuit, sit fidus, & istum
Obseruet fœdus, neu pacis iura resoluat
Stet regno, reputet superos, facta hospita seruet
Longe coniugia ac longe tyrios hymeneos
Inter dardanias acies fore, sanguine quippe,
Si renuat, blando nimium faciliq; marito,
Statura obsequia, & thalami flagrantis amores.
Sic latius permixta minis, & cassa mouebat
Ductor, nam surdas coniux obstruxerat aures.
Ergo asper, monitis frustra nitentibus, enses
Aduocat, & castas polluti fœderis aras
Testatus, uaria martem mouet impiger arte.
Castra leui calamo cannaq; intorta palustri,
Qualia maurus amat dispersa mapalia pastor,
Aggreditur furtim armorum tutantibus umbris,
Ac tacita spargit celata incendia nocte,
Inde ubi collecti rapidam diffundere pestem
Cœperunt ignes, & se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clare expatiantur in auras,
Et frenos uolucri propellunt lumine flammæ,
It totis inimica lues cum turbine castris,
Atq; alimenta uorat strepitu uulcanus anhelo

Arida, & ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerisq; prinsq̃ cernitur ignis
Excitis somno, multorumq; ora uocantum
Auxilium inuadunt flammæ, fluit undiq; uictor
Mulciber, & rapidis amplexibus arma uirosq;
Corripit, exundat pestis famiustaq; castra
Ardenti uolitant per nubila summa fauilla.
Ipsius ingenti regis tentoria saltu
Lugubre increpitans late circumuolat ardor.
Hausissetq; uirum, trepidus ni clade satelles
E` somno ac stratis rapuisset multa precantem.
Verum ubi mox iuncto sociarant aggere uires
Massylus tyriusq; duces, aciaq; regno
Lenierat pubes infausta uulnera noctis,
Ira, pudorq; dabant, & coniux tertius ignis
Immanes animos, afflataq; barbarus ora
Castrorum flammis, & se uelamine nullo
Vix inter trepidas ereptum ex hoste cateruas
Frendebat minitans, sed enim non luce syphacem,
Nec claro potuisse die, nec sole uentre,
A` quoq̃ uinci, iactarat talia uecors.
Sed iam claudebat flatus, nec plura sinebat
Atropos, & tumidæ properantur stamina linguæ.
Namq; ubi prosiluit castris, ceu turbidus amnis
Qui syluas ac saxa trahens per deuia præceps
Voluitur, & ripas spumanti gurgite laxat,
Ante omnes præuectus equo, trahit agmina uoce
Contra sana manus rutili, celsusq; ruebat
Viso rege procul raptis exercitus armis
Ac sibi quisq;, uides ne? uides ait agmine primus

Massylus uolitat deposcens prælia rector?
Fac nostrum hoc mea dextra decus, uiolauit & aras
Cœlicolum, & casti ductores fœdera rupit.
Sit satis hunc castris semel effugisse crematis.
Sic secum taciti, & certatim spicula fundunt.
Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
Naribus hasta uolans, erexitq; ore cruento
Quadrupedem elatis pulsantem calcibus auras.
Corruit asper equus, confixaq; cuspide membra
Huc illuc iactans, rectorem prodidit hosti.
Inuadunt, uanamq; fugam atq; attollere fessos
Adnitentem artus, euocato à uulnere telo
Corripiunt, tum uincla uiro, manicæq; pudenda
Addita, & exemplum non unq̃ fidere lætis.
Sceptriferas arcta palmas uinxere cathena.
Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
Qui modo sub pedibus terras, & sceptra, patensq;
Littora ad oceani sub nutu uiderat æquor.
Prostratis opibus regni, phœnissa metuntur
Agmina, & inuisus marti notusq; fugarum
Vertit terga citus damnatis hasdrubal ausis.
Stabat carthago truncatis undiq; membris
Vni nixa uiro, tantoq; fragore ruentem
Hannibal absenti retinebat nomine molem.
Id reliquum, fessos opis auxilijq; ciere,
Rerum extrema iubent, huc confugere pauentes.
Postq̃ se superum desertos numine cernunt.
Nec mora propulsa sulcant uada salsa carinà
Qui reuocent, patrumq; ferant mandata monentes,
Nec lentus nullas uideas carthaginis arces.

Tolle moras, patriæq; celer succurre cadenti
Hannibal, & nostris depelle à mœnibus hostem.
Quarta aurora ratem dauni deuexerat oras,
Et fera ductoris turbabant somnia mentem,
Namq; grauis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere flaminium, gracchumq;, & cernere paulum
Visus erat, simul aduersos mucronibus in se,
Districtis ruere, atq; itala depellere terra
Omnisq; à cannis, thrasimeniq; omnis ab undis
In pontum impellens umbrarumq; exercitus ibat.
Ipse fugam cupiens notas euadere ad alpes
Quærebat, terræq; ulnis amplexus utrisq;
Hærebat latiæ, donec uix sæua profundo
Truderet, & rapidum daret asportare procellis.
His ægrum uisis adeunt mandata ferentes
Legati, patriæq; extrema pericula pandunt.
Massyla ut ruerint arma, ut ceruice cathenas
Regnator tulerit libyæ, lætoq; negato
Seruetur noua pompa Ioui, carthago laboret,
Vt trepidi Hasdrubalis, qui rerum agitabat habenas,
Non una concussa fuga, se triste profatu
Vidisse, arderent cum bina in nocte silenti
Castra, & luceret sceleratis africa flammis.
Prærapidum iuuenem minitari, brutia seruet
Littora dum pœnus, detracturum ignibus atris
Omnia, & excidium extremum carthagini adesse
In quam se referant patriam, suaq; inclyta facta
Commemorant, italis strages quas fecerit oris.
Hæc postq̄ dicta, & casus patuere metusq;,
Effundunt lachrymas, dextramq; ut numen adorant

Audiuit toruo obtutu defixus, & ægra
Expendit tacito cura secum ipse uolutans,
An tanti carthago foret, sic deinde profatur
O dirum exitium mortalibus, o nihil unquam
Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia, euersam iam pridem excindere romam,
Atq; æquasse solo potui traducere captam
Seruitum gentem, latioq; imponere leges.
Dum sumptus, dumq; arma duci, fessosq; secundis
Summisso tyrone, negant recreare maniplos,
Dumq; etiam cerere, & uictu fraudasse cohortes
Hannoni placet, induitur tota africa flammis,
Pulsat agenoreas rhetea lancea portas.
Nunc patriæ decus, & patriæ nunc hannibal unus
Subsidium nunc in nostra spes ultima dextra.
Vertentur signa, ut patres statuere, simulq;
Et patriæ muros, & te seruabimus hannon.
Hæc ubi detonuit, celsas è littore puppes
Propellit, multumq; gemens mouet æquore classem.
Non terga est ausus cedentum inuadere quisquam,
Non reuocare uirum, cuncti præstare uidentur
Quod sponte abscedat superi, tandemq; resoluat
Ausoniam, uentos optant, & littora ab hoste
Nuda uidere sat est, ceu flamina comprimit auster
Quum fera, & abscedens reddit mare, nauita parco
Interea uoto non auras poscit amicas
Contentus caruisse noto, pacemq; quietam
Pro facili cursu reputat salis, omnis in altum
Sidonius uisu conuerterat undiq; miles,
Ductor defixos itala tellure tenebat

Intentus uultus, manantesq; ora rigabant
Per tacitum lachrymæ, & suspiria crebra ciebat.
Haud secus ut patriam pulsus dulcisq; penates
Linqueret, & tristis exul traberetur in oras.
Vt uero affusis puppes procedere uentis,
Et sensim cœpere procul subsidere montes,
Nullaq; iam hesperia, & nusq̃ iam daunia tellus.
Hæc secũ infrẽdẽs, mentisne ego cõpos, & hoc nũc
Indignus reditu, qui memet finibus unquam
Amorim ausoniæ? flagrasset subdita tædis
Carthago, & potius cecidisset nomen elisæ.
Quid tunc, sat compos, qui non ardentia tela
A cannis in templa tuli tarpeia? iouemq;
Detraxi solio? sparsissem incendia montes
Per septem bello uacuos, gentiq; superbæ
Iliacum exitium, & proauorum fata dedissem.
Cur porro hæc angant, nunc nunc inuadere ferro
Quis prohibet? rursumq; ad mœnia tendere gressum?
Ibo, & castrorum relegens monumenta meorum
Quà uia nota mihi est, remeabo anienis ad undas.
Flectite in italiam proras, auertite classem,
Faxo ut uallata reuocetur scipio roma.
Talibus ardentem furijs neptunnus ut alto
Prospexit, uertiq; ratem ad littora uidit,
Quassans cæruleum genitor caput, æquora fundo
Eruit, & tumidum mouet ultra littora pontum.
Extemplo uentos, imbresq;, è rupe procellas
Concitat æolias, ac nubibus æthera condit.
Tum penitus telo molitus regna tridenti
Intima, ab occasu tethyn impellit & ortu,

Ac totum

Ac totum oceani turbat caput, æquora surgunt
Spumea & illisu scopulus tremit omnis aquarum.
Primus se attollens namosanum sedibus auster
Nudauit syrtim correpta nubilus unda.
Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
Abruptum boreas ponti latus, intonat ater
Discordi flatu. & partem rapit æquoris eurus
Hinc rupti reboare poli, atq; hinc crebra micare
Fulmina, & in classem ruere implacabile cœlum.
Concessere ignes, nimbiq;, & fluctus, & ira
Ventorum, noctemq; freto imposuere tenebræ.
Ecce intorta noto ueniensq; à rupe procella
Antennæ immugit, stridorq; immite rudentum
Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo
Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
Exclamat uoluens oculos cœloq; fretoq;.
Fœlix ô frater diuisq; æquate cadendo
Hasdrubal, egregiumq; fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit letum, & cui fata dedere
Ausoniam extremo tellurem apprendere morsu.
At mihi cannarum campis, ubi paulus & illæ
Egregiæ occubuere animæ, dimittere uitam
Non licitum, uel quum ferrem in capitolia flammas
Tarpeij Iouis ad manes descendere telo.
Talia dum mœret diuersis flatibus acta
In geminum ruit unda latus, puppimq; sub atris
Æquoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
Mox nigris altæ pulsa exundantis harenæ
Vorticibus ratis, æthereas remeauit ad auras.
Et fluctus supra, uento librante, pependit.

At geminas notus in scopulos, atq; horrida sax a
Dura forte rapit (miserandum & triste) biremes.
Increpuere ictu proræ, tum murice acuto
Dissiliens sonuit rupta compage carina.
Hic uaria ante oculos facies natat æquore toto
Arma inter, galeasq; uirum, cristasq; rubentes,
Florentis capuæ gaza, & seposta triumpho
Laurens præda ducis, tripodes, mensæq; deorum,
Cultaq; nequicq̃ miseris simulacra latinis.

Quum uenus emoti facie conterrita ponti
Talibus alloquitur regem maris, hoc satis iræ
Interea genitor, satis ad maiora minarum.
Cætera parce precor pelago, ne tollat acerba
Hoc carthago decus, nullo superabile bello
Progenuisse caput, nostrosq; in funera pœni
Æneadas, undis totoq; egisse profundo.
Sic uenus, & tumidi considunt gurgite fluctus,
Obuiaq; aduersis propellunt agmina castris.

Dux uetus armorum scitusq; accendere corda
Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
Hortatu, decorisq; urebat pectora flammis.
Tu mihi flamminij portas rorantia cæsi
Ora ducis, nosco dextram, tu primus in ictus
Ingentis pauli ruis, ac defigis in ossa
Mucronem, tibi pugnacis gestantur opima
Marcelli, gracchusq; cadens tibi proluit ensem.
Ecce manus, quæ te pulsantem belliger appi
Mœnia sublimis capuæ, de culmine muri
Excelso fusa moribundum pertulit hasta.
Ecce aliud fulmen dextræ, quo nobile nomen

Fuluius, excæpit non unum pectore uulnus.
Huc prima te siste acie, cui consul in armis
Crispinus cecidit, meum comitante per hostes.
Qui nobis (memini) ad cannas lætissimus iræ
Seruili fers ora ducis suffixa ueruto.
Cerno flagrantes oculos, uultumq; timendum
Non ipso minus ense tuum, fortissime pœnum
O iuuenis, qualem uidi cum flumine sæuo
Insignis trebiæ, complexum ingentibus ulnis
Mersisti fundo luctantem uana tribunum.
At tu qui gelidas ticini primus ad undas
Scipiadæ patris tinxisti sanguine ferrum,
Incæpta exequere, & nati mihi redde cruorem.
Horrescamne ipsos ueniant si ad prælia diuos,
Quum steteris prope me? uidi certantia cœlo
Quum iuga calcastis, summas uolitare per alpes.
Quum uideam quorum ferro manibusq; capaces
Arsere argyripæ campi, num segnior ibis
Nunc mihi, qui primus torques in mœnia telum
Dardana? nec nostræ facilis concedere laudi?
Te uero te te extimulem, qui fulmina contra
Et nimbos, tonitrusq;, ac summi nominis iras
Cum starem, perferre ferox ac uana iubebas
Nubila? & ante ducem capitolia celsa petebas.
Quid uos, queis claro deletum est marte saguntum
Exhorter, quos nobilitant primordia belli?
Vt meq;, & uobis dignum, defendite quæso
Prætritas dextræ laudes, diuum ipse fauore,
Vincendoq; senex patriam post trina labantem
Lustra, & non uisos tam longa ætate penates,

Ac natum, & fide iam pridem coniugis ora
Confisus uobis repeto, non altera restat
Iam libyæ, nec dardanijs pugna altera restat.
Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
Hannibal hæc, sed non patiens remorantia uerba
Ausonius miles, quatiens dux cœperat ora
Soluere, ad effatus signum, pugnamq; petebat.
Hæc procul aeria spectantem nube sororem
Vt uidit diuum genitor, mæstosq; sub acri
Obtutu uultus, sic ore effatus amico est.
Qui te mentis edunt morsus? da noscere coniux,
Num pœni casus ducis, & carthaginis angit
Cura tua, sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios, gentem contra & fatalia regna
Teucrorum, quis erit quæso germana rebelli
Fractis fœderibus populo modus? ipsa malorum
Non plus carthago tulit exhausitq; laboris,
Quam pro cadmæa tu exercita gente tulisti
Turbasti maria, ac terras, iuuenemq; ferocem
Immisti latio, tremuerunt mœnia romæ,
Perq; bis octonos primus fuit hannibal annos
Humani generis, tempus componere gentem,
Ad finem uentum, & claudenda est ianua belli.
Tum supplex iuno, neq; ego mutare laborans,
Queis est fixa dies, pendenti nube resedi.
Nec reuocare acies, bellumq; extendere quæro.
Quæ donare potes, quoniam mihi gratia languet,
Et cecidit iam primus amor, nil fila sororum
Aduersus posco, uertat terga hannibal hosti,
Vt placet, & cineres latij carthagine regnent.

Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror & coniux oro, tranare pericla
Magnanimum patiare ducem, uitaq; remittas,
Ne ue sinas captum ausonias perferre cathenas.
Stent etiam contusa malis mea mœnia, fracto
Nomine sidonio, & nostro seruentur honori.
Sic iuno, & breuiter contra sic iuppiter orsus.
Do spacium muris (ut uis) carthaginis altæ,
Stent lachrymis precibusq; tuis, sed percipe coniux
Quatenus indulsisse uacet, non longa supersunt
Fata urbi, uenietq; pari sub nomine ductor,
Qui nunc seruatas euertat funditus arces.
Ætherias quoq; (uti poscis) trahat hannibal auras
Ereptus pugnæ, miscere hic sydera ponto,
Et terras implere uolet redeuntibus armis.
Noui fœta uiri belli præcordia, sed lex
Muneris hæc esto nostri, saturnia regna
Ne posthac uideat, repetat neue amplius unq̃
Ausoniam, nunc instanti raptum auehe læto.
Ne si miscebit latis fera prælia campis,
Romulei nequeas iuuenis subducere dextræ.
Dum statuit fata omnipotens urbiq; duciq;,
Inuadunt acies pugnam, & clamore lacessunt
Sydera, non alio grauiores tempore uidit
Aut populos tellus, aut qui paria arma mouerent
Maiores certare duces, discriminis alta
In medio merces, quicquid tegit undiq; cœlum.
Ibat agenoreus præfulgens ductor in ostro,
Excelsumq; caput penna nutante leuabat
Crista rubens, sæuus magno de nomine terror

Praecedit, latioq; micat bene cognitus ensis.
At contra ardenti radiabat scipio cocco
Terribilem ostentans clypeum, quo patris & unà
Caelarat patrui spirantes praelia dira
Effigies, flammam ingentem frons alta uomebat,
Sub tantà cunctis ui telorumq; uirumq;,
In ducibus stabat spes & uictoria solis.
Quin etiam subigit fauor ut plerunq;, metusue,
Scipio si libycis esset generatus in oris,
Sceptra ad agenoreos essent uentura nepotes.
Hannibal ausonia genitus si sede fuisset,
Haud dubitant terras itala in ditione futuras.
Contremuere aurae, rapido uibrantibus hastis
Turbine, & horrificam traxere per aethera nubem.
Inde ensis, propiorq; acies, & cominus ora
Admota, ac dirà flagrantia lumina flammà.
Sternitur in medium contemptrix turba pericli,
Quae primis se praecipitem tulit obuia telis,
Gentilemq; bibit tellus inuisa cruorem.
Feruidus ingenij masinissa, & feruidus aeui
In primas macedum turmas, immania membra
Infert, & iaculo circunuolat alite campum.
Caerulus haud aliter cum dimicat incola thyles,
Agmina falcifero circumuenit arcta couino.
Graia phalanx patrio densarat more cateruas,
Innixisq; astat nulli penetrabilis hastis.
Immemor has pacti post foedus in arma philippus
Miserat, & quassam refouebat agenoris urbem.
Rarescit multo laxatus uulnere miles,
Atq; aperit patulas prostrato corpore late

Inter tela uias, irrumpit mole ruinæ
Ausonius globus, & periuria graia resignat.
Archemorum rutilus, teuerum norbanus, & ambos
Mantua labenti genitrix dimiserat æuo.
Obtruncat samium bellacis dextra caleni,
At clytium selius, pellæum & uana tumentem
Ad nomen patriæ clytium, sed gloria pellæ
Haud ualuit misero defendere daunia tela.
Sæuior his latios uastabat brutia signa
Lælius increpitans. adeo ne œnotria tellus
Detestanda fuit, quam per maria aspera, perq;
Insanos tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugisse satis fuerit, latio ne cruore
Insuper externas petitis perfundere terras?
Hæc dicens silarum meditantem in prælia, telo
Præuenit, hasta uolans imo sub gutture sedit,
Et uitæ uocisq; uias simul incita clausit.
Vergilio caudinus, acerbo saris amano
Sternitur, accendunt iras, uultusq; uirorum
Armorumq; habitus noti, & uox consona linguæ.
Quos ubi nutantes conspexit hamilcare cretus
Terga fugæ, state, ac nostram ne prodite gentem,
Vociferans subit, & conuertit prælia dextra.
Qualis in æstiferis garamantum fœta ueneno
Attollit campis feruenti pastus harena
Colla parethonius serpens, lateq; per auras
Vndantem torquet perfundens nubila tabem.
Continuo infesta portantem cuspide uulnus
Impedit anteuolans herium, cui nobile nomen
Marrucina domus, clarumq; theate ferebat.

Atq; illi magnum nitenti, & laudibus hostis
Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit,
Quærebatq; miser morienti lumine fratrem,
Cum iuuenis subit, & læto stimulatus acerbo
Pleminius sæuum mucronem ante ora coruscat.
Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
Huic proles barcæ, germanum reddere uero
Si placet, haud renuo, maneant modo fœdera nostra
Hasdrubalem reuocare umbris, ego ne aspera ponam
Vnq̃ in romanos odia? aut mansuescere corda
Nostra sinam? parcamq; uiro, quem terra crearit
Itala? dum manes inimica sede repellat
Æterna, socioq; abigat me frater auerno.
Sic ait, & clypei propulsum pondere toto
Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
Fallebat nixus, prosternit, & occupat ense.
Extendit labens palmas, heriumq; iacentem
Amplexus iuncta leniuit morte dolorem.
Tum libys inuadit mixtæ certamina turbæ,
Conuertitq; ruens per longum hostilia terga.
Vt cum fulminibus permixta tonitrua mundum
Terrificant, summiq; labat domus alta parentis,
Omne hominum terris trepidat genus, ipsaq; oborta
Lux atrox micat, & præsens astare uiritim
Creditur intento perculsis iuppiter igne.
Parte alia, ceu sola forent discrimina campo
Qua miscebat agens truculentus scipio martem,
Aspera pugna nouas uaria sub imagine læti
Dat formas, hic ense iacet prostratus adacto,
Hic saxo perfracta gemit lachrymabilis ossa,

Atq; hos turpe pauor fusos deiecit in ora,
Horum aduersa dedit gradiuo pectora uirtus,
Ipse super strages ductor rhetcius instat.
Qualis apud gelidum currus quatit altior ebrum,
Et geticas soluit feruenti sanguine mauors
Lætus cæde niues, glaciemq; aquilonibus auctam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis,
Iamq; ardore truci lustrans, fortissima quæq;
Nomina obit ferro, claris spectata per orbem
Stragibus occumbit late inter tela iuuentus.
Qui muros rapuere tuos, miserasq;, nephandi
Principium belli, fecere sagunthe ruinas.
Qui sacros thrasimene lacus, phaetontia quiq;
Polluerant tabo stagna, ac fiducia tanta
Quos tulit, ut superum regi soliumq; domosq;
Irent direptum, mactantur cominus uno
Exitio, redduntq; animas, temerata ferebant
Qui secreta deum, & primo reserasse negatas
Gressibus humanis alpes, formidinis huius
Plena acies, propere retro exanimata ruebat.
Haud secus, ac tectis urbis uulcania pestis
Quum sese infudit, rapidusq; incendia flatus
Ventilat, & uolucres spargit per nubila flammas.
Attonitum erumpit subita formidine uulgus,
Lateq; ut capta passim trepidatur in urbe.
Verum ubi cunctari tædet dispersa uirorum
Prælia sectantem, & leuiori marte teneri,
Omnes, in causam belli autoremq; malorum
Vertere iam uires tandem placet, hannibal unus
Dum restet, non si muris carthaginis ignis

Subdatur, cæsiq́; cadant exercitus omnes,
Profectum est latio, contra si concidat unus
Nequicq̃ fore agenoreis cuncta arma, urosq́;.
Illum igitur lustrans circunfert lumina campo,
Rimaturq́; ducem, iuuat in certamina summa
Ferre gradum, cuperetq́; uiro concurrere tota
Spectante ausonia, celsus clamore feroci
Prouocat increpitans hostem, & noua prælia poscit.
Quas postq̃ audiuit uoces conterrita iuno,
Ne libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat latiam, propereq́; coruscis
Attollit cristis, addit clypeumq́; iubasq́;
Romulei ducis, atq; humeris imponit honorem
Fulgentis saguli, dat gressus habitusq; cientis
Prælia, & audaces addit sine corpore motus.
Tum par effigies fallacis, imagine uana
Cornipedis moderanda, cito per deuia passu
Belligeræ datur ad speciem certaminis umbræ.
Sic pœni ducis ante oculos exultat, & ultro
Scipio iunoni simulatus tela coruscat.
Ac uiso lætus rectore ante ora latino,
Et tandem propius sperans ingentia pœnus,
Quadrupedi citus imponit uelocia membra,
Et iacit aduersam properati turbinis hastam.
Dat terga, & campo fugiens uolat ales imago,
Transmittitq́; acies, tum uero ut uictor, & alti
Iam compos uoti, ferrata calce cruentat
Cornipedem, & largas pœnus quatit asper habenas.
Quo fugis oblitus nostris te cedere regnis?
Nulla tibi libyca latebra est ô scipio terra.

Hæc ait, & stricto sequitur mucrone uolantem,
Donec longinquo frustratum duxit in arua.
Diuersa, spatio procul à certamine pugnæ,
Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
Fulmineus ductor, quis nam se lumine cæco
Composuit nobis inquit deus? aut latet idem
Cur monstro? tantum ne obstat mea gloria diuis?
Sed non auelles unquam quicunq; secundus
Cœlicolum stas ausoniæ, non artibus hostem
Eripies uerum nobis, frena inde citatis
Conuertit furibundus equis, campumq; petebat.
Quum subita occulto pestis collapsa, tremore
Cornipedis moles ruit, atq; efflauit anhelo
Pectore, iunonis curis, in nubila uitam.
Tum uero impatiens, uestra est hæc, altera nostra.
Fraus inquit superi, non fallitis, æquore mersum
Texissent scopuli, pelagusq; hausisset, & undæ.
Anne huic seruabar. lœto, mea signa sequuti
Queis pugnæ auspicium dedimus, cedũtur, & absens
Accipio gemitus, uocesq; & uerba uocantum
Hannibalem, quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens? simul hæc fundebat, & una
Spectabat dextram, ac lœti feruebat amore.
Tum iuno miserata uirum, pastoris in ora
Vertitur, ac syluis subito procedit opacis.
Atq; his alloquitur uersantem ingloria fata.
Quæ nam te syluis accedere causa subegit
Armatum nostris? num dura ad prælia tendis
Magnus ubi ausoniæ reliquos domat hannibal armis?
Si uelox gaudes ire, & compendia grata

Sunt tibi, uicino in medios te tramite ducam
Annuit, atq; onerat promissis pectora largis
Pastoris, patresq; docet carthaginis altæ.
Magna repensuros, nec se leuiora daturum.
Præcipitem, & uasto superantem proxima saltu
Circumagit iuno, & fallens regione uiarum
Non gratam inuito seruat celata salutem.
Interea cadmæa manus deserta, pauensq; ,
Non ullum hannibalem, nusquã certamina cernit
Sæui nota ducis, pars ferro occumbere credunt,
Pars damnasse aciem, & superis cessisse sinistris.
Ingruit ausonius, uersosq; agit æquore toto
Rector, iamq; ipsæ trepidant carthaginis arces.
Impletur terrore uago cuncta aphrica, pulsis
Agminibus, uolucriq; fuga sine marte ruentes
Tendunt attonitos extrema ad littora cursus.
Ac tarthessiacas profugi sparguntur in oras.
Pars batti petiere domos, pars flumina lagi.
Sic ubi ui cæca tandem deuictus ad astra
Euomuit pastos per sæcula uesbius ignes,
Et pelago & terris fusa est uulcania pestis,
Videre æoi monstrum admirabile seres,
Lanigeros cinere ausonio canescere lucos,
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit uno ducem, facies unde omnis, & atræ
Apparent admota oculis uestigia pugnæ.
Qualem gargani campum, trebiæq; paludem,
Et tyrrhena uada, & phaetontis uiderat amnem
Strage uirum undantem, talis (miserabile uisu)
Prostratis facies aperitur dira maniplis.

Tum superas iuno sedes turbata reuisit.
Iamq; propinquabant hostes, tumuloq; subibant,
Cum secum pœnus, cœlum licet omne soluta
In caput hoc compage ruat, terraq; dehiscant,
Non ullo cannas abolebis iuppiter æuo.
Decedesq; prius regnis, q̃ nomina gentes
Aut facta hannibalis fileant, nec deinde relinquo
Securam te roma mei, patriaq; superstes.
Ad spes armorum uiuam tibi, nam modo pugna
Præcellis, resident hostes, mihi satq; superq;
Vt me dardaniæ matres, atq; itala tellus
Dum uiuam, expectent, nec pacem pectore norint.
Sic rapitur paucis fugientum mixtus, & altos
Inde petit retro montes, tutasq; latebras.
Hic finis bello. reserantur protinus arces
Ausonio iam sponte duci, iura improba adempta,
Armaq;, & incisæ leges, opibusq; superbis
Vis fracta, & posuit gestatas belua turres.
Excelsæ tum sæua rates spectacula pœnis
Flammiferam accæpere facem, subitaq; procella
Arserunt maria, atq; expauit lumina nereus.
Mansuri compos decoris per sæcula rector,
Deuictæ referens primus cognomina terræ,
Securus sceptri repetit per cærula romam.
Et patria inuehitur sublimi tecta triumpho,
Ante syphax feretro residens, captiua premebat
Lumina, & auratæ seruabant colla cathenæ.
Hic hanno, clariq; genus phœnissa iuuenta,
Et macedum primi, atq; incocti corpora mauri,
Tum nomades, notusq; sacro cum lustrat harenas.

Ammoni garamas, & semper naufraga syrtis,
Mox uictas tendens carthago ad sydera palmas
Ibat, & effigies oræ iam lænis iberæ.
Terrarum finis gades, ac laudibus olim
Terminus herculeis calpe, betisq; lauare
Solis equos dulci consuetus fluminis unda.
Frondosumq; apicem subigens ad sydera mater
Bellorum fera pyrene, nec mitis iberus
Quum simul illidit ponto, quos attulit amnes.
Sed non ulla magis mentesq; oculosq; tenebat.
Quam uisa hannibalis campis fugientis imago.
Ipse astans curru, atq; auro decoratus & ostro
Martia præbebat spectanda quiritibus ora.
Qualis odoratis descendens liber ab indis
Egit pampineos frenata tigride currus.
Aut cum phlegræis confecta mole gigantum
Incessit campis tangens tyrinthius astra.
Salue inuicte parens non concessure quirino
Laudibus, ac meritis non concessure camillo.
Nec uero, quum te memorat de stirpe deorum,
Prolem tarpeij mentitur roma tonantis.

FINIS.

Fabritij Peregrini Parmensis Illustriss. Iuliani Medicis Ducis Nemurtij à secretis
EPIGRAMMA.

Gentis agenoreæ cecini qui perfida bella,
Ambiguumq; diu martis utrinq; decus
Sillius, obscuro tenuit quem carcere tempus
Ac quasi defunctum contumularat humo.
Ambrosij uatis nostra de gente Nicandri
Arte, potens fugi claustra superba necis.
Ille mihi uitam, ausonijs ego nomen, utriq;
Ergo sine æternum uiuere labe dedit.

P. Ambrosij Pistoriensis Epigrãma.
Siste procul liuor nihil hic quod rodere possis
Leuia nam pedibus prendere musca nequit
Sillius Ambrosij concinnor arte Nicandri
En redit, Ambrosiam liuida lingua fugit.

Impressum Florẽtiæ opera & sumptu Philippi Iuntæ. Anno à natiuitate. D. XV. Su=pra mille mense Martij. Leone Decimo Pontifice.

REGISTRVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r
s t u x y z & ꝯ ꝶ

Quaterniones omnes.

